

קובץ גליונות

פרשת כי תבא

ממרנן ורבנן גדולי ומאורי הדור

- דברי שי"ח
- דרכי החיזוק
- פניני השוקי חמד
- שיעור חומש
- תורת ראשי הישיבות
- מים חיים
- שאל אביך ויגדך
- אוצרות פרי חיים
- דובב שפתים
- דברי אמת
- נפשו גחלים תלהט
- פנינים משולחן רבינו
- שלמים מציון
- יחי ראובן

הגאון
הצדיק
ר' בנימין
יהושע זילבר
זצוק"ל
במלאה עשור
לפטירתו
כ"ה אלול
תשס"ח
תנצב"ה

לע"ג הרב יעקב בן ר' זאב ווייסברג זצ"ל
גלב"ע י"ט אלול תשס"ג

יליד ארה"ב ומראשוני תלמידי ישיבת לייקווד,
ממסדי ארגון "פעילים",
כיהן כיד ימינו של מו"ר הרה"ג רבי אהרן קוטלר זצוק"ל,
בן בית למו"ר הרה"ג רבי איסר זלמן מלצר זצוק"ל,
ומקורב לעוד גדולי ישראל בא"י ובחו"ל

תנצב"ה

ניתן לשלם גם במכשירי
'קהילות' ו'נדרים פלוס'
ע"ש קובץ גליונות

ברכת מזל טוב
לידידינו החשוב
הרה"ג ר' יונתן הוניסברג שליט"א
העומד לימין המערכת בכל עת
לרגל הולדת בנו נ"י בשעתו"מ
יהי רצון שיזכה להכניסו בבריתו של אאע"ה בעתו ובזמנו
ולגדלו לתורה לחופה ולמעש"ט
בברכה מרובה
מערכת 'קובץ גליונות'

הודעה חשובה

לקראת הימים הנוראים וימי החגים הבעל"ט,
יצאו אי"ה לאור קבצים מוגדלים ומורחבים במיוחד,
ניתנת בזאת הזדמנות גדולה חשובה ומיוחדת
לאסוף זכויות ולהיות שותפים באלפי שעות לימוד
לתרומות ולהקדשות: 053-3145900

להקדשות ע"ג הקובץ
או המעוניינים לפתוח מוקד הפצה
באיזור מגוריהם

ובכל עניני הקובץ
ניתן לפנות למס': 053-3145900
פקס: 077-2092005
או במייל: k.gilyonot@gmail.com

לקבלת הקובץ במייל
ניתן לשלוח בקשה
למערכת 'קובץ גליונות'
kovetz+subscribe@googlegroups.com

עדיף לשלם ולתרום במכשירי
"קהילות" ו"נדרים פלוס"

בבתי הכנסת,
יש לחוץ על לחצן 'קופות נוספות'
ובחיפוש קובץ גליונות,
או בטלפון:

נדרים פלוס
486-03-7630585 שלוחה-486

קהילות
4311-073-2757000 שלוחה-4311

או בהעברה לבנק מרכנתיל-17
סניף: 745
מס' חשבון: 71262
ע"ש קובץ גליונות

יו"ל בסיוע: יתדות תשמו להחדרת ערכי היהדות ע.ר.

לכל חקוראים וחלומרים החשובים שליט"א
נותרו מס' שבתות אחרונות לסיום השנה

הקדישו ע"ג הקובץ את יקיריכם באחת משבתות השנה
ותזכו להיות שותפים בזיכוי הרבים הגדול להגדיל תורה ולהאדירה

נעבים, ראש השנה, וילך, יום כפור	כ"ח אלול
חג הסוכות	ז' תשרי

דברי שי"ח

ממרן רשכבה"ג שר התורה הגר"ה קניבסקי שליט"א

פשט על הפרשה

"לחם לא אכלתם ויין ושכר לא שתיתם" (כט, ה)

נ' דאין הכונה שלא הי' להם יין ושכר דא"כ למה נצטוו אהרן ויין ושכר אל תשת אתה ובניך ומדקאמר אתה משמע דגם אהרן נצטוו ואמאי הרי לא הי' לו יין עד פטירתו ועוד שהרי הנסכים אמרו במדרש שהביאו להם המלאכים מכרמי עין גדי וי"א מהאשכול שהביאו המרגלים הספיק להן כל מ' שנה הרי שהי' להן יין, אלא הכונה לא הוצרכתם לשתות כל מ' שנה שהי' לכם כל הטעמים במן ובבאר וכן משמע מהמשך הפסוקים ועי' רמב"ן.

לחם לא אכלתם ויין ושכר לא שתיתם. צ"ע איך קיימו סעודת שבת וי"ט ואיך עשו קידוש והבדלה. וי"ל כיון דבמן הי' כל הטעמים שרצו היו מכוונים בשבת טעם לחם ויין ויוצאין בו וצ"ע [ולמ"ד ביומא ע"ה א' שגם טעמן וממשן נהפך א"ש ומ"מ נקרא שלא אכלתם ושתיתם כיון שנהפך בנס] ובמושב זקנים כ' שאסור לחשוב ע"ז בשבת דהוי כמבשל ובע"ש לא מהני וצ"ע.

(טעמא דקרא)

"ושמחת בכל הטוב וגו'" (כו, יא)

שאלה: במדרש תנחומא איתא "אין טוב אלא תורה", ועיין באור החיים, מה ענין ביכורים לתורה?
תשובה: אין שייך שמחה רק כשיש תורה, ומשום כך א"א לשמוח בביכורים רק אם יש תורה.
שאלה: במדרש שם איתא בהמשך "לפיכך משה מזהיר להם לישראל עשר תעשר", והדברים דברי פליאה וטעונים ביאור.
תשובה: יש הרבה פעמים כן שנכנס פסוק באמצע ודורשו, אבל מה שמסיק הוא חוזר למה שדיבר לעיל, וגם כאן כן הוא, ע"ש היטב.

(דרך שיחה)

הודעה ובקשה

בשבח לבורא עולם
על שזכינו להגיע
לגליון ה-300 שיצא
לאור אי"ה לקראת
חג הסוכות. שנקרא
מידי שבוע ע"י
רבבות קוראים בכל
רחבי העולם.

נוציא בס"ד גליון
מורחב ומיוחד במינו.
וע"כ אנו פונים
ומבקשים לכל מי
שיש בידו הוראה או
עובדה ממרן רבנו
שר התורה [מכלי
ראשון בלבד] שישלח
לנו בהקדם עד
עש"ק פר' נצבים
הבע"ט, במייל
המערכת.

ונזכה בס"ד להגדיל
תורה וכבוד חכמיה.

עלי שי"ח

"שמחה לאורך היום"

מידי יום נערמים על שולחנו של רבינו שליט"א מאות בקשות ופניות, בכתב ובעל פה במגוון נושאים שונים מכל רחבי העולם. סיפר לנו אחד המשמשים שליט"א כי בדק וראה כי רובם של הבקשות לברכה, הם בנושא זיווגים. שאנשים מגיעים לבקש ברכה על זיווג לעצמם, לילדים או למכר קרוב (ויהי רצון שבקרב יוושעו כל הזקוקים לכך, ומידי יום רבינו שליט"א מעתיר על כל הפתקים - קוויטלעך, שמגיעים לפניו). ואילו רובם של השאלות (שלא בדברי תורה) עוסקים בחוסר שמחה. כלומר, שאלות שונות בעניני שלום הבית שמקורם מבן הזוג שאינו מרוצה, שאלות מבני ישיבות שאינם שלמים עם דרכם, עם הישיבה בה הם נמצאים. שאלות מאנשים שאינם מרוצים ממקום הלימוד או העבודה, שאלות מגוונות ממנהלי מוסדות שיש להם ביקורת על נושאים כאלה ואחרים. הצד השווה בכלם, חוסר שמחה ושבועות רצון. בהזדמנות, הזכיר רבינו שכל הצרות הבאות עלינו הרי הם משום שלא קיימנו את מצוות ה' בשמחה, וכדברי הרמב"ם סוף הלכות לולב: השמחה שישמח אדם בעשיית המצוה ובאהבת הקל שצוה בהן עבודה גדולה היא וכל המונע עצמו משמחה זו ראוי להפרע ממנו שנאמר (פרשת השבוע - דברים כ"ה) תחת אשר לא עבדת את ה' אלהיך בשמחה ובטוב לבב כו'.

ובאורחות יושר סימן כ"ז כותב רבינו דברים נפלאים בנושא זה ומביא מכל התורה כולה במעלת וחוב קיום המצוות בשמחה, ומוסיף שם: גילה האריז"ל לאיש סודו שכל מה שהשיג שנפתחו לו שערי החכמה ורוח הקודש בשכר שהיה שמח בעשיית כל מצוה שמחה גדולה לאין תכלית, ואמר היינו דכתיב תחת אשר לא עבדת את ה' אלוקיך בשמחה ובטוב לבב מרוב כל, פירוש - מרוב כל מיני תענוג שבעולם ומכל זהב פז רב ואבנים טובות ומרגליות וכו' ובשם החיד"א ז"ל שאדם ששמח במצוה, את שכר המצוה פורעין בעולם הזה עי"ש עוד דברים נפלאים.

סדרה היומי

בדין מליחה לקטורת

במנחות כ"א א' פליגי ר' ישמעאל בנו של ריב"ב ורבנן דלר"י קטורת א"צ מלח ולרבנן צריכה מלח, והנה הרמב"ם פ"ה מאיסורי מזבח כ' מ"ע למלוח כל הקרבנות כו' ואין לך דבר שיקרב בלא מלח חוץ מיין הנסכים והדם והעצים כו' ומדהשמיט קטורת מכלל אותן שא"צ מלח משמע דפוסק כרבנן דקטורת צריכה מלח ושם בה"ג כ' ב' מקומות המלח נתונה כו' ובראשו של מזבח מולחין הקומץ והלבונה ומנחות הנשרפות ועולת העוף עכ"ל ומדהשמיט קטורת מכלל הצריכין מלח משמע דפוסק כר"י ב"ש ריב"ב דקטורת א"צ מלח וכבר עמד בזה הלח"מ וע"ש מש"כ, והנר' בזה דבאמת הר"מ פוסק כר"י ב"ש ריב"ב דקטורת א"צ מלח וכדברי הכ"מ והא דבה"א כ' אין לך דבר שקרב לגבי מזבח בלא מלח חוץ מיין הנסכים כו' ולא הוציא מכלל זה גם קטורת היינו משום דבהאי חוץ קחשיב הר"מ הני דברים דקריבים בלא מלח לגמרי אבל קטורת נהי שא"צ מליחה מדיו מליחת קרבנות הא מיהא דע"פ כבר אית בה מלח מצד סדר עשייתה שצריך שם מלח סדומית רובע וכדפסק הר"מ פ"ב מכה"מ וע"כ לא ה' יכול הר"מ לחשוב את הקטורת בכלל הני שקריבין בלא מלח. וביותר "ל דמבו" ב"מ שם דבהקריב בלא מלח קעובר על עשה דוכל קרבנך במלח תמלח ועל ל"ת דלא תשבית ברית מלח ומסתבר דלענין עשה דוכל קרבנך לא היה יוצא בקטורת במה שנמלח בשעת עשי' דוכל קרבנך במלח משמע דבעי' מליחה בהיותו כבר קרבן שעשו בו את העבודה כדינו אבל הל"ת דלא תשבית לא היה עובר בו [אילו היה הדין שקטורת בכלל מצות מליחה] שעכ"פ השבתה אין כאן כיון שבהחצא יש מלח רק שהוא לא מלחו בזמן חיובו, ונמצא לפ"ז דבקטורת לענין העשה נחשב שאין בו מליחה אבל לענין הל"ת נחשב דאית בי' שפיר מליחה, ומש"ה השמיט הר"מ קטורת מכלל הני שאין בהם מליחה וגם מכלל הני דצריכין מליחה דבקטורת. איכא בחד צד כנמלח ובחד צד כלא נמלח וכש"נ.

(שי"ח השדה ח"ב קונט' הליקוטים סי' ח' ע"ש עוד)

לקט פסקי הלכות ומנהגים לימי הסליחות

- טוב הדבר שגם נשים יאמרו את הסליחות, אכן, יכולות להקל על עצמם לומר סליחות אף לפני חצות (כמובן בלי י"ג מדות) כיון שהם צריכות לישן מספיק כדי לטפל עם הילדים ושאר צרכי הבית וכו'. אך התחנן שלאחר הסליחות יאמרו בלי נפילת אפים, דאינו דרך כבוד שנשים יפלו.
- לגבי חינוך ילדים לומר סליחות כתב רבינו "שהכל תלוי לפי גדלם והבנתם".
- אף בעלי ברית אומרים הסליחות. וכן חתן בתוך ז' ימי המשתה.
- אבל ר"ל בתוך שבעה גם כן אומר את הסליחות והמנהג שאומרים בבית האבל את הכל [חוץ מתחנן] ואין מקצרים כלום.
- במוצ"ש יש לאכול סעודת מלוח מלכה קודם הסליחות, כדי לקיימו לכתחילה בזמן הראוי.
- הפתיחה לסליחות, דהיינו "אשרי" והקדיש שאחריו, וסליחת "לך ד' הצדקה", אין להתחיל לפני חצות, דהוא חלק מהסליחות.
- עדיף לומר סליחות בחצות הלילה, מאשר בבוקר אחרי שהאיר היום.
- ציבור המתפלל כוונתיקין, ואומרים הסליחות קודם התפילה, והש"ץ האריך, ורואים שלא יספיקו לגמור את כולה וגם להתפלל כוונתיקין בזמן, יש להם להפסיק באמצע ולהתפלל כוונתיקין, ואחרי התפילה להמשיך ולגמור את הסליחות.
- מנין שרוצה להתפלל כוונתיקין, אבל אין להם אפשרות לומר הסליחות קודם התפילה, יש להם להתפלל כוונתיקין, ואחרי התפילה יאמרו את הסליחות.
- מי שאיחר בבוקר לסליחות, אין לו לקצר בפסוקי דזמרה כדי שיוכל לומר כל הסליחות.
- מי שאיחר לקום, ואם יאמר סליחות לפני התפילה יאחר זמן קריאת שמע עם ברכותיה של המג"א, עדיף שיקדים להתפלל, ואחר כך יאמר הסליחות.
- ואם איחר עד זמן קריאת שמע של הגר"א, יש לו להקדים ולהגיד קריאת שמע אף בלי ברכותיה, ויאמר סליחות ואחר כך יתפלל.
- אם מחמת שמשכים מוקדם לאמירת הסליחות לא יתפלל תפילת שחרית בזמנה, או שלא יתפלל כראוי, יותר טוב שלא להשכים, ויאמר סליחות בחצות.
- מי שלא אמר סליחות בבוקר, והגיע זמן מנחה, והוא רוצה להשלים הסליחות (כיון שאפשר לאמרם כל היום), טוב שיאמר הסליחות קודם למנחה ואחר כך יתפלל, וכמו בשחרית שאומרים אותם לפני שחרית וכהכנה לשחרית.
- יש פסוקים הנדפסים לומר לפני כל סליחה וסליחה פסוקים מהתנ"ך, אשר עליה מיוסדת הסליחה. אמר רבינו שאף אותם שמדלגים איזה סליחות, וכמו שיש מנהג אצל בני ישיבות בעשרת ימי תשובה, וערב ראש השנה, אבל אותם הפסוקים אין לדלג, כי הם עיקר הסליחה.
- לגבי פתיחת ארון הקודש לאמירת שמע קולינו כתב רבינו בתשובה "הכל כמנהג המדינה".
- סוגרים הארון לפני תחילת הוידי כי אינו כבוד להתוודות על עבירות ע"י הארון.
- נוהגים לומר הוידי פעם אחת בלבד.
- אף אם יש חתן או בעל ברית המתפלל בבית הכנסת, אין מקצרים כלום, ואומרים את הכל עד סוף הסליחות.
- טוב לעמוד בשעת אמירת הסליחות, אכן, זקן או מי שקשה לו לעמוד באמירת כל הסליחות ובפרט אותם האומרים הסליחות מוקדם בבוקר, ומתחילים לפני עלות השחר וכד', יכול לשבת.

(האלולים קודש לד')

עניני הסליחות

אשה שלא הספיקה לומר סליחות ביום לפנה"צ אם בעש"ק יכולה לומר אחרי צהרים, אף שאין אומרים אז תחנן? יכולה לומר. אשה שאומרת סליחות בבית, ואינה אומרת י"ג מדות כי זה ביחיד, האם יכולה לומר סליחות לפני חצות הלילה? אי אפשר לומר קודם חצות, יש זמן לסליחות, וזה לא הזמן. אומרת בסליחות בבוקר של יום א' האם תאמר במוצאי יום מנוחה. יכולה לומר, כי זה קאי אציבור [שהם מקדמים במוצאי מנוחה]. וגם שכל יום א' יכול להיחשב מוצאי יום מנוחה. [ולטעם א' כל הנך דברים כגון שמזכירין תענית והוא לא מתענה גם כן יכול לומר כי קאי אציבור]. אמר לי רבנו: אין זו צורה לומר סליחות שלא באשמורת הבוקר עד שלאפצאץ אויס ובא לומר סליחות... בישיבה בפתח תקוה הלכתי לסליחות בנץ בבהכ"נ הגדול ואמר סליחות, ואח"כ התפללתי בנץ. ועל ידי זה ראיתי שם ספרים מעניינים, שם כמה ספרים שחתום שמו של רבי זונדל מסלאנט שכמה מתלמידיו היו בין המייסדים של הת"ת, והיו שם הגהות בכתב יד קדשו, והעתקתים. ובשיח השדה ח"ג בסוף יש ליקוטים והערה אחת שהיא ארוכה שהעתקתי והדפסתי שם. רבנו היה חזן ב'סליחות' בבית המדרש שלו לדרמן, וכאשר שב לביתו התעניין האם שמעו את קולו (החלש בשנים הללו) והשבתי בחיוב וגם על נוסח והניגון. אמר רבנו: זה שיריים של חזנות שלי... הייתי חזן כל שנה בסליחות וגם בערב ראש השנה אצל החזן"א, כמו כל הילדים שרוצים להיות חזן.

(כל מושאלותיך)

לקבלת הגליון ניתן לשלוח בקשה במייל: 0573145900@okmail.co.il או בפקס: 077-2092005

נשמח לקבל הערות והארות וכן עובדות וש"ת מרבינו

להנצחות ולתרומות: 053-3145900 כתובת: ר' יהודה הנשיא 52 בני-ברק

ארבעה צריכים חיזוק (ברכות לב:) – שיתחזק אדם בהם תמיד בכל כחו (רש"י)

• שיחת מרן ראש הישיבה הגר"ג אדלשטיין שליט"א •

ובמצות המילה שהם מצוות עשה ויש בהן כרת", והיינו מפני שהם מצוות גדולות וחשובות מאד, כמו שאמרו (נדרים לא, ב) גדולה מילה שנכרתו עליה שלוש עשרה בריתות, ופסח הוא ענין יציאת מצרים ואמונה, ולפי גודל המצוה ושכרה כך העונש חמור יותר למי שמבטלה.

ולכן גם ביטול תורה הוא דבר חמור מאד, ובשערי תשובה שם מביא מדברי חז"ל (סנהדרין צט, ב) כי דבר השם בזה וגוי כל שאפשר לעסוק בתורה ואינו עוסק, היינו מי שיש בכוחו לעסוק בתורה ומתבטל ואינו לומד, עליו נאמר כי דבר השם בזה, והמשך הפסוק שם הוא איום [הכרת תכרת וגוי], והיינו מפני שזה לעומת זה, לפי גודל השכר כך הוא גודל העונש. ואמנם כמובן כל אדם עוסק בתורה לפי כוחו, ואי אפשר יותר מהכוחות, אבל לפי הכוחות כמה שאפשר וביישוב הדעת.

ושמעתי ממור"ר הגר"א דסלר בשם הגר"ח מבריסק זצ"ל שאמר כי "אפשר לעסוק בתורה ואינו עוסק" הכוונה לא רק למי שמתבטל בזמן, בטלה ממש, אלא אפילו שלומד, אבל חסר באיכות ההבנה, שהוא יכול יותר להתרכז ולהבין יותר טוב, הבנה יותר טובה, ואינו מתאמץ בזה כפי כוחו, זהו גם כן חיסרון בשלמות עסק התורה, וצריך עד כמה שאפשר להתעמק בהבנה, וגם אם מחמת זה יצטרך יותר מנוחה – זה כדאי.

ובאמת אם המנוחה היא לצורך התורה, אזי המנוחה היא גם כן עסק במצוה, כמו הולך ללמוד תורה שהוא עוסק במצוה, וכמו שכתב הרמב"ם בהלכות דעות (ג, א) כי אדם שישן לשם שמים בשביל התרי"ג מצוות שיוכל לקיים מחר "נמצאת שינה שלו עבודה למקום", וחשב עובד השם כשהוא ישן! וזה תלוי מה היא הכוונה, שהכוונה הופכת את המעשה הפשוט לדבר גדול מאד, אפילו שינה שהיא בשב ואל תעשה, וכן כל המעשים הפשוטים, עם כוונה אפשר להפכם למעשים חשובים.

בין אדם לחברו על כל צעד ושעל

זהו הענין של תורה. ויש עוד דבר חשוב מאד: בין אדם לחברו, ואמנם תלמוד תורה כנגד כולם כנוצר במשנה ריש פאה, אך מוזכרים שם גם ענייני בין אדם לחברו: כיבוד אב ואם, וגמילות חסדים, והכנסת אורחים, וביקור חולים, והכנסת כלה וכו' והבאת שלום בין אדם לחברו, הכל דברים שבין אדם לחברו, שאין להם שיעור, וגם זוכים בהם לפירותיהן בעולם הזה והקרן קיימת לעולם הבא.

וכבר ביארנו במקום אחר שפירותיהן בעולם הזה אין הכוונה לסתם גשמיות, אלא עולם הזה לצורך העולם הבא, והיינו סיעתא דשמיא של חיים טובים בעולם הזה כדי להשיג בהם יותר עולם הבא.

וענין בין אדם לחברו הוא דבר מצוי ששייך בכל רגע ורגע, אם אדם נמצא בתוך חברה, אפשר לקיים את הבין אדם לחברו עם סבר פנים יפות, לתת הרגשה טובה לשני, ולהתעניין בשלומם, שיהיה קשר של אהבה אחווה ושלוש ורעות, ובשכר זה זוכים לפירותיהן בעולם הזה והקרן קיימת לעולם הבא, וח"ו להיפך אם אדם גורם צער לזולתו, זה חמור מאד.

וכאמור זה שייך על כל צעד ושעל, גם כשלומדים, לשאול את החבר שיושב לידו: מה שלומך – מה אתה לומד, מה קשה לך ומה אתה רוצה לומר, והוא שואל איזו שאלה, שקשה לו משהו ורוצה שישבירו לו, או שהוא בעצמו רוצה להסביר וצריך שישמעו את דבריו, ואם עושים זאת בסבר פנים יפות אזי בכל רגע ורגע ממש זוכים לפירותיהן בעולם הזה והקרן קיימת לעולם הבא. וזה תלוי באהבת הבריות שבלב. "ואהבת לרעך כמוך" זה ענין ששייך ללב, מצוה שבלב. ואמנם זו דרגה גבוהה מאד, אבל אם בתורה כתוב שזו המצוה – סימן ששייך לקיימה.

אהבת הבריות – בטבע כלל ישראל

והיינו משום שהטבע של כל יהודי הוא אהבת הבריות, כמו שאמרו (יבמות עט, א) שלושה סימנים יש באומה זו: רחמנים, ביישנים, וגומלי חסדים. רחמנים זה בלב, וגומלי חסדים זה בפועל, וביישנים זה עוד מעלה, שמחשיב את השני ואינו מחשיב את עצמו, וממילא יש בושה. זוהי המדרגה והטבע של כלל ישראל, שלושה סימנים באומה זו.

השפעת האלול – לאחר השתדלות האדם

חודש אלול יש בו שני חלקים. מצד אחד מתקרבים לימי הדין, ויש אימת הדין, מי יודע מה יהיה הדין, ומצד שני זה ימי רצון, ימי הרחמים, ארבעים יום מראש חודש אלול עד יום כיפור, שבהם קיבל משה רבינו את הלוחות האחרונות, והקב"ה נתרצה לישראל, ובכל שנה בימים אלו חוזרת ההשפעה שהם ימי רצון, כיון שהם ימי דין וצריכים להוסיף זכויות, לכן באמת זה שייך ויש סיעתא דשמיא להוסיף זכויות.

וחשוב לדעת, בכל דבר שעושים, כדי להצליח צריכים שיהיה ביישוב הדעת, וכגון בלימוד התורה, כתוב באיגרת הגר"א שהלימוד אינו נקבע באדם כי אם ביישוב ובנחת, הצלחה בתורה היא רק אם לומדים ביישוב הדעת, בלי מתח, וענין זה מפורש גם בפרקי אבות (ו, ה) בארבעים ושמונה דברים שהתורה נקנית בהם, כתוב שם "ביישוב", וכן "בשמחה" ו"השמח בחלקו", שכל אלו הם דברים הנותנים יישוב הדעת, ואז יש הצלחה בתורה, וזה דבר טבעי שעם יישוב הדעת יש יותר הצלחה. וכן בכל המעשים הטובים, כדי להצליח צריך שיהיה הכל ביישוב הדעת.

וכעת אנו עומדים בימי הרצון, שיש בהם סיעתא דשמיא לזכויות, אבל יש סדר: **כדי לזכות לסיעתא דשמיא צריך קודם שהאדם יתחיל בעצמו**, וכמו שכתבו הקדמונים שאלול ראשי תיבות "אני לדודי ודודי לי", ומבואר כי צריך קודם שיהיה "אני לדודי", שאני עושה מעשים כאלה לדודי – רצון השם, וזה בתור "דודי", שהוא ענין של ידידות, מתוך אהבה, מתוך שמחה אני לדודי, ואז "ודודי לי" יש השפעה משמים.

ועוד רמז מובא בקדמונים מהפסוק (דברים ל, ו) ומל השם אלוך את לבבך ואת לבב זרעך, שאלול ראשי תיבות את לבבך ואת לבב, באלול יש סיעתא דשמיא מיוחדת לזכות למילת ערלת הלב. אך גם בזה קודם כתוב "ושבת עד השם אלוךך ושמת בקולו וגוי" בכל לבבך ובכל נפשך", היינו שצריך קודם להתחיל בעצמו לשוב אל הקב"ה ואז יש סיעתא דשמיא לזכות למילת ערלת הלב – שהלב משתנה.

ובאמת בשערי תשובה (מיד בתחילת הספר) כתב שזו דרגה מיוחדת וסיעתא דשמיא שיש לבעלי תשובה, וזה לשונו: "והתבאר בתורה כי יעזור השם לשבים כאשר אין יד טבעם משגת ויחדש בקרבם רוח טהור להשיג מעלת אהבתו שנאמר ושב עד השם אלוךך ושמת בקולו ככל אשר אנכי מצוה היום אתה ובניך בכל לבבך ובכל נפשך, ואומר בגוף הענין ומל השם אלוךך את לבבך ואת לבב זרעך להשיג אהבתו".

היינו שבעלי תשובה יש להם סיעתא דשמיא מיוחדת להשיג אהבת השם, שהיא מדרגה גדולה מאד שאינה טבעית כל כך, ואמנם היא קיימת בטבע האדם, אבל זה נגד החוש, נגד טבע הגוף, ומי שאינו בעל תשובה – צדיק מעיקרו קשה לו להשיג מדרגה זו, אבל בעל תשובה זוכה לסיעתא דשמיא למעלה מן הטבע: "יעזור השם לשבים כאשר אין יד טבעם משגת" להשיג אהבת השם, כי בעל תשובה הוא במדרגה יותר גדולה, שכבר היה שקוע בחטא והתגבר ושינה את מעשיו, וזכות זה זוכה לסיעתא דשמיא "להשיג מעלת אהבתו". וחודש אלול הוא זמן המסוגל לזה כפי שנרמז בפסוק "ומל השם אלוךך את לבבך ואת לבב זרעך".

שכר תלמוד תורה וחומר ביטול

ונתבונן למעשה, מה הם הדברים שצריכים יותר חיזוק, הדברים החשובים ביותר. הנה תלמוד תורה כנגד כולם (פאה א, א), עסק התורה הוא התבלין ליצר הרע (קידושין ל, ב), והוא כנגד כולם – שזוכים בו לפירותיהן בעולם הזה והקרן קיימת לעולם הבא, והיינו שכר המצוה, שכר תלמוד תורה, יש סיעתא דשמיא כזאת של "פירותיהן בעולם הזה", מלבד הקרן הקיימת לעולם הבא שהוא תענוג שאין לנו מושג, ואפילו הנביאים לא היה להם השגה בתענוגי העולם הבא, כמו שכתוב עין לא ראתה אלוקים וזולתך. זהו תלמוד תורה כנגד כולם מצד השכר.

וכנגד זה להיפך, בשערי תשובה (ג, יד) מביא מהספרי "כשם ששכר תלמוד תורה גדול מכל המצוות כך עונש המבטלה חמור מכל העבירות", ולהלן שם (אות טז) כתב "ודע כי לפי גודל המצוה יגדל עונש מי שיחדל לעשותה, אף על פי שאינו עושה מעשה בהפרתה, כמו שמצינו במצות הפסח

ולכן "ואהבת לרעך כמוך" זו מצוה שמצד הטבע אפשר לקיימה, כי זהו הטבע של כלל ישראל שיש בהם אהבת הבריות – רחמנים וגומלי חסדים. וגמילות חסדים זה גם כן ענין ששייך ללב, לטבע האדם, כי צריך לעשות את החסד מתוך אהבת חסד, ושמעתי בשם מרן החזון איש זצ"ל שאם אדם עושה חסד רק מפני שיש מצוה והוא מוכרח לעשותה, ועושה את החסד בלי ברירה ולא מתוך אהבת חסד, זה יותר גרוע, שהוא כופה ומכריח את עצמו לעשות מעשים טובים לאחרים נגד טבעו ושלא מרצונו, ועל ידי זה מתחזק בו הטבע הנגדי של חוסר אהבת הבריות [וראה ביאור הענין בספר "דרכי החיזוק" פרקי הדרכה עמ' קעג].

ובהקדמה לנפש החיים כתב בן המחבר הגאון רבי יצחק – בשם אביו הגר"ח זצ"ל "וכה היה דברו אלי תמיד שזה כל האדם לא לעצמו נברא, רק להועיל לאחרים ככל אשר ימצא בכוחו לעשות", זוהי **תכלית האדם ושלמותו, למסור את עצמו לאחרים, וככל שהוא יותר נותן לאחרים עם רצון טוב ואהבת הבריות – זוהי השלמות! ובאמת זה גם הרגשה מאד נעימה**, כידוע שמי שעושה חסד עם אהבת חסד מרגיש טוב מאד מזה, וזהו הטבע של יהודי – סימני אומה זו.

ובגמרא ביבמות שם מובא על הגבעונים שהתגיירו, אך לא היו בהם מידות טובות אלו, וזה חידוש שעל אף הגירות לא נשתנה טבעם, ובדרך כלל אין זה כך, אלא על ידי הגירות מקבלים מידות טובות.

כמו שמצינו בגמרא (שבת לא, א) עם הגר שרצה להתגייר, ובא לפני שמאי והלל ואמר להם למדוני כל התורה כולה על רגל אחת, היינו שביקש לדעת מה ירדנו אם יתגייר, שהרי עכשיו הוא גוי ומחויב רק בשבע מצוות, והוא יכול לקיים אותם ולהיות מחסידי אומות העולם, ולשם מה כדאי לו להתגייר ולהתחייב בתרי"ג מצוות.

ושמאי לא ענה לו, אבל הלל אמר לו "דעלך סני לחברך לא תעביד", היינו שעל ידי הגירות ישתנה טבעו, ויהיו לו מידות טובות שלא יהיה מסוגל לעשות לזולתו את מה ששנוא עליו, וכל זמן שהוא גוי אין לו מידות טובות כאלו שהם סימני ישראל, כמו שאמרו שלושה סימנים יש "באומה זו" ולא בגויים, אבל כשיתגייר יקבל קדושת ישראל ויהיה לו הטבע של עם ישראל – "שאינו יכול" לעשות לשני את מה ששנוא עליו ואינו מסוגל לגרום צער לאחרים, כי הוא מרחם, ויש בו הטבע של מידת הרחמים שאינו יכול לגרום צער. כך הטבע משתנה על ידי הגירות.

ובאמת מה שאמר לו הלל דעלך סני וכו' זהו בשב ואל תעשה, להימנע מגרימת צער לזולתו, אבל שייך גם יותר מזה: "ואהבת לרעך כמוך" בקום ועשה, להיטיב לשני מתוך אהבת הבריות, והלל אמר רק את החלק הפשוט יותר שלא יוכל לצער את השני [ועיין מהרש"א].

זהו הרווח שמרוויח כשמתגייר, אבל זה רק בגר צדק, ואילו הגבעונים, אף על פי שהיו גרים, ומסתמא הגירות חלה, מכל מקום זה לא היה בשלמות הכוונה (עיין יהושע פרק ט'), ולכן לא נשתנה טבעם, ונשארו עם הטבע הקודם, ואמנם מן הסתם השתנה משהו, אבל לא בשלמות, "והגבעונים לא מבני ישראל המה" (שמואל ב' כא, ב).

המידות הטובות יסוד התורה כולה

והנה אמרו חז"ל (ירושלמי נדרים ט, ד) ואהבת לרעך כמוך זה כלל גדול בתורה, וביאורו על פי מה שכתב רבי חיים ויטאל בשערי קדושה שאדם שיש לו חסידות בשלמות המידות, כל המצוות שהוא עושה אינן בשלמות, וזה הפשט כלל גדול בתורה, שאם ה"ואהבת לרעך כמוך" הוא בשלמות אזי כל התורה והמצוות הם בשלמות, ואם חסר בשלמות אהבת הבריות – כל המצוות אינם בשלמות, ואמנם הם כן נחשבים משהו, אבל לא בשלמות, ואין זה כמו מי שהוא בשלמות באהבת הבריות.

ובאמת זה לא פשוט לקיים ואהבת לרעך כמוך, ובפרט כמו שכתב המסילת ישרים "כמוך בלי שום הפרש, כמוך בלי חילוקים, בלי תחבולות ומזימות, כמוך ממש" זה לא פשוט, אבל כיון שכך כתוב בתורה, סימן שזה שייך, מפני שזהו הטבע של ישראל, רחמנים וגומלי חסדים, ורק יש יצר הרע המפתה כנגד הישרות, כמו שכתוב (קהלת ז, כט) האלוקים עשה את האדם ישר והמה ביקשו חשבונות רבים, האדם נוצר ונולד ישר עם מידות טובות, אבל אחר כך יש יצר הרע שמפתה בכל מיני חשבונות, ולולי החשבונות מצד הטבע הישר היה אהבת הבריות כמוך ממש.

ובעצם זהו מה שכתוב והלכת בדרכיו ודרשו חז"ל (עיין שבת קלג, סוטה יד) מה הוא רחום אף אתה וכו', היינו שיש מצוה על הלב שיהיה רחום

וכמידת הקב"ה, אבל לא מצינו בתורה הרבה לאוין ועשין על מידות, ורק בקצרה כתוב והלכת בדרכיו, וביאר בזה רבי חיים ויטאל בשערי קדושה, שהמידות לא נתפרשו בתורה בכלל תרי"ג מצוות, מפני שהם ההקדמה והיסוד לכל התורה והמצוות, **מידות טובות הם היסוד של האדם שיהיה בן אדם, ובלא זה אין מה לדבר עימו כלל**.

חיזוק האמונה וידיעת האמת

אלו הם דברים הצריכים חיזוק, תורה, ובין אדם לחברו, ויש עוד דבר: אמונה, כמו שכתוב (שמות כ, ב) "אנכי השם אלוקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים" – להאמין שהכל בידי שמים, כל מה שיש לאדם, בין דברים טובים ובין קשים שיש לו, הכל בידי שמים.

והנה על הדברים הטובים אינו יכול לדעת האם זה רק "פירותיהן" בעולם הזה והקרן קיימת לעולם הבא, או שמשלמים לו גם הקרן בעולם הזה ומפסיד את העולם הבא, ויש על זה תפילה מהשל"ה (לערב ראש חודש ניסן) "וירא אנכי מאד לנפשי שלא יהיה חס ושלום עושר שמור לי לרעה להאכילני המעט מזכויותי שבידי, ובאם הוא כן קח נא את ברכתי ואל אראה ברעתי לעולם הבא עולם הנצח".

והיינו כי כידוע, לצדיקים נותנים מן השמים ייסורים בעולם הזה עבור החטאים, כדי שיהיה להם גן עדן בעולם הבא, והם מקבלים את העונש על החטאים בעולם הזה במקום הגיהנום, ואחר כך בעולם הבא מקבלים שכר המצוות. אבל רשעים להיפך, הקב"ה משלם להם שכר המצוות בעולם הזה במקום העולם הבא, כמו שכתוב בסוף פרשת ואתחנן (דברים ז, י) ומשלם לשונאיו אל פניו להאבידו, ופירש רש"י: בחייו משלם לו גמולו הטוב כדי להאבידו מן העולם הבא, וכן הוא בתרגום שם.

והטעם בזה, מפני שהרשע רוצה עולם הזה ואינו רוצה עולם הבא, ומעדיף את העולם הזה מהעולם הבא, שהרי לכן הוא רשע, שאינו חושב על העולם הבא, ומעדיף את העולם הזה, וכיון שהוא רוצה עולם הזה נותנים לו מן השמים עולם הזה כרצונו, ומשלמים לו בעולם הזה עבור מעשיו הטובים, ובזה הוא מפסיד את העולם הבא ונאבד מחיי הנצח.

ומצינו לשון הגמרא (פסחים נז, ב) על מי שנענש בעולם הזה: בריך רחמנא דאשקליה וכו' למיטרפסיה (גמולו) מיניה בהאי עלמא, היינו שזה טוב מאד וחסד בשבילו שקיבל את העונש בעולם הזה ולא בעולם הבא, וראוי לברך ולהודות על זה "ברוך רחמנא".

חשיבות המוסר ולהוסיף בלימודו באלול

יש הרבה דברים הצריכים חיזוק, תורה, ומידות טובות, ואמונה, ויש הרבה דרגות באמונה, וביראת שמים, והעצה היחידה לזה היא סדר לימוד המוסר הקבוע בישיבות, ומרן החפץ חיים זצ"ל כתב (בית ישראל פ"ט) שבזמנו כבר הסכימו כל הגדולים שמוכרח להיות זמן קבוע בכל יום ללימוד המוסר, ובמעשה רב (אות ס') מובא מהגר"א שצריך ללמוד ספרי מוסר כמה פעמים ביום, אבל למעשה התקנה המקובלת מגדולי הדורות **כפי שקבעו בישיבות היא ללמוד מוסר בכל יום חצי שעה לפני מעריב, וזהו הזמן המסוגל שמביא לחיזוק האמונה ויראת שמים ומידות טובות, אהבת תורה והתמדה וכל הדברים הצריכים חיזוק**.

וכך כתב המשנה ברורה בסימן א' "וצריך האדם לקבוע לו עת ללמוד ספרי מוסר בכל יום ויום אם מעט ואם הרבה כי הגדול מחברו יצרו גדול הימנו ותבלין היצר הרע הוא תוכחת מאמרי חז"ל", וכמו שאמרו (קידושין ל, ב) בראתי יצר הרע בראתי לו תורה תבלין – התבלין המועיל ביותר הוא תורת היראה, ללמוד דברי תורה שיש בהם יראת שמים.

ובחודש אלול מוסיפים עוד רבע שעה ללימוד המוסר לפני מנחה, וזה דבר חשוב והכרחי מאד בשביל להוסיף זכויות, שמירת סדרי המוסר, ואמנם כל סדרי הישיבה חשובים, אך בפרט סדר המוסר הוא הנותן את הכוח וההשפעה הכי גדולה, אם לומדים בספר מוסר שמעניין, לימוד שמעמם לא משפיע, אבל יש הרבה ספרים שמעניינים, כל אחד יש לו לפי הטבע שלו מה שמעניין אותו ומשפיע עליו, ואף אם אינו מרגיש את ההשפעה – בסוף רואים את ההשפעה. וזה דבר ידוע שהרבה אמרו לי, וגם בזמן האחרון אמר לי אדם מבוגר, שהוא התחיל ללמוד מוסר ונעשה אדם אחר לגמרי. כך המציאות. בעזרת השם כולנו נוכה להתחזק בכל מה שצריך חיזוק ונוכח כבר להצלחה והכנה ליום הדין.

לעילוי נשמת האשה הצדקנית

מרת **פריידא** ע"ה

בת ר' יוסף אשר טבק ז"ל

נלב"ע כ' אלול תשע"ב - תנצב"ה

הוקדש על ידי נכדה תלמיד רבינו שליט"א

נדבת ידידנו הרב נפתלי אורלנצ'יק שיחי'

לזכות ולרגל שמחת הבר מצוה לבניו

הבה"ח **נחמן** נ"י והבה"ח **יעקב** נ"י

יזכה לרוות נחת דקדושה מהם ומכל יוצ"ח

לע"נ אדוננו מורנו ורבנו המשיגיח

הגאון הצדיק רבי **אליעזר גינזבורג** זללה"ה

בן הגאון הצדיק רבי **ראובן יהושע** זללה"ה

נלב"ע ח"י אלול תשע"ז - תנצב"ה

נדבת תלמידו הרב ישראל דוד רבינוביץ שיחי'

פניני חשוקי חמד

מאוצרותיו המתוקים של מו"ר הגאון הגדול רבי יצחק זילברשטיין שליט"א
חבר מועצת גדולי התורה. רבה של שכונת 'רמת אלחנן' ב"ב. זראש כולל 'בית דוד' חולון

בו, או לקרוא בו 'שניים מקרא' ויקרא הבחור הנ"ל כמה פסוקים מתוך הספר תורה, ולאחר מכן יוכל להגביה, ולמחרת ישוב ויעשה כך, ואע"פ שכתבנו בשם מו"ח שבאופן רגיל אין לעשות כן, מכל מקום בנידון דנן שאין אדם אחר שיכול להגביה, אין בזה ביזיון לתורה, ומותר לנהוג כך. (חש"ח בכורות ס ע"א).

בברכת האורח מתפללים, שיהיו נכסיו קרובים לעיר, וצ"ע הרי יש לחשוש לעה"ר

ברוך אתה בעיר וברוך אתה בשדה (כח-ג).
שאלה: בברכת האורח מתפללים שיהיו נכסיו בעל הבית מוצלחים וקרובים לעיר, כמבואר במסכת ברכות (דף מו ע"א), ופרש"י (שם) שעל ידי שהנכסים קרובים לעיר יכול לראותן בעל הבית תמיד ולדעת מה הן צריכין. ויעוין גם בברטנורא (אבות פרק ב מ"ז) שכתב: חסיד אחד היה מתפלל, המקום יצילני מפיוזור הנפש. ושאלו ממנו מהו פיוזור הנפש, אמר להם שיהיו לו נכסים מרובים מפוחרים במקומות הרבה, וצריך לפזר נפשו לחשוב לכאן ולכאן. וכן מובא בחובות הלככות (בפתיחה לשם הביטחון). הרי שנכסים מפוחרים גורמים לפיוזור הנפש, ואם כן יש מעלה נוספת כשהם קרובים לעיר. ולכאורה צ"ע הרי יש חסרון במה שהם קרובים לעיר, שבני אדם עלולים להטיל בהם עין הרע?

תשובה: במסכת בבא מציעא (דף קו ע"א) נאמר: אמר ליה רב יהודה לרבין בר רב נחמן רבין אחי, לא תזבין ארעא דסמיכא למתא, דאמר רבי אבהו אמר רב הונא אמר רב אסור לו לאדם שיעמוד על שדה חבירו בשעה שעומדת בקמותיה. איני והא אשכחניה רבי אבא לתלמידיה דרב, אמר להו מאי אמר רב בהני קראי (דברים כח) 'ברוך אתה בעיר וברוך אתה בשדה'... ואמרו ליה, הכי אמר רב ברוך אתה בעיר שיהא ביתך סמוך לבית הכנסת, ברוך אתה בשדה שיהו נכסיך קרובים לעיר. לא קשיא הא דמהדר ליה שורא ורתקא, הא דלא מהדר ליה שורא ורתקא. ופרש"י חומה ורתוקת גדר של נצרים. מבואר בגמרא זו שבאמת נכסים קרובים לעיר יש בהם את החסרון שעין אדם ישלוט בהם, ולכן זה ברכה רק כשיש להם חומה מסביב. ואולי י"ל שזה גם הכוונה בברכת האורח, שיהיה לבעל הבית נכסים קרובים לעיר, אך יהיו מוקפים חומה שלא ישלוט בהם עין הרע. עוד יעוין בבן יהודה בברכות (שם) שפירש שלכן בברכה מקדימים ואומרים שיהיו נכסיו מוצלחים וקרובים לעיר, דהיינו שהנכסים יהיו מוצלחים אפילו שהם יהיו קרובים לעיר וישלוט בהם עין כל אדם, יעו"ש. ונכעין זה אפשר לפרש במה שמברכים ואל ישלוט שטן במעשי ידי, בברכה זו כלול ברכה שלא ישלוט בנכסיו הקרובים לעיר עין הרע. ויתכן להוסיף שהוא כעין מה שפירשו חז"ל (בספרי במדבר פסקא מ) את ברכת כהנים, יברכך ה', בברכה המפורשת בתורה, וכן הוא אומר

הגבהת ספר תורה כדי להתאמן בהגבהה

ארור אשר לא יקים את דברי התורה הזאת לעשות אותם ואמר כל העם אמן (כז-כו).

שאלה: מעשה בבית אבות שהיו מגיעים לתפילה תשעה זקנים בלבד ובחור אחד שהגיע להשלים להם את המנין. ספר התורה של הבית אבות, היה גדול וכבד מאוד, כך שלא היה שייך שאף אחד מהישישים יעשה הגבהה לאחר קריאת התורה, ולכן כיבד הגבאי את הבחור בהגבהת הספר תורה.

והנה הבחור [שהינו בן ספרד] הסתבך מאוד, משום שמעולם לא הרים ספר תורה מסוג זה, ורק לאחר כמה דקות הצליח סוף סוף להרימו, אך מאחר ועדיין הספר לא הוחזק בצורה יציבה, נאלץ שלא להסתובב עמו, אלא הורידו בחזרה מחשש שיפול חלילה.

בתום התפילה, פנה הגבאי אל הבחור ואמר לו: דע לך שהבעיה שלך אינה חולשה, אלא שאינך יודע כיצד להגביה ס"ת אשכנזי, וכן חסר לך הביטחון עצמי. ולכן תוציא עכשיו ספר תורה, ועתה כשאינך לחוץ מחמת עיני המתפללים הנעוצות בך, אלמדך בדיוק כיצד להגביהו. לאחר כמה אימונים אתה תראה שתוכל להגביה את הספר בקלות. וכא הבחור לשאול האם מותר לו להוציא את הספר התורה ולהתאמן בהגבהת הספר, או שהדבר אסור?

תשובה: יעוין בחשוקי חמד עמ"ס מגילה (דף כו ע"א) ששמעתי ממו"ח מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל שאין לבחורים צעירים להוציא את הספר תורה כדי להתלמד בהגבהה, אפילו באופן שהם קוראים בו שניים מקרא ואחד תרגום תחילה, ורק ואח"כ הם מנסים לעשות הגבהה מפני דנראה שהס"ת הופכת להיות מכשיר של אימונים ואינו ראוי, דהרי לאחר קריאת שנים מקרא ואחד תרגום היה יכול לחגרה במטפחת, ואין צורך להגבהה וא"כ מטרתה להתלמד ואין זה אריך. וכ"ש בענינו שלא קורא בתחילה תחילה, דאין זה ראוי.

והנה כתב הרמב"ן על הפסוק 'ארור אשר לא יקים את דברי התורה הזאת' (דברים כז, כח): 'ולוי נראה, על החזן שאינו מקים ספר תורה על הציבור, להראות פני כתיבתו לכל, כמו שמפורש במסכת סופרים שמגביהים אותו ומראה פני כתיבתו לעם העומדים לימינו ולשמאלו, ומחזירו לפניו ולאחריו, שמצוה לכל אנשים והנשים לראות הכתוב ולכרוע ולומר חאת התורה אשר שם משה וגו', וכן נוהגים'. ומבואר שאי קיום ההגבהה חמורה כל כך, עד שכאשר אין מקיימים אותה מקוללים חלילה ב'ארור'. ולכן, אם מדובר באופן שאין בציבור אף אחד שיכול להגביה את הספר תורה, עליהם לחפש ולהביא אדם שיוכל להגביה.

ואם אין זה אפשרי, נראה שבענינו נוכל ליעץ למתפללי בית הכנסת, שיוציאו ספר תורה כדי ללמוד

ברוך אתה בעיר וברוך אתה בשדה... וישמרך מן המזיקים, יעו"ש. ויעוין גם במדרש תנחומא (פרשת נשא סימן י"י) שפירשו וישמרך שלא תשלוט בהם עין רעה. ואם כן לפי זה אפשר לומר שהכא מבואר שאדם לא יקנה שדה סמוכה לעיר אלא אם כן היא מוקפת חומה, אך כשאדם מברך את חבירו שיהיו נכסיו קרובים לעיר, ומוסיף ברכה שיהיו נכסיו מוצלחים ולא ישלוט בהם שטן, שפיר דמי.

ולפי פירוש זה, יתורץ מדוע רש"י פירש הכא שהמעלה של קרובים לעיר הוא שלא יהא טורח להכניס פירות. ולא כמו שפירש בברכות יכול לראותן בעל הבית תמיד ולדעת מה הן צריכין, דהכא מיירי שיש חומה מסביב לנכסים, וממילא גם בעל הבית לא רואה תמיד את נכסיו, מה שאין כן בברכות שמברך את בעה"ב שאפילו שהנכסים יהיו גלויים, בכל זאת יהיו מוצלחים, בזה פירש"י שיש מעלה נוספת שבעל הבית רואה את נכסיו תמיד (חש"ח ב"מ קו ע"א).

אדם נהרג בשבת והוא מוטל באמצע הכביש

והיית משגע ממראה עיניך אשר תראה (כח-לד).
שאלה: אמבולנס שנקרא לטפל בנפגעי תאונה בשבת, ונמצא שם אדם הרוג, כיצד יעשו?

תשובה: בספר מלכים אמרין (מילה"א סימן מו ע"ג תקכ"ב) כתבנו בשם מו"ח מרן הגר"ש אלישיב זצ"ל שאם יהיה גנאי גדול למת מותר להעבירו לבי"ח ע"י נכרי, יעו"ש.

ואם אין נכרי, אולי אפשר לטלטלו ע"י כיכר ותינוק, ולהכניסו לאמבולנס [וכשנמצא ברשות הרבים, יעבירו דרך מקום פטור, מפתן האמבולנס] וכיון שהאמבולנס עצמו בלאו הכי חוזר למקומו, יקח את הנפטר למקום שהאמבולנס עצמו נוסע.

ואין בעיה של איסור טלטול המת, שהרי מבואר בשולחן ערוך (סימן שא ס"ד) מת שהסריח בבית ונמצא מתבזה בין החיים והם מתבזים ממנו, מותר להוציא לברמלית, וי"א שמותר רק ע"י ככר ותינוק, וכך יש לעשות בעניננו כשאפשר, ואם לא אפשר מותר לטלטלו להדיא. וכמו כן יש אומרים שמותר לטלטל מעות במקום הצורך גדול, כמבואר בשולחן ערוך (סימן שיא ס"ג) כשירא שיגזלו ממנו, אם יניחם בבית וילך מהם, וכן נוהגים להקל יעוין שם ברמ"א, וכל שכן כשיש חשש של פקוח נפש שאם יראו את המת שם אנשים עלולים להתעלף (חש"ח ביצה ו ע"א. ע"ש עור).

חידה: איך יתכן שרצוי ליהודי להתחפש לגוי?

יולך ה' אתך ואת מלכך אשר תקים עליך אל גוי אשר לא ידעת אתה ואבותיך ועבדת שם אלהים אחרים עץ ואבן (כח-לו).

תשובה: כתב בשואל ומשיב (מהדורא תליתאי ח"ב קפ) שחולת השוכבת על ערש דוי, ובקשה שבעלה יבא אליה בשבת, מותר לו לרכוב על סוס להגיע אליה, על פי המבואר בשו"ע (א"ח סימן שו ס"ט) דיש לחשוש שלא תטרף דעתה, ומאחר והרכיבה אסורה רק מדרבנן, ובמקום חולי לא גזרו. והוסיף השואל ומשיב דכדי שלא יהיה בזה חילול ה', בשעה שרוכב על הסוס בשבת ראוי שהוא ילבש בגדי גויים, יעו"ש.

ונראה שקיימת היכי תמצוי נוספת שראוי ליהודי להתחפש לגוי, והוא באופן שישראל זקוק לקבל חפץ בהשאלה מנכרי לפני אידיהן, באופן שיש פיקוח נפש, ולכן מותר לו לשאול מהגוי, והרי נאמר במסכת ע"ז (דף ב ע"א), שאסור לשאול לפני אידיהן, ומבואר להלן (בדף ו ע"ב) שהטעם הוא דמשום דחשיבא ליה מילתא אזיל ומודה. ופרש"י דחשיבא ליה מילתא, דצריך ישראל לשאול את כליו. ועוד כתב רש"י (בד"ה בולא משום דמודה הוא) שהעובד כוכבים ישמח כשישראל צריך לו. ולפי זה אם הישראל יבא לפני הנכרי כשהוא מחופש לגוי, לא ישמח ולא יודה, ולכאורה צריך לעשות כך. ואע"פ דאסור להידמות לעכו"ם במלבושיהן, וכמבואר ברמב"ם (פי"א מהלכות ע"ז), הרי כתב הרמ"א (יו"ד סימן קעח ס"א) דהיינו דוקא במלבושי פריצות. ויעוין בבית שלמה (יו"ד ח"א סימן קצו) שדן אם באקראי מותר ללבוש בגדי נכרים. ועוד דן שם אם מהני שמשנה בגד אחד כבגדי היהודים. ונראה שאף בעניננו ובנידון של השואל ומשיב, ילבש רק בגד חיצון כמו של גויים, ובכך סגי שלא יהיה חילול השם, וצ"ע.

שאלה: איך יתכן שמלך צריך להתחפש לאדם פשוט?

תשובה: כתב בספר עבודת עבודה (דף ב ע"א ד"ה וכו' ויבן) דמה שכתבה התורה (דברים כח לו) 'יולך ה' אותך ואת מלכך אשר תקים עליך, למח זכר דוקא כאן מלכך? אך הכוונה דהנה התוס' שם כתבו הטעם דלכך אסור לשאול מהם וללוות מהם, דחשיבות הוא שהישראל צריך לו ואזיל ומודה, ולפי זה הנה חשיבות הזה הוי רק אם אדם חשוב נצרך לו, אך אם פחות נצרך לו, אין לנכרי חשיבות בכך ולא יהיה אזיל ומודה, רק משום לא פלוג אסורו בכל ענין. אבל באמת עיקר חשש זה, הוי רק באדם חשוב ולא באדם הדיוט, ולכן אמרין יולך ה' אותך ואת מלכך אשר תקים עליך אל גוי אשר לא ידעת, ואז מה שהמלך יצטרך לו, יהיה לחשיבות בעיניו ויהיה אזיל ומודה. וגם בזה עצמו שיזכה הגוי שתהיה אתה בשביו יהיה לו לחשיבות ויהיה אזיל ומודה, רק אתה לבד תהיה כל כך מבזה בעיניו, עד שלא יהיה לו חשיבות כלל להיות אזיל ומודה, במה שהשיג אותך, רק כיון שגם מלכך ישיג בשביה, יהיה לו חשיבות בו ויהיה אזיל ומודה בכך, וכיון שאתה גרמת הדבר יהיה נחשב כמודה על ידך, וכאילו אתה עבדת ע"ז. ח"ש 'יולך ה' אותך ואת מלכך אשר תקים עליך', אז יהיה לו חשיבות מצד המלך, ולכך ועבדת שם אלהים אחרים, עכ"ל. לפי זה אם קרה מקרה שמלך ישראל נצרך לשאול חפץ מנכרי לצורך פיקוח נפש וכדומה, מצוה עליו למעט בחילול השם ויתחפש לאדם פשוט.

עוד יש להעיר שלפי דברי העבודת עבודה, צ"ע בנידון הקודם, האם יש ענין שיהודי יתחפש לגוי, שהרי כתב העבודת עבודה, שהחשיבות של הגוי, היא רק באופן שהיהודי הוא אדם חשוב, ולא באדם הדיוט, אלא שאסרו בכל אדם משום לא פלוג. ולפי זה אם יהודי הדיוט יצטרך לשאול כלי מגוי, האם צריך להתחפש לגוי, דהרי בלאו הכי אין חשש שהגוי אזיל ומודה, אלא שהאיסור הוא משום לא פלוג. ואם כן לא יצטרך להתחפש, וצריך עיון. (חש"ח ע"ז ב ע"א).

שיעור חומש

על פרשת השבוע

משיעורי הגאון הגדול רבי חיים פיינשטיין שליט"א

ראש ישיבת עטרת שלמה

פרשת כי תבוא תשע"ח

ה'עבדום ועינו אותם', וּשְׁפִיר זכאים אנו לנחול ולירש את ארץ ישראל.

וידוי מעשרות

כי תכלה לעשר את כל מעשר תבואתך וגו' ואמרת לפני ה' אלקיך בערתי הקודש וגו' השקיפה ממעון קדשך מן השמים וברך את עמך את ישראל וגו'. (כ"ו, י"ב – ט"ו).

צריך ביאור מה ענין התפלה של 'השקיפה ממעון קדשך וגו' בתוך סדר הוידוי, ואיזה שייכות יש להתפלל ולבקש בשעת וידוי מעשר.

וברש"י הביא דברי הספרי, שאמירת 'השקיפה ממעון קדשך' הוא שהתוודע אומר, עשינו מה שגזרת עלינו, עשה אתה מה שעליך לעשות וכו'. ומשמע מדברי הספרי, שיש בזה זכות מן הדין מכח שעשה מה שגזר עלינו, וענין זה צריך ביאור, דאמו את שכרו הוא תובע, והלא שנינו במסכת אבות, 'נאמן הוא בעל מלאכתך שישלם לך שכר פעולתך'.

ונראה לבאר בזה על פי דברי הגמ' בתענית דף ט' ע"א, דיליף מהכתוב בנביא מלאכי, 'הביאו את כל המעשר וגו', ובחנוני נא בזאת אמר ה' צבקות אם לא אפתח את ארובות השמים והריקותי לכם ברכה עד בלי די', דבכל דבר אסור לנסות את הקב"ה, אם הוא משלם שכר על המצוה, מלבד מעשרות, שבוה מותר לנסות ולבחון את הקב"ה, כמבואר בפסוק זה.

מעתה יש לומר, דזהו הביאור שאומר בסוף הוידוי 'השקיפה ממעון קדשך', דבוה הוא בא לבקש ולתבוע את ההבטחה 'אם לא אפתח את ארובות השמים וגו', דבמעשר הותר לנסות ולבחון את הקב"ה, ועל כן הוא בא עכשיו לאחר שסיים לקיים דין המעשרות, הוא בא לבקש את קיום ההבטחה שהובטח בשכר המעשר.

וזהו הביאור בדברי הספרי, שאומר עשינו מה שגזרת עלינו, עשה אתה מה שעליך לעשות, שבאמת יש בזה טענה מן הדין, דכיון שקיים את חלקו, ממילא צריך עכשיו שגם מה שהובטח לו בשכר יתקיים.

ובזה נראה לבאר כל ענין הוידוי מעשר, שבאמת הוא דבר הצריך ביאור מהו כל ענין הוידוי, שמתוודה ואומר שעשה וקיים את כל פרטי הדינים כמו שנצטווה, ולא מצינו בזה ענין בשום מצוה, שכשםסיים קיום מצוה, יאמר וידוי שקיים המצוה בכל פרטיה ודיניה כאשר נצטווה.

אכן להמבואר יש לומר, דכל הוידוי הוא הקדמה להמשך הדברים שאומר 'השקיפה ממעון קדשך וגו', דכיון דהוא בא לבקש

יענית ואמרת וגו', וירד מצרימה ויגר שם וגו', וירעו אותנו המצרים ויענונו וגו', ויוציאנו ה' ממצרים ביד חזקה וגו'. (כ"ו, ח' – ח').

צריך ביאור למה מזכיר כל סיפור שעבוד מצרים ויציאת מצרים במקרא ביכורים, ומה כל ענין זה שייך למצות ביכורים. וברש"י כתב, שמזכיר חסדי המקום.

ונראה לבאר בזה, דהנה כל מקרא ביכורים הוא אמירת שבה והודאה על ארץ ישראל, וכמו שכתוב בפסוק ג', 'ואמרת אליו וגו' כי באתי אל הארץ אשר נשבע ה' לאבותינו לתת לנו', ובפירושו רש"י שם הביא דברי הספרי, 'ואמרת אליו, שאינך כפוי טובה', ומבואר שעי"ז שבכל שנה מביא בכורים, הוא מכיר בטובת המקום שנתן לנו את הארץ, הרי דמקרא ביכורים, הוא בשביל ליתן שבה והודאה על מתנת ארץ ישראל.

והנה הרי ארץ ישראל ניתנה לישראל בתנאי של גלות ושעבוד, כמו שנאמר להם בברית בין הבתרים, ועבדום ועינו אותם ארבע מאות שנה, ודור רביעי ישובו הנה, וא"כ הרי בשביל שיהיו זכאין על ארץ ישראל, היה צריך שמקודם לכן יגלו וישעבדו ארבע מאות שנה, ורק אחרי כן יהיו זכאים לנחול ולזכות בארץ ישראל. וברש"י בפרשת וישלח הביא דברי חז"ל, שעשויו אמר, אין לי חלק לא במתנה שנתנה לו הארץ הזאת, ולא בפרעון השטר של גזירת כי גר יהיה זרעך, דהזכיה בארץ ישראל תלויה היא בקיום גזירת כי גר יהיה זרעך ועבדום ועינו אותם.

אשר לפי זה יש לבאר דלכן הוא מזכיר כל ענין הירידה למצרים וקושי השעבוד, שבא לבאר בזה, שזכאין אנו לנחלת ארץ ישראל, דקיימנו את החלק בברית בין הבתרים של 'ועבדום ועינו אותם', וממילא זכאין אנו גם לחלק השני של 'ודור רביעי ישובו הנה'.

ויש להוסיף בזה, דלכן פירט הכתוב את קושי השעבוד, שהרי כבר מבואר בחז"ל דקושי השעבוד היה חלק בהשלמת קיום ה'עבדום ועינו אותם', ולכן פירט הכתוב בארוכה שהיה קושי שעבוד גדול, ועל כן שפיר נחשב שנתקיים ה'עבדום ועינו אותם'.

וגם יש לבאר מה שכתוב 'ויוציאנו ה' אלוקינו ממצרים וגו', שבא לומר בזה, דלא יאמרו דישראל ברחו ממצרים, וכמו שמצינו שפרעה אמר 'כי ברח העם', ואם כן עדיין לא נשלם גזירת ה'עבדום ועינו אותם', על זה אומר הכתוב, דה' אלוקינו הוא שהוציאנו ממצרים ביד חזקה ובזרוע נטויה ובמורא גדול ובאותות ובמופתים, וממילא הרי דשפיר קיימנו את גזירת

ולתבוע את קיום ההבטחה שהובטח למי שמקיים דיני מעשר, על כן הוא צריך לפרט ולומר שקיים את כל דיני המעשר כהלכתו, שהרי רק אם קיים את המעשרות כדין והלכתו הוא ראוי להבטחה, ועל כן כשבא לבקש ולתבוע את קיום ההבטחה צריך להקדים שקיים את כל סדר ודיני המעשרות כהלכתו, וזהו ביאור כל ענין הוידוי מעשרות.

וובל זה הוא מהסדי השם וטובו, שנתן מצוה שלימה של וידוי מעשרות, וכל תכליתה היא שבוה יוכלו ישראל לבקש את קיום ההבטחה שהובטחו.

והנה לאחר נשיאת כפיים, איתא בגמ' בסוטה דף ל"ט ע"ב, דהכהנים אומרים, 'רבונו של עולם, עשינו מה שגזרת עלינו, אף אתה עשה עמנו כמה שהבטחתנו, השקיפה ממעון קדשך מן השמים, וברך את עמך את ישראל, ואת האדמה אשר נתת לנו, כאשר נשבעת לאבותינו ארץ זבת חלב ודבש', הנה נוסח הבקשה היא כלשון מה שאומרים בוידוי מעשרות, וגם הלשון שאומרים עשינו מה שגזרת עלינו, אף אתה עשה עמנו כמה שהבטחתנו, הוא כלשון הספרי שהבאנו לעיל.

אמנם צריך ביאור מהו הענין שהכהנים אומרים כן אחר שנשאו את כפיהם. ואם יש איזה טעם שאז מתפללים כן, למה תיקנו הנוסח כמו בוידוי מעשרות, ואיזה שייכות יש בין ברכת כהנים לוידוי מעשרות.

ולחמבואר יש לומר, דהרי גם בברכת כהנים, הובטח דכשהכהנים מברכים, אז הקב"ה מברך, וכמו שכתוב בפרשת נשא, 'ושמו את שמי על בני ישראל ואני אברכם', וזהו התפלה שאומרים הכהנים לאחר נשיאות כפיים, שכיון שקיימו את מצוותם, הם מבקשים שתתקיים ההבטחה שהובטחה, וזהו שאומרים עשה עמנו כמה שהבטחתנו.

ודבר זה יסודו הוא בוידוי מעשרות, וזהו הביאור של כל וידוי מעשרות וביאור כל תפלה ובקשת 'השקיפה ממעון קדשך וגו', על כן תיקנו ויסדו נוסח התפלה לאחר ברכת כהנים, כמו מה שאומרים בוידוי מעשרות, ששניהם ענין אחד הם, הבקשה והתפלה לאחר קיום הדין.

והנה ברש"י כתב, דבקשת 'השקיפה ממעון קדשך', הוא מכה הבטחה אם בחוקתי תלכו, אמנם להמבואר הוא מכה ההבטחה המיוחדת שהובטחה על הפרשת מעשרות.

והשיבך ה' מצרים באניות בדרך אשר אמרתי לך לא תוסף עוד לראותה. (כ"ח, ס"ח).

יש להבין מה החומר והעונש האמור כאן שהשיבך ה' מצרים, אחרי כל התוכחה של והפיצך ה' בעמים וכל הרעב והמצוק אשר יציק לך אויבך, ואיזה תוספת חומר יש בזה שהשיבך ה' מצרים, והרי גלויות אחרות, הרעו לנו הרבה יותר ממה שהמצרים הרעו לנו.

עוד צריך לבאר, מהו שהוסיף שזה יהיה 'בדרך אשר אמרתי לך לא תוסף עוד לראותה'.

גם צריך ביאור מהו הענין שיהא זה 'באניות'. ונראה בביאור הענין דהנה עיקר היציאה ממצרים, ותכלית הגאולה ממצרים ועניינה מבוארת במה שהשיב הקב"ה למשה ואמר לו "וזה לך האות כי אנכי שלחתך בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלוקים על החר הזה", ופירש רש"י, וששאלת מה זכות יש לישראל שיצאו ממצרים, דבר גדול יש לי על הוצאה זו, שהרי עתידים לקבל תורה על החר הזה לסוף שלושה חודשים, והיינו דתכלית הגאולה שיעבדו את האלוקים ויהיו עבדי ה'.

ודבר זה שנוי ומשולש בכמה מקומות בתורה, וכדכתיב 'אני ה' אלוך אשר הוצאתיך מארץ מצרים להיות לכם לאלוקים', דתכלית יציאת מצרים היה בשביל להיות לכם לאלוקים. וכן בד' לשונות של גאולה כתיב 'והוצאתי וגו' ולקחתי אתכם לי לעם והייתי לכם לאלוקים וידעתם כי אני ה' וגו', והיינו דהגאולה היא הלקחה להיותם לעם ה'. וכן לשון הפסוק בפרשת ואתחנן 'ואתכם לקח ה' ויוצא אתכם מכור הברזל ממצרים להיות לו לעם נחלה כיום הזה'.

מעתה יש לבאר דהו הענין שכאן בגמר התוכחה, נאמר דאף דהכתוב מזהירם על עונשים ויסורים רבים, אבל גמר התוכחה הוא, ששיבך ה' מצרים, היינו דישונו למצרים, שבוה תתבטל מהם גאולתם, ויחזרו להיות כמו קודם שנאלו, דכיון דכל תכלית יציאת מצרים באה בשביל קיום התורה והמצוות, ואם אין מקיימים התורה והמצוות אז ממילא בטלה הגאולה וממילא חוזרים הם למצרים.

וזהו שהוסיף הפסוק דיהא זה בדרך אשר אמרתי לא תוסף לראותה עוד, דהנה יש דין איסור לשוב מצריימה, אבל תוכן הענין שלא לראות את מצרים, יש לומר שהוא משום דגאולת מצרים הייתה גאולה בלא שום שיור, ומעת שנאלו אין לישראל שום קשר ושום שייכות למצרים, וזהו ענין האזהרה דלא תוסיפו לראותם עד עולם.

ולפי זה יש לבאר דזהו שאמר דשיבכם בדרך אשר אמרתי לא תוסף לראותה עוד, ר"ל דאם לא ישמרו התורה והמצוות אז יתבטל מהם הגאולה ויפקע מהם מעלת חירותם, וממילא ישובו למצרים כדמעיקרא, ואדרבה ממקום שכאן לשם הוא דישונו. וזהו גם הביאור כלשון הכתוב 'והשיבך' שיהא זה בדרך השבה וחזרה, ולא סתם עונש מחודש, אלא ביטול היציאה והגאולה.

ולפי זה יש לבאר דזהו שאמר הכתוב שיהא זה 'באניות', לומר דלא יהא זה כמו שהיה בשעת יציאת מצרים, שנקרע להם הים, אלא ישובו למצרים בלא שיקרע להם הים.

הדברים נערכו מתוך שיעור הנמסר בעש"ק
בישיבת "עטרת שלמה" - קרית הישיבה
את השיעור במלואו ניתן לשמוע בקול הלשון
03-6171001-1-1-1-5-5-1 (מס' חדש)

שאל אביך ויגדך

ליקוטים מתורת מרן של ישראל הגראי"ל שטינמן זצ"ל

כי תבא | תשע"ח | גליון מס' 19

שיחה לפרשת השבוע - שכר האדם הוא לפי מושגיו ברוחניות

ושמחת בכל הטוב

שיחת רבנו בכולל פוניבז' אור ליי"ז אלול תשנ"ד

הגמ' אומרת בסנהדרין (דף צ"ב ב') ת"ר בשעה שהפיל נבוכדנצר הרשע את חנניה מישאל ועזריה לכבשן האש אמר לו הקב"ה ליחזקאל לך והחיה מתים בבקעת דורא, כיון שהחיה אותן באו עצמות וטפחו לו לאותו רשע על פניו, [פי' שבאו אותם אנשים שהחיה יחזקאל וטפחו לנבוכדנצר על פניו], אמר מה טיבן של אלו, אמרו לו חבריהן של אלו מחיה מתים בבקעת דורא, [פי' שיחזקאל החיה אותם], פתח ואמר אתוהי כמה רברבין ותמהוהי כמה תקיפין מלכותיה מלכות עלם ושלטניה עם דר ודר וגו', א"ר יצחק יוצק זהב רותח לתוך פיו של אותו רשע שאילמלא בא מלאך וסטר על פיו ביקש לגנות כל שירות ותשבחות שאמר דוד בספר תהלים ע"כ.

והשאלה היא אם הוא אומר כל כך יפה שירות ותשבחות, למה בא מלאך וסטר על פיו הרי הקב"ה רוצה שיאמרו שירות ותשבחות?

אלא כמו שכבר ביארנו בפעם אחרת, שהקב"ה מנהיג את העולם שכשעושים דבר טוב מגיע שכר, אבל השכר הוא לפי מדרגת האדם, ולא שייך לתת אותו סוג שכר לכל אדם, ויתכן דבר שלאדם אחד זה שכר, ולגבי אדם אחר זה לא נחשב שכר לגמרי. ולמשל אדם כזה שיש לו הנאה מאד מגשמיית מה נחשב אצלו שכר, בזה שיתנו לו הרבה גשמיית. אבל אדם שהוא יותר רוחני, שהנאה גשמית לא מנהנה אותו, ממילא אי"ז חשוב אצלו לשכר. ומצד שני אותו אחד שכולו גשמיית, אין לו שום שייכות לרוחניות, ולא שייך שזה יחשב לו לשכר כי הוא לא מרגיש בזה שום טעם.

ולכן כתוב שנבוכדנצר בשכר ארבע פסיעות שפסע לכבוד המקום, וזה למלכות ארבע דורות, ומה הוא עשה באלו הארבע דורות, רצח יהודים וגויים, המון בני אדם! וזה היה השכר שקיבל בשביל שהלך ארבע פסיעות לכבוד הקב"ה. וכשישאלו אותנו הרי נתפלא מאד האם זה שכר? הרי זה רעל! ואיזה שכר הוא זה מה שנותנים לאדם אפשרות להיות רוצח? הרי בזה הוא מאבד את כל החיים הנצחיים שלו, ונהיה אבוד לעולם! ובכל זאת לנבוכדנצר זה נחשב שכר.

ולמה באמת נותנים לו שכר כזה? התשובה היא כי לבן אדם כזה כמו נבוכדנצר הרשע לא שייך לתת שכר אחר, כי מה תתן לו? רוחניות? הרי הוא לא שייך בזה כלל, והיות שבכל זאת הרי מגיע לו שכר על זה שעשה דבר טוב, ולתת לו שכר כמו שנותנים לאדם צדיק לא שייך כי אצלו שכר זה רק בזה שנותנים לו שולטנות, ואע"פ שעי"ה השילטונות שלו הוא יעשה דברים רעים, אעפ"כ מוכרחים לתת לו שכר, וזה השכר שלו.

ולכן כאן שנבוכדנצר הרשע שיבח כ"כ יפה לפני הקב"ה ורצה לומר כאלה שבחים עד שהיה בזה כדי לגנות את כל השירות ותשבחות שאמר דוד המלך, ופי' רש"י שאלו היה אומרם היה הקב"ה נוטה אחריהן יותר מאחרי השירות שעשה דוד, ואח"כ היה צריך לתת לו שכר על זה, ולתת לו שכר על כזה דבר הרי היה נורא ואיום! איזה שולטנות שהיה צריך לתת לו? עד שהיה יכול ממש להחריב את העולם! ולכן לאדם כזה לא נותנים שיעשה כאלה דברים, כיון שבע"כ יצטרכו לתת לו שכר ואי אפשר לתת לו שכר אחר חוץ משלטון וכדו', ואת השלטון הזה הוא ינצל להחריב את העולם, לכן הקב"ה לא רוצה את זה ובא מלאך וסטר על פיו, כי לא רוצים את השירות ותשבחות שלו!

ובדומה לזה מצינו ג"כ בזבחים (דף ק"ג ב') שביארה שם הגמ' האריך נתיימה החיה הגדולה ששמה "ראם" בזמן המבול, ומתחילה פירשה הגמ' שהכניסו ראשו לתיבה וקשרו קרניו לתיבה, ומקשה הגמ' והאמר רב חסדא אנשי דור המבול ברותחין קלקלו וברותחין נידונו, וכן האריך נתיימה התיבה ולא נמס הזפת בחום, ועוד עוג מלך הבשן היכא קאי, אלא נס נעשה להם שנצטננו

בצידי התיבה. שבכל העולם היו מים רותחים וליד הראם וליד עוג נצטננו המים. נס כזה נורא! מי זוכה לנסים כאלה? כל העולם חרב, ורק נח נשאר בתיבה עם כל החיות, ומחוץ לתיבה מהלכת לה הראם, וכן מהלך לו שם אדם אחד יחיד מכל העולם שנשאר מחוץ לתיבה ע"י שהמים שעל ידו נצטננו, כזה דבר פלא! כל העולם רותח חוץ ממה שעל יד עוג!

וככה זה היה שנה שלימה! והיכן אכל? וכן בודאי לא ישן כי אם ירדם מיד יפול במים. והראוני שכתוב בפרד"א פכ"ג שנקב נח חור בדופן התיבה ונתן לו מזונו. ועכ"פ לישון כנראה שלא ישן, אלא ה' מתקיים ככה שנה שלימה בנס.

ומסתמא היה לו איזה זכות שזכה להתקיים בשביל זה, ואף שלא היה בגדר צדיק כמו נח, שהרי לא כתוב עליו צדיק תמים, אבל מסתמא הוא לא היה מאלה שנגזר עליהם המבול בגלל שעבדו ע"ז והיה בהם חמס ושאר עבירות, וכל אלו העבירות החמורות כנראה שלא היו בו, כי אם גם הוא חטא למה שיהא אחרת מכולם, וכי מפני שהוא גבור וגבוה ינצל? והרי היו עוד גבורים וענקים, אלא מסתמא הוא היה קצת יותר טוב מהם. שלא היה איש חמס, ולא עבד ע"ז, וגם לא חטא בעריות. ולכן זכה להינצל. וזכה עד כדי כך שהיה לו נס גלוי כזה! בן אדם יחידי הולך שנה שלימה בעולם מלא עם מים, וכן כל העולם "רותח" ומסביבו המים הם צוננים! וכן לחיות שנה שלימה בלי שינה.

ולכא' בן אדם שרואה כזה נס, איזה השפעה היה צריך להיות עליו? השפעה כזו שאי אפשר לתאר! ומה אנחנו מוצאים שהיה אח"כ עם עוג כשהקב"ה אמר ללחום עם סיחון ועוג אצל סיחון נאמר ולא אבה סיחון וגו' ואמר הקב"ה ללחום אתו וכבשו אותו ואת כל עמו, אבל אצל עוג כתוב ויצא עוג מלך הבשן לקראתנו וגו' ויאמר ה' אלי אל תירא אותו, ומפרש רש"י מה נשתנה עוג. הרי היו עוד גבורים, ולא היה משה מתיירא מהם, דמשה הרי ידע שאם מצד הטבע, לולי הנס שעשה הקב"ה, היו כל הגבורים האלה יכולים להחריב את כלל ישראל ברגע אחד, שהיו גבורים אדירים! אלא כיון שרצה הקב"ה להציל את ישראל הרי כל הגבורים כאין נגדו. וא"כ מה פחד מעוג. ופירש רש"י דמתיירא היה משה שלא תעמוד לו זכות ששמש לאברהם שנאמר ויבא הפליט - והוא עוג, אותו עוג שראה כאלה נסים, הוא רוצה להרוג את כלל ישראל, נורא!

ורואים מכאן עוד יותר ממה שראינו אצל נבוכדנצר, דבנבוכדנצר ראינו שכשאדם עושה דבר טוב אפי' רשע צריך לשלם לו, ומה משלמים לו, כל אחד מה שלפי דעתו זה טוב לו, גם אם זה ממשלה ושולטנות. ואע"פ שיכול לנצל את זה להחריב את העולם, אבל מ"מ לא אומרים לו להחריב את העולם, לא נותנים לו את הכח לזה, רק שנותנים לו להיות מושל, ולמושל יש בחירה, ואם ירצה לא להחריב יכול לא להחריב. רק למעשה הוא אדם רע שראוי להחריב, אבל כאן מבואר בחז"ל שלקח עוג הר ורצה לזרוקו על כלל ישראל ולהרוג את כל ישראל, ומזה נתיירא משה רבינו, והיה ירא שיצליח בזה בגלל הזכות שיש לו. עד כדי כך שכר מגיע לו בעבור הדבר טוב שעשה - ויבא הפליט!

ומה היה בויבא הפליט. לכא' אין כ"כ מה לפחד ממנו זהו שעשה, שהרי רש"י מביא בפרשת לך לך (פי"ד י"ג) ב' פירושים מה זה ויבא הפליט. פירוש א' שהפליט היינו שנפלט מהמלחמה של הד' מלכים, ובא לספר לאברהם כי לוט נשבה. ולפירוש זה ג"כ הוא לא עשה כ"כ טובה לאברהם, דהטובה שעשה זה היה עם לוט. רק שאברהם רצה להציל את לוט. ולכן כשסיפר לאברהם שלוט נשבה, ממילא היה וירק את חניכיו וגו', והלך למלחמה, והקב"ה עזר לו שניצול, וזה היה ג"כ ע"י נס שהצליח להתגבר על כ"כ הרבה מלכים, ומ"מ זה נחשב זכות לעוג מה שסיפר לאברהם. אמנם אין זה מצוה כ"כ גדולה, לפי דעתינו. כי מה הוא עשה? האם הוא בישר לו איזה בשורה טובה, הרי אדרבה

הוא סיפר שלוט נשבה, ואז היה צריך ללכת למלחמה, ומי יודע אם יצליח, והיה סכנת נפשות! אך מ"מ זה זכות.

אבל יש עוד פי' ברש"י מה זה ויבא הפליט, פליט זה ע"ש שפלט מהמבול, והוא בא לספר לאברהם שנשבה לוט כדי שאברהם ילך למלחמה, ויהרג, ויקח הוא את שרה. יוצא שאיזה מצוה הוא עשה? האם היתה כונתו למצוה? הרי רשעות ה' כאן, שרצה שאברהם יהרג. האם זה גדלות. ובגלל הזכות הזה שסוף כל סוף יצא מזה שאברהם אבינו הציל את לוט, ודבר זה נחשב לזכות כזה גדול שמשה רבינו פחד ממנו, אפי' שמכל הגבורים כל הנפילים הוא לא פחד, רק מעוג היה מתיירא ממנו.

משום שיש לו זכות. ומה זכות, מה שבישר לאברהם ורצה שאברהם יהרג? אלא שסוף כל סוף הוא עשה דבר שיצא מזה דבר טוב, וזכות הזה הוא כל כך גדול דבשביל זה לא רק שנותנים לו כח לעשות. אלא שיהרג! שהיה יכול להיות שעוג מלך הבשן יהרג את כל היהודים, יקח הר ויהרג את היהודים, כיון שיש לו זכות, והתשלום שישלמו לו עבור זה הוא שיוכל להרוג את כל היהודים.

דבר כזה שישלמו, הרי אין לך "רעל" גדול מזה, האם צריך סם המות גדול מזה, נותנים לבן אדם שיהיה רוצח. ולא סתם שיה' רוצח. אלא שיהרוג בפועל את כל כלל ישראל, הרי זה ממש סם, וזה היה יכול להיות למעשה, ולכן פחד מזה משה רבינו. דאם משה רבינו פוחד בודאי א"ז פחד שוא, אלא יש בזה מה לחשוש. רק שהבטיח לו הקב"ה ואמר לו "אל תירא אותו".

ולמה עד כדי כך, אלא שכל בן אדם אם יש לו זכות, משלמים, ואפי' זכות משהו, שלפי דעתנו היינו צריכים לומר שזה אפי' לא זכות, אבל קצת זכות יש, כי יצא משהו מזה. ועל זכות כזה אי אפשר לשלם לבן אדם רשע, רק באופן זה.

"עוג" שהיה בדור המבול, והוא ניצול, על כרחך שלא היה איש חכם, ולא נכשל באלו העבירות החמורות. לא עבודה זרה לא גילוי עריות לא שפיכות דמים. כל אלו העבירות החמורות שאנשי דור המבול נענשו, ולא נשאר מהם זכר! והוא הולך עם כזה נס, שהולך בתוך המים סביב לתיבה, ומסביבו המים נצטננו כמבואר בחז"ל, ושנה שלימה הוא לא אוכל ולא שותה ולא ישן, ואחרי שרואה כזה נס, מה הוא עושה, הוא רוצה אפי' להרוג את אברהם, ואחרי הכל כיון שיצא מזה דבר טוב צריך לשלם לו, ומה ישלמו לו, רק בזה, כי הוא אי אפשר לשלם לו בדבר אחר, הוא רשע, אחרי הכל הוא נשאר רשע. ומה משלמים לו רק באופן זה, הוא רוצה רשעות! צריך לתת לו, נורא ואיום מה שאפשר להגיע.

א"כ יוצא לפי"ז, כי בן אדם אם הוא מתפלל שרוצה שהקב"ה יעזור לו, ורוצה שכל, אם למשל הוא מושחת במדות, מה ישלמו לו? הרי ישלמו לו ח"ו שיוכל לנצל את המדות שלו! האם זה נקרא כתיבה וחתימה טובה? אוי ואבוי לזה כתיבה וחתימה טובה! וכמו לו יצויר אם היה נכתב על עוג שיצליח, אוי ואבוי להצלחה כזאת, הרי זה אסון! וכן בן אדם אמנם איננו ח"ו בדרגה של עוג, אבל כל בן אדם אם הוא לא משפר את המדות שלו, לפי המדה שלו נותנים לו אפשרות שיעשה את המדות שלו, וא"כ מה הוא הרויח, האם זה נקרא כתיבה וחתימה טובה.

זה מצד אחד, אבל מצד שני אם הוא משפר את המדות שלו, ובכלל אם הוא עושה מצוות, כל מצוה ומצוה שאדם עושה, הוא מתרומם! ונעשה יותר כלי מוכשר לקבל שכר אמיתי, ושכר אמיתי זה שכר "רוחני" כי שכר העוה"ז, אי"ז כלום, ואליבא דאמת זה קצת עונש. רק שלפי המושגים של אדם כזה זה שכר, אבל מי שהולך בדרך הישר ועושה מצוות. עושה מעשים טובים, ובכל מצוה ומצוה הוא עולה, הוא מוכן לקבל שכר אמיתי.

בפרט תורה שחז"ל אומרים, תלמוד תורה כנגד כולם, הרי אי אפשר לתאר

האיך שבן אדם ע"י לימוד התורה נעשה לגמרי בן אדם אחר, וממילא לפי גדלות המצוות שלו ולפי מדת לימוד התורה שלו, לפי מדתו זוכה שהקבלת שכר שלו יהיה במדה אחרת. ואי אפשר לדמות כי יתכן שני אנשים שמגיע להם שכר על אותו מצוה, לא יכול לקבל אחד את אותו השכר שהשני מקבל, כי הוא בדרגה כזאת שאפשר לתת לו שכר במדה גדולה מאד של רוחניות, והשני שעדיין לא זכה לזה לא יוכל לקבל מדת שכר כזה. כי הוא עדיין לא ראי לקבל מדה גדולה כזו של רוחניות.

ועוד יש בתורה חוץ מזה שהיא גדולה מכל המצוות כמו שאחז"ל ותלמוד תורה כנגד כולם, יש בתורה עוד דבר כי ע"י לימוד התורה הוא מרגיש יותר עמקות ביראת ה'. כי הרי חז"ל אומרים עה"פ ראשית חכמה יראת ה', הן יראת ה' היא חכמה, "הן" אחת היא א"כ כשהוא לומד תורה ומתעמק, הוא מבין טעם ביראת ה', ואז הוא מרגיש שייכות יותר לרוחניות. חוץ ממה שעצם המצוה מעלה אותו, אלא הוא מרגיש רוחניות. ורוחניות זה הנאה בשבילו. ויש לו טעם בזה, כי בן אדם שאינו בדרגה הזו, אצלו רוחניות אין זה הטעם וההנאה שלו, אמנם הוא עושה, אבל אין לו טעם.

ובסוף התוכחה כתוב תחת אשר לא עבדת את ה' אלוךך בשמחה, וכתוב בספרים שהאריז"ל אמר שהמדרגות שלו שהוא זכה, זה על ידי שעשה בשמחה, אפשר לתאר לנו בן אדם שעושה אותה המצוה, אם הוא עושה בשמחה ולא בשמחה, האם זה אותה מצוה? הרי זה בן אדם אחר לגמרי! זה טעם אחר! אז בן אדם שהוא בשמחה, אצלו אם נותנים רוחניות, הוא ממש ממלא בשמחה את כולו, את כל הנפש שלו, ובן אדם שאינו כן, אצלו זה לא כל כך...

וא"כ כל מה שבן אדם עולה יותר, הן במעשה המצוות הן בלימוד התורה, ובפרט בלימוד התורה שהוא מתעמק גם ביראת ה', הוא מתחיל להרגיש את הטעם בלימוד התורה, הטעם ביראת שמים, ועי"ז הוא נעשה יותר עמוק בזה, אצלו הכלי קיבול שלו הוא כלי קיבול אחר, ואצלו שייך שכר שיתנו לו רוחניות במדה גדולה מאד, ואז כשהיה התשלום שלו כתיבה וחתימה טובה, זה יהיה תשלום אחר. כי בלא זה מה יהיה הכתיבה וחתימה טובה, הרי אפי' אם הוא יקבל רוחניות, אבל הוא יקבל במדה מצומצמת, במדה קטנה מאד.

ומה שיותר הוא מתעמק ברוחניות הוא כלי קיבול לקבל את השכר, ואצלו זה להיפך, כמו שלהבדיל רשעים השכר שלהם אי אפשר לתת להם רוחניות ומוכרחים לתת להם דברים גשמיים ולא רק שהם דברים גשמיים אלא אפי' דבר גשמי כזה שזה "רעל" בשבילו, היות ואין לו הבנה אחרת וזה הסיפוק שלו. כך להיפך מי שהחיים שלו זה תורה ויראת שמים, אז אצלו יכולים לתת "מלא" עם רוחניות, מלא עם יראת שמים, מלא טעם וזה יכול כל אחד ואחד לזכות.

וצריך לדעת ג"כ את הצד השני, שלא יהיו ח"ו מדות רעות, כי אז גם אפי' אם לומדים אבל אם יש מדות רעות - ח"ו, הוא לא מסוגל לקבל את הרוחניות כהוגן, כי הרי יש אנשים שעם הלימוד תורה ח"ו הם מנצלים את זה לרעה, כידיע שיש אנשים שהמדות שלהם לא היו טוב וניצלו את הכל לרע.

אך אפי' לא לרע, אבל צריך לדעת כי מה שיותר הוא מתעמק בלימוד התורה וביראת שמים. בין כשמתעמק בלימוד התורה בכלל, וביראת ה' בפרט, שזה ג"כ חלק מלימוד התורה. כשמתעמק בזה הוא זוכה לעלות שהשכר שלו הוא השכר האמיתי, כמו שאומר המסילת ישרים (בפרק א') שהאדם לא נברא אלא להתענג על ה' ולהינות מזיו שכינתו, וזה יכולים לזכות כמה שמתמסרים יותר ללימוד התורה, ו"במחשבה" להתעמק ביראת ה'.

הקב"ה יעזור לנו שנזכה באמת להתעמק בתורה ויראת שמים, ולזכות שנהיה כלי קיבול לקבל רוחניות במדה גדולה מאד.

בדידי הוי עובדא - לא היה לי יום עצוב

הרה"י הוא מיד ישב וכתב לי מכתב וציווה על המספר ללכת להביא לי את המכתב, וזה לשון קדשו: שמעתי שכבודו בצער, ובודאי ידוע לכבודו מה שכתב ה'מסילת ישרים' פרק א וזה לשונו: כי מה חיי האדם בעולם הזה ומי הוא שיהיה שמח ושלם בעולם הזה, ימי שנותינו שבעים שנה ואם בגבורות שמונים שנה ורובם עמל ואון וכמה מיני צער וחולאים וטרדות ואחר כל זאת המות. אשריך שכל הצער נגרם לך על ידי עשיית מצוה של עשיית חסד, וחזק בתורה ובעשיית חסד ושכר שמור, ונסיים בברכת כתיבה וחתימה טובה לך ולכל משפחתך.

שח הרה"ג ר' הלל קופרמן שליט"א: הרה"י אמר לנו פעם בעידנא דחדוותא: תדעו לכם, לא היה לי יום עצוב מימי! איך אפשר להבין כזה דבר?

נדמה לי שאף אחד לא יכול להסביר את דברי הרה"י כמו הרה"י, ואני קיבלתי ממנו פעם מכתב שלימד אותי כיצד אדם יכול לעבור מאה שנה בעולם הזה בלי שיהיה לו יום עצוב. המעשה אירע כאשר היתה שוב פרשה לא נעימה בגמ"ח, ואחד מבאי הבית של הרה"י אמר לו: ראיתי את הלל והנה פניו אינם כתומל שלשום. הוא עבר דבר לא פשוט וצריך לחזק אותו. כששמע זאת

כאיל תערוג – הלכות שבת

לבקשת רבים להמשך הלכות והליכות שהתפרסמו בכאיל תערוג בחורף אנו ממשיכים א"ה להביא דברים כסדר השו"ע, ואין לסמוך על הדברים למעשה אלא רק למשא ומתן.

מוקצה

מיגו דאיתקצאי לבין השמשות

בכל דוכתי דאמרין דאיתקצאי בין השמשות משמע דהיינו כל בין השמשות ובפרי מגדים סוף סי' רע"ט לא ברירא ליה זה ויש לעיין לרבי דאמר כל דבר שהוא משום שבות לא גזרו עליו בין השמשות מאי טעמא אמרין מיגו דאיתקצאי בין השמשות והא בבין השמשות עצמו היה מותר והכי קיימא לן כרבי בסי' שמ"ב ואע"פ שאינו מותר אלא לצורך מצוה או דוחק מ"מ כיון שיש אפשרות של טלטול אינו נעשה מוקצה כמבואר בתוס' דמה שמותר רק בדלית ליה פירי אחריני סגי דאינו נעשה מוקצה והא ודאי לא גרע והראוני באפיקי ים ח"ב סי' כ"א שכבר דן בזה גם הביא מספר מלא הרועים ביצה בהערות על הרא"ש סוף ביצה שתירץ דכיון דרק במקום מצוה מותר לכן הוקצה אלא דהקשה באופן דהיה אפשר לעשות אז דבר מצוה נימא דלא יהיה מיגו דאיתקצאי ולדברינו עדיין הקושיא עומדת אפילו שלא היה אז לעשות דבר מצוה ושם דן לומר דמוקצה אסור בין השמשות והראוני בפרי מגדים סי' תרע"ג במשבצות זהב אות ט' שכתב בפירוש דמוקצה מותר בין השמשות. (ב"ה ו)

בענין כבוד הבריות

בשו"ע (או"ח סי' ש"א) כ' מת המוטל בחמה וכו' באם שני בני אדם וכו' צ"ע למה לא התירו להדיא לצורך כבוד המת דהא גדול כבוד הבריות שדוחה ל"ת שבתורה ואין לומר דבזיון דמת אינו חשוב כ"כ דהא בגמ' היה ה"א דקבורת מת מצוה ידחה שבת משום כבודו ועי' תוס' לקמן צד א' שהקשה כן חס להם מלמטה וכו' בתוס' הקשה למה צריך לזה ולכאורה אפי' אם היה צריך שיהא לצורכם מ"מ למה צריך להמתין עד שיחם לו ולא יוכל להביא מתחילה כדי שלא יחם לו מעיקרא ותירוץ התוס' דבעי היכר אינו מיישב את זה דהא בכה"ג עביד להדיא לצרכו ויל"ע אם צריך דוקא שיפריע לו החום ויקח המיסה לצרכו או גם אם הוא אדם שאינו מפריע לו החום מ"מ כיון שחס כבר נראה שזה לצרכו ומותר.

מיהו יל"ע למה ניכר שזה לצורך החי הרי בשביל שיוכל לישב סגי ליה בכסא ומזה שמביא מטה ואח"כ זוקף ניכר שרוצה כדי לזקוף להגן על המת מפני החמה והדר אין היכר שזה לא לצורך המת חס להם מלמעלה זה מביא מחצלת וכו' משמע דמה שאוחזין בידיו את המחצלת על ראשם לא חשיב אהל רק כשזוקפו ע"ג המטה וכן כתב החזו"א בענין טלטול ע"י דבר אחר מניח עליו ככר או תינוק הא דנקט ככר לאו דוקא דה"ה בכל אוכלין והנה הא דרשינן ע"י ככר או תינוק משמע דלא מיירי דוקא כשהככר יתקלקל בחמה דמחמת שצריך את ההוצאה לצורך היתר מטלטל אגביו את המת אלא דאפי' כשאין הטלטול נצרך לצורך ההיתר כלל נמי שרי וכן מבואר ממה שהק' הראשונים דניטלטל אגב המטה אע"פ שאין המטה מתקלקלת בחמה. (שם)

מוקצה מחמת חסרון כיס

מוקצה מחמת חסרון כיס וכן סכין מילה הוי מוקצה מחמת חסרון כיס כמש"כ הרא"ש סי' ד' ובשו"ע סי' ש"ח ס"א ומיהו

לצורך מילה מותר לטלטל. ויש להעיר באותם הנוהגים שאבי הבן נותן הסכין למוהל לפני המילה כדי למנותו שליח דלכא"ו לאבי הבן אין היתר לטלטל שהוא לא צריך את הסכין למילה ורק למוהל בשביל המילה מותר לטלטל אמנם מן הדין אי"צ ליתן לו הסכין ואין זה מוסיף בשליחות מיד.

והנה יש מבוכה גדולה בפוסקים בענין טלטול הסכין לאחר המילה בשבת אם אחרי המילה חוזר להיות מוקצה ולא יניחנו מידו עד שיניח במקום המשתמר או שמותר להמשיך לטלטלו כדי להצניעו דשיטת הרמ"א ביו"ד סי' רס"ו ס"ב דמותר והט"ז שם ובאו"ח סי' ש"ו סק"ג וכן המג"א סק"ה הכריעו כשיטות המחמירין דחוזר להיות מוקצה ובמשנ"ב סי' ש"י סק"ט הביא מהא"ר שמתיר ליתנו לאחר וס"ל דגם בזה יש את ההיתר של עודה בידו דמיד ליד הוי חד טלטול. ויש מוהל אחד שנוהג להניח הסכין במקום שעלול להזיק ואח"כ מטלטלו מדין סילוק קוץ דשרי ומסתמא מותר לעשות כן אף שעושה היתר טלטול לכתחילה [וע"ע לקמן בעמוד ב' משנ"ת בד"ה בידו אחת אין]. (אילת השחר שבת קכג, א)

כלי חד פעמי

כלי שעשוי לשימוש פעם אחת ואח"כ זורקים אותו חד פעמי שזרקה לאשפה נעשה מוקצה אבל כל זמן שלא השליכה לאשפה אינו מוקצה אע"פ שאין דרך להשתמש בו כמה פעמים לפי שמ"מ ראוי עדיין לשימוש ונראה דבמקום שדרך להוציא כלים חד פעמיים מהפח שזרקו לשם אין זה נחשב זרקו לאשפה וממילא אינו מוקצה ומצוי בבתי כנסיות וכדו' שזורקים כוסות ומוציאים משם ושוטפים ואינם מוקצה אבל במקום שאין מוציאים מן האשפה בהשלכתו לאשפה נעשה מוקצה גמור. (אילת השחר שבת קכג, א)

נולד וביטול כלי מהיכנו

הביא הגר"צ פלמן בשיעוריו: איתא בעירובין מ"ו ע"א דגשמים בשבת לא הוה מוקצה, משום דמיא בעבים מינד ניידי ולא נולד הוא, וכו"פ השו"ע בס"ס של"ח דמותר לקבל המים בכלי ולהשתמש בו, וביאר המשנ"ב לפי שאין על המטר היורד דין נולד, ויכול לשתותו או לרחוץ ממנו.

ולענין מי המזגן היוצאים ממנו, אמר רבנו דהוה מוקצה, שהרי המים נוצרים בשבת והוה נולד, ואסור להניח כלי בשבת כדי לקבל המים היוצאים מהמזגן, דהוי ביטול כלי מהיכנו כיון דע"ז לא יוכל אח"כ לטלטל את הכלי שהמוקצה מונח שם, וכדאיתא בשבת דף מ"ב ע"ב דאין נותנין כלי תחת הנר לקבל בו את השמן, מפני שהוא מבטל כלי מהיכנו, וכו"פ השו"ע בס"ס רס"ה ס"ג ובסי' ש"י ס"ו. וא"א להתיר הדבר משום שלאחר שהמים יהיו בכלי יהיה מותר לטלטלן, משום דהוה כגוף של רעי, חדא מפני דאין עושין גרף של רעי לכתחילה (כדאיתא בס"ס של"ח), ועוד דמאן יאמר לן דזה הוה גרף של רעי, והרי אין המים מאוסים כלל?

ויש שרצו להתיר להניח כלי כדי לקבל את מי המזגן, כאשר יכניס תחילה לכלי מים מהברז, שהם מותרים ואינם מוקצים, ואח"כ יניח הכלי עם המים שבו תחת המזגן כדי לקבל את מי המזגן,

ראוי תחילה, א"כ הכא כיון שאין מתבטל תשמישו אלא לשעה לא חשיב כסותר, אך לטעם הר"ן (שם דף קכ"ח ע"ב) דמיחזי כמוסיף אבנין, שאינו יכול ליטול הכלי ונמצא כמחברו עם הקרקע, א"כ אף כשמבטלו לרגע אחד הוה בונה, וע"ש שיישב בזה מה שהעיר הביאוו"ל בסי' רס"ה סעי' ג' דרש"י סתר משנתו בזה, ע"ש.

2 ועוד אפילו אי חשיב כגוף של רעי, אכתי הוי ביטול כלי מהיכנו לשעה, דיעויין במג"א סי' רס"ו סק"ג י"ד שהביא בשם הר"ן והרא"ש דאין איסור ביטול כלי מהיכנו לזמן, ובשם הר"ן (שבת קנ"ד ע"ב) הביא דיש בזה איסור, וכן דעת הרשב"א, ולהלכה פסק המשנ"ב (סי' רס"ו סק"ג כ"ז) לאיסור. ועיין בחת"ס שבת דף מ"ב ע"ב שביאר דדבר זה תליא בטעמים שאסור לבטל כלי מהיכנו, דלדעת הטור והרמב"ם לפי שדומה לסותר שסתר זה הכלי ממה שהיה

דבכה"ג מי המזגן מתבטלים במים המותרים, וממילא לא היו מבטל כלי מהיכנו, וכדאיתא בש"ע סי' ש"כ סעי' ב'.
אולם רבנו אמר דדבר זה יש לאסור, לפי שהמים אסורים בשבת כיון דהוי דבר שיש לו מתירין, כיון שלאחר השבת יהיה לו היתר, וק"ל דדבר שיש לו מתירין אפילו באלף לא בטיל, ויעו"ש במשנ"ב סי' ק"י שביאר דדוקא התם ליכא ביה משום דבר שיש לו מתירין, לפי שכל מעט ומעט שיוצא נתערב תיכף, ונתבטל בשישים בין ההיתר שהיה בו מכבר, ואין חל עליו שם איסור, משא"כ באיסור שהיה ניכר תחילה בעין ואח"כ נתערב, יהיה אסור מדין דשיל"מ, ולפ"ז כתב שאם הענבים מונחין בפני עצמן, והיין זב מהם במדרון ויורד לתוך יין שהיה שם כבר מער"ש, אסור להסתפק מכל היין משום דהוי דבר שיש לו מתירין, שהרי מקודם שנתערב היה בעין וניכר [ספר התרומה סי' רכ"ג], עכ"ד. ולפ"ז בניד"ד נמי כיון שמי המזגן יורדים הם בפל"ע, והמים זבים מהם במדרון ע"י צינור דק, או שהמים נזולים באויר לתוך כלי, ואז הם בעין, וניכר קודם שנתערב במים שאינם מוקצים, א"כ נימא דאפילו באלף לא בטיל כיון דיש לו מתירין לאחר השבת, וכיון שכן יהיה אסור להניח שם כלי אף אם יש בו מים שאינם מוקצים, משום דהוי מבטל כלי מהיכנו, כיון דמי המזגן אינם מתבטלים למים, ותו הוי הכלי בסיס לדבר האסור. וכעין סברא זו מצינו במ"ב סי' ש"י ס"ק ל"ב בשם החיי אדם, שכתב דמים הנוטפין מן האילנות (בשבת) בימי ניסן אסורין גם כן משום נולד, ואפילו יש כבר תחת האילן כלי עם מים המוכנים מערב שבת שנוטף לתוכו המים היוצאים מן האילן, אפילו הכי אסור התערובת ולא אמרינן בזה דבטל, דהא כל טיפה הנוטפת מן האילן היתה ניכר קודם שנתערב במים שבכלי, וק"ל דדבר שיש לו מתירין אפילו באלף לא בטיל. וכמו"כ אין להתיר לטלטל הכלי משום דהוי בסיס לדבר האסור והמותר, משום שאף שהמים

בעצמותם לא נהפכו לאיסור, מ"מ אחר שאי אפשר להשתמש כלל במי ההיתר שבכלי, תו חשיב כמטלטל דבר האסור לחוד.⁴
אך הוסיף הגרא"ל שטינמן זצוק"ל דמ"מ יש כמה אופנים דשרי: א] ביכולתו ליקח קערה גדולה, אליה יכנסו מי המזגן, ויקח עוד קערה קטנה המלאה מי היתר שאינם מוקצים, ויניח את הקערה הקטנה עם מי ההיתר בתוך הקערה הגדולה, דעל ידי כך רשאי לטלטל את הקערה הגדולה שבתוכה יהיו מי המזגן, כיון שמונח בתוכה קערה עם מי היתר, וחשיב שמטלטל כלי שמונח שם היתר ואיסור, ותו לא חשיב שמבטל כלי מהיכנו כיון שיכול להשתמש עם המים המותרים שבכלי, דאין זה מעורב עם מי המזגן. ב] יש להתיר להשתמש בכלי העומד תמיד לקבל את המים מהמזגן, דיעויין בשפ"א בשבת (מ"ב ע"ב) שכתב שאין ביטול כלי מהיכנו בכלי המיוחד לקבל את הדבר המוקצה, שהרי זה מיוחד לזה ואינו מבטל כלום [א"ה], ובפשוטו ד"ז הוי רק לטעם דדמי לסותר, ולכן בכה"ג דלא ביטל את תשמישי הכלי, דהרי הכלי עדיין מיוחד לקבל לא חשיב סותר, אבל לטעם דדמי לבנין לפי שא"א לטלטלו ממקומו הרי הוא כמחברו בטיט, א"כ אף בכה"ג חשיב בונה ואסור, ולהלכה עיין במשנ"ב (סי' רס"ה סק"ו וסי' ש"י סק"כ) שהעתיק טעם הטור דדמי לסותר].

ספר קודש לא נהפך לבסיס

שמעתי מרבנו שצייד לומר שספר קודש לא נעשה בסיס לדבר אסור. (נתיב הקודש עמ' תקצז)

להשתמש כלל במי ההיתר שבכלי, א"כ ההיתר אינו חשוב יותר מהאיסור, ותו חשיב כבסיס לדבר האסור כדאיתא במשנ"ב סי' ש"י ס"ק ל"ג. [ונידון זה הוי נפק"מ למעשה לענין מפתחות של דלת המכונית או של ארגז המכונית (בגוונא שמפתח זה אינו מפתח של המנוע), אי דינו ככשלי"א או לא, ד"א דדינו ככשלי"א, ואף שא"א לפתוח את דלת המכונית מבלי שתדלק בה נורה, אין המפתח נחשב בשל כך לכשמל"א, מכיון שעצם הפתיחה היא מלאכה המותרת, אלא שאסור לפתוח הדלת כיון שאירה רביע עליה, וי"א דכיון דהמפתחות עומדים בשביל לפתוח את הדלת, ולא סתם בשביל לפתוח את המנוע (ששום אדם אינו פותח את המנוע סתם) דינו ככשלי"א, כיון שסו"ס אסור לו לפתוח הדלת. מיהו לסוברים דכשמל"א הוי מצד גזירת כלים, יתכן דאף לצד של הפמ"ג נדחשב בסיס לדבר האסור לחוד, אבל במפתח יחשב כלי שמל"ה, לפי דבכלים אין סיבת האיסור מצד הקצאת האדם אלא מצד גזירת נחמיה, וא"כ כיון שעצם פתיחת המנוע הוא מלאכת היתר, א"כ חשיב כלי שמלאכתו להיות דלית ביה גזירת כלים אף דאירה רביע עליה. אולם אפשר לאידך גיסא דדוקא באוכלין י"ל דלא חשיב בסיס לדבר האסור לחוד, לפי דק"ל כר"ש דלית ליה מוקצה אא"כ איכא תרתי, דחינהו בידים ולא חזו כההיא דרגורגות וצימקים דלקמן בסי' ש"י סעי' ב', וא"כ הכא במים דלא דחינהו בידים לא חשיב מוקצה, אבל במפתח דהוי כלים א"כ איתנן ביה מדין כשמל"א דאסור אף דלא דחינהו בידים, ולפיכך חשיב בסיס לדבר האסור לחוד, ועיין].
ובעיקר נידון הפמ"ג מצינו פלוגתא באחרונים, דהנה האור שמח (הובא במאסף "דגל התורה" שיצא לאור בפולין בשנת תרפ"ב, סימן ס"ז אות ג') ביאר הא דטבל בשבת אסור משום מוקצה, ודבר האסור משום חדש מבואר בתוספתא (פס"ו מ"ח) דמטלטלין בשבת, וביאר משום דאיסור טבל הוא איסור חפצא, וכיון דעצם החפצא אינה ראויה בשבת, היא עי"ז כעצים ואבנים, אבל איסור חדש הוא איסור גברא, והחפצא עצמה ראויה היא, והויא כאריה דרביעא עליה, ומשום זה לא פקע מהחפץ תורת אוכל ושם כלי, ולהכי לא הוי מוקצה, עכ"ד. וכ"כ בספר ראש יוסף בשבת מ"ג ע"א (בד"ה טבל) בשם הפנ"י, דטבל אף אם עבר ותיקנו במזיד מוכן הוא ואינו מוקצה, כיון שעכשיו מתוקן הוא, ואע"פ שקנסוהו שלא יאכלו אינו מוקצה משום קנס זה, הואיל ואוכל גמור הוא. וכתב הראש יוסף דיום הכיפורים יוכיח שמותר בטלטול אוכלין אע"ג דליכא קטן שיאכלנו, והיינו משום דהוי איסור גברא (עיין רשב"א יבמות דף ק"ד ע"א), ולא נעשה מוקצה משום זה. אולם הגרעק"א בתשובה סי' ה' בסוף התשובה דן לאסור כל האוכלין ביוהכ"פ משום מוקצה, אע"ג דיוהכ"פ הוי רק איסור גברא, ע"ש, וא"כ בניד"ד שיש לו דבר היתר שאין לו אפשרות להשתמש בו מחמת דבר איסור שמעורב בו, אי חשיב מה"ט למוקצה תליא בפלוגתא הא"ש ורעק"א.

3 ויש שאסרו ד"ז לפי דהכא שמניח הכלי עם המים מעיקרא כדי שיתבטלו המים, חשיב שמבטל איסור לכתחילה, וק"ל (יור"ד סי' צ"ט ס"ו) דאם עירב בידים כדי לבטלו ה"ז אסור. אולם ד"ז לא בריא, דיעויין במג"א סו"ס של"ה שהביא אותו הד"מ שאם יזוב תירוש מגזית של ענבים שעדיין לא נדרכו, שנמצא אותו הדלף אינו ראוי שהרי המשקין שזבו אסורים, ואינו רשאי לשום כלי תחתיו מפני שמבטלו מהיכנו, שיכול לתת כלי עם מים תחתיו שיתבטל היין במים ראשון ראשון, דק"ל דמין בשאינו מינו אף דיש לו מתירין בטיל, ע"כ. ותמה המג"א הא אין מבטלין איסור לכתחילה, ואף דלמחר מותר מ"מ אסור לבטל איסור ליומו באינו מינו, ותיפרץ דשאני הכא דאין כוונתו לאכול האיסור רק להציל היין, עכ"ד. ולפ"ז גם בניד"ד כיון שאין כוונתו לבטל האיסור, שהרי אין מבטלו כדי להחירו דהיינו לשתות המים, כ"א כדי להציל מלכלוך, לא חשיב מבטל איסור לכתחילה. אולם ד"ז אינו פשוט, דיעו"ש בפמ"ג (א"א סק"ד) שתמה דמ"מ כיון שא"א להציל את היין האסור, הוי כמתכוין להתיר היין, וכתב דאפשר דכיון דלמחר מותר הוא, ואין כוונתו לשתות היין בשבת, לפיכך לא חשיב שמבטל איסור, ע"ש, והיינו שאין כוונתו לבטל האיסור שהרי בלא"ה אין כוונתו לשתות היום, ולמחר בלא"ה מותר, לפיכך לא חשיב מבטל איסור, ולפ"ז הכא כיון שאין עושה זאת כדי להציל המים, כ"א כדי להתירם כדי שלא יהיה מבטל כלי מהיכנו, תו חשיב כמו שכוונתו לשתות דאית ביה דינא דאין מבטלין איסור לכתחילה.

אולם יש להתיר ד"ז מטעם אחר, דאף אי חשיב ביטול איסור לכתחילה, מ"מ כיון שאינו מבטלו בידים כ"א ע"י גרמא שגורם שהמזגן יטפף לכלי, אפשר דבזה לא גזרו. ומצינו בזה פלוגתא, דיעויין בר"ן בע"ז דף כ"א ע"א (ד"ה גמי וכו') דכל שאינו מבטלו בידים לית ביה משום ביטול איסור לכתחילה (הובא דבריו בב"י סי' קמ"ב ד"ה וכתב הר"ן וכו'), וכ"ה דעת הח"א בבינת אדם בשער הקבוע סוף אות כ"ג, אולם הב"ח בסי' ק"י (ד"ה ופירש ר"י וכו') והרדב"ז (בסי' תתקע"ח) חלקו וס"ל דאף בגוונא שאינו מבטלו בידים אסור. ובספר תהלה לדוד סי' ש"כ סק"ה צידד לומר שלגבי שבת ודאי דשרי לבטל בגרמא, וכמו שאמרו בשבת דף ק"ב ע"ב עשייה הוא דאסור, הא גרמא שרי.

4 והנה נחלקו הראשונים אי ביטול כלי מהיכנו הוי מדין שהכלי נעשה בסיס (רש"י בשבת מ"ג ע"א ד"ה מפני), או דאף שאינו נעשה בסיס מ"מ כיון שעושה את הכלי טפל למוקצה ומשמש לו, א"כ ביטל ממנו השתמשויות (ד"ז מוכח מכל שיטות קמאי דסברי דאין דין בסיס באמצע השבת), ולשיטה זו (דהוה מדין בסיס) הסתפק הפמ"ג (סי' ש"י בא"א סק"ח) אי בניד"ד הכלי נעשה בסיס, דכיון שהוא בסיס לדבר האסור והמותר א"כ לא הוי בסיס, או דכיון שגם ההיתר אסור באכילה א"כ חשיב כבסיס לדבר האסור לחוד, וע"ש. אולם הגרא"ל טען דאף אי חשיב בסיס לדבר האסור והמותר, מ"מ כיון שא"א

הגליון מוקדש לעילוי נשמת:

שרה ב"ר מנחם

ע"ה

גליון קע"ח, פ' כי תבא. כ"א

אלול ה'תשע"ח

רמת - השרון

רבי יעקב אלכסטיין זוקללה"ה

מסיחותיו של מו"ר הגאון הגדול

לגמרי. אם כן, אילו היה אומר הנביא 'כה אמר השם' תטילו את כובד המשקל על מעשה פלוני ופלוני וכך הדברים יגמרו ממילא, זה היה שופך אור על הנשמה. אבל על דורנו אמרו הנביאים: "נְגַשְׁשָׁה פְּעֻרִים קִיר".

החפץ חיים. מורה הדרך של כלל ישראל

היה זה בדור הקודם, היה אדם שזכה להיות המורה דרך לכל עם ישראל וחיבר את ספר המשנה ברורה שזכה בסיעתא דשמיא להיות ספר הלכה לכלל ישראל. ובעל המשנה ברורה כתב גם משנה ברורה על כל נושא ונושא. באחד המאמרים הוא אומר שאנו בחבלי משיח. ואומר, שצריך אדם להזכיר לעצמו את הגמרא¹,

"שאלו תלמידיו את רבי אליעזר: מה יעשה אדם וינצל מחבלו של משיח? - יסוק בתורה ובגמילות חסדים"

עסק התורה בקביעות מחייב את כולם

החפץ חיים כתב על כך מאמר שלם. אם כן ישנם שני דברים שורשיים שהמורה דרך של הדורות מצביע עליהם. ר' חיים עוזר היה אומר שדברי החפץ חיים הם ממש דברי תורה כמפי הגבורה. החפץ חיים אומר, שזה מחייב בעלי בתים וזה מחייב בני תורה. ואדם שעוסק בפרנסה וקובע עתים לתורה, חשוב שקביעה זו תהיה קביעה! ואם ישנה אפשרות להוסיף קביעות בעתים לתורה ראוי שיוסיף – "עֲשֵׂה תוֹרָתְךָ קִבְעָה". אומר המדרש שמואל, 'קבע' - מלשון קובע את קובעיהם, תגזול קצת מהזמן של מילי דעלמא עוד קצבה נוספת בשביל התורה.

בשעת הזעם יש להצפין עצמנו בחדרי תורה

אומרים חז"ל על הפסוק "לך עמי בא בחדריך וסגר דלתך בפדך חבי כמעט רגע עד יעבר זעם"², 'בא בחדריך' – אלו חדרי תורה,

כל כך הרבה את המקום הזה, את ארץ ישראל, בתור מקום שכל כך מתעניינים בו, פירוש הדברים שמתנהלת שקלא וטריא בפמליא של מעלה בענייני יושבי ארץ ישראל. בהרבה ספרים של חכמים וצדיקים כתוב שהשנים הללו הם שנים של חבלי משיח, אין בזה כל ספק.

לא אתחלתא דגאולתא. אלא הגברת חבלי משיח

כבר מוזכר בגמרא העניין הזה של חבלי משיח. אומרים כמדומני בשם ר' חיים מברסק שכתבהחילה התנועה של ההתעוררות הלאומית בכל ארצות העולם, נדבקו ברעיון הזה יהודים חלשים בעלי רפיון אמונה, וחשבו מחשבות שעם ישראל הוא עם ככל העמים ויש עניין, כך חשבו, שלעם ישראל תהיה עצמאות ובעלות מדינית על העם עצמו. כל מיני רעיונות על חיסול מצב הגלות ע"י דרכי הטבע, אמרו הרבה חכמים גדולים שזה מקרב ומחזק את חבלי משיח³.

הריבונות של עולם מראה לנו באצבע

אנו עניים בדעת אך בכל זאת אנו כל כך רואים בגלוי, ממש בגלוי, כביכול שהריבונות של עולם עצמו ממש מראה באצבע שאנו צריכים לעשות משהו, אבל כ"כ הרבה ליקויים הדורשים תיקון קיימים, וכל כך מורכב האדם מכל כך הרבה שטחים בחיי הפרט שטעונים תיקון, עד שמרוב אפשרויות להצביע על כל דבר ודבר ולפרש על מה מצביע הרצון העליון, מרוב האפשרויות הללו יכול להיות חס ושלום בלבול הדעת שהוא אחד הדברים הגרועים ביותר.

דורנו דור עוורים המגששים באפילה

כי האמת היא שמכף רגל ועד ראש אין בו מתום כמו שאמר ישעיהו הנביא, "עֲזָבוּ אֶת הַשֵּׁם... מִפֶּה רָגֶל וְעַד רֹאשׁ אֵין בּוֹ מִתָּם פֶּצַע וְחִבּוּרָה וּמָקָה טָרִיהָ"⁴. כל החלקים הרוחניים מלאים פצעים, לא מושלמים ומחוסרי אבר

יעסוק בתורה וגמ"ח

ער"ה שבט, תשנ"א
(מלחמת המפרץ)

טרם פורסם

תקופה שזקוקים בה להרבה רחמי שמיים

עובדה פשוטה וגלויה היא, שאנו עומדים כעת בימים שזקוקים בהם לרחמי שמיים, עשרת ימי תשובה. כבר נאמר בס' שערי תשובה, שאחת מהדרכים שעל ידם אדם ישוב לבוראו בעש"ית⁵, 'לא יפנה דרך כרמים' אלא להיות רעיוניו נחיתים ולקבוע ביום ובליילה עתים לחשבון הנפש ולפעול להצלת עצמו, להצלת הפרט והכלל. ער"ח נקרא יו"כ קטן, אנו בתוך עשיית שלפני יו"כ קטן הזה, ער"ח שבט.

לב מלך ושרים ביד השם

כלל ידוע הוא, שכל מה שמתרחש בין מלכי אומות העולם עם איזה מלך או מושלי מדינות שמחליטים משהו, לא הם המחליטים. וכשקבע הנשיא של ארצות מערב העולם את יום החמש עשרה לפי מניינם ליום שבו הם אומרים לקבוע הכרעות, הרי שלא הם קבעו, אלא בשמיים קבעו.

משא ומתן בפמליא של מעלה

ואם קבעו את היום הזה מראש, הרי זה כרוז שיצא כבר מן השמיים. אזהרה. אם מזכירים

¹ ישעיה נט, י² סנהדרין צ"ח ע"ב³ אבות פ"א מט"ו⁴ ישעיה כו, כ⁵ דהיינו שאין זה מקרב את המשיח (הגאולה) כי אם את חבלי (הצרות שלפני) משיח, נ"ש.⁶ ישעיה א', ד'-ה'⁷ שע"ת שער ב', יד⁸ איוב כד, יח (ראה סנהדרין ק"ח ע"א)

השקפה כזו, שאין צורך לקיים דין אחד מהתורה.

האינו מקבל על עצמו כל תרי"ג מצוות כמומר

ברבינו יונה מבואר שאדם חייב לקבל על עצמו שהוא צריך לקיים את כל התורה, ואם הוא אומר בליבו שיקיים רק שש מאות ושתיים עשרה מצוות, הרי הוא מומר שאינו מקיים את כל התורה. אף גוי הבא להתגייר, אם יאמר שהוא מקבל על עצמו את קיום כל התורה כולה חוץ ממצווה אחת, ואף שתהיה מצווה דרבנן, הדין הוא שאף שנתגייר וטבל וכו' אינו נעשה יהודי, ונשאר גוי גמור וכאילו לא פעל מאומה. וכך הדבר גם אצל עם ישראל, 'ארור אשר לא יקים' דהיינו אפילו דבר אחד מדברי התורה.

יש אדם שנכשל ויוצא לפעמים שהוא מחמיץ מצווה אחת וכשמעירים לו על כך שלא עשה הוא אומר 'לא נורא, לא חשוב', הרי זה חמור מאוד, בין אם אמר זאת על מצווה דרבנן או דאורייתא. זה בכלל ארור.

חקלאי 'תלמיד חכם' שנכנס לכלל ארור

היה חקלאי אחד ששמר שבת, שמר מצוות והיו לו פרות שצריך לחלכם. בתקופה מסוימת לא ניתן היה להשיג גוי שיעשה את חליבת הפרות בשבת. ואמנם שאמירה לעכו"ם אסורה בשבת, אך במקום שיש צער בעלי חיים מותר לומר לעכו"ם. זהו אחד הדברים שמותר בהם לומר לעכו"ם. אותו חקלאי, כיון שלא היה לו גוי, החל לחלוב בעצמו את פרותיו בשבת. היה אחד ששאל את אשת החקלאי ההוא מדוע בעלך חולב בשבת. היא ענתה לו שבעלה תלמיד חכם שבידו העניין ועלה בידו שאסור לחלוב בשבת רק מדאורייתא אבל לא מדרבנן. וממילא כיון שגם הוא, בעלה, בכלל 'רבנן' הוא הפקיע את האיסור שמדרבנן. הנהגה כזו היא דבר אסור.

נקבל על עצמנו קיום כל המצוות

מחפשים לפני ראש השנה זכויות ליום הדין. אמר רבי שמחה זיסל מקעלם שניתן להרוויח הרבה מצוות על ידי שיחשוב לקבל על עצמו את כל המצוות, וממילא על מאזני נחשבות כעת כל המצוות.

כתבי תלמידי ברוך אשר יקים

עפ"י הספר 'זכותא דיעקב'
להרה"ג משה חליוה שליט"א

מליונים העומדים ושומעים את הברכות והקללות

פרשת כי תבא הנה כהסכם וכריתת ברית של ברכות וקללות בין הקב"ה לעם ישראל. הייתה זו מצווה מן התורה שכשיגיעו לארץ ישראל, לעשות את סדר הברכות והקללות, שלאחר שכל עם ישראל עברו את הירדן, הייתה מצווה להתאסף כולם יחד, כולם ממש, ולעמוד על הר גריזים והר עיבל. הרים אלו היו מלאי אדם כאשר חצי מהשבטים על הר גריזים והחצי השני על הר עיבל וכתבו שם את סדר הברכות והקללות. ובזמנם, זמן מתן תורה, לא היו רמקולים אבל היו אמצעים אחרים כיצד לשמוע את כולם. מליונים של אנשים יעמדו וישמעו את הברכה והקללה מפי עשרים ושתיים אלף לויים שצעקו בקול רם. 'ארור האיש אשר יעשה פסל ומסכה תועפת ה' מעשה ידי חרש וישם פסתר וענו כל העם ואמרו אמן', 'ברוך אשר לא יעשה פסל ומסכה', וכך בכל הברכות והקללות.

מיהו הנכנס לגדר 'ארור' רח"ל

הברכה האחרונה הייתה "ברוך אשר יקים את כל דברי התורה הזאת לעשות אותם", ואמר כל האם אמן. ו"ארור אשר לא יקים את דברי התורה הזאת לעשות אותם ואמר כל העם אמן".^ט ובכן, אם היה אחד שלא קרא קריאת שמע של שחרית ולא התפלל יום אחד האם הוא בכלל 'ארור'. לא זה הפשט, אלא ביאר הספורנו על הפסוק 'ארור אשר לא יקים' וגו' דהיינו שלא יקים יורה שראוי לעשות את כל דברי התורה, ותהיה איזו מצווה אחת מהתורה בעיניו לבטלה. דהיינו שבלבבו יש לו

עד 'עבור זעם' - בשעת הזעם יש להכנס לחדרי התורה, כשלומדים משהו יש להעמיק יותר, לסיים יותר בצלילות הדעת את מה שלומדים. על אחת כמה וכמה בני תורה שעיקר העיסוק שלהם הוא תורה, בין אם עוסקים בה לפני הנישואין ובין לאחריהם.

בתש"ח גזירת הגיוס הייתה מוחשית

הייתה תקופה בשנת תש"ח ותש"ט, בראשית התקופה של השלטון הנוכחי בארץ ישראל, ואז לא היה קיים שום הסדר לגבי בני ישיבות בעניין שירות צבאי, והיה חשש מוחשי ממש שחם ושלום... היו בחורים שקיבלו מזה גופא רפיון בלימוד התורה, חשבו עוד מעט מי יודע יבואו אנשי מ"צ (משטרה צבאית) ויוציאו ויקחו את כולם לצבא. זה דבר שיכול היה להיות מעשי ממש. באותה תקופה אמר הרב מפוניבז' שמועצ' (שיחה בישיבה): מה אתם מתעניינים בעסקנים כאלה ואחרים? העסקנים לא יביאו שום תועלת מכח העסקנות שלהם. לתת ללמוד במנוחה? זה תלוי רק בכם, המשנה אומרת: "יְבִי נְחֻמָּא בְּן הַקָּה אֹמֵר, כָּל הַמְּקַבֵּל עָלָיו עַל תּוֹרָה, מַעֲבִירִין מִמֶּנּוּ עַל מַלְכוּת וְעַל דֶּרֶךְ אֶרֶץ".^ט תלמדו בשקידה יום יום, וכל כמה שתקבלו עליכם עול תורה, כך לא תהיינה הפרעות בלימוד התורה.

בזכות מה נגאל מגלות אחרונה

ידוע מה שאומר האור החיים הקדוש, על הגאולות, גאולה בזכות אברהם, גאולה בזכות יצחק ובזכות יעקב, והגאולה האחרונה בזכות משה רבנו. כך אומר האוה"ח הקדוש. כי הגאולה האחרונה באה בכח התורה, זה כתוב בפי' וארא, ואז באותו הזמן עשו וישמעאל ילחמו, ואיננו יודעים ואיננו אומרים שום פירושים למעשה, אבל דבר אחד כתוב בפירוש, שבהאי זמנא לא יהיה שום מפלט אלא האורייתא, לא תהיה שום הצלה רק לימוד התורה ועמל התורה.

הרהורי גיוס קשים מגיוס

היה בחור צעיר, שמרוב דאגות ירד מהשקידה שלו והיה מרופה בלימוד, הלכתי איתו לחזו"א אמר החזו"א, ההרהורים גרועים יותר מהדבר עצמו, הרהורי עבירה קשים מעבירה **הרהורי גיוס קשים מגיוס**. רק לעסוק בתורה.

^ט דברים כז, טו

^ט דברים כז, כו

דברי אמת

מאמרי היוזק העקפה והדרכה
מזקן המשגיחים

מזן רבי דב יפה זצוק"ל

גיליון מס' 99 אלול – בקשת תוכחה

גם אם אין כוונת המוכיח לטובה - חבל להפסיד תוכחות

מצוי מאוד שהמוכיח אינו אדם מושלם, ולפעמים הוא נגוע בעצמו באותם דברים שהוא מוכיח את זולתו. ומשכך ישנה תחושה טבעית - קודם שיתקן את עצמו ואחר כך שיראה לתקן אחרים...

כמו כן שייך לפעמים שלא בהכרח כוונת המוכיח לטובה, ולפעמים אפילו התוכחה מגיעה מחשבונות צדדיים, ובאופן טבעי אדם נוטה שלא להתייחס לתוכחה כזו, ולכאורה אף בצדק...

אלא שאם באמת נדע ונבין הרווח העצום והטובה הגדולה שאנו יכולים להשיג בקבלת התוכחה, ונבין עד כמה היה ראוי לנו לרוץ ולחזור אחר מי שיסכים להוכיח אותנו, לא היינו מוותרים על תוכחות אלו! נכון אמנם שהמוכיח אינו ראוי להוכיח, אך אין זה סיבה להפסיד בידיים מתנה חשובה ונפלאה זו!

וכמו שאם השונא הגדול שלך יביא מתנה יקרה (וכמובן שהוא בעצמו מתכוון לרעתך אבל אתה יודע נאמנה שהוא טועה וסוף סוף זהו טובתך), האם מחמת החשבונות האישיים היית מאבד בידיים את מתנתו הגדולה? כך עלינו להיות חכמים ולא לאבד בידיים את מתנת התוכחה, גם אם המוכיח אינו ראוי להוכיח.

כמו כן, ישנם שמגזימים בתוכחתם, ולפעמים מגזימים אפילו מאוד (על כל פנים לפחות לתחושתו של מקבל התוכחה), ובאופן טבעי הרגש נוטה שלא להתייחס ולקבל את התוכחה כלל.

אך עלינו להיות חכמים ולהתבונן, האם בשביל שהמוכיח טועה ונוהג שלא כהוגן, כדאי להפסיד את כל התוכחה? הרי גם לטענתך חלק מן התוכחה בוודאי צודקת - אלא שיש תוספת גוזמא, מדוע אם כן כדאי להפסיד את כל התוכחה בשביל שהמוכיח נהג שלא כהוגן - והרי הרווח הוא כולו שלך...

ומלבד זאת האמת היא שגם חלק התוכחה אשר נראה לך שהינו מוגזם - לא פשוט כל כך שבאמת הוא מוגזם... הרי אדם נוגע לעצמו, ואינו רואה בנגעי עצמו. ואף אם אדם זוכה לראות בנגעי עצמו, באופן טבעי עדין הוא מקטין את חסרונו, שהרי מצד הטבע אדם אינו רוצה לראות בעצמו חסרונות.

לפיכך, לא כל כך מהר ניתן להחליט שהמוכיח באמת מגזים, ועל כל פנים גם אם באמת המוכיח הגזים בתוכחתו, אין זו סיבה שנפסיד לגמרי את כל התוכחה, שהרי הרווח הוא כולו שלנו...

גדולי עולם שכרו לעצמם מוכיח - שיוכחם ללא חת ומורא

וידוע גם על הגדולים שבכל הדורות, שהיו מחזירים אחר מוכיח שיעמיד אותם על מקומם, וחיפשו דווקא מוכיח שיאמר את דברו בתקיפות ללא חת ומורא. והיו אפילו מהגדולים ששכרו מוכיח בתשלום מלא.

וכפי שמסופר, כאשר ארע שביזו גדולים בישראל בתוכחות ובצעקות, גם אם היה הדבר בפני קהל רב, אותם הגדולים שמחו בתוכחות אלו שמחה גדולה - וכמו שכתב ה'רא"ש': (באורחות חיים) "שמח בשומעך תוכחת כמוצא שלל רב!"

אמנם אנחנו לא בדרגה שנחפש ונשכור לנו מוכיח, אך על כל פנים כאשר כבר קורא ומאן-דהו מוכיח אותנו, האישה, ההורים, המשגיח, או סתם חבר, ראוי שנייקר זאת ולא נזלזל בתוכחתו! ונרויח עוד, שבמקום לכעוס ולכאוב על התוכחה, עוד נשמח בה...

ה'נתיבות' (פלגי מים, איכה ג' - ה') מפרש הפסוק "נחפשה דרכנו ונחקורה ונשובה אל ה'", נחפשה דרכנו - על ידי התבוננות עצמית, ונחקורה - אצל אחרים, ועל ידי כן נוכל להגיע ל"נשובה אל ה'". מבואר בדברי ה'נתיבות', שחקירת מעשינו אצל אחרים, הינה הכרחית להגיע לתשובה!

וכך כתב הרמב"ם (הל' תשובה ד' - ב'): "חמישה דברים נועלים דרכי התשובה בפני עושיהן... השונא את התוכחות, שהרי לא הניח לו דרך לתשובה, שהתוכחת גורמת לתשובה, שבזמן שמודיעים לו לאדם את חטאיו ומכלימין אותו חוזר בתשובה... לפיכך צריך להעמיד בכל קהל וקהל מישראל חכם גדול וזקן, וירא שמים מנעוריו, ואהוב להם, שיהא מוכיח לרבים ומחזירן בתשובה. וזה ששונא את התוכחות, אינו בא למוכיח ולא שומע דבריו, לפיכך יעמוד בחטאתיו, שהן בעיניו טובים".

מבואר בדברי הרמב"ם דבר נורא, אדם שאינו שומע תוכחה הוא נועל לעצמו את דרכי התשובה, הוא פשוט מזיק את עצמו! זה לא שמענישים אותו שלא יוכל לשוב בתשובה, זו תוצאה שהוא גורם לעצמו מכך שאינו מקבל תוכחות!

ויותר מזה מבואר ברמב"ם, שמי שאינו שומע תוכחה הנה לא זו בלבד שאינו מתעורר לשוב בתשובה, אלא הוא אף סבור שמעשיו טובים, ואין לו כלל צורך לתקנם ולשפרם! ופשיטא אם כן שנועל לעצמו את דלתי התשובה, שהרי הוא סבור שהכל אצלו כשורה - וממה הוא ישוב בתשובה?!

אחת מתחבולות היצר, להקטין בעיני האדם את חומרת העבירה, ואת מצבו האמיתי. החיד"א מפרש זאת בפסוק "וכל יצר מחשבות לבו רק רע כל היום", שדרכו של היצר לרמות את האדם ולהקטין בעיניו את העבירה, שהיא 'רק' רע ("רק" בלשון מיעוט).

לפעמים היצר מסמא את העיניים מלראות נכוחה את המציאות. דוגמא לכך: בחור שפעמים בודדות קם לתפילה בישיבה, אך ברוב המכריע של הפעמים הוא לא קם, איך נדמה בעיניו? שלפעמים הוא בא ולפעמים הוא לא בא, בעוד שהאמת היא שברוב המכריע של הפעמים הוא לא נמצא בתפילת שחרית בישיבה.

שאלתי פעם בחור שלא ניצל את זמנו, כיצד הוא מחשיב את עצמו? הבחור השיב לי, שהוא מודע לכך שהוא לא באותו דרגה של פלוני המתמיד של הישיבה...

ושמעתי שהמשגיח הגה"צ רבי מאיר חדש זצוק"ל מסר ועד מיוחד לבחורים, וביקש מהם שכל אחד ירשום לעצמו במדויק כמה זמן הוא לומד ביום. כאשר הבחורים ניגשו למלא את דבריו הם נתקפו בהלם, בחור שחשב שלומד שתיים עשרה שעות גילה לפתע שהוא לומד פחות מעשר שעות...

ניתן לפעמים לשמוע מבחור, שהוא יודע שהוא לא בסדר, אך די עושה רושם שהוא מתייחס לכך בסלחנות... וכי זה עניין של מה בכך שאתה לא בסדר? כלפי מי אתה לא בסדר? כלפי מלך מלכי המלכים רם ונישא!

תוכחת שמואל לשאול - "מאסת את דבר ה'"

רואים דבר נורא. שאול אמר לשמואל לאחר מלחמתו בעמלק, "הקימותי את דבר ה'" - "שמעתי לקול ה'", ושמואל הנביא אומר לו "מאסת את דבר ה'..."

עלול להיות שאדם בטוח ושלם במעשיו, ולא רק שהוא חושב שאין במעשיו חטא ופגם, אלא הוא אף סבור שבמעשיו הוא מקיים את רצון ה' - "הקימותי את דבר ה'", והאמת יכולה להיות שהוא עבר על דבר ה', עד כדי "מאסת את דבר ה'".

ולפיכך אנו מחויבים ומוכרחים לנצל את שמיעת התוכחה, אשר על ידה נזכה לגלות את האמת ועל ידי כך נוכל לתקן את מעשינו.

הבית עומד לרשותך, אתה יכול לעשות בו ככל אשר תחפוץ, אך הוסיף המשגיח, בבקשה ממך - כל דבר שאתה רואה בבית שדרוש תיקון, או שיש במה להשתפר בו, **תעיר לי**, אל תהסס להעיר לי, וזה יהיה לך להכרת הטוב עבורי! לאחר זמן שראה המשגיח שלא הערתי לו מאומה, אמר לי: אני רואה שאתה מתבייש להעיר לי, אולי אתה חושב שזה לא מספיק מכובד להעיר לי, אז אתה לא צריך להעיר בצורה החלטית, אתה יכול לומר בנוסח שאולי היה ראוי שיהיה כך וכך, לבסוף לא היתה לי ברירה, ולשמחתי מצאתי שחוט בציצית נקרה, ואמרתי לו, אף על פי שלא נפסל על פי דין, המשגיח נכנס מיד לחדרו להחליף את הציצית, ואין לתאר את השמחה הגדולה שהיתה לו מכך, והמשגיח לא גמר להודות לי...

לשנה הבאה באתי בראש השנה ונשארת לי צלום גדליה, והתכוונתי לחזור במוצאי הצום לפוניבז', והנה בתפילת מנחה נקלע לידי המשגיח דף חשבון הנפש שמאן דהו כתב, עם תביעות חזקות, כגון, האם אתה מוכן להיבחן בפני בית דין של מעלה? האם אתה מנצל את זמנך? וכו', והמשגיח התכנס בתוך עצמו וישב זמן רב לחשבון נפש נוקב, אחר כך כשעלינו במדרגות לכיוון ביתו, נעצר המשגיח ושאל, מתי אתה מתכוון לנסוע לישיבה? אמרתי שתכננתי לנסוע בעז"ה מיד אחרי שיגמר הצום, המשגיח ביקש בעדינות שאחזור רק למחרת, מכיון שנוכח שאינו מספיק מכיר את עצמו, והוא צריך עזרה...

בשיחות בישיבה היה מבקש מהבחורים שאם לדעתם יש מה לתקן ולשפר בשיחות שלו, או בהנהגתו עם הבחורים, שיואלו בטובם להעיר לו, והיה אומר שאפשר גם לשלוח לו מכתב בלא להזדהות, ובאמת בחורים רבים היו שולחים לו מכתבים בלא להזדהות, ובודאי שהיה לו מכך תועלת. וסיפרו תלמידים שכשהעירו לו פעם איזה הערה, והוא קיבל ממנה תועלת הוא הודה מאוד, ואפילו נישק אותם...

לא תמיד המשגיח הסכים עם דברי המוכיח, אבל תמיד הוא שמע והתבונן במה שהעירו לו, והיה יכול לחשוב ולדון בהערה כמה ימים - ואפילו להתייעץ עם אחרים. המשגיח אמר לי פעם: כאשר מעירים לי, ראשית אני מודה על כך, ואם יש לי במה להצטדק, לאחר שאני מודה אני גם מצטדק.

היה פעם ששיבחת בפני המשגיח אשת תלמיד חכם וצ"ל על כך שמעולם לא העירה לבעלה, הגיב המשגיח: יש כאלו שרוצים שהאשה תעיר להם... ובאמת כשהרבנית תליט"א היתה מעירה לו שצריך להזדרז להתפלל וכו', או בשנים האחרונות שזירזה אותו לנוח כדי לשמור על בריאותו, היה מאוד מאוד מודה לה, והיה רגיל להודות לה: **'ברוך שמסר עולמו לשומרים'**. ואפילו כשלא הסכים עמה, וכגון שזירזה אותו לנוח והוא חשב שמוותר לו עוד ללמוד, מכל מקום היה מודה לה שדואגת לשמור עליו, והיה אומר, **'ברוך שמסר עולמו לשומרים'**.

סיפר תלמידו רבי יצחק עמוסי שליט"א, עובדה שאופיינית מאוד להנהגתו של המשגיח, לפני מספר שנים המשגיח הוצרך לצאת לפני קדיש של שמונה עשרה, וחזר אחרי שהציבור כבר ספרו ספירת העומר, ר' יצחק שליט"א חשש שהמשגיח לא ספר ובדאגתו לרבנו ניגש אליו ביציאתו מהישיבה, וביקש רשות להזכיר לו שאולי עוד לא ספר ספירת העומר, המשגיח שמח מאוד מאוד לקבל את התזכורת (למרות שכנראה כבר ספר...) ונישק את ידו פעמיים, ואמר: נשיקה אחת על כך שאתה חושב עלי ודואג לי שלא אכשל, ונשיקה שניה על כך שלא התביישת... כמו כן סיפר תלמיד בוגר הישיבה, שהיה יושב בתפילות בקרבת מקום למשגיח, והיה רגיל להעיר לו על מקום הנחת התפילין, והמשגיח כהכרת הטוב על כך, חיבב אותו במיוחד, עד כדי כך שנשע במיוחד לחתונתו ביישובלים - למרות שכמעט ולא נסע לחתונות של תלמידים - בכדי להכיר טובה על דאגתו הרחוקה...

נכדו חביבו רבי ישראל מאיר שרון שליט"א סיפר למשגיח שמרן שר התורה ר' חיים קניבסקי שליט"א אווז שאסור לעמוד שעון, המשגיח שמע זאת ומיד חלץ את השעון, אחרי כמה דקות לבשו שוב, לפליאת הנכד - הסביר המשגיח: ראשית כל הורדתי את השעון שלא יהיה לי עצלות לחשוב שמוות, אולם לאחר שהתבוננתי והגעתי למסקנה שאפשר לסמוך על שאר הגדולים שהולכים עם שעון, החזרתי את השעון. (אמנם כשבא המשגיח למסור שיחה באחת מהישיבות שתחת נשיאות הגר"ח שליט"א, הוריד המשגיח את השעון, ואמר - מסתמא כאן נוהגים ללכת בלי שעון...) בדרך שחזרנו מהתפילה המשגיח היה לבוש בטלית, ואמר שיש בזה ענין ליראת שמים, אך הטלית לא כסתה את ראשו, ספרתי שר' חיים מקפיד בחזר לביתו אפילו שהטלית תכסה את ראשו, מיד המשגיח כיסה את הראש בטלית... (מתוך עבודת הימים הנוראים)

הודעה חשובה - ובקשה

בס"ד המהדורה החדשה של 'עבודת הימים הנוראים' במשנתו של מרן המשגיח זצוק"ל בתוספת עובדות והנהגות מחיי מרן המשגיח זצוק"ל, כמעט ואזלה מן השוק (מעל אלף חמש מאות ספרים...)

בימים אלו אנו מתאמצים להדפיס מהדורה נוספת וזקוקים בדחיפות לסיוע ממנוי בכדי שנוכל להדפיס מחדש. ניתן לתרום כל סכום גם באשרי וזכות הרבים תעמוד לכל המסייעים, ובדאי המשגיח זצוק"ל יהיה למליץ יושר עליהם. (עדין ניתן להשיג בחלק מהחנויות ספרים המובחרות, וחלק בתי הכנסת (בלוי) והיכלי התורה). לפרטים 0527166490.

אמנם יש להדגיש שכל הנ"ל אמור ביחס לשומע התוכחה, אך בוודאי שחובת המוכיח להוכיח לשם שמים, בדרכי נועם ואהבה. וסוף כל סוף תוכחה שמגיעה מאהבה היא זאת שתשפיע! וכמו שאומרת המשנה באבות "אוהב את הבריות", ועי"כ - "ומקרבן לתורה".

וכמו שראינו בדברי הרמב"ם: "לפיכך צריך להעמיד בכל קהל וקהל מישראל, חכם גדול וזקן, וירא שמים מנעוריו, ואהוב להם, שיהא מוכיח לרבים ומחזירן בתשובה".

חשוב מאוד לנצל את השיחות הנמסרות בישיבה, שהם דברי תוכחה חיוניים, וכן את סדרי המוסר, (אמנם לימוד המוסר לבדו אינו תחליף לשמיעת התוכחה, משום שאדם נוגע לעצמו, ויש צורך נוסף שישמע גם מאחרים, וכדברי הנה"ת).

שמיעת תוכחה חשובה במיוחד - בכדי להצליח בדין

העניין שנביט נכון על שמיעת התוכחה, ונחנך את עצמינו לקבל באהבה את תוכחתם של אחרים, חשוב מאוד בפרט בימים אלו, הן מצד שכדברי הרמב"ם הנ"ל הוא מהדברים המועילים את התשובה, והן מצד שהיא עצה לזכות בדין, וכדברי 'החרדים' ששמיעת התוכחה היא עצה להצליח בדין, ועלינו להיות חכמים להתעלות מעל רגשות קטנוניים ולנצל את המתנות הנפלאות שיש לנו.

עובדות והנהגות מרבנו הגדול זצוק"ל - אהבת תוכחה

איזהו חכם, הלומד מכל אדם (אבות ד - א), בלומד מכל אדם, כלול בקשת התוכחה, קשה לתאר את אהבתו וכמיהתו של המשגיח לקבל תוכחה והערה מכל אדם, ראינו עליו בחוש את דברי הרא"ש שהיו רגילים על לשונו 'שמח בשומעך תוכחת כמוצא שלל רב', כאשר כל כך שמח והשתוקק לקבל כל הערה ותוכחה - מקטן כגדול - ממש כמוצא שלל רב!

ממבטו של המשגיח - שלנגד עיניו עמד רצון חזק של עשיית רצון ה', וקיום תפקידו ותכליתו בעולם, כאשר כל ענייני העולם היו אצלו להבל הבלים, וכל כך פחד וירא מלעשות חליה עבירה - לעבור חלילה על רצונו יתברך, פשיטא שהיתה לו שמחה גדולה כאשר מאן דהו העמידו על מקומו, והאיר את עיניו, שהרי הוא קרבו אל שאיפת חייו - קיום רצונו יתברך, והצילו מן החשש הגדול ביותר - עבירה, לא פלא אם כן שחיפש אחרי מי שיעזור לו להתייעל במשימת חייו, והתחנן ממש שיעירו לו ויאירו את עיניו, וכלשונו תמיד: **ותשמרו עלי!** ועד כדי כך שניגש פעם לאברך מרכסים מהקורבן אליו, וביקש ממנו שפעם בשבוע ייתן לו מוסר - **בתשלום**... כמו כן הוא ביקש מהחברותא שלו שיעיר לו במה שאפשר לתקן, ואמר - אנחנו הרי חברותא, וזוכים להתעלות ביחד, אז מגיע לי שתכיר לי טובה ותעיר לי מה שאפשר.

בנו הגר"מ שליט"א מספר: כשמלאו למשגיח שמונים שנה, הוא התקשר אלי ואמר: בני היקר, יש לך מצוות כיבוד אב ואם של 'מאכילו ומשקהו', ברוך ה' יש לי אוכל, ואף הנני יכול לאכול לבד, אולם יש גם 'מאכילו ומשקהו' רוחני, וזהו הניקיון. על-כן, אם אתה רואה שיש ידיעה חשובה שכדאי שאדע אותה תתקשר לומר לי. והוסיף: אתה יודע שאחרי גיל שמונים - הגם שהבריאות טובה ב"ה - צריכים עוד יותר להתכונן... ועל-כן, אם אתה חושב שיש דבר שראוי לי לתקן, **תתקשר אלי ותעזר אותי**. אתה יודע שאינך צריך לחשוש שאקפיד עליך אם תעיר לי, וזהו המצווה של 'מאכילו ומשקהו' בדרגה הכי גבוהה".

אחת מנשות הנהלת ישיבת כנסת חזקיהו, לא היתה מרוצה מאחת מהתקנות שהמשגיח הנהיג בישיבה, והיא המתנייה למשגיח שיצא מבית המדרש, ושפכה עליו קיטון של תוכחה, אחד מהבחורים שהיה עד למחזה סיפר, המשגיח עמד בהכנעה ושמע את תוכחתה, וכשסיימה אמר לה: **תודה הרבנית על כך שהערת לי**, אם יהיה לך עוד מה להעיר לי **אשמח שתעזרי אותי**. כשהלך המשגיח אמרה לבחורים שהיו שם: אני רוצה לזרוק עליו בלוקים... חשבתי שהפעם כבר אצליח להוציא אותו משלוות הנפש שלו - והוא עוד ביקש עוד...

למדתי בפוניבז' ומו"ר מרן רה"י הגר"ג אדלשטיין שליט"א אמר לי: יש לך סבא בעל מוסר גדול ואתה לא מנצל אותו?! תלך לשהות במחיצתו באלול... באתי בראש חודש אלול, המשגיח קיבל את פני בחמימות יתירה, עשה עמי סיבוב והראה לי את כל הבית (שהכרת...), את המקור את הספרים וכו', ואמר לי: כל הבית עומד לרשותך, אתה יכול לעשות בו ככל אשר תחפוץ, אך הוסיף המשגיח, בבקשה ממך - כל דבר שאתה רואה בבית שדרוש תיקון, או שיש במה להשתפר בו, **תעיר לי**, אל תהסס להעיר לי, וזה יהיה לך להכרת הטוב עבורי! לאחר זמן שראה המשגיח שלא הערתי לו מאומה, אמר לי: אני רואה שאתה מתבייש להעיר לי, אולי אתה חושב שזה לא מספיק מכובד להעיר לי, אז אתה לא צריך להעיר בצורה החלטית, אתה יכול לומר בנוסח שאולי היה ראוי שיהיה

נפשו גחלים תלהט

גלין 198 כי תבוא תשע"ח

ניצוצות ממשנת הגאון הצדיק ר' ישראל אליהו וינטרויב זצוק"ל

לתרומות והנצחות, הוספת כנויים, הצעות והערות יש לפנות ובטלפון: 0527697944 ולמייל shneiderav1@gmail.com

דבר המערכת

ממשיכים במאמרי הכנה ליום הדין. והפעם שיחה בישיבת דבר שמואל כפר גנים פ"ת, ג' דסליחות תשס"ט [נדפס בקונט' חודש השביעי] ובה כמה יסודות נחוצים.

בפתח הזמן המערכת מודה לאלו שטורחים להעביר את העלוניים לציבור רחב יותר שיכול לקבל מהדברים תועלת [בדפוס ובמסירת המייל]. ושטוחה בזה מכל מי שקיבל תועלת להמשיך להעביר את הדברים הלאה ואדרבה נשמח על כך מאוד להרבות הפצת תורת רבינו זצוק"ל. נשמח לקבל הערות והארות.

המערכת

להכיר בדין ר"ה

עומדים אנו כמה ימים לפני ר"ה, וכולנו יודעים שבר"ה הבריאה תקבל פסק חדש והשגחה חדשה לשנה הבאה, ואף שבחוצות זה לא ניכר משום שאיננו רואים את זה בחוש, אבל זוהי המציאות, יש דין! נביא בזה דוגמא ומשל מבית היענה שהיא עוף הגר במדבריות, ואהוב על האריות לטורפו, וכשהיא רואה שהארי רץ אחריה הרי היא רצה לברוח ממנו, וכשרואה שהוא מתקרב ואין באפשרותה לברוח יותר, מה היא עושה? מכניסה את ראשה לבור קטן במדבר ושם בתוך הבור אינה רואה את הארי, אבל זה לא ישנה את העובדה שלבסוף היא תפול טרף בפיו, לכן נקראת בפי חכמינו ז"ל טפש שבעופות. סגירת העינים זה רק התעלמות ולא הצלה, כן מי שהוא חזק הינו מתמודד עם כל בעיה שנתקל בה, ולעומתו החלש בורח, אבל

הבעיה לא תשתנה כלל. בודאי שבציבור של בני תורה אין תכונה זו, אך מ"מ כדאי לשמוע שיש כזה בעל חי, כיון שחז"ל אמרו שיש באדם תכונת כל הבריאה, א"כ באופן פרטי יש באדם ג"כ תכונה זו 'לסלק את המציאות מתוך המציאות'.

מהו ענין בינוני

הרמב"ם בפ"ג מתשובה ה"ג אומר, בכל שנה ושנה שוקלין עונות כל אחד ואחד מבאי העולם עם זכויותיו ביום טוב של ראש השנה, מי שנמצא צדיק נחתם לחיים, ומי שנמצא רשע נחתם למיתה, והבינוני תולין אותו עד יום הכפורים, אם עשה תשובה נחתם לחיים ואם לאו נחתם למיתה. ומקורו מהירושלמי שהבינוני צריך לתשובה דוקא. והקשו המפרשים אם בינוני הוא, מי שיש לו מחצה מצוות על מחצה עוונות, א"כ יוסיף מצוה אחת וכבר אינו בינוני והוכרע משקלו לצד המצוות, וכתב בזה במאירי בחיבור התשובה בשם הרשב"ד דאין הצדיק ורשע או בינוני נמדד לפי מספר מצוות או עוונות, אלא בודקים את תכונת האופי של האדם, אם הוא בתכונת צדיק (אף אם נכשל ח"ו לפעמים)

הרי נחתם עם הצדיקים, וכן להיפך (אף אם עשה מצוות, אבל אין מהות ואופי החיים שלו בעשיית רצון השי"ת). והבינוני הוא שפוסח על שני הסעיפים ומתנהג פעם כצדיק ופעם כרשע רח"ל. לכן צריך דוקא תשובה שהיא משנה את כל אופי האדם, ואינה רק עקירת העבירה ע"י החרטה וכו', וכמ"ש הר"מ מדרכי התשובה וכו' ומשנה שמו, כלומר אני אחר, ואיני אותו האיש שעשה אותן המעשים ומשנה מעשיו כולן לטובה ולדרך ישרה עכ"ל. דבר זה הוא פתח גדול לענין התשובה בר"ה, שכל אחד יראה את שאיפתו העמוקה לחיים נצחיים ולהוסיף כבוד שמים. נמצא שהקבלה שלא ישוב לחטא הכונה לפתיחת מהלך חדש בחיים לא רק פרישה מחטא מסוים ולכן תלוי הבינוני בתשובה שתגביר את דרכו לשאיפת חיים של צדיק.

להב מפיו יצא [ב] תפיסת כללים בעבודת התשובה

ראוי להקדים הערה נחוצה מאוד. הרבה מאוד ספרים נמצאים בהישג יד בדרונו בכל ענין וענין ובפרט לפני המועדים. והנה כל בר דעת חש שהריבוי גורם לפיזור הדעת ובלבול. יסודי ההכנה הראויה ליום הדין פשוטים ודורשים בעיקר עבודה פנימית ומתונה שנה אחר שנה במסילה העולה. התעסקות עם רבוי השיטות והדרכים והפירושים על כל דבר ודבר מסיחים את הדעת מהעיקר שהוא עבודת התשובה.

כעת נבין שרבינו מציע כאן ב' כללים שיש בהם די והותר למלא את כל זמן אלול [מה שנשאר]. בכלל יש לדעת שתפיסת סוגיות כוללות ענפים רבים מעולה יותר כי קל יותר לעסוק בה ועמה כובשים ממילא כשלונות מרובים. הראשון לא להתמקד בפרטים אלא ב"כיוון החיים". נדמה שיש כאן קולא גדולה לעומת החשבון הפרטני על כל מעשה ומעשה, אבל באמת שיש כאן הדרכה נפלאה לתפוס את כללות הסוגיא וממילא יצמח ממנה גם שינויים פרטיים במעשים עצמם. האופן המעשי לבצע את שינוי הכיוון הוא לבדוק את עצמו מצד אחד בצורה פרטנית כפי סדר היום וסדר עסקיו ולבחון הגישה הכללית מה מדרוך אותו בכל שלב ושלב. האם שאיפה לרוחניות או להיפך ח"ו. הגישה הכוללית הנ"ל קלה יותר כי היא מעמידה ב' קטבים ברורים למהלך החיים. ובמקל ניתן להבחין בכל מעשה לאיזה קוטב משתייך. והשינוי הנדרש אינו דווקא בפרטי המעשה אלא בהעמדת גישה אחרת לפני קיום המעשה. לדוגמא אם מרבה בביטול תורה במסגרת לימודיו. במקום לבחון הסיבות הפרטיות לכך וממילא גם יצטרך פתרונות רבים ומפורטים כפי הסיבות וזה יכביד עליו ודאי, יהיה ער לכך שיש כאן כיוון כללי של פוסח על שני הסעיפים כלומר ריחוק מרצונו ית'. ואת זה יכול לתקן בהתבוננות כוללת להרבות התקרבות למהלך חדש. וזה יועיל לכל הדברים כאחד.

עצה נוספת היא לתפוס נקודה כוללת שחובקת כל מעשי האדם. האם אני במהלך של "נתינת כבוד" או להיפך. זהו סוג של מהפך בתפיסת החיים שפריו רב ונקל להתבונן בו בקביעות. ועלינו לשים לב שעולמנו מוקף בהרבה ציניות כלפי כל דבר וצריך לדעת שציניות זה קרירות. זה נטילת הכבוד מהדברים כי כל דבר נתפס בלעג "מחוכם", "למדני". אך זה לא משנה את העובדה שבגישה זו בונה לעצמו עולם שאין בו שום דבר חשוב באמת. כי הכל ניתן להעמיד על שולחן הניתוחים ולגלות ה"חשובונעם" וכו'. אין כאן לעג גלוי ואי נתינת כבוד להדיא אבל התוצאה זהה. תן לחכם ויוסיף לקח.

הרביעה בר"ה על ענין הכבוד

יש מדרש עה"פ בריש איוב ויהי היום, זה ר"ה, ויבואו בני האלוקים זהו ע' הדיינים דב"ד הגדול בשמים, להתייבב על ה' דין הקודם דהכל כלול בו, מי הוא דלא יכבד לשמו של הקב"ה, ולא יכבד לתורה, ולעבדיו, עכ"ד המדרש הנוגע לנו. הדברים כשלעצמם מזעזעים הלב. נבאר את דבריהם בשפה פשוטה יותר כדי שכל"א יבין היטב את אשר לפניו, ויראה במשך ימי אלול להיטיב בזה דרכיו מאוד כי כאן הוא עיקר קוטב משפטו ביום הדין, ירחם ה' ונצא מלפניו בדימוס.

למדים ממדרש זה שעיקר התביעה בר"ה היא על ג' דברים כבוד התורה, כבוד ת"ח, וכבוד שמו ית'. ומהי ההערכה לתורה ולתלמידי חכמים, ולשמו ית' כגון בעת שאומרים ברכה האם מכיר שהכל ממנו ית' וכו', וכפי מה שכל אדם וכל הבריאה מתיחסים בכבוד לג' דברים אלו כך ינתן להם חיים לשנה הבאה.

ביאור הענין היות שכל הבריאה נבראה לכבודו ית' כמאמר הכתוב "כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתיו" הרי שכל ענין המציאות הוא נתינת כבוד, אבל הזלזול והשפלת הערך הוא שלילת המציאות. ולכן "וכל ליצונות

אסירא בר מליצונותא דע"ז" משום שבאמת אין לה שום מציאות כלל. ואין להקשות ממה שהכל רצים אחריה ונדמה משום כך שהיא מציאות קיימת? כבר תירץ רש"י שהיא כולה דמיון וז"ל (שמות כ ג) שאינן אלהות אלא אחרים עשאוהו אלהים עליהם, עכ"ל. פי' שרק התעמולה נותנת להם מציאות [א.ה רגיל רבינו ז"ל להביא הכלל כל שקר שחוזרים עליו הרבה פעמים נתפס כמציאות וזו כוונתו כאן שרבי התעלומה והפרסום של השקר נותן להם אשליה של מציאות קיימת].

וכשנמצאים בציבור של בני תורה צריך לנהוג כבוד אחד בשני, כי כל בן תורה מגיע לו כבוד וערך, כיון שהוא עוסק בתורתו ית' ששהי החפץ הכי מרומם מכל המציאות, והאשר הנצחי בכל המציאות, וצריך להתייחס אליו אחרת מאל אדם מהשוק, ועי"ז רואים לאיזה דבר יש לאדם הערכה ולאיזה עולם הוא שייך, וכשמגיע הדין בר"ה ובאים לחדש את העולם לשנה הבאה, אם הוא שייך לעולמה של תורה שהיא נושא הכבוד בעולם יקבל חיים חדשים לכבודו ית'.

בראש השנה אופי ההנהגה העליונה היא מדת האמת במיוחד וכמו שהטביעו אנשי כה"ג במטבע התפלה ודברך אמת וקיים לעד.

ענין אמת הוא מציאות שאין לו הפסק כי מה שיש לו הפסק מכונה כזב, כמבואר במשנה [פרה] נהרות המכזבין וכו'. זאת אומרת שהאמת היא מציאות כזו שלא ניתן להזיזה כלל. וכן הוא יסוד ההנהגה העליונה בראש השנה, העמדת היצירה במהלך של קיימות. אמנם מכיון שזה היום תחלת מעשיך זכרון ליום ראשון הוא ליום ברא אדם הראשון, ו' למעשה בראשית [כמ"ש הר"ן פ"ק דראש השנה], על כן מרכז הנהגת מדת האמת העליונה קשורה עם ביסוס ויציבות במהלך בנין אדם בראש השנה. עדיין צריכים להגדיר עומק הענין וכמשי"ת בעז"ה.

וכן צריכים אנו להגדיר ענין זה בנפש. שהרי כנגד כל הנהגה עליונה יש באדם - בהיותו בצלם אלקים - מקבילה אליה בכחות נפשו. ואם כן צריך לברר איפה סוד כח האמת בנפש האדם כדי להשתמש בו בימים הנוראים הללו. אחרי שנתבאר שאמת היא מציאות שבלתי אפשרי להזיז קיומה על כן הוי כללות מדה זו באדם בשם "מנוחת נפש". ואין הכונה מנוחת נפש שכל הסביב לו יתאים לו וממילא ישתחרר מהדברים שיכולים להטריח ולהטריד שכלו, אלא פ"ה הוא השרשה כה עמוקה במה שהוא עוסק עד ששום דבר לא יהיה מסוגל להזיזו מעסק זה, וממילא נדחית האפשרות להטרידו, והוא במנוחה שלימה בענינו [ומ"ש רז"ל על אב"י דפעם אחת אמר דלא היתה דעתו צלולה בלימודו ביום מסוים כי אמרה לו אמו חורגתו להניח סיר על האש, וכי היה חסר לאב"י מדת מנוחת הנפש. אמנם הפ"ה שם הוא כי מציאות התורה הוא רק כשאין עוד מלבדה ממש כפשוטו, דהרי עומק ועיקר צורתה שמו הגדול ית"ש ובו הוא אין עוד מלבדו כפשוטו. על כן כל דבר שעושה האדם מלבדה הוא בגדר ציור יש עוד גם באופן הדק, ועל זה הוא המדובר, והוא עמוק].

אמנם אחרי שהגענו להבין נקודת האמת בנפש צריך להבין באיזה נקודה היא מתבטאת ביותר כדי לדלותה בעבודתנו. הנה בתפילת מנחה של שבת עיקר המטבע תפילה הוא סביב ענין המנוחה שהודגשה כמה פעמים שם. והסיוס הוא יכירו בניך וידעו כי מאתך היא מנוחתם ועל מנוחתם יקדישו את שמך. ונאמר על זה בכתבי האריז"ל כי יצייר אז בעצמו העמידה בנסיון על קידוש השם ע"כ. ובפשוטו נראה דכיון דמנוחת שבת הוא כנגד שבת דלעתיד לבוא - וכמ"ש בטור או"ח - ואז תהיה הבריאה מלאה בכבודו ית"ש, על כן כדי לצייר בנפשו ציור "עולם" שמלא רק מכבודו ית"ש הוא בציור עמידתו בנסיון קידוש השם. ואז העולם קטן של האדם מתמלא רק בחזון אחד של הכרת כבודו ית"ש ומסירתו עליו.

אמנם זה לא יספיק שהרי מדובר על מנוחה ומה שייכות מה שאמרנו למהלך של מנוחה?

אלא דהם הם הדברים, בהיות כי סוד המנוחה של הנפש הוא השרשתה בענינה עד שא"ל להזיזה מזה על ידי כל רוחות שבעולם, אם כן הרי ענין מסירות נפש על קידוש השם היא המנוחה בה' הידיעה.

ולאידך גיסא אין לך דבר שיכול להזיז האדם ממקומו כמו עקירת ואיבוד החיים דאז היא האפשרות היותר גדולה לתמהון לבב וכשלון, כלשון הפסוק וכל אשר לאדם יתן בעד נפשו. ואע"פ כן אינו זז, ותכונה זו היא בכללות הציבור, אם כן הוא כח מושרש בנו ממש שלא ניתן להזזה. וכאן הוא סוד מנוחת הנפש של קומת האדם. ועל זה כתיב יכירו בניך וידעו כי מאתך היא מנוחתם. ההכרה שהמנוחה נמצאת רק במחיצת "מאתך", השרשה בדביקות בו ית"ש, ואז ועל מנוחתם יקדישו את שמך, הבן.

אחרי שבעז"ה הגענו לדלות נקודה זו מהעלמה בתוכנו נבא לענינה בראש השנה. בגמ' ראש השנה דף ט"ז איתא אמר ר"א הוי תוקעים לפני בשופר של איל ואני מזכיר לכם עקדת יצחק בן אברהם ומעלה עליכם כאילו עקדתם את עצמכם לפני ע"כ. ואינו מובן איך עם נטילת שופר של איל נעשה ענין כל כך וגבוה. אמנם יובן עדמ"ש בפ' ציצית וראיתם אותו וזכרתם את כל מצות ה' וכו' שהראיה מביא לזה והרי לכאורה אין החוש מסכים לזה. אמנם המדובר כאן הוא על מי שבעצם שקוע ודבוק בעבודת המצות ומכל מקום יתכן מפעם לפעם ענין היסח הדעת גם כן שהסיע דעתו אל מצב אחר, אז הראיה מספיקה - גם אם היא רק רמז - להחזירו אל עבודת המצות שהרי קשור שם בעצם. עד"ז צריך להבין ענין הגמ' הנ"ל. דכיון דמדובר בראש השנה על בנין אדם וכמשי"ת בר"ן, והרי התבאר כי בכלל ישראל מושרש אצלם בעומק ענין קידוש השם, וגם הלא העקדה היתה עובדא גמורה בזה. שהרי היה שם שני כתובים המכחישים זא"ז, אתמול נאמר כי ביצחק וכו' והיום אמר לו העלהו וכו' ויצחק ידע זה כשאמר לו אברהם אלקים יראה לו השה לעולה בני. והרי מעשה אבות סימן לבנים והושרש בנו תכונת האבות ועל ידי העקדה הושרש תכונה דעקדתם את עצמכם לפני. אם כן צריך כאן רק רמז על אופי זה כדי לעורר למעשה את האופי הנמצא כבר בנו. וזהו מה שמספיק שופר של איל.

[א.ה. לימדנו רבינו ז"ל נקודה נפלאה בעבודת הנפש בר"ה ובעצם בכל השנה כולה. והיא נקודת היציבות. בכל אחד ואחד מאיתנו נמצאות אוצרות גנוזים של כחות טמירים ונעלמים בהם מחויבים אנו לעבוד את ה'. כחות אלו נטועים בנו בהיות האדם נברא בצלם אלקים ואינם חיצוניים לנו שצריך להמציא אותם. ידיעה זו לכשעצמה היא מפתח נפלא להכנס בשערי העבודה בידעו ש"אינה בשמים". כדי להגיע ליציבות נמסרה כאן עבודה פנימית שפריה רב. לדמיון בעצמו שמוסר עצמו על קדוש ה'. הכנסת הנפש למצב זה קשה מאוד אבל היא זו שיכולה לעורר באדם רבדים שלא הכיר. דבקות עילאית בבורא ית'. משנפתח מעין זה בנפש מימיו מציפים אותו ומקנים לו יציבות ברורה. יציבות זו היא מעמידה את האדם מול טלטולי החיים המסיחים דעתו מעבודתו ית'.]

פנינים משולחן רבינו הגאון רבי אברהם גנחובסקי זצ"ל - פרשת כי תבוא תשע"ח -

מרבח בתרומה

הנה במרבח מעשרות, הו' המותר טבל למעשר ראשון, וכמו דאמרינן (מנחות נ"ד ב') דהמרבח במעשרות פירותיו מתקנים ומעשרותיו מקולקלין.

ובמרבח בתרומה, כגון לתנא דסבירא ליה דיש לה שיעור למעלה, הו' טבל למעשר ראשון, וכמבואר במשנה בתרומות (פ"ד מ"ה) המרבח בתרומה רבי אליעזר אומר אחד מעשרה חל תרומה, יתר מכאן הוה טבל למעשר, (ויעשנה תרומת מעשר למקום אחר), דהרי מכיון דאינו תרומה אם כן הוה טבול למעשר.

א. יהא טבל לתרומה

תיקשי, במרבח בתרומה יהא נמי טבל לתרומה, שהרי לא רצה לפטור התרומה הנוסף שהפריש, דהרי חשב שהוא עצמו תרומה.

ב. לא גרע מקוטעין

יש ליישב, דהנה כתב ברמב"ם (פ"ד מהלכות תרומות הכ"א) שהתורם את הגורן צריך שיכוין את לבו שתהיה זו תרומה על הכרי ועל מה שבקוטעין (היינו מה שנתפזר מן הגדיש ונתאסף באיזה מקום, ויש מפרשים דהיינו שבולות קטועות שלא נידושו) ועל מה שבצדדין ועל מה שבתוך התבן, ואם לא נתכוון אלא תרם סתם, נפטר הכל, שתנאי בית דין הוא שהתרומה על הכל.

מעתה יש לומר דכיון דחטה אחת פוטרת כל הכרי, חל התרומה גם על ההפרשה עצמה, דלא גרע מקוטעין דהוה תנאי בית דין, משא"כ במעשר ראשון דלפי מחשבתו שזה עשירית, אינו יכול לחול על יותר.

ג. הרבה במעשרות לא יחול אקוטעין

אך לפי זה יתחדש דאם הרבה במעשרות ויש קוטעין ועל ידי זה לא הוה מרבח במעשרות, מכל מקום לא יחול על הקוטעין ויהיו מעשרותיו מקולקלים, דהרי לפי מחשבתו הרי המעשר שהפריש הוה עשירית מהתבואה, ואם כן לפי מחשבתו יכול לחול רק על התבואה עצמה ולא על הקוטעין. וזה חידושה רבתא.

הקדים מעשר לתרומה

כָּל מִצְוַת אֲשֶׁר צִוִּיתִי (כ"ו י"ג)

איתא בקרא דו' מעשרות. ופירש רש"י דהא דאמרינן בודוי 'ככל מצותך', היינו דנתתם כסדרן, ולא הקדמתי תרומה לבכורים, ולא מעשר לתרומה, ולא שני לראשון, דהרי ילפינן מקרא ד'מלאך דומעך לא תאחר' (שמות כ"ב כ"ח) דאסור לשנות סדר המעשרות.

וכתב בחזון איש (דמאי סי' ד' סקכ"א) דאם שינה סדר המעשרות והקדים מעשר ראשון לתרומה גדולה, וקעבר על 'מלאך דומעך לא תאחר', חייב להשאל על המעשר ראשון ובוזה יתקן חטאו. וכך כתב במנחת חינוך (מצוה ע"ב אות ד'), וכעין זה כתב הגרע"א (תשובות ס"ס דרו"ח) לענין המפריש מן הרע על היפה. חזינן דאדם חייב להפקיע האיסור שעשה אתמול.

אמנם אם כבר אכל מהפירות לא ישאל, דהרי אם ישאל יתברר למפרע שאכל טבל. וכעין זה כתב ברמ"א (יו"ד סי' שכ"ג סעי' א', עיין בש"ך שם סק"ו) לענין הנשאל על הפרשת חלה, שאם כבר אכל מהעיסה לא ישאל, דהרי יתברר למפרע שאכל טבל.

מעתה יש לדון מהו באכל מהשיריים רק חצי כזית:

א. צדדי הספק

צדדי הספק, דלחד גיסא יש לדון שישאל, דהרי מכיון שהלאו של

הקדמת מעשר לתרומה חמירא מהאיסור דאכילת חצי שיעור טבל, דהרי בחצי שיעור ליכא לא תעשה, אם כן נימא דעדיף שישאל שלא יעבור על איסור החמור דהקדמת מעשר, אע"פ שעל ידי זה יעבור על האיסור הקל דאכילת חצי שיעור טבל.

[אמנם לענין דברי הרמ"א דאירי שהתרומה או החלה נפלו לתבשיל, ודאי גם באכל חצי שיעור לא ישאל, דהרי אינו נשאל להציל עצמו מאיסור חמור דלא תעשה אלא רק כדי להציל עצמו מאיסור אכילת חצי שיעור חלה בתערובת, והרי גם על ידי השאלה יהא איסור חצי שיעור אכילת טבל, ואם כן אין היתר לישאל].

ב. כמה עבירות חמירא

אמנם לאידך גיסא יש לדון בתרי טעמי שלא ישאל, חדא, דהנה כתב בר"ן ביומא (ד' ב' מדפי הרי"ף ד"ה וגרסי) דבאופן שחולה מוכרח לאכול בשר משום פיקוח נפש, ויש לפניו ב' אפשרויות, או לשחוט בשבת או לאכול נבילה, עדיף לשחוט, דשחיטה קילא מכיון דהוה רק עבירה אחת, משא"כ אכילת כמה כזית נבילה הוה כמה עבירות, אע"פ דעיקר איסור נבילה הוה איסור קל משחיטה בשבת, דנבילה הוה רק איסור לא תעשה ושחיטה הוה איסור סקילה.

וכתב במגן אברהם (סי' שכ"ח סק"ח) דדינא דהר"ן דשוחטין בשבת ואינו אוכל נבילה, היינו לא רק בשני כזית נבילה, אלא אף בפחות מכזית נבילה, מפאת דיש בחצי שיעור הרבה איסורי חצי שיעור, וגם זה חמיר מלאו דנבילה.

[וכתב בפרי מגדים (שם) דלפי זה הוא הדין באוכל כזית מצומצם דנבילה, הוה חמירא מסקילה, דהרי יש בו הרבה חצי שיעור].

מעתה הוא הדין חצי שיעור טבל חמירא מלאו דמקדים, דאע"פ דאינו אלא חצי שיעור, מכל מקום איכא בזה כמה עבירות, דבכל קצת טבל שאוכל איכא איסור נוסף דחצי שיעור.

[וכי תימא דגם בהלאו דמקדים איכא הרבה לאוין, דכל הפרשה כוללת הרבה הפרשות אלא דהוה בפעם אחת, אך בזה אמרינן בסוגיא במנחות (ס"ד א') דפעולה אחת קילא משתי פעולות, אבל באכילה לענין איסורי חצי שיעור יש לומר דהוה כמה פעולות].

ג. חולקים על המגן אברהם

הנה עיקר דברי המגן אברהם ודאי חידושה רבתא, ובאמרי בינה (הל' שבת סי' כ"ח) ובאפיקי ים (ח"ב סי' ל"ב) דנו על המגן אברהם, דהרבה חצי שיעור מכל מקום קילי מלאו גמור, ולדידהו ליכא להאי טעמא ואם כן ישאל.

ד. דברי החקרי לב

עוד מצאנו דלא כהמגן אברהם, דהרי כתב בחקרי לב (סי' צ') דבשיעור שלם ליכא הרבה חצי שיעור, והרי לדבריו יוכרח לומר דהרבה חצי שיעור אף כשלא אכל כזית קילא משיעור שלם שהוא בלא תעשה, דאם לא כן אמאי בכגון יום הכיפורים אמרינן שאם מוכרח לאכול בצום, עדיף שיאכל פחות פחות משיעור, הרי אדרבא יאכל כזית שלם דליכא בו איסורי חצי שיעור, משא"כ בחצי שיעור דאיכא כמה איסורי חצי שיעור, אלא על כרחך דגם הרבה איסורי חצי שיעור קילא מכזית שלם שהוא איסור לא תעשה.

אך עכ"פ הוה ספיקא דילמא כהמגן אברהם, ואם כן ישאל על תנאי, דלהמגן אברהם אינו נשאל ולהאמרי בינה ואפיקי ים וחקרי לב נשאל.

ה. יתברר שהיה עבירה

עוד יש לדון שלא ישאל מטעמא אחרינא, אע"ג דנימא דחצי שיעור קילא. וכמו כן גם להחולקים על הר"ן דסבירא להו דגם שני כזית נבילה קילי מסקילה, ואם כן הכי נמי גם כמה איסורים של חצי

שיעור קילא מאיסור לאו.

דהרי מכל מקום כל שעל ידי השאלה יתברר שעבר על איסור ואכל חצי שיעור לא ישאל, דכל שיש בזה איסור לא אמרינן שיפקיע איסור אחר למפרע אף שאידך חמיר יותר. [וזה צריך ראייה].
[ובמקום אחר כתב רבינו, דמכל מקום משמע דאינו נשאל, וצריך עיון בטעמא].

ו. חצי שיעור דחיי לאצטרופי

העירוני דהכא לא שייך איסור חצי שיעור, דלא חיי לאצטרופי כיון שבעת האכילה לא היה טבל ורק עכשיו נעשה טבל.
אמנם לא נראה בעיניי. ונפקא מינה בעשה קונם על תנאי ואכל חצי שיעור, דעכשיו אסור לו לקיים התנאי, ולא נימא דליכא איסור חצי שיעור מכיון דבשעת האכילה לא חל הקונם ורק אחר כך נעשה קונם למפרע.

לישאל על אתרוג של טבל

מי שהפריש מעשר ראשון קודם תרומה מצוה להשאל כדי שלא יעבור על לאו.

יש לדון מהו באופן ששימש בהך אתרוג למצוה ואם ישאל אשתכח דהוה אתרוג של טבל, ולא יצא ידי מצות נטילת לולב.

א. לאו חמירא מעשה

הנה שדרו האי ספיקא מקמי דאחד מגדולי הדור שליט"א, וקאמר דעדיף שישאל דלאו חמירא מעשה.

ב. הלאו רק מדרבנן

אמנם לאידך גיסא, לעני"ד יש לעיין, דהא האי לאו באתרוג הוה רק דרבנן אף בזמן הבית, דרק דגן תירוש ויצהר הוה דאורייתא לרוב הפוסקים, וכל שכן בזמן הזה דגם דגן תירוש ויצהר דרבנן, והרי הגרע"א כתב דהיתר אכילה דמעכב באתרוג, היינו אף דאין היתר אכילה רק מדרבנן מכל מקום אינו מקיים המצוה מן התורה, אם כן אם ישאל יבטל עשה דאורייתא דנטילת לולב, אבל אם לא ישאל יעבור רק על איסור דרבנן, ואם כן נימא דעדיף להשאל.

ויש לומר דבאמת נימא דבזמן הזה דמדאורייתא לא הוה טבל, אם כן לגבי המצות עשה יצא מן התורה, ואם כן לענין העשה נמי הנידון רק מדרבנן, ובוה אמרינן דביטול עשה דרבנן קילא מאיסור דרבנן.

[א"ה, אולי כונת רבינו לצד דלא כהגרע"א, או כונתו דלתוספות בסוכה ולי"ה א' ד"ה אתיין] דאין הפסול מחמת היתר אכילה אלא מחמת דלא חשיב לגמרי של הבעלים כיון שיש לכהן ולוי חלק בו והוי כאתרוג השותפין, אם כן הרי זה רק מדרבנן אמנם מדאורייתא הרי זה שלם].

ג. ברכה לבטלה

אך יש לעיין דאם ישאל הא קא עביד לברכתו שבירך על נטילת ד' מינים לברכה לבטלה, וגם זה מיתסר מדרבנן, ואם כן מאי שנא האי איסור מהאי איסור, ואם כן נימא שישאר עם המצוה.

וכי תימא דלא הוה ברכה לבטלה וכמו שנשאל על תרומה דאין ברכת הפרשת תרומה לבטלה, (כמבואר בתשובות חתם סופר וי"ד סי' ש"כ), צריך עיון אם דמי, דבשלמא התם גוף ההפרשה היא המצוה ואזלינן בתר ההיא שעתא שהיה מעשה מצוה, משא"כ הכא המצוה היה נטילת ד' מינים, והרי אשתכח שלא היו ד' מינים.

אלא יש לומר דאיסור של מקדים מעשר לתרומה הוה עיקרו דאורייתא בדגן תירוש ויצהר בזמן המקדש, משא"כ איסור ברכה לבטלה עיקרו דרבנן, ועיקרו דאורייתא חמירא. ומשום הכי אמרינן דעדיף שישאל אע"פ שיהא ברכה לבטלה.

בצלים

קיימא לן דתרומות ומעשרות אפשר להפריש רק ממין על מינו. והנה בבצל יש חלק פקעת שהוא לבן וחלק עלים שהוא ירוק, והשתא יש לעיין אם אפשר להפריש מאחד על חבירו.

א. חזון איש התיר

כתב בדרך אמונה (פרק ה' מהל' תרומות ציון ההלכה אות כ"א) דהחזון איש התיר לעשר מעלי הבצלים הירוקים על הבצלים. ועיין ירושלמי חלה (פ"ד ה"ג). עכ"ד.

ולפי זה נראה דגם אפשר להפריש מעלה על בצל אחר.

ב. מעלה על עלה

יש לעיין האם אפשר להפריש מעלה של בצל שאין לו פקעת גדולה אלא קטנה, על עלה של בצל שיש לו פקעת גדולה, והיינו אם נימא דמפקעת גדולה על קטנה אי אפשר להפריש. [ולכאורה יש לומר דבאמת אפשר להפריש דהוה חדא. ונפקא מינה נמי לענין כלאים אם מותר לזרוע יחד פקעת גדולות וקטנות].

ג. צדדי הספק

הנה לחד גיסא נימא דיכול להפריש, דהרי הירוק הוא חדא, אבל לאידך גיסא יש לדון דאינו יכול להפריש, דהרי אפשר לומר דכיון דהוא חדא עם הפקעת, אם כן אי אפשר להפריש מהאי ירוק על האי ירוק.

[והנה להפריש מקליפת על תפוזים, יש לומר דאי אפשר, כיון דהקליפה עצמה אין צריך להפריש כמבואר בדרך אמונה (פ"ב מהל' תרומות ה"א), ואם כן הוה ליה מן הפטור על החיוב.

ולענין מין במינו בדבר שיש לו מתירין, יש לעיין בבצל ירוק וצהוב מאותו פרי. והנה התם אזלינן בתר שמא].

ביטול ברוב בהפרשת תרומה

הנה הבא להפריש תרומות ומעשרות, צריך שיפריש מן הפירות כדי תרומה גדולה ותרומת מעשר, והוא מעט יותר מאחר ממאה, ועושה את היותר מאחר ממאה שבצד צפוניו תרומה גדולה, ואת האחד ממאה עם עוד תשעה חלקים כמותן של הפירות הוא עושה מעשר ראשון, ואת האחד ממאה עושה תרומת מעשר. [ואחר כך עושה מעשר שני או מעשר עני].

והנה יש לדון מהו אם נענע היותר מאחר ממאה לאחר שהפריש התרומה:

א. התרומה רוב

ראיתי בספר קיצור הלכות ומעשרות (פרק ט"ו סעיף ז') שכתב דיש להזהר שלא יתנענע היותר מאחד ממאה לאחר שהפריש התרומה גדולה, לפני שהפריש המעשר ראשון והתרומת מעשר על האחד ממאה, מפאת דהיכא דהתרומה גדולה רבה על האחד ממאה, אם זו ולא נדע מה היה בצד צפון, יתבטל האחד ממאה ברוב התרומה שהיא חולין למעשר, ושוב לא יוכל לעשותה מעשר ראשון ותרומת מעשר דהוה ליה מן הפטור על החיוב.

ב. גם כשהאחד ממאה רוב

כתב עוד בקיצור הלכות (שם) דהוא הדין נמי כאשר האחד ממאה רב על התרומה גדולה, דמכל מקום היכא דלא נענע כולו, הספק רק על חלק מהאחד ממאה, וכנגד אותו חלק יש רוב בתרומה גדולה, ואם כן זה בטל בתרומה גדולה.

וזה צריך עיון, דהרי כל דבר שאינו בכלל הספק לא מהני להשלים לרוב, ואם כן הרי הספק על התרומה גדולה רק כנגדו ולא על כל התרומה גדולה, והוה ליה חד בחד, דהרי אין לצרף חלק התרומה גדולה שאיננו מסופקים בו כשם דלא מצרפינן חלק האחד ממאה דאיננו מסופקים בו, ופשוט.

ג. גם לא ינענע שאר הפירות

עוד כתב בקיצור הלכות (שם), שיש לדקדק שגם כל הפירות שמפריש מהן מעשר ראשון לא יתנועעו עד לאחר שהפריש המעשר שני, שאם הפירות זזים, דילמא לאחר שהפריש המעשר ראשון, חלק מהטבל למעשר שני בטל בהמעשר ראשון, והרי מעשר ראשון פטור ממעשר שני, ואחר כך כשעושה מעשר שני עושה מן החיוב על הפטור. ולהאמור ליכא למיחש להא, דהוה ליה חד בחד, דהספק רק על המעשר ראשון כנגדו.

ד. אי אפשר לצמצם הצפון

יש להכריח כהנ"ל, דהנה באומר היותר ממאה יהא תרומה גדולה

והשיבא בית.

א. ד' על ד'

הנה בפשוטו איירי שהסוכה היא ד' על ד', דאע"ג דכשירה ב' על ז', מכל מקום לא הוה בית, דבית שקובע בעינן ד' על ד'. והעירוני דילמא סוכה שאני דחזי למילתיה, וכדחזינן לגבי בורגנין דאף בפחות מד' על ד'. אך לענין זה צריך ראייה גדולה.

ב. סוכה שנפסלה

הנה לר' יהודה הא דקובעת רק סוכת החג בחג, אבל קודם החג, וכן אחרי החג, לא תקבע. ואם הסוכה נפסלה נמי אינה קובעת.

ג. סוכת נסרים

אלא יש לעיין מהו בסוכת נסרים שמן התורה יוצאין בה ומדרבנן אין יוצאין בה, ורק בשעת הדחק יוצאין כשאין לו סוכה אחרת, האם קובעת למעשר.

מן הפטור על החיוב

מעתיא אמרינן בגמרא דלר' יהודה על כרחך סוכה חשיבא ראיית פני הבית לקבוע למעשר אפילו מדאורייתא, דאם קובע רק מדרבנן, אם כן הוה חומרא דאתי לידי קולא, דהרי יחשבו שקובע מדאורייתא, ואתי לאפרושי ממנו על החיוב, ובאמת מפרש מן הפטור על החיוב.

והקשו קמאי (שם) אמאי חשיב מן הפטור, הרי הני חייבין הן במעשר מן התורה אלא שלא הגיע גרנם למעשר מן התורה עד שיראה פני הבית, ואם כן גם קודם ראיית פני הבית חיילי תרומות ומעשרות, והרי אפילו אם הפרישו מעשר בשבליים חיל המעשר, ואם כן אף אם חשיב ראיית פני הבית רק מדרבנן, מכל מקום לא חשיב שמפריש מן הפטור.

ואשכחן כמה תירוצים:

א. מכניסה במוץ שלה

חדא, כתב בריטב"א בשם הר"י, דהנה אמרינן בגמרא ברכות נ"א א' אמר רב הושעיא מערים אדם על תבואתו ומכניסה לבית במוץ שלה כדי שתהא פטורה מן המעשר, והיינו שעדיין לא נגמרה מלאכתה ואין ראיית פני הבית קובעתה למעשרות, ומכיון שכניסתה לבית היתה בפטור, חל פטור ושוב אינה מתחייבת, אף אם אחר כך שוב יכנס לבית.

מעתיא חיישינן שיכניס פירות במוץ שלהם לסוכה, והוא טועה שהסוכה הזאת בית גמור הוא לענין מעשר להקל ולהחמיר, וממילא לפי דעתו כיון שהכניס במוץ שלהם אם כן חל פטור, ודינם כפירות אחרים שהכניס במוץ שלהם לביתו, ויוכלו לתקן תבואה זו מתבואה אחרת שנכנס לבית גמור במוץ, דתרווייהו פטורים מן התורה.

אמנם באמת הוה ליה מן הפטור על החיוב, דהני שהכניס לביתו פטורין מן התורה, משא"כ הני שהכניס לסוכה לא חשיבא הכנסה לבית וחייבין מן התורה. [ואע"פ דעדיין במוץ שלהם ולא נגמרה מלאכתם, מכל מקום נפקא מינה לענין היתר לאכול קבע. וגם לענין שאם אחר כך יכניסו מהסוכה לבית בעינן הפרשה דאורייתא לתקן, וכיון שהפרישו על הנכנס לסוכה מפירות שנכנסו לבית במוץ, אם כן אין כאן הפרשה דאורייתא]. וכן תירצו בתוספות הרא"ש ובתוספות ישנים (יומא שם).

ולפי זה כונת הגמרא דאם יחשבו שהיא קובעת מן התורה, אז היא תהיה פטור מן התורה לפי טעוה, ולפי האמת חייב.

ב. כבר נפטרה בכניסתה לסוכה

הנה תירוצ' ב' כתב בחזון איש (מעשרות ס"י ג' סק"ט, שביעית ס"י א' סק"ח), דכמו דחזינן לדעת רבינו אפרים (מובא בתוספות במנחות ס"ז ב' ד"ה כדי) דאם הביאו דרך גגות נפטרה, ולא מהני תו הבאתו דרך הפתח לחייבו מן התורה, הכי נמי אם סוכה אינה קובעת מן התורה, כיון דהכניסו להסוכה נפטרה, ולא מהני תו הבאת פתח לחייבו מן התורה.

ואע"פ דלהאי צד בגמרא סוכה גרע שאין כאן בית כלל, מכל מקום כניסה היא, ואין כניסה לאחר כניסה, נמצא דאם נימא דאינה

בצד צפונה, הנה אי אפשר לצמצם הצפון, ואם כן תיקשי ליבטל האחד ממאה שטבול למעשר ראשון בתרומה גדולה, היכא דיש יותר תרומה גדולה מטבול למעשר ראשון, ואף היכא דאין יותר, ליבטל כיון דהספק רק על מקצת מהאחד ממאה.

אלא על כרחך כמו שנתבאר, דמה שאינו בכלל הספק לא שייך שיצטרף לרוב, והלכך הוה ליה ספק של חד בחד.

וכן העירוני דהא אי אפשר לידע בדיוק כמה הוא האחד ממאה, דאי אפשר למדוד הפירות בדיוק, ואם כן יש ספק, ואם כן יתבטל המסופק ברוב התרומה, אלא על כרחך כמו שכתבנו.

ה. תערובת כשבמקום אחד מיעוט ובמקום אחר רוב

העירוני דקושיין על הקיצור הלכות לא קשה, דהרי יש כאן ביטול ברוב של האחד ממאה בתרומה גדולה, דנהי דאם הנענוע רק לימין ושמאל באמת ליכא רוב תרומה כנגד רוב הטבול למעשר, אבל כשיש לחשוש לשינוי הציר לד' רוחות, דהיינו נוטה הציר צפונה דרומה מזרחה ומערבה, נמצא דאיכא רצועה שבה הרוב טבל למעשר והמיעוט תרומה, והיא רצועה התחתונה, אך כנגדה יש רצועה שבה הדבר הפוך דהרוב תרומה ומיעוט טבל למעשר, ואם כן יתבטל המיעוט ברוב התרומה.

ונהי דבב' הרצועות ביחד הוה מחצה על מחצה, אך כיון דידענו דיש מקום שבו הרוב תרומה, במקום זה יש להטבל למעשר להתבטל.

ו. משל בב' תיבות

למשל, אם יש שתי תיבות, באחת חמשים תפוזים תרומה ובאחת חמשים תפוזים מעשר, והוחלף תפוז אחד בחבירו, ולא ידענו היכן. והנה אם נערב שתי התיבות ביחד, יהא כאן תערובת חד בחד, אבל השתא דהם ב' תיבות, נמצא דבתיבה אחת יש רוב תרומה לגבי המעשר ובטל המעשר ברוב, ובתיבה שניה יש רוב מעשר ולא נתבטל מעשר.

ז. צלוחית של מי פרה

אך באמת יש לעיין, דהנה אשכחן בגמרא זבחים (פ' א') דבצלוחית מי פרה שנפלו לתוכה מים כל שהוא, לר' אליעזר יזה פעמיים, ומקשינן אמאי מהני פעמיים, דילמא בתרווייהו מיא.

ומשני ריש לקיש דהכא במאי עסקינן, כגון שמים פסולים בשיעור של הזאה אחת בלבד, נתערבו בשיעור הזאה אחת של מי חטאת נאו ביותר מי חטאת, ולכן אם יזה שתי הזאות, ויצטרפו מי החטאת שבראשונה לשניה, ודאי שיהיה בצירוף של שתייהן בכדי שיעור הזאה, שהרי לא היה בהן מן המים הפסולים אלא בכשיעור הזאה אחת בלבד. [ומבואר ברש"י דהאי שיוניא אף אם נאמר אין בילה].

ולכאורה קשה, ניחוש דבפעם אחת הרוב מי חטאת והמיעוט מים, ובפעם ב' הרוב מים והמיעוט מי חטאת ובטלו המי חטאת במים.

אלא שמעינן מינה דכיון דהספק על שתי הטבילות וידעינן דבסך הכל של ב' הטבילות יש רק חד בחד, סגי בזה דלא נימא ביטול ברוב בטבילה אחת. ואם כן הדרא קושיין לדוכתא.

אך יש לחלק, דהתם שאני דלא ידעינן באיזו טבילה רוב מי חטאת ובאיזו טבילה מיעוט ולכן הוי חד בחד, משא"כ בנידון דידן דתרומות ומעשרות דידענו היכן הרצועה שבה רוב תרומה והיכא הרצועה שבה רוב מעשר.

ולפי זה בב' התיבות דלעיל ולא ידענו איזה תיבה רוב מעשר ואיזה תיבה רוב תרומה, בזה המעשר לא יתבטל ברוב. ועדיין צריך תלמוד בכל זה.

האם סוכה קובע למעשר

הנה פירות שהם טבל מתחייבים בתרומה ובמעשר רק כשיראו את "פני הבית". ואמרינן בגמרא יומא (י' א') שאם הכניסן לסוכה באחד מימות חג הסוכות, לדברי חכמים לא חשיבא ראיית פני הבית, דסוכה אינה קובעת למעשר, וכן קיימא לן ברמב"ם (פ"ד מהל' מעשר ה"ד).

אמנם לר' יהודה חשיבא ראיית פני הבית, כיון דסוכה היא קבע

קובעת מן התורה, הוה ליה מהפטור על החיוב.

מעתה נמצא דלפי טעותם דסוכה מחייבת מן התורה, אם אחר כך יכניסו לבית דרך גגות, חייב מן התורה, [וגמר מלאכה היה בשדה לפני הסוכה], אבל לפי האמת פקע הטבל כיון שנכנס דרך גגות, והלכך הוה ליה מן הפטור על החיוב.

ג. אחר כך יכניסו דרך גגין

תירץ ג' כתב בחזון איש (מעשרות שם), דחיישין דזימנין יכניס לסוכה כדרכו ואחר כך יכניס לבית דרך גגין, דאם סוכה לא חשיבא בית, הא יפטר על די הבאת דרך גגין לבית, משא"כ אם סוכה חשיבא בית וכבר נתחייבה מפאת הסוכה, לא נפטר מפאת ההבאה אחר כך דרך גגין.

מעתה אם חייב בסוכה בתרומות ומעשרות מדרבנן, יבואו לטעות דהוא מדאורייתא וחייב גם כשאחר כך הכניסו דרך גגין לבית, ואתי לאפרושי ממנו על חיוב.

[עוד כתב בחזון איש דנפקא מינה במעיל דרך סוכה לבית ואין זה עיקר פתח הבית, והוה כהביא דרך קרפיות ופטור, ויטעו דסוכה גופא בית היא ולסוכה הרי נכנס דרך עיקר הפתח וכבר נתחייב].

ד. הקדים בשבילים

תירץ ד' כתב בשפת אמת (יומא י"ב), דהנה קיימא לן דבהקדימו למעשר בשבילים פטור מתרומה גדולה, אבל אם כבר חייל חיוב תרומה גדולה, אע"פ שהפריש מעשר ראשון תחילה, מכל מקום אכתי חייב בתרומה גדולה.

מעתה לפי טעותם דמדאורייתא יש כאן ראיית פני הבית, אף שהפריש מעשר ראשון תחילה, חייב בתרומה גדולה, ויכול לתקן ממנו טבל גמור לתרומה גדולה, אמנם לפי האמת שלא היה ראיית פני הבית ולא נקבע לתרומות ומעשרות, פטור מתרומה גדולה והוה ליה מן הפטור על החיוב.

ה. מפקיר

הנה כד אתינן להכי משכחת לן עוד גווני טובא, דהנה המפקיר

עניני שבת

ובשבת רוצה לנפח יותר.

ואם נימא דשרי, יש לעיין מהו אם לאחר שהוסיף עוד מוכין, המוכין הישנים אדון, האם יועילו החדשים שיוכל להכניס עוד מוכין.

ד. להתיר

אמנם בתשובות בצל החכמה (ח"ד סי' צ"ח) ובאר משה (ח"ב סי' כ" וח"ו סי' כ"ג) כתבו להתיר לנפח בגומי, וגם לנפח בבלון של ילדים. [ואע"ג דיכול להתפוצץ ולהקרע, יש לומר דהוה דבר שאינו מתכוין ואינו פסיק רישיה. והעירו דאם הבלון מתרוקן אם כן יש כאן סותר, דלכאורה המוציא מוכין מן הכר הוה ליה סותר, ויש לעיין בזה, אך יש לומר דהאזיר היוצא יוצא מאליו ולא מחמתו, והלכך אין כאן מלאכת סותר].

ה. זילותא דשבת

בתשובות מחזה אליהו (סי' ס"ט) כתב לאסור לנפוח אויר לתוך 'בלון' שהוא ככדור, ועשוי מגומי דק ביותר ומתפוצץ בקל, דאע"פ שאינו פסיק רישיה יש כאן זילותא דשבת.

וכמו הא דאיתא ברמ"א (סי' של"ז סעי' ב') שאסור לכבד הבגדים על ידי מכבדות העשויים מקסמים, שלא ישתברו קסמיהם, וכתב בביאור הלכה (שם ד"ה שלא ישתברו) שאע"פ שבברכי יוסף ובית מאיר מפקפקין בזה, וגם בספר מאמר מרדכי מצדד דלאו פסיק רישיה הוא, מכל מקום נראה שאין כדאי להקל בזה דמחזי כעובדא דחול וכמזלזל באיסור שבת. אמנם הגאונים הנ"ל לא חשו לזה.

[הנה שעון מעורר שעל השלחן ונעצר דהוה ליה מוקצה, אם שרי לנפחו מהשלחן ויש ספק שמא ישבר, דהיינו הבטריה תיפול ממנו והוה ליה סותר, לכאורה שרי דהוה ליה דבר שאינו מתכוין ואינו פסיק רישיה].

להכניס מוכין בכסת

הנה אמרינן בשולחן ערוך (סי' ש"מ סעי' ח') דאסור לשים מוכין בכסת, אלא אם כן פעם היו המוכין בכסת ונפלו, ואז מותר להחזירם לאותו הכסת, דכיון דכבר היו שם אין בזה משום תיקון מנא. ודנו בפוסקים מהו לענין גיפוח גומי כגון לנפח "בלון":

א. דמי למוכין חדשים

הנה כתב בחלקת יעקב (מהזורה חדשה סי' קס"ז וסי' קס"ח) דיש לאסור דדמי למוכין חדשים, דאזיר זה לא היה בהבלון, ואם כן הוה ליה מתקן מנא. והרי במוכין חדשים כתב במשנה ברורה (שם סי' ק"ל) דהוה מלאכה דאורייתא דהשתא עביד ליה מנא.

ב. האם בעינן שיהא מוכין מערב שבת

יש לדון בהניח מוכין בכסת בשבת בשוגג, דשרי להשתמש בהכסת בשבת, מהו כשאחר כך נפלו המוכין, האם מותר להחזיר המוכין בשבת.

וצדדי הספק, מי אמרינן דאסור להחזיר המוכין, דבעינן שיהא מוכין בהכסת בערב שבת, וכך היה עליו שם כלי מערב שבת, או דילמא מותר להחזירם, דהרי סגי לן דכבר היה כלי ומעתה שוב לא עבדינן מידי בהחזרת המוכין.

ומסברא אין חילוק ומהני גם כשהכניס המוכין בשבת. אך לענין להוסיף באהל עראי על טפח, איכא דסברי דדוקא כשהיה טפח מערב שבת. וצריך תלמוד.

ג. להוסיף מוכין

הנה אם נימא דבעינן שיהא המוכין בכסת מערב שבת, יש לעיין מהו בהיו כבר מוכין בכסת מערב שבת, ובשבת רוצה להוסיף יותר מוכין שלא היו. וכמו כן מהו אם הבלון היה מנופח מערב שבת

"שלמים מציון"

דברי תורה בפרשת השבוע בהלכה ובאגדה מתורתו של מורנו ורבנו
הגאון הגדול רבי שלוי בן ציון פלמן זצוק"ל
פרשת כי תבוא

שאינך כפוי טובה

"ובאת אל חזקת וגו', ואמרת אליו הגדתי חיוס לה' אלוהיך כי באתי אל הארץ אשר נשבע ה' לאבותינו לתת לנו". (פרק כ"ו פסוק ג').

את עצמם, ואילו רשעים כאשר נתן להם גדולה כפרו ואמרו מי ה', וע"ש. והביאור בפשוטו הוא, כי צדיקים מכירים שהקב"ה נותן להם חסד, וטבע האדם כשמקבל חסד כל מה שמקבל יותר חסד נעשה יותר נכנע ומתבייש בזה שכל כך הוא מקבל חסד. אבל הרשעים אינם מכירים בזה שמקבלים את הגדולה מהקב"ה, ועל כן אומרים מי ה'.

ושמעתי מאיש אמונים שעמד פעם אחת מאחורי דלת העליה בראדין, בשעה שהחפץ חיים היה מתוודה לפני הקב"ה ועושה חשבון הנפש, ואמר "רבש"ע אתה זיכתי להוציא כל כך הרבה חיבורים עבור כלל ישראל (וחשב כל החיבורים שהוציא, החפץ חיים, המשנה ברורה, ועוד ועוד, וחשב תועלתם בעד הכלל), ומה אני שילמתי לך על כך?".

חסד א-ל כל היום

ובאמת כשאדם עומד ומתבונן הוא רואה שכל כולו מוקף בחסדים עצומים מהקב"ה, ובכל יום ויום הוא מקבל ישירות מהקב"ה אלפי אלפים של חסדים גדולים וטובים, וכמו שאמר הפסוק בתהלים (פרק נ"ב) "חסד א-ל כל היום", שכל היום מלא בחסד ה'. ובנוסף לזה כשאדם יתבונן על עצמו באופן אישי, יראה שמלבד החסדים שמקבל בכל עת ובכל שעה, יש לו עוד הרבה דברים שיש לו ואין לאחרים וכל זה מחסדי ה' שנותן לו באופן אישי את הדברים הללו.

אלא שבדרך כלל אדם לא מתבונן על מה שיש לו, אלא על מה שחסר לו, וממילא אינו נותן לב להכיר טובה על מה שמקבל, ולהפך הוא עסוק כל היום בתלונות של מה שחסר לו ועל זה הוא עומד וצועק ערב ובוקר "גיוואלט". אבל אילו היה מתבונן וחושב על מה שיש לו, היה רואה כמה חסדים גדולים ועצומים הקב"ה עושה עימו בכל יום ויום, היה מבין שמלבד הצעקה על חסר צריך גם להודות על מה שמקבל.

במשנה בכרכות (דף נ"ד א') אמר על הנכנס לדרך שצריך להתפלל בכניסתו ויציאתו, ולשון המשנה הוא "נותן הודאה על שעבר, וצועק על העתיד", ויש לרמוז בזה שבא לומר שאדם צריך תמיד לתפוס בידו את שתי המידות הללו "נותן הודאה לשעבר, וצועק על העתיד", לא רק לראות מה חסר ולצועק ולהתפלל על העתיד, אלא גם לתת הודאה על שעבר, לתת הודאה היינו להתבונן ולהכיר על מה שעבר כמה טובות וחסדים קיבל מהקב"ה.

היום הזה ה' אלוהיך מצוון

"חיוס הזה ה' אלוהיך מצוון לעשות את חזקת האלה ואת המשפטים וגו'". (פרק כ"ו פסוק ט"ז).

אינה תלוייה מה לומר ואין לומר, אלא רק בחשק ובתשוקה של האדם ללימוד, אם יש לו חשק לתשוקה ללימוד תורה אז כל דבר שילמד הוא ישמח בזה ויהנה בזה. אבל אם ניגש ללימוד בצורה כזו כאילו שהוא כבר שבע ממנו ואין לו חפץ בהם, אז אפילו אם ישמע חידושים נפלאים שהם בגדר מרגליות בתורה לא ינהג ולא יתפעל מזה. ודבר זה ביד האדם שהכל תלוי בו בעצמו, שאם הוא רואה את התורה בכל יום כדבר חדש כאילו בו ביום ניתנו וכאילו היום הזה נצטווה עליהם, וניגש ללימוד מתוך שאיפות להצלחה ולהתעלות עוד ועוד, אז באמת הוא מצליח ומקבל סייעתא דשמיא ועולה מעלה מעלה. אבל אם ניגש ללימוד מתוך הרגשה של שובע, כאילו הוא כבר יודע את הכל, ואין לו טעם בזה, אז באמת הלימוד יהיה בצורה כזו, ולא יתעלה בה.

ועוסקין בתורה

בגמרא בסנהדרין (דף כ' א') אמרו, "אמר רבי שמואל בר נחמן אמר רבי יונתן, מאי דכתיב שקר החן והבל היופי וכו', דבר אחר, שקר החן זה דורו של משה ויהושע, והבל היופי זה דורו של חזקיה, יראת ה' היא תהלהל זה דורו של רבי יהודה ברבי אילעאי, אמרו עליו על רבי יהודה ברבי אילעאי שהיו ששה תלמידים מתכסין בטלית אחת ועוסקין בתורה". הגמרא משבחת את דורו של רבי יהודה ברבי אילעאי עוד יותר מדורו של משה ויהושע וחזקיה, בזה שהיו ששה תלמידים מתכסין בטלית אחת ועוסקין בתורה, שאהבת תורה שהיה באותו דור עלה על כל הדורות הקודמים עד כדי כך ששום דבר לא הפריע להם מלעסוק בתורה ולהתעלות בה.

והנה בדורו של משה ויהושע היה ריבוי תורה גדול, וכמו שכתב רש"י "דורו של

ופרש"י, "ואמרת אליו, שאינך כפוי טובה".

מבואר בזה שהמהות של מקרא ביכורים היא הכרת הטוב להקב"ה, לבוא לפניו ולומר "שאינך כפוי טובה", אלא להודות ולהכיר שכל הטובה שמקבל זה לא במקרה כדרכו וטבעו של עולם, אלא הכל בא בהשגחה פרטית מידו יתברך. ובה שולק את הביכורים, שהם "ראשית פרי האדמה", ומודה ומשבח להקב"ה על כל הטובה שנתן לו, מונח בזה הכרה בטובות ה', הכרה בהשגחת ה' שהפירות לא צמחו ובאו מאליהם, אלא הקב"ה ברוב טובו וחסדו הוא שהוציא לו את הפירות הללו. וזהו המהות של "אינך כפוי טובה", שאדם מכיר בטובות ה' שנותן ומשפיע לו בכל רגע ורגע.

ויסוד הדבר הוא שכאשר האדם מתבונן על החסדים שהוא מקבל מהקב"ה, ומתבונן כמה הכרת הטוב הוא חייב על כך להקב"ה, הוא מגיע על ידי זה לקבלת עול מלכות שמים. שכאשר הוא רואה את החסדים הגדולים והעצומים שהקב"ה עושה עמו בכל עת ובכל שעה, ובלא החסדים הללו הוא היה מסכן ואומלל, זה מחייב בהכרת הטוב להקב"ה שמביא לידי קבלת עול מלכות שמים. וממילא זהו הענין הגדול של הכאת ביכורים ומקרא ביכורים להכיר בטובות הקב"ה, וההכרה הזו "שאינך כפוי טובה" מביאה לידי קבלת מלכות שמים.

הכנה לסליחות

מובא על החפץ חיים (בספר הח"ח חיינו ופעלו, ח"ג עמוד תרצ"ה), שבמוצאי שבת שמתחילים לומר בו סליחות, שמעו אותו מוכיח את עצמו, ואומר לעצמו בבכיה "האם הנך מכיר טובה וחסד להש"ת על שחנך דעה ובינה לחבר את הספר חפץ חיים? האם הנך מכיר לו טובה על שהעולם לומד בספר חפץ חיים?". זו היתה ההכנה של החפץ חיים לפני הסליחות, להכיר כמה טובות וחסדים הוא מקבל מהקב"ה, שכל המהות של הסליחות היא קבלת עול מלכות שמים, ומתוך זה אפשר להגיע לראש השנה שהוא היום של מלכות שמים, ועל כן בתור הכנה חזר החפץ חיים ושינן לעצמו את הטובות שמקבל מהקב"ה.

בספר "שיחות החפץ חיים" (עמוד ק"ד) מובא מכתב מרבי א"א קאסאנובסקי, שמספר על החפץ חיים שעשה לעצמו חשבון הנפש על הטובות שמקבל מהקב"ה, וכתב "ביום ה' העבר וכו' למדנו במסכת חולין (דף פ"ט א') החילוק בין צדיקים לרשעים, צדיקים בשעה שהקב"ה משפיע להם גדולה הם ממעטים

ופרש"י, "היום הזה ה' אלוהיך מצוון, בכל יום יהיו בעיניך חדשים, כאלו בו ביום נצטוו עליהם".

מבואר בזה שהאדם צריך לראות בכל יום את התורה כדבר חדש, "כאילו בו ביום נצטוו עליהם", וקיום התורה והמצוות לא יעשה כדבר ישן שכבר רגיל בו, אלא כדבר חדש כאילו רק היום התחדשו אצלו הציוויים הללו.

וכיוצא בזה מצינו בפרשת ואתחנן על הפסוק (פרק ו' פסוק ו') "והיו הדברים האלה אשר אנכי מצוון היום על לבבך", ופרש"י, "אשר אנכי מצוון היום, לא יהיו בעיניך כדיוטגמא ישנה שאין אדם סופנה, אלא כחדשה שהכל רצין לקראתה. דיוטגמא מצות המלך הבאה במכתב".

הרי שותה בצמא את דבריהם

ויסוד הדבר שההצלחה בתורה יכולה להיות רק בשעה שיש לאדם צמאון והשתוקקות לדברי תורה, ואז הוא יכול להצליח ולעלות ולהתעלות מעלה מעלה. אבל כאשר אין לו שום השתוקקות לדברי תורה, וכל הלימוד תורה וקיום המצוות נעשים אצלו בצורה יבשה, כאילו ואין לו שום טעם בזה, אז אינו מצליח. ודבר זה מבואר ברבנו יונה באבות (פרק א' משנה ד'), שאמר במשנה "יוסי בן יועזר אומר, יהי ביתך בית ועד לחכמים, והוי מתאבק בעפר רגליהם, והוי שותה בצמא את דבריהם". וכתב רבינו יונה "והוי שותה בצמא את דבריהם, והוי כמו שנאמר נפש שבעה תבוס נופת ונפש רעבה כל מר מתוק, מי שהוא שבע מדברי תורה ואין חפצו בהן אפילו אומרים לו מרגליות בתורה תבוס אותם נפשו. והרעב מהם ומתאוה לשמעם אפילו אומר לו דבר בלא טעם, ימתק בפיהו וישמח בו שהוא יודע שהוא אחת אחת שרבו אמרו". מבואר בדבריו שההצלחה בתורה

משה ויהושע, עסקו בתורה הרבה, ודורו של חזקיהו יותר מהם, כדכתיב וחובל עול מפני שמן, ואמרינן בחלק חובל עול של סנהריב מפני שמנו של חזקיה, שהיה דולק בבתי מדרשות, עד שבדקו מנן ועד באר שבע ולא מצאו עם הארץ". ובדורו של רבי יהודה ברבי אילעאי לא מוזכר שהיה כל כך רבי תורה גדול, ובכל זאת הגמרא משבחת את הדור ההוא יותר מהדורות הקודמים בזה שהיתה להם אהבת תורה, עד כדי כך שלא היה להם צורך בשום דבר מעניי העולם, וכל רצונם ותשוקתם היה ללמוד תורה. ואפילו שלא היה להם אלא כסות אחת לששה תלמידים, בכל זאת לא היה להם צורך ביותר מזה, והעניות הגדולה הזו לא הפריעה להם מלעסוק בתורה. והפשט בזה הוא שהעליה שמתעלים בתורה כשהיא באה מתוך אהבת התורה, היא עליה בלא גבול ובלא שיעור, עד כדי כך

עניני ראש השנה

בדיני הזכרת יעלה ויבוא והמלך הקדוש בליל ראש השנה

להכנס לספק ברכה לבטלה, וכמו שכתוב במשנה ברורה כיוצא בזה לגבי סעודה שלישית (סקל"א), והובאו דבריו לעיל.

אבל האליה רבה חולק וסובר, שאפילו לפי השיטות שיש מצווה להתענות בראש השנה, מכל מקום אם למעשה לא התענה, הרי הוא חייב ביום הזה בסעודת פת כמו בכל יום טוב, ואם אדם זה אוכל בראש השנה ולא מתענה, חל עליו חיוב גמור של סעודת פת, וממילא דינו כמו מקום שיש חיוב לאכול סעודת פת, שהזכרה בברכת המזון היא לעיכובא. והרי זה דומה למי שחלם חלום רע בשבת, שמותר לו להתענות תענית חלום כמבואר בשו"ע (סימן רפ"ח סעיף ד'), ואם אדם זה לא מתענה, פשוט שחל עליו חיוב סעודת פת כמו כל אדם מישראל, ואם שכח לומר רצה צריך לחזור, אע"פ שיש לו אפשרות להתענות ולא לאכול בכל זאת אם הוא לא משתמש באפשרות הזו חל עליו חיוב סעודת פת כמו כל איש מישראל. וממילא הוא הדין לענין ראש השנה, אפילו שיש אפשרות להתענות, מכל מקום מי שלא משתמש באפשרות הזו, חל עליו חיוב סעודת פת כמו כל יום, וממילא הזכרת יעלה ויבוא מעכבת בו.

והמגן אברהם מחלק בין תענית חלום בשבת לתענית בראש השנה, שבתענית חלום בשבת ההיתר להתענות הוא היתר מיוחד לאותו אדם, אבל בעצם היום הוא יום שמחייב בסעודת פת, ועל מי שלא משתמש בהיתר הזה, הוא מחוייב בסעודת פת כמו כל אדם. אבל בראש השנה המצווה להתענות היא מצווה כללית, ולשיטות שמתענים בראש השנה היום מצד עצמותו הוא יום של תענית, ועל כן יש לדון את היום הזה כמו יום שאין בו חיוב לסעודת פת, ואפילו מי שלא מתענה החיוב לסעודת פת אינו מוגדר כחיוב כזה שצריכים לחזור אם שכח להזכיר יעלה ויבוא.

ולמעשה כיון שזה מחלוקת הפוסקים, אם כן מי ששכח ולא הזכיר יעלה ויבוא בראש השנה, אינו חוזר מספק, לחוש לדעת המגן אברהם שלא חוזרים.

*

יעלה ויבוא בליל ראש השנה

ועתה יש לדון מה הדין במי ששכח להזכיר יעלה ויבוא בסעודת ליל ראש השנה, האם צריך לחזור או לא. והנידון הוא דהנה במשנה ברורה (סימן תקצ"ז סק"ה) כותב שהשיטות שסוברות שיש מצווה להתענות בראש השנה, מדברות דווקא על יום ראש השנה, אבל ליל ראש השנה דינו כמו כל יום טוב ואסור להתענות בו. וז"ל, "היינו לענין יום, אבל בלילה של ראש השנה בוודאי אסור להתענות לכולי עלמא כמו בשאר יום טוב". והסברא בזה היא שדווקא ביום ראש השנה שהוא יום דין יש מצווה להתענות כדי לזכות בדין, אבל בליל ראש השנה שאין בו דין לא שייכת תענית, וממילא דינו כמו בכל יום טוב שאסור בתענית.

ומעתה אם אסור להתענות בליל ראש השנה, אם כן חיוב סעודת פת בלילה הוא חיוב גמור, ואי אפשר להפקיע את החיוב הזה בשום צד, ואם כן כיון שסעודת הפת היא סעודה קבועה צריך להיות שגם לגבי הזכרת יעלה ויבוא בברכת המזון דינו כמו בכל יום שהוא לעיכובא, ומי ששכח יעלה ויבוא צריך לחזור שוב ולברך ברכת המזון. וזהו חידוש גדול שיש הבדל בדין זה של הזכרת יעלה ויבוא בברכת המזון בין הלילה ליום, שביום אם שכח להזכיר יעלה ויבוא אינו חוזר (לדעת המגן אברהם, וגם למעשה מספק חוששים לדעת המגן אברהם ואינו חוזר), ואילו בליל ראש השנה הזכרת יעלה ויבוא לעיכובא ואם שכח חוזר.

אין מקדשין את החודש בלילה

ומהגרא"ל שטיינמן זצ"ל שמעת, שבאמת לפי הסברות הללו יוצא שבלייל ראש השנה הזכרת יעלה ויבוא בברכת המזון היא לעיכובא, אבל יש סברא אחרת לומר שבלייל ראש השנה יעלה ויבוא אינה מעכבת ואם שכח להזכיר יעלה ויבוא אינו צריך לחזור.

דהנה בראש חודש ההלכה היא, שאם שכח להזכיר יעלה ויבוא בתפילת ערבית של ליל ראש חודש, אינו צריך לחזור, משום שאין מקדשים את החודש בלילה. וכן נפסק בשו"ע (סימן תכ"ב סעיף א'), וכתב "ערבית, שחרית ומנחה מתפלל י"ח ברכות ואומר יעלה ויבא ברצה. ואם לא אמר בערבית, אין מחזירין אותו, בין שראש חודש יום אחד בין שהם שני ימים, מפני שאין מקדשין את החודש בלילה". וביאר במשנה ברורה (סק"ג), "שאין מקדשין את החודש בלילה, ולא היה עדיין קדושת ראש חודש על היום, ואפילו בליל שני של ראש חודש שייך טעם זה, שהלא יום שני הוא רק משום ספיקא דאלו היום ראשון היה קודש היום שני הוא חול". ובביאור הדבר שכוין שאין מקדשין את החודש בלילה על כן הזכרת יעלה ויבוא בליל ראש חודש אינה מעכבת, יש להוסיף ולבאר דלכאורה יש להבין, הרי כאשר יקדשו למחר ביום את החודש יתברר למפרע

הנה בברכת המזון בשבת צריך להוסיף "רצה והחליצנו", אם שכח להזכיר (והתחיל ברכת הטוב והמטיב) צריך לחזור להזכיר, ולברך שוב את כל ברכת המזון מתחילתה. דין זה הוא בין באיש ובין באשה. ובין בליל שבת - בסעודה הראשונה של שבת, ובין ביום שבת - בסעודה השניה של שבת. אבל בסעודה שלישית אם שכח להזכיר רצה (והתחיל ברכת הטוב והמטיב), אינו חוזר. [ובמקומות שצריך לחזור כותב המשנה ברורה (סימן קפ"ח סקט"ז), שאפילו אם הוא מסופק אם הזכיר רצה או לא, צריך לחזור, משום שיש לנו חזקה שכפי הרגלו בדרך, ובוודאי לא הזכיר].

בראש חודש צריך להזכיר יעלה ויבוא בברכת המזון, ואם שכח ולא הזכיר (והתחיל ברכת הטוב והמטיב), אינו חוזר.

ובביאור החילוק בין ראש חודש לשבת, כתב במשנה ברורה (סימן קפ"ח סקכ"ו) "דווקא בשבת וביום טוב שמחוייב לאכול דווקא פת, ואם כן חיוב ברכת המזון קבוע הוא בימים האלה, לכן תקינו רבנן לעיכובא גם כן להזכיר שם מעין המאורע וכמו בתפלה. אבל בראש חודש אף על גב שאסור להתענות בו, מכל מקום אינו מחוייב לאכול דווקא פת, ואם כן אין חיוב ברכת המזון קבוע בו, ולהכי לא תיקנו חכמים הזכרת מעין המאורע שלו לעיכובא בברכת המזון, ועל כן אם שכח אין צריך לחזור".

יש להדגיש שבכל מקום שיוזכר מכאן ולהבא ששכח להזכיר רצה או יעלה ויבוא, שצריך לחזור או אין צריך לחזור, מדובר דווקא כשכבר התחיל ברכת הטוב והמטיב (וכל שכן אם כבר סיימה), אבל אם עדיין לא התחיל ברכת הטוב והמטיב יש ברכה מיוחדת שבה מזכירים את שבת ויום טוב. ומה הכוונה התחיל ברכת הטוב והמטיב, במשנה ברורה (סקכ"ג) כותב בשם החי"א אדם שאמר "ברוך אתה ה' אלוקינו מלך העולם אשר", אבל אם עדיין לא אמר את המילה "אשר" יכול לסיים את הברכה של הזכרת המאורע. אבל בביאור הלכה תנוה על זה, ולדבריו אפילו אם רק אמר את המילה "ברוך" של הטוב והמטיב, כבר מוגדר כהתחיל בברכת הטוב והמטיב, וע"ש].

רצה בסעודה שלישית

בסעודה שלישית בשבת כותב השו"ע (סעיף ח') שדינה כראש חודש, שאם שכח להזכיר רצה אינו צריך לחזור על ברכת המזון. והטעם כתב במשנה ברורה (סקל"א), "לפי שיש אומרים שסעודה שלישית אין צריך פת, ואף שאין דבריהם עיקר כמו שכתב המחבר בסימן רצ"א סעיף ה', מכל מקום יש לחוש לדבריהם שלא לכונוס לספק ברכה לבטלה".

יעלה ויבוא בסעודת יום טוב

ביום טוב צריך להזכיר יעלה ויבוא בברכת המזון, ואם שכח ולא הזכיר בין בסעודת הלילה ובין בסעודת היום, צריך לחזור. משום שביום טוב יש חיוב לאכול סעודת פת בלילה וביום, וממילא כיון שיש חיוב קבוע לאכול פת ולברך ברכת המזון, דינו כמו בשבת שחכמים קבעו את ההזכרה שבו לעיכובא.

ולגבי סעודת היום ביום טוב החיוב הוא לאכול רק סעודה אחת ביום, וממילא מי שאוכל ביום טוב סעודה נוספת כותב המש"ב (סקכ"ו, וסקל"א) שאם שכח להזכיר בה יעלה ויבוא, אינו צריך לחזור.

ובשו"ת רעק"א (סימן א') כותב שכל מה שביום יום טוב צריך לחזור אם שכח להזכיר יעלה ויבוא, זהו דווקא באיש, אבל אשה ששכחה להזכיר יעלה ויבוא אינה צריכה לחזור. משום שאשה אינה חייבת בסעודת יום, שיום טוב הוא מצוות עשה שהזמן גרמא, ונשים פטורות בו, וכיון שאין לה חיוב לאכול את הסעודה הזו אם כן אכילת פת אצלה אינה אכילת המחוייבת, ובמקום שאכילת הפת אינה מחוייבת, ההזכרה אינה לעיכובא.

*

הזכרת יעלה ויבוא בראש השנה

בראש השנה אם שכח להזכיר יעלה ויבוא (הנידון הוא דווקא באיש, ואילו באשה דינה כמו כל יום טוב שכותב הרעק"א שההזכרה היא לא לעיכובא), מכאן במשנה ברורה (סקי"ט) מחלוקת הפוסקים בזה, דעת המגן אברהם שאינו חוזר, והאליה רבה חולק וסובר שדינו כמו כל יום טוב שצריך לחזור.

וסברת המחלוקת הוא שהמגן אברהם סובר, כיון שיש אומרים שמצווה להתענות בראש השנה, ולשיטתם יוצא שאכילת סעודת פת בראש השנה אינה לעיכובא, שהרי אפשר לצום ביום הזה, וממילא כיון שאין חיוב לאכול פת דינו כראש חודש שההזכרה היא לא לעיכובא. [ואפילו שלמעשה השו"ע פוסק (סימן תקצ"ז סעיף א') שאין להתענות בראש השנה, מכל מקום יש לחוש לדבריהם כדי שלא

שהחודש היה קדוש כבר מהלילה, ואם כן מה לי שאין מקדשין את החודש בלילה, הרי כאשר החודש יהיה מקודש, הקדושה שלו חלה כבר מהלילה, ואם כן מדוע הזכרת יעלה ויבוא אינה מעכבת בלילה.

וי"ל שבאמת מצד ההגדרה אין שום חילוק בין הלילה ליום, שקדושת ראש חודש חלה על הלילה בדיוק כמו שחלה על היום, אלא שלגבי הזכרת יעלה ויבוא חכמים אמרו קולא שזמן כזה שבפועל אי אפשר לקדש בו את החודש, ההזכרה בו לא תעכב, ואפילו שמצד עצם היום האחר שיקדשו בו את החודש בלילה קדוש כמו היום, בכל זאת כיון שלמעשה בפועל אי אפשר לעשות בלילה מעשה קידוש החודש, הקלו חכמים ואמרו שההזכרה של יעלה ויבוא לא תעכב.

אין מקדשין את החודש בלילה - ליל ראש השנה

ומעתה יש לדון מה הדין לגבי ליל ראש השנה, שהרי ליל ראש השנה הוא בליל ר"ח, וקדושת המועד שבו חלה מכת קידוש החודש, וא"כ כיון שאין מקדשין את החודש בלילה היה צריך להיות שיהיה קולא בדיני ההזכרה בליל ראש השנה. ובאמת ברבנו יונה בברכות (בתחילת פרק ד', דף י"ט א' מדפי הרי"ף) כתב לדון לגבי מי שטעה והתפלל בליל ראש השנה תפילה של יום חול, האם אנו אומרים שבדיעבד הוא יוצא בזה כיון שאין מקדשין את החודש בלילה, וכתב, "שאין מקדשין את החדש אלא ביום וכו', ומדחיזין שמפני שאין קידוש החדש בלילה אין מחזירין אותו כשלא הזכיר של ראש חודש, שמענין דשבתות וימים טובים שקדושתן גם כן בלילה אם טעה ולא הזכיר של יום טוב או של שבת בערבית מחזירין אותו. ואית דמפרשי דדווקא בשאר ימים טובים, אבל ביום טוב של ראש השנה כיון שתלוי בראש חודש אם טעה ולא הזכיר של יום טוב בערבית אין מחזירין אותו דכראש חודש דיינינן ליה. ונוכל לומר שאע"פ שתלוי בראש חודש, כיון שהוא יום טוב ומצוות יום טוב אלימא טפי שיש בה איסור מלאכה, מה שאין כן בראש חודש וכו', יש לנו לדון אותו כמו יום טוב מלדון אותו כמו ראש חודש ואם לא הזכיר בערבית מעין יום טוב מחזירין אותו".

מבואר ברבנו יונה שהביא שני צדדים לגבי ראש השנה, האם כשם שבראש חודש נאמרה ההלכה שכיון שאין מקדשין את החודש בלילה, על כן ההזכרה בלילה אינה מעכבת, כך גם ראש השנה כיון שקדושתו תלויה בקדושת החודש ממילא כיון שאין מקדשין את החודש בלילה על כן ההזכרה בלילה לא תעכב, ואם טעה והתפלל תפילת ערבית של חול בדיעבד יצא ידי חובתו. והצד השני שהביא הוא שנוכל לומר שכל הקולא הו', חכמים אמרו אותה דווקא לגבי ראש חודש, אבל לגבי יום שהוא חמור שאסור בעשיית מלאכה, החמירו בו יותר, ולא הקלו את הקולא הו', וממילא אם שכח בליל ראש השנה והתפלל תפילה של חול לא יצא ידי חובתו.

ולמעשה כפי מה שמבואר ברבנו יונה, הרי זה מחלוקת ראשונים אם בליל ראש השנה נאמרה הקולא שאין מקדשין את החודש בלילה, שמשום כן ההזכרה בתפילה ובברכת המזון לא תעכב, או שראש השנה שונה מכל ראש חודש ואין בו את הקולא הו'. ובשו"ע לא הביא את דברי הרבנו יונה כלל, אבל בשער הציון (סימן תקפ"ו סק"ד) הזכיר את דבריו.

ועל כן למעשה כיון שזה מחלוקת ראשונים, אם כן מספק מי ששכח והתפלל תפילה של חול בליל ראש השנה, ולא הזכיר בה ראש השנה כלל, יצא ידי חובתו ואינו צריך לחזור שוב ולהתפלל. והוא הדין לגבי הזכרת יעלה ויבוא בברכת המזון, יהיה דינו כמו בראש חודש וההזכרה בלילה לא תעכב, ואם שכח ולא הזכיר יעלה ויבוא בלילה לא יצטרך לחזור שוב ולברך. ומעתה אפילו לפי דברי המשנה ברורה שבלי ליל ראש השנה אסור להתענות, בכל זאת יש סברא לומר שלא יחזור אם שכח להזכיר יעלה ויבוא בברכת המזון, מצד הסברא הו' שאין מקדשין את החודש בלילה.

שכח יעלה ויבוא בליל שני של ראש השנה

יש לדון, מה הדין בשכח יעלה ויבוא בברכת המזון של ליל שני של ראש השנה, האם צריך לחזור ולברך, או לא.

והנידון בזה הוא לפי מה שנתבאר שבליל ראש השנה כל הסברא שהזכרת יעלה ויבוא אינה מעכבת הוא רק מחמת שאין מקדשין את החודש בלילה, (שהרי הטעם שראש השנה הוא יום של תענית, לא שייך על ליל ראש השנה שאסור להתענות בו), ואם כן יש לדון האם סברא זו שייכת גם על ליל שני של ראש השנה. דהנה בראש חודש כותב השו"ע לילה (סימן תכ"ב סעיף א') שאם שכח יעלה ויבוא בלילה אין זה מעכב, אפילו אם ראש חודש הוא שני ימים ושכח יעלה ויבוא בליל שני של ראש חודש, גם כן שייכת בזה הסברא שאין מקדשין את החודש בלילה, והזכרת יעלה ויבוא אינה מעכבת. והטעם כותב במשנה ברורה (סק"ג) שהוא משום שבעצם ראש חודש הוא רק יום אחד, ובחודשים שאנו עושים שני ימים ראש חודש הוא רק מחמת ספק שלא ידוע לנו באיזה יום זה ראש חודש (כך היה כאשר היו מקדשים על פי הראיה), ומעתה גם בליל שני שייכת הסברא שאין מקדשין את החודש בלילה. משום שאם האמת היא שראש חודש הוא ביום השני, אם כן היום הראשון של ראש חודש, הוא סתם יום חול, וקידוש החודש חל רק על היום הזה שהוא יום השני, וממילא ליל שני מוגדר כמו כל ליל ראש חודש שחל עליו הכלל שאין מקדשין את החודש בלילה. ואם האמת היא שראש חודש הוא היום הראשון, אז יוצא שהיום השני אינו מוגדר כראש חודש, והוא סתם יום חול, שההזכרה בו אינה מעכבת. ועל כן אפילו שחז"ל קבעו לנו עכשיו שני ימים ראש חודש, בכל זאת כיון שעיקר השורש של שני הימים הללו נקבע מחמת הספק שלא ידוע לנו איזה יום ראש חודש, על כן כלפי

דין אין מקדשין את החודש בלילה, אנו דנים כל יום ויום משני הימים הללו כאילו הוא יום יחיד של ראש חודש, ולא כשני ימים רצופים, ואם הוא יום יחיד בוודאי שחל בו הכלל שאין מקדשין את החודש בלילה, ועל כן אם שכח ולא הזכיר יעלה ויבוא בלילה בין בליל ראשון של ראש חודש ובין בליל שני, אינו צריך לחזור.

ומעתה יש לדון מה הדין לגבי היום השני של ראש השנה, הרי בראש השנה היום השני נקבע לא מחמת ספק, שאם היום הראשון הוא קודש, השני הוא חול, ואם השני קודש אז הראשון הוא חול, אלא שני הימים קדושים בתור וודאי, וקדושה אחת לשניהם. ואם כן יש לדון לומר שליל שני של ראש השנה יהיה שונה מליל שני של ראש חודש, ודווקא בליל שני של ראש חודש יהיה שייך הסברא שאין מקדשין את החודש בלילה, והזכרת יעלה ויבוא לא תעכב בו. אבל בליל שני של ראש השנה, שהוא יום טוב בתור וודאי, לא שייכת בו הסברא שאין מקדשין את החודש בלילה, ואם כן צריך לומר שאם שכח יעלה ויבוא בליל שני של ראש השנה, ההזכרה תעכב בו יצטרך לחזור שוב ולברך. וזהו חידוש.

לא החמירו בלילה השני יותר מהראשון

אולם באמת מה שכתב במשנה ברורה ששני הימים של ראש חודש נקבעו רק מחמת הספק, ואם היום הראשון קודש השני חול, ואם השני חול הראשון קדוש, זה לא דבר ברור, שבצל"ח בברכות (דף כ"ו ב') כותב ששני הימים של ראש חודש יש להם קדושה אחת כמו שני ימים טובים של ראש השנה, ואפילו שמלכתחילה קבעום רק מחמת הספק, אבל אחרי שחז"ל קבעו שני ימים בראש חודש, קבעו בתור וודאי שקדושת ראש חודש תחול בשניהם בתור וודאי. ובשערי תשובה (סוף סימן ק"ח) הביא את סברת הצ"ח בשם הראשונים, ובשער הציון (סימן ק"ח סקנ"ד) גם הביא את דברי הצ"ח.

ולדבריו צריך לומר שמה שפסק השו"ע שגם בליל שני של ראש חודש, אם שכח להזכיר יעלה ויבוא, ההזכרה אינה מעכבת, הסברא היא לא מחמת שהיום הזה הוא ספק, שהרי קדושת ראש חודש נקבעה בו בתור וודאי, אלא יש בזה סברא חדשה שחז"ל לא החמירו בליל שני יותר מליל ראשון, ואם בליל ראשון הדין שהזכרת יעלה ויבוא אינה מעכבת (מחמת שאין מקדשין את החודש בלילה), הרי גם בליל שני לא החמירו בו חז"ל ודינו כליל ראשון שהזכרת יעלה ויבוא אינה מעכבת בו.

וסברא זו שייכת גם כלפי שני הימים של ראש השנה, שאפילו ששניהם קדושה אחת הם ולא נקבעו מחמת ספק, וממילא לא שייך בלילה השני את הסברא של אין מקדשין את החודש בלילה, בכל זאת כלפי הזכרת יעלה ויבוא בלילה השני י"ל שחז"ל לא החמירו בו יותר מהלילה הראשון. וכשם שבלילה הראשון אנו אומרים למעשה שההזכרה אינה מעכבת, כך גם בלילה השני לא החמירו בו יותר, והזכרת יעלה ויבוא אינה מעכבת בו.

הזכרת המלך הקדוש בליל ראש השנה

בשער הציון בהלכות ראש השנה (סימן תקפ"ב סק"ד) הביא את חידושו של הגאון רבי אבלי מווילנא, שאם בליל ראש השנה טעה בברכת "אתה קדוש", ובמקום לחתום את הברכה "המלך הקדוש" חתם כדרכו בכל השנה "הקל הקדוש", שאינו צריך לחזור, כדן טעה ולא הזכיר יעלה ויבוא בליל ראש חודש שאינו חוזר כיון שאין מקדשין את החודש בלילה. שהרי ליל ראש השנה הוא תלוי בקידוש החודש, וכשם שבראש חודש נאמרה ההלכה שכיון שאין מקדשין את החודש בלילה, על כן הזכרת יעלה ויבוא אינה מעכבת בו, כך בליל ראש השנה הסברא שאין מקדשין את החודש בלילה היא סיבה שהזכרת "המלך הקדוש" לא תעכב בו, ואם טעה ואמר "הקל הקדוש" יצא ידי חובתו. ויסוד דבריו הם דברי הרבנו יונה שהסתפק אם התפלל תפילת חול בליל ראש השנה אם יצא ידי חובתו, שיתכן שכיון שאין מקדשין את החודש בלילה ממילא הזכרת יום טוב אינה מעכבת.

ובש"ח צ"ח תמה על דבריו, וז"ל "והנה בחיי אדם הביא בשם הגאון מהר"ר אבלי פאסוועלער, שאם טעה בליל ראש השנה ולא אמר המלך הקדוש שאין צריך לחזור, כדן טעה ולא הזכיר יעלה ויבוא בליל ראש חודש שאין צריך לחזור מחמת שאין מקדשין את החודש בלילה. ולענינת דעתי לא נהירא, דזה היה שייך רק אם היה מתפלל תפילת חול, מה שאין כן בזה שמתפלל תפילת יום טוב ממה נפשך אינו יוצא. ואולי שהוא מיירי שנזכר תכף שסיים האל הקדוש [לאחר כדי דיבור], ולדידיה צריך לסיים בשל חול, ואף בזה צ"ע, דאף דבתלמודי רבנו יונה מסתפק דאפשר יוצא בשל חול בדיעבד, אבל להחזיר לתפילה לסיים בשל חול זה לא מצינו". וממיהת השער הציון היא שכל דברי רבנו יונה שייכים דווקא כאשר בכל התפילה התפלל תפילת חול, שאז שייך לומר שבדיעבד יוצא, שכיון שאין מקדשין את החודש בלילה, ממילא הזכרת יום טוב בתפילה אינה מעכבת. אבל במקום שהתפלל תפילת יום טוב, אלא שטעה ובמקום לומר "המלך הקדוש" אמר "הקל הקדוש", בזה לא שייך לומר שההזכרה לא תעכב מכת זה שאין מקדשין את החודש בלילה, משום שיש בזה תרתי דסתרי.

עיקר הסברא שאין מקדשין את החודש בלילה יסודו שכלפי הלילה (-ההזכרת של הלילה) אפשר להתייחס כאילו שהיום הזה הוא עדיין יום חול, ולא התקדש עדיין בקדושת ראש חודש ובקדושת ראש השנה. ומעתה זה שייך בתפילה שצריך להזכיר בה הזכרה מסויימת ולא הזכירה, אלא התפלל את התפילה כמו כל יום חול, הרי אנו אומרים שכיון שאין מקדשין את החודש בלילה, ממילא כלפי הלילה אפשר להתייחס כאילו עדיין יום חול היום ולא חלה הקדושה, וממילא ההזכרה אינה מעכבת ויצא ידי חובתו. וביחס לראש השנה זה שייך אם

מתפללים את תפילת ראש השנה, ומוכת מזה שבעצם הנוסח הזה לא נקבע במיוחד בעבור נוסח תפילת ראש השנה, אלא נקבע באופן כללי בעבור עשרת ימי תשובה.

ומעתה לפי זה יש לדון ולומר שבליל ראש השנה אם התפלל תפילת ראש השנה, ושכן ואמר "הקל הקדוש" במקום "המלך הקדוש", שיתכן לומר שבדיעבד יצא ידי חובה מצד שאין מקדשין את החודש בלילה, ואין זה סותר למה שבתפילה התפלל תפילת ראש השנה. משום שבלילה הזה של ליל ראש השנה, יש בתפילה שני חיובים שונים שאינם שייכים זה לזה, אלא כל חיוב הוא נקבע מצד דין אחר, החיוב האחד הוא להתפלל תפילת ראש השנה, והשני הוא להזכיר המלך הקדוש. תפילת ראש השנה חיובה הוא מצד יום טוב של ראש השנה, וחיוב המלך הקדוש הוא דין עשרת ימי תשובה. ומעתה כאשר התפלל תפילת ראש השנה וטעה והזכיר בו הקל הקדוש במקום המלך הקדוש, יש לומר שאע"פ שבתפילה התפלל תפילת ראש השנה, והכריע בזה שהלילה הזה הוא ליל יום טוב ואינו יום חול (ולא נקט בזה כסברא שאין מקדשין את החודש בלילה), מכל מקום כל זה ביחס לנוסח התפילה, אבל ביחס להמלך הקדוש יש בזה גידון אחר שאינו שייך לנוסח התפילה, שהוא חיוב מצד עשרת ימי תשובה, ויתכן לומר שכלפי זה נוקטים בדיעבד שאם אמר הקל הקדוש יצא ידי חובה, שכיון שאין מקדשין את החודש בלילה ההזכרה הזו אינה מעכבת, ואין זה סתירה לעצם נוסח התפילה, אלא הוא נידון בפני עצמו שדרוש הכרעה בפני עצמו בלא שום קשר לנוסח התפילה. ועל כן יתכן שמצד אחד יתפלל תפילת ראש השנה, ומצד שני יזכיר בו הקל הקדוש וייצא ידי חובה.

ודבר זה דומה למי שהתפלל תפילת ליל ראש השנה כדת וכדין, ולאחר מכן בברכת המזון שכח לומר יעלה ויבוא, שאנו אומרים כלפי ברכת המזון את הסברא שאין ההזכרה הזו מעכבת כיון שאין מקדשין את החודש בלילה, ואין זה סתירה למה שבתפילה התפלל תפילת ליל ראש השנה, משום שזה שני נידונים נפרדים ואין קשר בין אחד לשני, ומה שבתפילה נקט שהלילה הוא ליל ראש השנה אין זה סותר למה שבברכת המזון נוקט שאין מקדשין את החודש בלילה וההזכרות לא מעכבות. כך גם הזכרת המלך הקדוש בתוך תפילת ראש השנה, אין זה שייכת למהות התפילה, אלא הוא דין אחר להזכיר מצד עשרת ימי תשובה, ומאחר שכל אחד חיובו מצד דין אחר, דנים על כל אחד בפני עצמו, ואין נוסח התפילה מחייב להזכיר בו המלך הקדוש, ועל כן כלפי המלך הקדוש שייך לומר את ההכרעה שאין מקדשין את החודש בלילה ועל כן בדיעבד יוצא אם אמר הקל הקדוש, אע"פ שבתפילה התפלל תפילת ליל ראש השנה.

תרת דסתר באותה התפילה

ובדעת השער הציון יתכן לומר שגם סבר כצד השני (והראיה ממה שבכל עשרת ימי תשובה מזכיר המלך הקדוש, ומוכת מזה שההזכרה הזו אינה שייכת דווקא לנוסח תפילת ראש השנה), ובכל זאת הקשה על הגאון רבי אבלי, משום שאע"פ שנוסח התפילה והזכרת המלך הקדוש בליל ראש השנה הם שני חיובים ומחייבים נפרדים, בכל זאת מאחר שמזכיר את שניהם בתפילה אחת, אם כן בתוך תפילה אחת לא יתכן מצד אחד לנקוט שכבר חל קדושת יום טוב ולהתפלל נוסח תפילת ראש השנה, ומצד שני כלפי הזכרת המלך הקדוש לומר שעדיין לא התחיל עשרת ימי תשובה (שכיון שאין מקדשין את החודש בלילה, ממילא ביחס להזכרת המלך הקדוש כאילו שעדיין יום חול עכשיו), שהרי אם כבר התחיל ראש השנה בהכרח שגם התחיל עשרת ימי תשובה, ואם עדיין לא התחיל עשרת ימי תשובה בהכרח שגם יום טוב של ראש השנה עדיין לא התחיל. וממילא ששתי ההזכרות הללו, תפילת ראש השנה והמלך הקדוש, נאמרות בתוך תפילה אחת, אי אפשר בתוך התפילה הזו לנקוט מצד אחד כך ומצד שני כך, שזהו סתירה לכל מהות התפילה. ואפילו ששתיים הם הזכרות שונות זו מזו, וכל אחד מחייב מצד אחר, מכל מקום אם בתפילה אחת אנו מכריעים כצד אחד זה סותר להזכרה השניה. ועל כן טוען שלא יתכן מצד אחד להתפלל תפילה של ראש השנה, ומצד שני להזכיר בו הקל הקדוש.

במקום להתפלל תפילת יום טוב התפלל תפילת יום חול, הרי אנו אומרים שבדיעבד יצא, שמתחייבים כלפי הלילה (-תפילת הלילה) כאילו עדיין לא חלה קדושת ראש השנה. אבל במקום שהתפלל תפילה של יום טוב, וטעה באחת מההזכרות שבתוך התפילה, ובמקום לומר "המלך הקדוש" אמר "הקל הקדוש", בזה לא שייך לומר שההזכרה אינה מעכבת, משום שעד כמה שהוא התפלל תפילה של יום טוב, מוכח מדבריו שנוקט (בתפילה הזו) שחל כבר קדושת ראש השנה בלילה, ואם כבר חלה קדושת ראש השנה הרי בראש השנה ההזכרה חייבת להיות "המלך הקדוש" ולא "הקל הקדוש".

הזכרת המלך הקדוש שייך לתפילת עשרת ימי תשובה

וליישב דעת הגאון רבי אבלי, אמר פעם מרן הרב מפוניבז, הגרי"ש כהנמן זצ"ל, שיש לדון בגדר הזכרת "המלך הקדוש" בתפילות ראש השנה, האם הזכרת "המלך הקדוש" היא חלק ממטבע התפילה של תפילת ראש השנה, וממילא כאשר משנה ואומר "הקל הקדוש" יש בזה שינוי מעצם מטבע התפילה של ראש השנה. או שהזכרת "המלך הקדוש" אינה שייכת לעצם תפילת ראש השנה, אלא ההזכרה הזו היא מדין אחר, מדין עשרת ימי תשובה, ומצד עצם מטבע התפילה של ראש השנה לא נכלל בה הזכרת המלך הקדוש, ומה שצריך להזכיר המלך הקדוש, הוא מדין תפילת עשרת ימי תשובה, שבליל ראש השנה מתחילים עשרת ימי תשובה, ומצד עשרת ימי תשובה מטבע התפילה הוא "המלך הקדוש".

וזה ברור בוודאי שהזכרת "המלך הקדוש" מעכבת בתפילת ראש השנה, בדיוק כמו שמעכבת בכל תפילות עשרת ימי תשובה, אלא הנידון הוא מצד מה צריך להזכיר "המלך הקדוש" בתפילת ראש השנה, לפי הצד הראשון ההזכרה שייכת לנוסח תפילת ראש השנה, וכשלא אמר "המלך הקדוש" חסר לו בנוסח תפילת ראש השנה. ולפי הצד השני דין הזכרת "המלך הקדוש" אינו שייך דווקא לתפילת ראש השנה, אלא זה הזכרה כללית ששייכת לכל עשרת ימי תשובה, ומצד נוסח התפילה, תפילת ראש השנה, לא נאמרה הלכה מסויימת שכן הוא נוסח התפילה, אלא בעיקר מצד תפילת ראש השנה לא נאמרה שום התייחסות ביחס למלך הקדוש, אלא דין ההזכרה הזו הוא מצד עשרת ימי תשובה, שכיון שתפילת ראש השנה היא בכלל תפילות עשרת ימי תשובה, ממילא כל תפילה בעשרת ימי תשובה, נקבע שצריך לומר בה המלך הקדוש. ולפי זה מי ששינה ושכח לומר בתפילות ראש השנה המלך הקדוש, הסיבה שצריך לחזור על התפילה, אינה מצד ששינה בנוסח מטבע התפילה של ראש השנה, אלא מצד ששינה בנוסח מטבע התפילה של עשרת ימי תשובה.

ומעתה י"ל שכל קשיית השער הציון שייכת דווקא לפי הצד הראשון שהזכרת "המלך הקדוש" בתפילת ראש השנה שייכת למטבע התפילה של ראש השנה, וממילא אם אינו מזכיר המלך הקדוש, זה סתירה לעצם התפילה. ולכן טוען השער הציון שלא יתכן מצד אחד להתפלל תפילת ראש השנה, ומצד שני לומר הקל הקדוש, שזה סתירה זה לזה. ועל כן אפילו אם אנו אומרים בליל ראש השנה את ההלכה שאין מקדשין את החודש בלילה והזכרת ענינו של יום בדיעבד אינה מעכבת בתפילה, בכל זאת מי שמתפלל תפילת ראש השנה ולא הזכיר בה המלך הקדוש, לא יתכן לומר שיצא בתפילה הזו, שכלפי תפילת ראש השנה הנוסח חייב להיות המלך הקדוש, וכשמשנה ואומר הקל הקדוש בתפילת ראש השנה הרי זה סתירה לכל מהות התפילה. ולא יתכן לומר שמצד אחד כלפי המלך הקדוש הלילה מוגדר כלילה של יום חול כיון שאין מקדשין את החודש בלילה וממילא יצא ידי חובה בהקל הקדוש, ומצד שני כלפי כל התפילה להתפלל בנוסח תפילת ראש השנה, שזה סתירה לכל מהות התפילה.

אבל הגאון רבי אבלי, סבר כצד השני שהזכרת "המלך הקדוש" בתפילות ראש השנה אינה שייכת לעצם נוסח התפילה של ראש השנה, אלא היא הזכרה כללית ששייכת לנוסח התפילות של עשרת ימי תשובה, וראש השנה שהוא אחד מעשרת ימי תשובה בכלל זה שצריך להזכיר את ההזכרה הזו, אבל מצד עצם מהות נוסח תפילת ראש השנה, הזכרת המלך הקדוש לא נכללת בכלל נוסח התפילה. והראיה לזה היא ממה שבכל עשרת ימי תשובה צריך להזכיר המלך הקדוש, ואז לא

זכות התורה

הדעת באין מפריע, וזכות הלימוד בוודאי יועיל לרפאות את הילד ולהוריד את החום. שעות הלילה התקדמו אבל החום עדיין היה בתוקפו, וכאשר שוב מרדה את מעלות החום ראתה שהוא ממשיך לעלות כלפי מעלה ומתקרב לחום כזה שיכול להביא לידי סכנת נפשות. הרבנית נבהלה מאוד והתחילה לומר תהילים ואחר כך לראות מה לעשות.

במשך כמה דקות אמרה את התהילים בלב שלם לרפואת הילד, ולא עבר זמן רב והחום התחיל לרדת, ולאט לאט ירד לגמרי וכלא היה.

לאחר מנעשה סיפרה הרבנית את המעשה לקרובת משפחתה, ואמרה שאינה יודעת מה פעל להורדת החום. האם הזכרת שלא הפריע לבעלה מתלמודו, או אמירת התהילים...

נתארכה היריעה, אבל לרגל יום השלושים (יום שיש בו 'א' אלול) לרבנית הצדקנית מרת שרה פייגא פלמן ע"ה, אשת הגאון רבי בן ציון פלמן זצ"ל, נבוא בקצירת האומר.

באחת מהשנים הראשונות לאחר נישואיה, בלילה אחד קיבל אחד מהילדים הקטנים חום גבוה, הרבנית נתנה לילד אקמול להורדת החום, אבל האקמול לא עזר החום המשיך לטפס כלפי מעלה ולא הראה סימני ירידה, היא המשיכה לנסות לפעול בכל הדרכים והסגולות הידועות להורדת החום אבל שום דבר לא עזר. בכל אותו הזמן הגר"צ שקד על תלמודו בכולל ולאחר מכן בבית, ולא ידע מכל הנעשה דבר. הרבנית ידעה שאם תספר לו את דבר החום הגבוה הוא מאוד יזהר מוטריד מזה והדבר יפריע לו בלימוד, ומשום כך החליטה שכל זמן שהדבר אפשרי לא תספר זאת לבעלה כדי שימשיך לשקוד בתורה בישוב

גליון השבוע מוקדש לע"י הרבנית הצדקנית מרת שרה פייגא פלמן ע"ה

בת הגה"צ רבי חיים אברהם יצחק רוטשטיין זצ"ל נלב"ע כ"א באב תשע"ח - יום השלושים כ' באולול תשע"ח ת.נ.צ.ב.ה.

הגליונות הבאים יודפסו בס"ד רק דרך מערכת "קובץ גליונות"

ניתן להשיג את העלון בכל שבוע בטלפון 0527120854 או במייל 7120854@gmail.com

יחי ראובן

מתוך הספר "יחי ראובן" מאוצרותיו של הגאון הצדיק רבי ראובן קרלנשטיין זצ"ל

הפרשת תרומות ומעשרות ואכילת עכברים

**פַּעֲרָתִי הַקֹּדֶשׁ מִן הַבֵּית וְגַם נִתְּנִי לְלוֹי וְלַגֵּר לִיתְּוָם וְלֹא לִמְנָה כָּל מִצְוַתְךָ
אֲשֶׁר צִוִּיתִי לֹא עֲבַרְתִּי מִמִּצְוֹתֶיךָ וְלֹא שִׁכַּחְתִּי (כו, יג)**

וברש"י: "בערתי הקדש מן הבית - זה מעשר שני ונטע רבעי, וגם נתתיו ללוי - זה מעשר ראשון, וגם - לרבות תרומה ובכורים, ולגר ליתום ולא למנה - זה מעשר עני, ככל מצוותך - נתתם כסדרן ולא הקדמתי תרומה לבכורים ולא מעשר לתרומה ולא שני לראשון."

מובא בירושלמי (דמאי פ"ק א הלכה ג) שבאחד המקומות היו העכברים אוכלים את התבואה, אנשי המקום באו לרבי פנחס בן יאיר לשאול בעצתו. רבי פנחס גזר על כל העכברים להתאסף למקום אחד, והם החלו לצפצף בקולם. שאל רבי פנחס את האנשים, האם הם מבינים את מה שהעכברים אומרים? ומשהשיבו בשלילה אמר להם: העכברים אומרים שהתבואה שלכם אינה מתוקנת ממעשרות ולכן הם אוכלים אותה.

ואכן, רבי פנחס לימד את אנשי המקום להפריש תרומות ומעשרות כדון, והעכברים הפסיקו לבוא.

רואים אנו, שרבי פנחס שחפש עצה למנוע את העכברים מלאכול את התבואה לא יעץ להביא חתולים, וכך למגר את תופעת העכברים. הוא יעץ להפריש מהתבואה מעשרות וכך למגר אותם. ולכאורה יש להבין, מה הקשר בין אי הפרשת תרומות ומעשרות לבין מה שעכברים באים ואוכלים את התבואה.

תוספות במסכת בבא מציעא (מ"ט א) מביא את דברי הירושלמי: "הני עכברי רשיעי נינהו, כד חמיין עיבור לא מסתייהו דאכלי, אלא קריין לחבריהון דאכלי עמהון". פירוש: העכברים רשעים הם. כשהם רואים שפע של אוכל, הם לא מסתפקים בכך שיאכלו בעצמם, אלא קוראים לחבריהם שיאכלו עמם.

ממילא אפשר להבין היטב את הקשר: אדם שנמנע מלתת תרומות ומעשרות, ומעוניין לאכול את הכל בעצמו, מבלי לתת לכהן, ללוי ולעני - ייענש באכילת עכברים, שאינם אוכלות לבדם אלא קוראים לחבריהם שיאכלו עמם בצוותא. והנה אמרו חז"ל (הוריות י"ג ע"ב), שהאוכל ממה שאכל ממנו העכבר הוא מהדברים שמשכיחים את הלימוד.

וזהו - אומר רבי חיים קניבסקי שליט"א - מה שכתבה כאן התורה: "לא עֲבַרְתִּי מִמִּצְוֹתֶיךָ וְלֹא שִׁכַּחְתִּי", פירוש: מכיוון שהפרשתי תרומות ומעשרות כדון, ממילא לא באו עכברים לאכול מן התבואה, וממילא לא אכלתי ממה שאכלו עכברים, ולכן "לא שכחתי".

הפה - קדש קדשים!

אָרוּר מִכָּה רַעְיָה פֶּסֶתֶר וְאַמֵּר כָּל הָעָם אָמֵן (כו, כד)

וברש"י: "על לשון הרע הוא אומר".

כדאי להתעכב קצת על עניין הדיבור. ידועים דברי הגר"א באיגרתו, וזה לשונו שם: "ועד יום מותו צריך האדם להתיישר, ולא בתעניתים וסיגופים רק ברסן פיו ובתאווה, וזהו התשובה, ולזה כל פרי העולם הבא, כמו שכתוב (משלי ו, כג): 'כי נר מצוה וגו'', אבל 'ודרך חיים ותוכחות מוסר', וזהו יותר מכל התעניתים וסיגופים בעולם. וכל רגע ורגע שהאדם חוסם פיו זוכה בשבילו לאור הגנוז שאין מלאך ובריה יכולים לשעה... ובה יופר לו כל עוון וניצול משאול תחתית".

מורידגי!

לאחר מכן הוא ממשיך וכותב: "אבל העיקר לזכות לעולם הבא בשמירת פיו, וזהו יותר מכל התורה והמעשים... כי הפה קדש קדשים".

בירושלים התגורר רבי חיים ברלין זצ"ל, בנו של הנצי"ב. הוא כתב בצוואה שלא יספידוהו, ולאחר פטירתו דנו חכמי ירושלים האם לקיים את צוואתו, או בכל זאת להספידו.

הגיע רבי איצ'לה פטרבורגר זצ"ל ואמר: נעשה פשרה, לצאת ידי כל הדעות. כתוב בתורה (בראשית כג, ב): "ויבוא אברהם לספוד לשרה ולבכותה", הרי ש'בכייה' ו'הספד' שני דברים הם. אמנם הוא צווה שלא להספידו, אבל על 'בכייה' הוא לא צווה, ולכן אומר דברי התעוררות שיביאו את העם לבכייה. ואכן כך עשה, הוא דיבר בבית הכנסת שעתים, וגעו כל העם בבכייה.

כתב רבי איצ'לה בעצמו, שרבי חיים ברלין נגלה לו בחלום והודה לו על שני הדברים, גם על כך ששמע בקולו ולא הספידו, וגם על דברי ההתעוררות שהשמיע ופעלו רבות בעולם האמת.

שאל אותו רבי איצ'לה: מה קורה בעולם העליון?

השיבו ר' חיים ברלין: עומק קשה מאוד, אם כי לתלמידי חכמים יש הקלה כי מתחשבים בתורתם, אבל חטא הלשון נורא מכל.

יש לכך שתי נוסחאות: האחת - עומק הדין נורא וחטא הלשון נורא, אבל לתלמידי חכמים ישנה הקלה. והשניה - עומק הדין נורא ולתלמיד חכם יש הקלה, אבל לא בעונש הלשון.

חטא הלשון קשה בכפליים: ראשית - זהו עוון חמור מאוד, יותר מ'ג' עבירות, ושנית - הניסיון קשה עד למאוד. יש איסור לאכול בשר חזיר, וכי היכן ימצא האדם בשר חזיר? ילך ליפן, אל הנוצרים? הוא 'יהפוך את העולם' כדי להשיג בשר אסור? החטא אינו מזומן לפניו. לעומת זאת, חטא הלשון זמין כל העת, כי בתנועה קלה של הלשון, כבר עלולים להיכשל בחטא הנורא, שעליו נענשים ב'ארו' מבואר עולם.

"ויראו ממך" - מהתפילין שבראשך!

וְרֹאוּ כָל עַמֵּי הָאָרֶץ כִּי שֵׁם ה' נִקְרָא עָלֶיךָ וְיֵרְאוּ מִמֶּךָ (כה, י)

מה פירושו של ברכה זו?

אומרת על כך הגמרא (ברכות ו ע"א): "תניא, רבי אליעזר הגדול אומר: אלו תפילין שבראש".

מסופר שבאחד הימים, כאשר רבינו הגר"א ז"ל היה שרוי בעיצומה של הגלות שערך, התנפלו שודדים על בעל הבית שבו התארח. הוא שמע צעקות נוראות ומיהר לצאת מחדרו, לברר את פשרן. כשראו השודדים את התפילין, תיכף ומיד הניחו לבעל הבית וברחו בבהלה מרוב פחד.

לאחר שנרגע, שאל בעל הבית את הגאון מה הוא הדבר שעשית? איך גרמת להם שיברחו מרוב פחד? האכסנאי ההוא עדיין לא ידע עם מי יש לו עסק, הוא לא הבין שמדובר ברבן של כל בני הגולה וחשב שהוא סתם אורח, ולכן הקשה: "איך זה יכול להיות?".

אמר לו הגאון: "הרי זה מפורש בכתוב 'ויראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך'..."

עכשיו בעל הבית בכלל לא הבין, והוא חזר והקשה: "אם כן למה מהתפילין שלי הם לא נבהלו? מה יש בתפילין שלך שהבריח אותם?".

השיב לו הגאון: "רבי אליעזר הגדול לא אמר 'אלו תפילין שעל הראש' אלא 'אלו תפילין שבראש', הם לא התייראו מהתפילין שעל ראשי, אלו אינן שונות משלך, הם נבהלו ונרעשו מהתפילין שבתוך הראש שלי..."

תפילין שבראש צריכים להיות כמו שאומרים ב"לשם יהוד" שלפני הנחת תפילין: "ועל הראש נגד המוח, שהנשמה שבמוחי עם שאר חושי וכוחותי, כולם יהיו משועבדים לעבודתו יתברך". כשבתוך הראש מונחים התפילין, כשהמוח כולו משועבד לעבודתו יתברך - עמי הארץ רואים זאת ומתייראים.

מסופר על הרב מפוניבז' זצ"ל, שנסע פעם עם ה"חזון איש" זצ"ל במונית באחת הערים בארץ. בימים ההם עוד לא היה חשש כל כך גדול מנסיעה בשכונות הערביות, ואכן, בדרכם חלפו שני גדולי הדור באחת מן השכונות הללו, אלא שבדיוק אז שמע כמה פרנחים מארב למונית, והחלו ליידות לעברה אבנים.

נהג מאד חשש מפניהם, אבל ה"חזון איש" ביקש ממנו לעצור הוא פתח את הדלת, ונהג המונית נועץ בבהלה: "הרב, זהו נא, הרי הם עלולים לפגוע בכם". אולם ה"חזון איש" לא שמע לאזהרותיו, הוא יצא ונעמד מול הנערים הפוחזים, ומיד כשראו אותו - ברחו משם כולם כל עוד נפשם בם.

שמעתי מרבי אליקים שלינגר מלונדון, שהיה מקרה עם בת ממשפחה חילונית שחפצה לחיות חיי תורה. היא הוטרדה בפנימיה של מוסד לבנות, והשלשונות ראו בכך ענין חמור מאד, ממש כמו חסיפיה, ממש כמו בפרשת יוסל'ה שחמכר הידועה.

במהלך החקירה, היו אמורים חוקרים להגיע לביתו של מרן ה"חזון איש", כדי לחקור אותו בענין. הם חשדו בו שיש לו יד בכל הפרשה, וחשבו אפילו להאשים אותו בחסיפיה.

וסיפר רבי אליקים, שכאשר השוטרים היו בחוץ, הוא פנה ל"חזון איש" והודיעו על כך שהם שם. אמר לו "חזון איש": "צא ואמור להם שילכו מכאן". אולם רבי אליקים חשש מהם ואמר ל"חזון איש" שהוא מפחד מפניהם. אמר לו "חזון איש": "אתה מפחד, אבל אני לא מפחד". והוא בעצמו קם ויצא מביתו אל החצר. ברגע שהם ראו אותו, לקחו השוטרים את רגליהם והסתלקו משם... פשוט ברחו מרוב פחד. זהו זה, כך מתגשמת הברכה "וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך", וכדברי רבי אליעזר הגדול "אלו תפילין שבראשך". כשהתפילין בתוך הראש - הרואים מפחדים ומתייראים.

פוקחים עיניים ולא בורחים מהקללות

וְהָיָה אִם לֹא תִשְׁמַע בְּקוֹל ה' אֱלֹהֶיךָ לְשִׁמּוֹר לַעֲשׂוֹת אֶת כָּל מִצְוֹתָיו... וּבָאָה עָלֶיךָ כָּל הַקְּלָלוֹת הָאֵלֶּה וְהִשְׁגִּיפוּךָ (כח, יט)

ישנם אנשים שאינם רוצים לשמוע את פסוקי התוכחה והקללות שבפרשתנו. ישנם כאלה שמגדילים לעשות ובורחים החוצה. הם לא רוצים לשמוע ויוצאים מבית הכנסת. ואפילו כאלה אנשים ישנם, שהפחד שלהם מהקללות הוא כל כך גדול, עד שהם ניגשים לבעל קורא ומבקשים ממנו: "גיכער, גיכער" - "מהר, מהר", ועוד לפני שמתחילים לקרוא את הקללות הם כבר סותמים את האוזניים, כאלה קללות - הם לא רוצים לשמוע...

עליהם המשיך דער הייליגער "חפץ חיים" זצ"ל משל נורא, וכך אמר: יהודי אחד נוקק לצאת לדרך לצורך פרנסתו. נו, מה בכך? הרבה אנשים קמים, עוזבים את ביתם ויוצאים לדרך לצורך פרנסתם.

הבעיה היתה, שבדרכו היה עליו לעבור דרך שדה מוקשים! כן, ככה זה היה, אולי חצי קילומטר של מוקשים וגם בורות ומכשולים. בקיצור, כל הצרות.

והסכנה גדולה, כי חלילה וחס, אם לא יתבונן היטב בדרך, עלול הוא לעלות על מוקש ולהתפוצץ או ליפול באחד הבורות ולשבור את ידיו ורגליו. נורא ואיום.

כמובן שהיהודי הזה התהלך כל כך מודאג. "מה אעשה?" - חשב והרהר כל העת, "איך אעבור שדה מוקשים שכזה? כיצד אמלט מנפילה לבורות המפחידים? ומה אעשה כדי שהקוצים והברקנים המצויים שם לרוב לא יפצעו אותי?"

וכאשר המוח מהרהר בכאלה שאלות, הלב הולם בחוזקה ומי בכלל יכול להרדם...

התיישב האיש על מיטתו ומוחו קודח ממחשבות ודאגות, נשכב וניסה שוב להרדם, אך השינה ממנו והלאה. לפתע מבחינה בו אשתו. היא שואלת אותו בדאגה: "מה קרה לך? מדוע אינך נרדם?" והוא מספר לה על טרדותיו וחוסר המנוחה שיש לו, בגלל שמחר הוא יוצא לדרך.

"מה הבעיה?", שואלת אשתו ולא מבינה, "כולם יוצאים לדרך וישנים בלילה". "את פשוט לא מבינה מה אני צריך מחר לעבור", מסביר האיש. "אני צריך לעבור שדה מוקשים באורך של חצי קילומטר, יש גם בורות ועוד מרעין בישין, ואם תהיה לי טעות קטנה, אם קצת לא אשים לב, מי יודע מה יקרה לי, ה' ישמור..."

"מה בכלל אתה דואג", משיבה לו אשתו, "יש לי עבורך עצה נפלאה. פעם קיבלנו מגבת ארוכה ואני לא משתמשת בה, אבל לך היא דוקא מאד תועיל". "כיצד היא תועיל" - תמה הבעל.

"פשוט מאד", הסבירה האשה, "תיקח את המגבת אתך, תניח אותה על הראש ותכרוך בה את הפנים היטב היטב עד שלא תראה כלום".

"ואיך זה יעזור לך?" - שאל הבעל והתקשה להבין את כוונת אשתו. "מה אתה לא מבין?" - גערה בו אשתו, "הרי אתה מפחד מהבורות ומהמוקשים והקוצים שם - נכון? אז תכרוך את המגבת כמה פעמים סביב הראש, עד שהעיניים שלך לא יראו שום דבר, ואז, כשלא תראה כלום, גם לא תפחד מכלום..."

זאג דער הייליגער "חפץ חיים": "אתם בורחים מהקללות החוצה? זה בדיוק כמו לסגור את העיניים גם מגבת כשעוברים שדה מוקשים... אדרבה! מי שיפתח את העיניים - ישם לב לכל מוקש ומכשול וינצל.

החיים הם כמו שדה מוקשים, ומי שעוצם עיניו מהם, בודאי יכשל שם ויפול. רק מי שפותח את עיניו יכול לעבור את שדה המוקשים בהצלחה, בלא שיקרה לו שום דבר.

בורחים מהתוכחה - זה יעזור לכם! אדרבה, כששומעים את התוכחה, כשמאזינים ומשיבים את הדברים אל הלב, אנו מונעים מעצמנו חטאים. הקב"ה יטהר לבנו לעבדו באמת, ויעזרנו שנשוב בתשובה שלמה.

עיקר העבודה - השמחה

תַּחַת אֲשֶׁר לֹא עֲבַדְתָּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ בְּשִׂמְחָה וּבְטוֹב לֵבָב (כח, יז)

אחד מעיקרי העבודה בעבודת ה', היא השמחה. רבינו חיים וויטאל סיפר, שהארי"ה הקדוש אמר, שכל ההשגות העליונות שהוא זכה להשיג, נפלו בחלקו

מפני שהיה שמח הרבה בשמחה של מצוה. כל מצוה ומצוה שקיים - עשאה בשמחה גדולה ובטוב לבב, ובזכותה של שמחה זו זכה למה שזכה.

וכי יש לנו מושג לאלו דרגות זכה הארי"ה הקדוש להגיע? האם אנו מסוגלים לתפוס ולהבין משהו ממעלתו? הלא הדברים הללו נוראים ממש - וכל זה בא לו בזכות שמחה של מצוה.

כמה חשובה היא השמחה. צריכים להתחזק בזה מאד מאד, וכדאי לקחת בראש ובראשונה את המצוות השכיחות יותר, שההרגל שלנו בהן גורם לכך ששמחת הלב בקיומן הולכת ופוחתת.

נקח לדוגמא את התפילה. ההרגל שלנו פוגם בתפילה, פוגם בכוונה, פוגם בכוננת הלב, ובעיקר מפחית משמחת המצוה. כמה חבל!

כשאדם מתפלל מתוך שמחה, עם כל הלב, הוא יכול להשפיע, הוא יכול לשנות דברים, אפשר להפוך ח"ו רעה לטובה.

אמנם יש לשאול: כיצד? איך יכול אדם לשנות דברים? הלא אם נגזרה עליו ח"ו גזירה רעה, הקב"ה יקיים את מה שגזר. כך כתוב (במדבר כג, יט): "לא איש אל ויכוב, וכן אדם ויתנחם. ההוא אמר ולא יעשה ודיבר ולא יקימנה".

את השאלה הזאת שואל ספר העיקרים, והוא משיב, שאם אדם מתפלל בכוונה הוא מהפך את עצמו מרע לטוב. כלומר, כוחה של התפילה אינה להפך גזירות, אלא היא הופכת את האדם - מאדם רע לאדם טוב, ואם כן - שוב אין הוא אותו אדם. הגזירה נגזרה על האדם הרע ואילו הוא אדם טוב ועליו כלל לא נגזרה גזרה.

נפלא ביותר, לא יאומן, האיש השתנה. בכח התפילה הוא הפך לאדם אחר. איזה נח נפלא יש לתפילה! אבל הכח הזה יכול לפעול רק כשהתפילה היא באמת, כאשר היא נאמרת בכוונה, מילה במילה, כשהיא יוצאת מהלב בהשתפכות, והעיקר, כאמור - בשמחה ובטוב לבב.

אצל אליעזר עבד אברהם כתוב (בראשית כה, טו): "ויספר העבד ליצחק את כל הדברים אשר עשה", ומפרש שם רש"י: "גילה לו ניסים שנעשו לו, שקפצה לו הארץ, ושנודמנה לו רבקה בתפילתו". נפלא! הדרך קפצה לו בזכותו של אברהם אבינו, אבל עיקר הענין שלשמו הלך אליעזר, יצא בכוונה טובה, כשהתפילה שלו. התפילה של אליעזר, היא שהביאה ליצחק את רבקה. זה כוחה של תפילה, כשהיא מתוך תוכו של הלב.

וכך, כמו התפילה, כל מצוה צריכה להיות עם לב, עם עבודה, שלא תהיה "כמצות אנשים מלומדה", שתהיה בה שמחה של מצוה.

שהקב"ה יזכנו לעובדו בשמחה ובטוב לב.

חיי ראובן

בחדש האחרון לחייו, לאחר ששהה בבית החולים במשך שבועיים והיטלסל בין חיים למוות, שוחרר רבי ראובן זצ"ל לביתו לאתנחתא קצרה. אין לשער את גודל שמחתו שנהג, בתוך ים היסורים, הוא יכול לשוב לביתו, ללמוד ולהתפלל.

שלוש שעות בלבד חלפו וחום גופו טיפס ועלה. הדבר אירע ביום שישי. רבי ראובן רצה בכל מאודו להישאר בביתו ביום שבת קודש, אולם מצבו הלך והחמיר מרגע לרגע עד כדי חשש לפיקוח נפש כתוצאה מזיהום במערכת הדם. בסמוך לשבת קודש הובהל רבי ראובן לבית החולים. הוא הועלה על רכב האמבולנס כשגופו אפוף במכאובים ובליבו עוגמת נפש, הרהורים כבדים על פרידתו הנוספת מן הבית ותהייה על העתיד - מי יודע אם יזכה לשוב עוד לביתו.

באמצע הדרך מבני ברק לבית החולים בלינסון שבפתח תקוה, נוכח רבי ראובן כי השבת עומדת לפרוש את כנפיה. הנוסעים שישבו בקדמת האמבולנס שמעו כיצד רבי ראובן החלוש והדואב ששכב מאחור, כמעט בחוסר הכרה, מנענע ידיו בדבוקת ומזמר בקולו המעורר והמתוק: **"לכה דודי לקראת כלה מני שבת נקבלה"**.

הרכב השועט נעצר באחת, עיניו של נהג האמבולנס מלאו דמעות, הדרך היששטשה לפניו. שירתו הסהורה של רבי ראובן קרעה את ליבו. מחשש לתאונה הוא נאלץ לבלום את הרכב ולמחות את דמעותיו. לאחר מספר רגעים נהג האמבולנס התאושש קמעה והמשיך לנסוע במהירות כשעיניו עדיין זולגות דמעות.

הרכב עמד בשערי בית החולים, רבי ראובן כבר קיבל עליו שבת קודש וקולו הרך התנגן שוב בנעימה המוכרת וחודרת הלבבות שליוותה אותו בכל ימי ייסוריו: **"קבלם כחלילים! קבלם כחלילים!"**

הגה"צ ר' בנימין יהושע זילבר זצוק"ל

פירושים מתוך הספר 'רבי בנימין הצדיק' שעומד לצאת לאור אי"ה

בשביעי-של-פסח, שנת תרע"ז, נולד רבנו בנימין יהושע, לאביו רבי ברוך ב"ר צבי זילבר ז"ל, ולאמו מרת שרה טשארנה ע"ה, לבית משפחת קופרברג, בעיירה יזעווא שליד קאוולע, במדינת פולין.

בהיותו ילד כבן שבע בלבד אמו הצדקנית הלכה לעולמה. כנער בשנתו ה-11 הגיע לעיר בריסק ולמד ב"תלמוד תורה" המקומי.

מידי יום בשעות הערב, לאחר סיום הלימודים בתלמוד תורה, היה רגיל ללכת לשיבת "תורת חסד" שבעיר, שם השתתף בשעות לימוד המוסר ותפילת ערבית.

וכך מתאר רבנו זצ"ל (בהקדמה לספר נפש חיה) את ביקורו בשיבת "תורת חסד" מידי יום:

כשהייתי עוד רחוק מהשיבה מאות מטר, כבר שמעתי את הרעש והקולות של לימוד המוסר בהתפעלות. משעה תשע עד תשע וחצי למדו מוסר. ומשעה תשע וחצי עד עשר היתה תפילת מעריב.

ומה נהדר היה המראה לראות היאך שבחורי-חמד שפכו נפשם לפני ה' בתפילה, בהתלהבות ובכוונה יתירה. וכל זה רק יד המוסר עשתה.

סביבות שנות תרפ"ט-תר"ץ, גיל הבר-מצוה, עבר רבנו מבריסק לשיבת 'בית יוסף' דנובהרדוק במזריץ, [בראשות רבי דוד בליאכר זצ"ל הי"ד] שם למד כשנתיים ומחצה עד לעלייתו לארץ ישראל (בהקדמה לספר תורת אברהם).

לפי עדויות שונות, שם-התואר "בנימין הצדיק" דבק לו כבר באותן שנים, ונקנה לו בזכות אותן הנהגות, המזכרות ומוגדרות בגמרא כמעלות קדושה וחסידות.

מנהג התקיים בשיבת "בית יוסף" דנובהרדוק במזריץ, ביום שמחת-תורה, ראש הישיבה רבי דוד בליאכר זצ"ל, היה לוקח תלמידים מבוגרים וחשובים, כל אחד בנפרד, לפי בחירתו, ורוקד איתם במרכז המעגל.

מאושר היה מי שנפלה בחלקו הזכיה להלקח לריקוד עם ראש הישיבה, מפני שהיה בכך ביטוי להערכה עמוקה אותה רוחש ראש הישיבה לאותו תלמיד.

בשמחת-תורה שנת תרצ"ג, על אף גילו הצעיר, כבן שש-עשרה שנים בלבד, נלקח הבחור בנימין זילבר לריקוד על-ידי ראש הישיבה רבי דוד בליאכר. הדבר עורר רושם-עז והעיד על התייחסות מיוחדת ומבט הערכה של הרב כלפי תלמידו.

בשנת תרצ"ב הגיע לוורשא הבירה לצורכי רפואה. המסגרת בה חסה באותה תקופה, היתה ישיבת "בית יוסף" בווארשא, שם התוודע לראש הישיבה ומנהלה רבי אברהם זלמנס זצ"ל הי"ד, שהיה מכונה בשיבות בשם "ר' אברהם מירער", על-שם "מיר" עיר הולדתו.

קודם עליית רבנו לארץ ישראל, שהה שוב רבנו זצ"ל בעיר הבירה ווארשא, והסתופף בצילה של ישיבת "בית יוסף" דנובהרדוק שם, במשך כמה שבועות, עד להפלגתו לעבר ארץ הקודש.

קודם עליית רבנו לארץ ישראל, שהה שוב רבנו זצ"ל בעיר הבירה ווארשא, והסתופף בצילה של ישיבת "בית יוסף" דנובהרדוק שם, במשך כמה שבועות, עד להפלגתו לעבר ארץ הקודש.

בשנת תרצ"ב הגיע לוורשא הבירה לצורכי רפואה. המסגרת בה חסה באותה תקופה, היתה ישיבת "בית יוסף" בווארשא, שם התוודע לראש הישיבה ומנהלה רבי אברהם זלמנס זצ"ל הי"ד, שהיה מכונה בשיבות בשם "ר' אברהם מירער", על-שם "מיר" עיר הולדתו.

קודם עליית רבנו לארץ ישראל, שהה שוב רבנו זצ"ל בעיר הבירה ווארשא, והסתופף בצילה של ישיבת "בית יוסף" דנובהרדוק שם, במשך כמה שבועות, עד להפלגתו לעבר ארץ הקודש.

קודם עליית רבנו לארץ ישראל, שהה שוב רבנו זצ"ל בעיר הבירה ווארשא, והסתופף בצילה של ישיבת "בית יוסף" דנובהרדוק שם, במשך כמה שבועות, עד להפלגתו לעבר ארץ הקודש.

קודם עליית רבנו לארץ ישראל, שהה שוב רבנו זצ"ל בעיר הבירה ווארשא, והסתופף בצילה של ישיבת "בית יוסף" דנובהרדוק שם, במשך כמה שבועות, עד להפלגתו לעבר ארץ הקודש.

קודם עליית רבנו לארץ ישראל, שהה שוב רבנו זצ"ל בעיר הבירה ווארשא, והסתופף בצילה של ישיבת "בית יוסף" דנובהרדוק שם, במשך כמה שבועות, עד להפלגתו לעבר ארץ הקודש.

קודם עליית רבנו לארץ ישראל, שהה שוב רבנו זצ"ל בעיר הבירה ווארשא, והסתופף בצילה של ישיבת "בית יוסף" דנובהרדוק שם, במשך כמה שבועות, עד להפלגתו לעבר ארץ הקודש.

קודם עליית רבנו לארץ ישראל, שהה שוב רבנו זצ"ל בעיר הבירה ווארשא, והסתופף בצילה של ישיבת "בית יוסף" דנובהרדוק שם, במשך כמה שבועות, עד להפלגתו לעבר ארץ הקודש.

קודם עליית רבנו לארץ ישראל, שהה שוב רבנו זצ"ל בעיר הבירה ווארשא, והסתופף בצילה של ישיבת "בית יוסף" דנובהרדוק שם, במשך כמה שבועות, עד להפלגתו לעבר ארץ הקודש.

ובתוך אותה הרשימה: "זכורני כי מלפני עשרים ושבע שנה, בזמן הטיול עם מרן החזון-איש זצ"ל וכו', נזרקה מפני שאלת-תם וכו'. והסביר לי אז כי וכו'". וכאן מביא רבנו את שהשיב לו החזון-איש, ואת מה שאפשר ללמוד מדבריו לשעתם ולדורות.

מלבד שמרן החזון איש הכיר את האברך הצעיר במעלתו הרוממה בתורה, הוא אף הכירו היטב במדרגתו ביראת-שמים ובצדקות.

כמה וכמה עדויות ישנן, המספרות על כי היו אנשים מתושבי העיר ירושלים שבאו לפני מרן החזון-איש להזכיר שמות אנשים חולים, כדי שהוא יעזיר עליהם בתפילתו לרפואה, וכששמע החזון-איש את מטרת בואם, תמה: "למה הטרחתם את עצמכם עד לבני ברק, בירושלים נמצא רבי בנימין הצדיק, לכו אליו!" (רבי יעקב גלינסקי זצ"ל).

עדות זו חוזרת על עצמה, גם בתוך מכתב-תנחומים, ששיגר רבי עזריאל רוזנבוים שליט"א, מגייטסהד שבאנגליה. וזה לשונו במכתבו: "הגה"צ מו"ה לייב פרידמאן זצ"ל מירושלים, סיפר שפעם בא אחד לבקש ברכה מהחזון-איש. ושאל החזון"א דהיכן הוא גר, והשיב שגר במקום פלוני, אז אמר לו החזון"א 'הרי אתם גרים אצל הרב בנימין למה אתם באים אלי לבקש ברכה, תקחו ברכה מרבי בנימין'!

עוד ידוע על הזדמנות בה הביע החזון איש את הערכתו הרבה לאברך ר' בנימין, כשאת הסימוכין להערכתו קבע מתוך מעלתו בתורה דווקא. היה זה כשהגיע לידו הקובץ התורני "התבונה" שיצא לאור על-ידי הכולל בו למד רבנו זצ"ל לאחר נישואיו. לאחר שראה את ה"שטיקל תורה" שפירסם ר' בנימין, אמר: "דאס מאכט יראת שמים". (תרגום: את זה עושה יראת שמים), (רבי חיים אהרן טורצ'ין זצ"ל).

בפעם אחרת, נשמע ממרן החזון איש, כי "רבי בנימין הוא ירא-שמים, ויש לו סייעתא דשמיא". (בשם אחיינו, רבי שלמה שמשון קרליץ זצ"ל).

אנשים מדור קודם ידעו לספר, שהחזון-איש זצ"ל בהזכירו את שמו של רבנו היה מכנה אותו- "רבי בנימין הצדיק", (מפי רבי יעקב גלינסקי זצ"ל).

מפי רבנו עצמו נודע, כי בהיותו בחור עול-ימים למד עם חלק מאחייניו של מרן החזון-איש זצ"ל - שלמים נתפרסמו כגדולי-תורה - בעודם צעירים לימים, על פי בקשת דודם הגדול, (הרב ב"ד, ששמע מפי רבנו).

וכך העיד רבי מנחם צבי ברלין שליט"א, ראש ישיבת "רבנו חיים עוזר": "אני זוכר לפני חמישים שנה, כשהייתי אצל הטשיעבינער'ר, והיה שם רבי בנימין זילבר, והטשיעבינער'ר כיבד אותו מאד, הוא אמר עליו - 'הוא אחד מהגדולים שלנו'!"

רבי שמחה לייב גולשבסקי זצ"ל, שבבחרותו היה מתלמידיה המובהקים של ישיבת פוניבז', כשנכנס לבית רבנו כחותן, אמר לו המשגיח דפוניבז' רבי יחזקאל לווינשטיין זצ"ל: "דע לך, שחותנך הוא 'אדם גדול'!"

"אַפְשָׁרִיךְ בני-ברק ששלשה צדיקים שוכנים בתוכך" - כך קרא הרב דפוניבז', רבי יוסף שלמה כהנמן זצ"ל, באחת מהעצרות שנערכו ברחובה של עיר.

והמשיך הרב דפוניבז' ומנה את שלושת הצדיקים בשמותם: "דער סטייפלער, רבי יוסף דינקעלס ורבי בנימין הצדיק".

בנוסף, ערך מרן החזון-איש מכתב ארוך בדברי-תורה אל המחבר הצעיר, ששובב הולך על מה שדן וכתב בספרו.

המכתב פותח במילים: "אחדשה"ט וש"ת באהבה רבה. הגיעני התחלת ספרו, ואשרי חלקו שנפל לו בנעימים, בדרך אמת לעיין ולהבין ולהשכיל.

ומסיים: והגני כופל שלו' וברכה הדוש"ת דבוק באהבתו - אי"ש.

מלבד גילויי חיבה והערכה אלו, תוכן המכתב רצוף בנימה של הדרכה והכוונה, אותה העניק גדול-הדור באופן ישיר ובלתי-אמצעי לר' בנימין, כפי שיראה כל המעיין בגופו של המכתב.

וגם רבנו זצ"ל ראה את הדברים באור זה, כפי שכותב הוא עצמו אודות התייחסותו של החזון-איש לספרו:

"זת"ל שזכיתי שהספר היה לפני מרן זצ"ל, ועל הסימנים הראשונים עבר בעיון, והיתה לי עמו חליפת מכתבים שמקצתם הודפסו במקומם, והיה לי מזה הרבה תועלת ולימוד כיצד לגשת לבירור שיטות הראשונים. זכותו תגן עלינו ועכ"ל".

אגב, את מכתבו של החזון-איש אליו, הצניע רבנו זצ"ל במשך שנים רבות ולא אבה לפרסמו יחד עם שאר מכתבי ההסכמות. לבו לא מלאו להדפיס את התארים-המפליגים והיחס-המכבד בהם פונה אליו החזון-איש במכתב. רק לאחר ששיכנעו אותו לקראת ההוצאה לאור של מהדורה מאוחרת יותר, כי באמצעות מכתבו של החזון-איש יתווסף יחס של הערכה לספר וכתוצאה מכך ילמדו בו יותר, נאות רבנו זצ"ל להדפיסו בראש הספר - ראשון לשאר מכתבי ההסכמה שקיבל.

על הזדמנות אחרת מסופר, כי באותם ימים בהם גליונות "מקור הלכה" היו בידי החזון-איש, יום אחד לאחר תפילת מנחה בביתו, בה השתתפו בחורי ישיבה, מהם מבוגרים, אחז החזון-איש את גליונות הספר בידו, נופף בהם ואמר: "ראו, אפשר להתחתן בגיל מוקדם, ועם זאת להמשיך ולהיות שקוע בלימוד".

בשנת תש"ו, בהיותו אברך כבן שלושים בלבד וכעשר שנים לאחר נישואיו, פרסם רבנו בקובץ התורני "התבונה" מאמר הלכתי אודות ריסוק בנות בשבת.

בעקבות מאמרו, שלח לו מרן החזון-איש מכתב, שהביא בעקבותיו עוד חילופי מכתבים על סוגיית 'טוחן' סך-הכל ארבעה מכתבי-תורה ארוכים מאת החזון איש, היורדים לעומקה של הסוגיית ושיטות הראשונים עד להכרעת הדין הלכה למעשה.

את מכתבו הראשון פותח החזון איש: יקירי שליט"א אחדשה"ט וש"ת. בכל פעם שאני רואה את דבר מעכ"ת שיחי', אני שמח מאד שזכה לקנות את התורה במידה נכונה כל כך. וזה עתה ראיתי דבריו בתבונה אשר הרחיב הדברים כידו החזקה.

גם רבנו זצ"ל השיב לחזון איש באריכות וכדרכה-של-תורה. ולימים פרסם רבנו בספרו הגדול "אז נדברו" (תחילת ח"ב) את ארבעת מכתבי החזון-איש אליו בסוגיית טוחן, והם אף נדפסו במקומם הראוי בספרי החזון-איש שנסדרו מחדש על-סדר הש"ס.

ברשימה נדירה שנמצאה בכתב-ידו של רבנו, העוסקת בענייני השעה וההשקפה העומדים על הפרק, ניתן גם כן ללמוד על אוירת השייכות ועל הקשר להם זכה רבנו מהשהייה בקירבת החזון-איש.

אותה הרשימה העוסקת בנושאי הציבוריות החרדית בארץ-ישראל, שאודותם קיבל בעצמו הדרכה מהחזון-איש, פותחת בכלל שקבעו חכמינו ז"ל: "עד ארבעים שנה אין אדם עומד על דעת רבו".

בפרהסיה.

רבנו זצ"ל מחה בו על כך, אך ללא הועיל.

המצב של שכנות עם מחלל שבת, שאוטם את אוזניו מלשמוע תוכחה ולא חדל מלעשות מלאכה ביום שבת קודש, הפריע לרבנו מאד, וההחלטה גמלה בלבו לעבור דירה למקום אחר.

בשנת תשט"ו עבר רבנו מירושלים לבני ברק.

סיבה פשוטה, לכאורה, היתה לכך, ברורה ונגלית לעין. היתה זו תחילתה של התקופה בה מסר שיעורים בישיבת יהוד, והגשה וההגעה ליהוד היתה קלה ונוחה יותר מהעיר בני ברק מאשר מירושלים.

ברם, זו היתה הסיבה החיצונית בלבד, אך לא המכריעה! מכיון שמאחורי ההחלטה על בני-ברק דווקא, עמד שיקול נוסף, שאינו תלוי במרחקי מקום ונוחיות, אלא פנימי, עמוק ורוחני הרבה יותר...

סוד הדבר היה נעוץ, בדמותו של המשגיח רבי יחזקאל לווינשטיין זצ"ל.

בראשית שנת תשי"ד, נפטר לבית-עולמו המשגיח דישיבת פוניבז' רבי אליהו אליעזר דסלר זצ"ל, בעל ה"מכתב מאלהו", כשבועיים בלבד לאחר פטירת מרן החזון איש זצ"ל.

ובכדי למלא את החלל הגדול שנוצר, הזמין הרב מפוניבז', רבי יוסף שלמה כהנמן זצ"ל, את רבי יחזקאל לווינשטיין זצ"ל, שעד אותה עת, מאז בואו לארץ ישראל לאחר מלחמת העולם השנייה, שימש כמשגיח בישיבת מיר בירושלים, שיבוא לשמש כמשגיח בישיבת פוניבז' בבני ברק.

לרבנו, שהיה דבוק עד מאד בשיחותיו המוסריות, העדרו של ר' יחזקאל הורגש ביותר, ובשל כך גמלה בלבו ההחלטה, לעקור מירושלים לבני ברק, בעקבות רבי יחזקאל.

במקביל למעבר המשפחה לבני-ברק, המשיך רבנו בהרבצת התורה בישיבת יהוד.

בדרך כלל, ליהוד נסע בתחילת השבוע, כשלביתו הוא שב רק לקראת שבת. משך כל השבוע, לצד אמירת השיעורים ולימוד התלמידים ומסירת שיחות מוסר, ישב ולמד ביגיעה גדולה, כשכולו שקוע במרחבי הש"ס והפוסקים.

כמי שבשנות בחורו נמנה במשך שש שנים ברציפות לאחד מתלמידי ישיבת גבוהה ברוך-לארץ ובארץ-ישראל, וכמי שדבק ברבותיו ובמורשתם, זכה ובבוא העת הועמד בראש אחד ממרכזי התורה המפוארים שלה - כולל האברכים "בית יוסף" דגבוהה ברוך, בירושלים.

בשנת תשכ"ו עלה מארצות-הברית לארץ ישראל, רבי אברהם יפה' זצ"ל חתנו של ה"סבא" זצ"ל מגבוהה ברוך, ששימש בעבר כראש הישיבה המרכזית הגדולה דגבוהה ברוך בעיר ביאליסטוק. את מושבו קבע בעיר הקודש ירושלים, כשהוא מקים בה כולל לאברכים מצויינים.

כשחיפש רבי אברהם דמות של גדול בתורה, הראוי להשפיע תורה ומוסר בינות לאברכים מופלגים עמלי-תורה, בחר ברבי בנימין זילבר, שהיה לאחד מגדולי גידוליה של תנועת גבוהה ברוך, אשר עם השנים נכתר בכתר-תורה והשתלם ביראה ובמוסר.

כך שלמעשה, עוד בחיי רבי אברהם, היה רבנו ליד ימינו בכל ענייני

(רבי יעקב אידלשטיין זצ"ל, בהספד במלאות השלושים לפטירת רבנו, בהיכל כולל חזון-איש, בדבריו ציין, כי דברי גאב"ד פוניבז' נאמרו בשנים שלאחר פטירת מרן החזון איש זצ"ל).

שכונת "כרם" היתה תחנתם הראשונה של הזוג הצעיר לבית זילבר בשכנות למשפחת מרן הגראמ"מ שך זצ"ל שנעזרו זו בזו במצבים שונים.

לימים שוב הזדמנו שתי המשפחות למגורים בסמיכות-מקום בבני ברק, כשרבנו ומשפחתו התגוררו ברחוב אביי ורבה, הממוקם בשיפולי גבעת ישיבת פוניבז'.

מעניינת אחת מתשובותיו של רבנו (ח"ח סי' ס"א) העוסקת באריכות בחידושו המפורסם של הרב שך זצ"ל בספרו "אבי עזרי", בענין מהדרין מן המהדרין במצות הדלקת נרות חנוכה, דלא כהמ"ב.

שם באותה תשובה מקדים רבנו ומנמק את סיבת הרחבתו בדיון בסוגיא זו, ואלו דבריו: "הואיל והדבר יצא מפי אדם גדול וראש ישיבה מפורסם, עלינו להתמשכן לתרץ דבריו לכל הפחות בבחינת 'הלכה ואין מורין כן'".

(התשובה היא מכסלו תשמ"ט, בינו זאת...).

בשנים אלו הצטרף רבנו לכולל אברכים "אוהל תורה", בו למדו אברכים מופלגים גדולי תורה, מהם שהתפרסמו ברבות הימים בתורתם ויראתם בכל תפוצות תבל. באותן שנים, כאברכים צעירים, למדו ב"אוהל תורה", אלו שנודעו לימים כשני גדולי ופוסקי הדור, רבי יוסף שלום אלישיב, ורבי שמואל הלוי וואזנער, זצ"ל.

בסביבות שנת תשי"ז עברו משפחת זילבר להתגורר בשכונת גבעת-שאול.

עם מעבר המגורים לשכונת גבעת-שאול, הצטרף רבנו זצ"ל לכולל האברכים שהיה קיים בשכונה, אשר השתייך לקבוצת תלמידי ישיבת "כנסת ישראל" חברון, שם קבע את לימודיו בשקידה.

באותן השנים ב"גבעת שאול" התוודע רבנו לרבי מרדכי צוקרמן זצ"ל, שהיה מדמויות ההוד של השכונה במשך עשרות שנים, בה שקד על התורה ועל העבודה, ואף השפיע רבות על כל סביבתו, הקרובה והרחוקה.

שנים מעטות לאחר סיום מלחמת-העולם-השנייה, כוכב דרך בשערי-ארץ-ישראל ובשעריה של העיר ירושלים. היה זה רבי יחזקאל לווינשטיין זצ"ל, המשגיח בישיבת מיר.

כשהגיע רבי יחזקאל לירושלים, שימש כמשגיח בישיבת מיר בירושלים משך כמה שנים, כשבינתיים התלקטו סביבו והאזינו ללקחו שוחרי-מוסר שונים, תושבי העיר ירושלים.

רבנו זצ"ל, כאברך צעיר, שש לקראתו של בעל-מוסר בשיעור-קומה כמו זו של רבי יחזקאל, ודבק בו.

מידי שבת, הלך רבנו רגלי במשך כשעה מביתו שבשכונת "גבעת שאול", עד לישיבת מיר שבשכונת "מאה שערים", כדי לשמוע את שיחתו המוסרית של המשגיח רבי יחזקאל.

כארבע שנים בסך הכל, התגוררו רבנו ומשפחתו בשכונת גבעת שאול בירושלים.

שכונת גבעת-שאול של אותם ימים, היתה מורכבת מאוכלוסיה חילונית ברובה. באותן שנים, טרם התקיימו בה בתי-כנסת ובתי-מדרש לרוב.

שכן היה למשפחת זילבר, שלמרבית העצב, חילל את שבת-קודש

של עבודת אמיתית. היתה זו, יראת-השמים הגדולה שהיתה בו!
וכמו שאמרו חז"ל: "מי שיש בו יראת שמים דבריו נשמעים".

השקפת חיים חדה וברורה, הנחתה את דרכו של רבנו לאורך כל חייו. לימוד התורה היה הערך הנעלה, החובה הגדולה, והמטלה החשובה ביותר מכל עיסוק וענין אחר שבחיים!

רבנו שהיה מהגדולים ומהמיוחדים בקיום המצוות ובדקדוקי ההלכה שבהן, השמיע פעם - ביום-טוב שביעי-של-פסח - את הלך-רוחו, ביחס לחשיבות המוחלטת שיש ללימוד תורה, בעמל ובעיון במקסימום האפשרי, על פני כל דבר אחר.

וכך היו דבריו:

על יהושע, בשעת מלחמת מצוה, לומדת הגמרא (מגילה ג' ע"א) מהפסוקים, שהוא נתבע על-ידי המלאך על שעם ישראל נתבטלו מלימוד תורה.

ולשון הכתוב, בה תבע ממנו המלאך על ביטול תורה, היתה "עתה באתי". והיכן רמוזה כאן התביעה על לימוד תורה?

ע"ש בתוס', ורבנו הוסיף וביאר על דרך המוסר וההתעוררות.

מלשון המלאך "עתה באתי" הבין יהושע שהוא בא על מצוה שהיא "עתה" - עכשוית ותמידית בכל עת, בעבר, בהווה ובעתיד. מצוה שזמן קיומה הוא - "עתה". בכל זמן!

ו"עתה", לא רק בכל זמן אלא גם בכל מצב! גם במצב של מצוה, ואפילו בתוך מלחמת מצוה!

ובודאי שיהושע למד תורה באותה עת, אלא שהלימוד לא היה בעיון הראוי. וכמו שדרשו חז"ל על מה שכתוב לאחר תוכחת המלאך "וילן יהושע בלילה ההוא בתוך העמק - אמר רבי יוחנן, מלמד שלן בעומקה של הלכה".

כי יהושע הבין את עומק תביעת המלאך - אותו עומק שמאד נוגע אלינו, ללימוד התורה שלנו בכל המצבים, גם במצבים של קיום מצוות.

גם אנו זכינו, ב"ה, לקיים את כל מצוות הפסח כהלכתן, ובכל ההידורים. אבל חלילה לנו מלשכוח שעיקר העבודה המוטלת עלינו היא לימוד התורה. שאת העיקר הגדול הזה יכולים קצת לשכוח כאשר מתעסקים במצוות.

ואפי' שאנחנו זוכים ללמוד בתוך הימים הללו, אבל "דאס איז נישט געלערנט" (- אין די בזה כדי לְהַקְרִיא לימוד). ומיד לאחר החג, גם בתוך ימי בין-הזמנים, צריך לשוב אל הלימוד בכל העמקות כראוי.

דלה העט וחריבה הַשֵּׁפָה בהן ננסה לתאר ולצייר משהו מתפילות של רבנו, מדרגתה ורום מעלתה.

כי רבנו היה 'מתפלל' בכל שנותיו, ברמ"ח אבריו ושס"ה גידיו.

בהזכירו את שמות הקודש ("אדנות" ו"אלוקים") היה מתאמץ בכל שם ושם לכוון את הכוונה הראויה על-פי המבואר בשולחן-ערוך, גם כשהיה בגיל זקנה מופלגת ובמצבי חולי שונים, שהריכוז בתפילות, בברכות ובכוונות-השמות עלו לו במאמץ רב עוד יותר.

הכוונה בכל שם ושם בפרט, ובברכות ובתפילות בכלל, היו מהגורמים העיקריים לאריכות תפילותיו, מעבר למקובל והמצוי. תפילת שחרית בכל יום ארכה לו 'כשעתיים' ותפילות מנחה וערבית 'כשעה' כל אחת.

כוונת-השם עליה הקפיד בכל אזכרה ואזכרה, בין בתפילות בין בברכות, ניכרו בבירור בצורת הזכרת-השם על ידו. והיטב זכורה

הכולל.

עדויות של אברכים לומדי הכולל באותן השנים, מלמדות, על ההערכה העצומה שרחש רבי אברהם יפה'ן כלפי רבנו.

שנים ספורות בלבד עשה רבי אברהם בארץ ישראל. בליל בדיקת חמץ, שנת תש"ל, נתבקש בפתאומיות לישיבה של מעלה.

לאחר פטירת רבי אברהם, היתה זו הרבנית יפה'ן ע"ה, אשת רבי אברהם זצ"ל, שדאגה להחזקת הכולל בגשמיות, כשכל היתר - הנהגת הכולל והכוונתו הרוחנית, נתונים ביד רבנו. גם קבלת אברכים לכולל היתה נתונה בסמכותו של רבנו. בעצמו היה מראיין אברכים, כחלק מתהליך קבלתם להמנות בין אברכי הכולל.

לתפקידו כראש הכולל, התמסר באופן מופלא, עד כדי כך שהיו פעמים, שבסופו של יום לא שב לביתו שבבני-ברק אלא נשאר ללון בירושלים, כדי שלמחרת ישוב ויעמוד על משמרתו בכולל, החל משעות הבוקר.

על אותה מסירות להרבצת תורה, שהיתה חלק בלתי נפרד מדרך-חייו רצופת-המסירות לתורה ועבודת ה', העיד לימים רבי יעקב אידלשטיין זצ"ל, כי היו פעמים, מתוך אותם לילות שנשאר בירושלים, שאת מקום לינתו קבע ב... בית המדרש, כשמיטתו היתה לא אחרת מאשר ... ספסל עץ!!

כשהביא רבי מרדכי אליפנט זצ"ל, ראש ישיבת "תפארת אברהם" - איתרי, את רבנו לשמש בישיבתו כמנהל-רוחני, הודיע ראש הישיבה לתלמידים הישיבה: "אתו תוכלו לדבר בכל מקום בש"ס!!"

שנה אחת בלבד עשה רבנו בישיבת "תפארת אברהם" - איתרי. לאחר מכן, המשיך באותו תפקיד, של מנהל-רוחני, והפעם בישיבת "בית התלמוד". בראשות הישיבה עמד רבי דוב שוורצמן זצ"ל. בבית התלמוד שימש בהשגחה במשך כשש שנים.

היו מבין התלמידים כאלו שחשו, כי השיעורים בהלכות שבת מעניקים להם כה רבות, עד שכאשר עבר רבנו מתפקיד המנהל-הרוחני בישיבת "תפארת אברהם" - איתרי, לתפקיד המנהל-הרוחני בישיבת "בית התלמוד", בה גם המשיך במנהגו למסור בשבת שיעור בהלכות שבת, היו מבני ישיבת "תפארת אברהם" איתרי, ששבתו בישיבת "בית התלמוד", כדי לשמוע את שיעורו של רבנו בהלכות שבת, כשאגב, "הרוויחו" גם את השמוע'ס אותו נשא בשבת בישיבה.

וגם לדרכו של רבנו במוסר, היו תלמידים נאמנים. לאחר שעבר מישיבת "תפארת אברהם" איתרי, לישיבת "בית התלמוד", היו מידי יום ג' בשבוע, היום בו נשא את השיחה השבועית, יוצאים מספר תלמידים במונית מ"תפארת אברהם" איתרי, לעבר "בית התלמוד", לשמוע את השיחה.

עיקר התועלת וההשפעה שהיתה לו כ"מנהל רוחני", לא היתה מתפקודו כ"משגיח" במובן המקובל והמוכר - הפיקוח המתמיד על נוכחות התלמידים ותהלוכותיהם. אלא דמותו, כתלמיד-חכם-מובהק וכאיש-מוסר נעלה, יחד עם שיחותיו המוסריות, הם שנתנו את חותמם על תלמידי הישיבה והשפיעו עליהם רבות.

למשל, עבודתו-העצמית בכל יום ששי בשבוע, כיום של "חשבון הנפש" על כל המאורעות והפעולות במשך השבוע החולף, כידוע מהנהגת בעלי-מוסר בדורות קודמים, נחקקה עמוק בתודעת תלמידים מאותה תקופה.

ובעוד סיבה היתה נעוצה השפעתו הרבה של רבנו, על התלמידים בישיבות בהן כיהן כמנהל-רוחני, להנחיל בקרבם את הערך והיסוד

פוניבז', לאחר ארבעים יום שהיה ב"התבודדות" מראש-חודש אלול ועד יום הכיפורים באחד מהמקומות שבהם נהג להתבודד, היה ניגש אליו המשיג רבי יחזקאל ומברכו לשלום בחביבות רבה ובשמחה, באופן שהיה יוצא-דופן באורח-חיי של המשיג זצ"ל.

גם כשהיה מיוסר ביסורים, שוכב במיטתו, עד שהרופאים התבטאו כי אינם מבינים כיצד הוא מצליח לסבול את הייסורים בהם הוא מתייסר, לא שינה רבנו ממטבע שטבע בברכותיו. הברכות המשיכו להשמע מפיו באותו קצב ובאותה הכוונה, כשגם אז הקפיד שראשו יהיה מכוסה בשני כיסויים בשעת הברכה.

מקוצר היריעה א"א להאריך במדת החסד והרחמים שנהג ללא שיעור וללא גבול.

לפני החגים נסע בעצמו לביתן של אלמנות, בכדי לתת להן סכומי כסף שסייעו בידן לחוג את הימים הטובים יותר בהרווחה ומתוך שמחה.

התלמיד שהסיע אותו ברכבו הציע, שלא להאמנות המתגוררות בקומות מגורים גבוהות, יהיה הוא שלוחו של הרב, כדי שלא יאלץ לטרוח בעצמו לעלות כמה קומות, ובפרט בשנותיו האחרונות שההליכה היתה קשה עבורו ביותר.

אבל רבנו לא וויתר. חשוב היה לו לכבד בעצמו את האלמנות. ועוד יותר חשוב היה לו שלא לפגוע בהן: "אם תעלה במקומי", הסביר לתלמיד, "שמה יהיה בכך עלבון לאלמנה, שלא עליתי בעצמי".

וכך, עבר רבנו מכתובת לכתובת, ומגרם-מדרגות לגרם-מדרגות, מטפס עם כל שנותיו וחולשת-גופו, העיקר כדי לזכות לכבוד עוד אלמנה, ולהביא שמחה לעוד לב-שבור.

נהג בקביעות להתקשר לאלמנות בימי שישי.

אחד הנכדים נשלח על-ידי רבנו, כדי לקנות עבורו טלית-קטן, בצירוף הבקשה כי הוא מעוניין במיוחד בהידור מסויים שיהיה באותו בד לטלית-קטן שירכוש עבורו. ובקשה נוספת היתה לרבנו, שאת מבוקשו ילך וירכוש עבורו דוקא בחנות מסויימת לממכר תשמישי-קדושה שעמדה בבעלותה של אלמנה אחת.

הנכד הלך, וחזר ללא הטלית-קטן, אך עם תשובה שאין באותה חנות את ההידור המסויים שביקש רבנו.

כמובן מאליו, הציע הנכד להמשיך ולסייע בידי הסבא הגדול והביע נכונות ללכת ולחפש את המצרף המבוקש בחנות אחרת.

אך לא. רבנו ביקשו שיחזור דווקא לאותה החנות, ויקנה את הטלית-קטן ללא ההידור שחיפש. כי הידור גדול יותר לאין-שיעור עמד למול עיניו - לשמח את האלמנה בעלת החנות.

מחברות מיוחדות, זהות לאלו שבהן כתב את חידושי תורתו בעת לימודו, היו לו לרבנו, בהן רשם את השמות שעליהם התבקש להתפלל, לרפואה, לזרע-של-קיימא, לזיווג-הגון, לפרנסה, לנחת וכו' וכו'.

כשרבנו שאל מהו השם שעליו מבקשים להתפלל, שאל גם את שם האב וגם את שם האם.

בזמנים המיוחדים לו, היה רבנו פותח את אותן המחברות בהן רשם את שמותיהם של אלו שעליהם נתבקש להתפלל, ומעיתר בתפילה לפני בורא-עולם על צרותיהם של עם ישראל, בני אברהם יצחק ויעקב. לפעמים, נקבעו זמנים אלו לשעות של לפנות-בוקר...

במהלך אחת השבתות נודע לרבנו מפי בני המשפחה, על יהודי עני

לכל ההדגשה המיוחדת והנעימה שנלוותה להוצאת כל שם-שמים מפיו.

ומי ששם אל לבו את ההשקעה שהשקיע רבנו בתפילותיו, הן מבחינת אורך הזמן והן מבחינת כוחות-הגוף והריכוז הרב, לא מפסיק להתפעל מקירבת-ה', בכמות ובאיכות, לה זכה רבנו בכל יום ויום ובכל תפילה מתפילותיו.

באחת מתשובותיו, העוסקת בפולמוס נרחב מאד על הרחבת גבולותיה של אחת המצוות, האם לעשות תעמולה שמעגל מקיימי אותה מצוה יגדל, מעיר רבנו, ללא קשר לאותה המצוה המדוברת, כי אם יש תחום שלמענו ודאי כדאי לייסד ועדות ליצירת תעמולה והשפעה ציבורית, הרי שזהו נושא התפילה.

ועל אלו פרטים מעורר רבנו כי הם צריכים תיקון-כללי ונחוצה הבאתם לתודעת הציבור? -

"דשיעורו (של הזמן) מ'ברוך שאמר' עד 'ישתבח' לערך חצי שעה!"

ועל המצב הקיים והמצוי במנייני התפילה, מתאונן רבנו: "בזמנינו לדאבונינו, מי שמאריך יותר מעשר דקות בפסוקי-דזמרה, הוא כבר נקרא מאריך יותר מדאי (ונקרא) שאינו חושש לטרחא דציבורא".

רבנו מתייחס לכל צדדי ההתנהגות הקשורים בצורת התפילה כראוי. וכך למשל הוא דן בדברים, בדרך שאלה ותשובה:

"זאם תשאל, הלא האריכות בתפילה זה גם כן יכול להיות 'חיצוניות' לבד?"

אין הכי נמי, אבל למשל כשיאריך בפסוקי-דזמרה מילה במילה ויתבונן היטב בכל מה שמוציא מפיו בחסדי-ה', בהשגחת-ה' ובגדלות-ה', בזה יבוא לכל-הפחות להבנת יראת-ה' בעומק הלב".

במקומות שונים בכתביו הרבים, כמו גם באחדות מתשובותיו שהוא נכנס בהן לתחום האגדה והמוסר, ניתן למצוא בדברי רבנו הרבה ביאורים עמוקים ופנינים נפלאים בפסוקים וקטעי-תפילה רבים.

כאי-ש-הלכה וכבעל-דעה וידע רחב במנהגי-ישראל, שרשיהם וטעמיהם, נשאל לא פעם לדעתו אודות נוסחאות שונות בתפילה, כמו גם דיוקי לשונות ודקדוקים הקשורים בניקוד תיבות מסויימות בתוך קטעי-תפילה, כיצד המקובל לגביהן והיאך ראוי לנהוג לפי ההלכה.

לאחר מתן התשובה, ולפעמים 'במקום להשיב על השאלה', היה משנן באוזני השואל, כי חשיבות יתירה מעבר לדיוק והדקדוק בנוסח, יש לכוונת הלב בתפילה...!!

בכך היה מעניק רבנו מִיָּמַד מדויק לתפילה, לעיקר שבה לעומת חלקים פחות עיקריים העלולים לבוא על מקומה של כוונת הלב.

בשנותיו הצעירות יותר, קבע את תפילתו בהיכל ישיבת פוניבז'. עד, שדמותו של רבי בנימין הצדיק, עוסק בעבודת התפילה שלו, הפכה לחלק מן הנוף בהיכלה של הישיבה.

נוכחותו הקבועה בשעת התפילה בישיבה, הביאה, כפי עדות תלמידים מאותן תקופות, לכך שלאחר התפילה היה זה זמן מוסכם בו ניגשו מתלמידי הישיבה לרבנו, להציע לפניו את שאלותיהם וספיקותיהם בעניינים הנוגעים להלכה למעשה.

ואם בשעת תפילת שחרית בהיכל ישיבת פוניבז' אנו עוסקים, גם כאן המקום לספר על גודל ההערכה שרחש המשיג דפוניבז' רבי יחזקאל לווינשטיין זצ"ל כלפי רבנו. וכך העיד אחד מגדולי ראשי הישיבות שליט"א: שכאשר היה רבנו שב לתפילת שחרית בישיבת

ומחוסר-בית השווה באחד מבתי הכנסיות בעיר, ללא שיהיה לו מקום מסודר לסעוד את סעודות השבת.

מיד הורה רבנו וזירז את בני הבית, לארוז עבורו מנות-אוכל ולהוליך אותן למקום המצאו.

"אבל אבא", התפלאו בני המשפחה, "הלא אנחנו מקפידים שלא לטלטל (גם במקום בו קיים ערב-עירוני, מחששות שונים שיכולים להתעורר אודות כשרותו)?"

אך רבנו, כלל לא השיב לשאלתם. רק ענה להם בשאלה אף הוא: "יהודי רעב! ואנחנו נחמיר שלא לטלטל"? כשיהודי רעב, אנחנו צריכים לחפש קולות!!

עם זאת יצויין, כי לבני המשפחה זכור אירוע זה כיחיד במינו. מלבדו, לא זכורה עוד הזדמנות בה הורה רבנו לסמוך על העירוב הקיים.

דלתו של רבנו היתה פתוחה בפני כל יהודי-מר-נפש, סובל ומתייסר, אך לא דלת הבית היא זו שהיתה פתוחה -

לבו הרחב שמלא היה ברחמנות אין-קץ, הוא שהיה פתוח לקלוט ולהכיל אין-ספור מועקות וצרות של יהודים רבים.

כשרבנו גילה את דעתו הברורה בשאלה מסויימת. בני משפחתו ומקורביו, שידעו שדעתו בנושא ברורה ומוצקה, ניסו לכל הפחות להגניאו מלפרסמה ברבים, מחשש פן יבולע לו מן הסוברים שלא כמותו.

אך רבנו לא זז מאופן גישתו לנושא ולא נמנע מלהביע את דבריו, אף שיהיה להם פרסום.

ובאשר לאלו שניסו להגניאו מתוך דאגתם אליו, אמר להם: "למה אתם דואגים לי, לעולם-הבא או לעולם-הזה?"

אם לעולם-הבא שלי, אני לא חושש, מאחר ואני משוכנע כי אני עושה את מה שנכון לעשות.

ואם לעולם-הזה שלי, שלא יבולע לי, הרי שלא אכפת לי כלל וכלל מהקורה איתי כאן בעולם-הזה".

עסקנים נכנסו פעם לביתו של רבנו, וניסו בערמה לדלות מפיו דברים בענין הקשור למחלוקת מסויימת, על-מנת לעשות בדעתו ובדבריו שימוש כלשהו.

כשהרגיש רבנו מהי מטרת בואם, אמר להם על אתר: "צאו מן הבית, אינני רוצה במחלוקת!!"

קבוצת בחורים צעירים ממדינת צרפת שהגיעה ארצה, על-מנת להכנס וללמוד בישיבות הקדושות בארץ ישראל, נכנסה לבית רבנו כדי לשמוע מפיו עצות מועילות להצלחה.

רבנו השיב להם והדריך אותם בסבלנות ובאריכות אודות פרטים מסויימים ושונים הקשורים לעלייתו של בן-תורה, כשבתוך הדברים הוסיף וציין להם: "תזהרו תמיד שלא להכנס למחלוקת, שלא לדבר אודות רבנים, מעשיהם ופעולותיהם. עלינו מוטל רק לכבד, להעריך וללמוד מהמעלה שכל רב וגדול מתייחד בה".

בני הבית שהיו קרובים אל רבנו, מספרים שכאשר במספר הזדמנויות, דברו בסמיכות מקום לרבנו אודות כל מיני מחלוקות פנימיות וציבוריות, לפרטיהן ולסוגיהן, מבעו היה אטום וחתום, כשהוא עושה את עצמו כחרש שאינו שומע את מה שמדברים סביבו.

כמי שעיבד את מידותיו במשך שנים רבות, היה זהיר ונקי לבל יתערבו בשיקוליו רגשות שיביאו אותו לכל מיני נטיות ומכל מיני

סוגים.

היטב הוא שמר לבל יהיו ל"נגיעות" מקום להטות את לבבו ודעתו ולהכריע, מבלי משים, לצד מסויים, כשבאמת בתוך מערכת השיקולים מעורבים גורמים שונים.

בחור היה, שבא להתייעץ עם רבנו אודות ישיבה גדולה עבור עצמו, לאיזו ללכת מבין שתים.

אותה התקופה בה בא הבחור ושאלתו בפיו, היתה סמוכה ונראית למאורע מכוער ומצער, בו חבורת שוליים מאחת משתי הישיבות שאודותיהן נשאל רבנו, גרמה לפגיעה חמורה בכבוד תורתו של רבנו.

לכן, נראה היה כי רבנו ייעץ לאותו בחור להדיר את רגליו מאותה הישיבה שעל שורותיה נמנים תלמידים, שלא בוחלים בעשיית מעשים שפלים ונבזים.

אך לא. רבנו המליץ לו בחום ללכת דווקא לאותה הישיבה (בה למדו אותם הבחורים שפגעו בכבוד תורתו). ומדוע? - מפני שנראה היה לו לרבנו, שמאותה הישיבה תצמח לאותו הבחור תועלת גדולה יותר, אם כן, צריך לכוון אותו דווקא לשם, מבלי לערב שיקולים אישיים שיתכן ויש לו בהרגשתו פנימה, עם אותה הישיבה ממנה באו הבחורים.

(ואגב, אותה כת של בעלי מחלוקת כבר יצאו מחוץ למחנה).

מראה ביתו של רבנו, היה פשוט בתכלית. הריהוט היה ישר, לרבות הסטנדר והשולחן, עליהם למד.

הקירות היו מכוסים במדפים עמוסי-ספרים - אם בספרי לימוד יסודיים, ראשונים ואחרונים, ספרי שו"ת ופוסקים בהם למד, ואם בספרים הרבים אותם חיבר, ההדיר והדפיס רבנו, שנמכרו גם כן דרך קבע בביתו.

טעמו של האוכל לא תפס מקום בעולמו.

שלא להנות מן האוכל, מעבר לצורך שיש בו לקיום הגוף לעבודת ה' יתברך, הקפיד גם במאכלי שבת-קודש.

אלא, שכל זה לעצמו. אבל לאחרים, טרח ודאג שהנאתם ממאכלי השבת תהיה מושלמת.

בכלל, את השבת היה מכבד בצורה מיוחדת ויוצאת-מן-הכלל. נוהג היה לשלוח לקנות בשר ודגים מן המשובחים ביותר - לכבוד שבת קודש.

וכך היה לאחר פטירת הרבנית בונצי ע"ה, שרבנו החל להכין את ה"טשועלנט" בעצמו, כשהוא טורח עבור זה רבות - "לכבוד שבת קודש".

בנוסף, היה מתעניין אצל נכדו ובני משפחתו שסעדו אצלו בסעודת הבוקר מידי שבת קודש, האם ה"טשועלנט" טעים, האם יש בו משום כבוד ועונג שבת אמיתי, ומה ניתן להוסיף ולעשות בכדי שטעמו יהיה ערב יותר.

גם במשך השנים כולן, כמות ה"טשועלנט" שהוכנה בבית רבנו היתה גדולה בהרבה מכפי שנדרש לבני המשפחה. חלק גדול מסיר החמין חולק לאנשים גלמודים, שליבם היה סמוך ובטוח על המטבח שבבית רבי בנימין הצדיק, שם הוכנה עבורם מנת-עונג-שבת.

מנהג עובדי-ה' שהיה נהוג בישיבות הקדושות דנובהרדוק, שהחל מראש חודש אלול ועד למוצאי-יום-הכיפורים, משך ארבעים יום, היו מקדישים את כל עתותיהם אך ורק ללימוד-תורה ועבודת-ה'.

לשם כך, כל יום עשירי, בספירה קבועה שהחלה ממחרת יום הכיפורים, היה ליום מיוחד והדומה במידת-מה לעשרת-ימי-תשובה וליום הכיפורים. בקרב חוגים מסויימים היה ל"עשירי קודש" איזכור באמצעות התארגנות קבוצתית, בצורת התאספות ללימוד תורה, לתפילה, ללימוד מוסר ולאמירת דברי התעוררות ברבים. אולם, גם כאשר לא התקיימה מסגרת מיוחדת, נהגו אותם עובדי-השם ביום זה להזכיר את הקבלות שקיבלו על עצמם ביום הכיפורים, להחזיק בהם ולהתחזק באמצעותם.

התארגנות כזו התקיימה בירושלים, בשנים בהן היה אברך צעיר והתגורר בירושלים, כפי שהוא מספר על קיומה ועל העומד בראשה. חלק מספרו של רבנו "תורת היראה", שיצא-לאור לראשונה בשנת תשי"ד, מקדיש רבנו לסידור "לוח יומי" ללימוד הספר "ארחות חיים" להרא"ש. בהקדמתו ל"לוח היומי" טורח רבנו לבאר, את הנחיצות והתועלת שבלימוד "ארחות חיים" מידי יום, שבו כלולים כל המדות וההנהגות הטובות.

ובתוך לוח זה, בלי כל קשר לאותו לימוד יומי, מציין רבנו גם את התאריך בו חל ה"עשירי קודש", כשהוא מנמק לאיזו מטרה ותועלת מכוון העניין:

"והיות שמלפני ארבע שנים נוסדה כאן חבורת 'עשירי קודש' ע"י מרן הגה"צ הרב אליהו לאפיאן שליט"א, ומנהג זה התפשט אצל רבים, לכן קבעתי בלוח זה גם זמני 'עשירי קודש'".

וגם בשנים מאוחרות יותר, כשהתגורר בבני-ברק, החזיק במנהג זה. והיו פעמים, שלשם התחזקות זו ביום "עשירי קודש", היה חוזר לאחד מהמקומות בהם נוהג היה להתבודד בימי אלול ועשרת-ימי-תשובה, כמו למשל, בבנין ישיבת "בית יוסף" דנובהרדוק בבני-ברק.

אחד המקומות ששימש אותו כמתאים לאותה מטרה, היתה עליית-הגג בביתה של אחת מבנותיו תבלחט"א. לאותה עליית-גג, היה מגיע מיד לאחר התפילה בהנף-החמה, כשעודנו עטוף בטלית ועטור בתפילין, ושוהה שם עד הערב, כשכל עסקו משך כל היום רק בלימוד תורה ועבודת-השם.

את ספרו הראשון **מקור הלכה**, ההדיר וחזר וההדיר בארבע מהדורות. תאריך ההסכמה הראשונה, מאת רבי איסר זלמן מלצר זצ"ל, הינה משלהי שנת תש"א. אז, היה רבנו כבן עשרים וארבע שנים בלבד!!

כזכור, החזון-איש שלח גם הוא למחבר כמה וכמה הערות, שנדפסו כולם בתוך הספר. אחד המכתבים נדפס גם הוא בראש הספר, ראשון לכל ההסכמות.

העבודה הכבירה והמועילה שעשה רבנו בספרו "מקור הלכה" על מסכת שבת, מוערכת ביותר בקרב הלומדים. ראשי ישיבות מפורסמים החיים עמנו לאורך ימים טובים, מעידים, כי בשנותיהם הצעירות כשעסקו במסכת שבת בסוגיות "מלאכת הוצאה" ובשאר הסוגיות שבתחילת המסכת, היה הספר "מקור הלכה" נר לרגליהם.

ספרו הראשון של רבנו בהלכה פסוקה למעשה, הוא הספר **"ברית עולם"** על הלכות שבת.

הוצאת הספר "ברית עולם" על הלכות שבת, היתה בגדר חידוש עצום! העבודה אותה נטל רבנו על עצמו בכתיבת ספר "קיצור הלכות שבת", היתה בשנים בהן טרם נתחבר שום חיבור המלקט ומסדר פסקי-דינים בהלכות שבת, כך שרבנו היה 'הראשון' שריכז את הדינים השכיחים המבוארים בשולחן-ערוך, באחרונים במשנה-ברורה ובחזון-איש.

גם אברכים נשואים, היו עוזבים את בני משפחותיהם ומוצאים להם את המקום המתאים למטרה זו.

עוד בצעירותו, בתקופת שידוכיו עם הרבנית ע"ה, כבר אז גילה החתן הצעיר לכלתו על שאיפתו לנהוג מידי חודש אלול ועד לאחר יום הכיפורים, במנהג פרישות, להקדיש את כל עיתותיו רק ללימוד תורה, תפילה, לימוד מוסר ועבודת התשובה. אלא שבפועל, לא נהג רבנו בהנהגה זו, עד שבבית היו כבר ילדים די גדולים, שיכלו לסייע בידיה של הרבנית.

ומיני אז, למשך שישים שנה (!!) אחז רבנו במנהגו זה עד לשנתו האחרונה, בה עוד יכול היה לאחוז בו.

מקום ההתבודדות התחלף עם הזמנים, בתחילה בבית יוסף בב"ב (בית מתתיהו) ואח"כ בבית הלל, בבית היתומים - דיסקין בירושלים, שם, לא היה יחיד בהנהגת ההתבודדות, שכן גדולי-תורה וצדיקים נוספים שנהגו במנהג זה מצאו גם כן את מקומם שם.

ואח"כ בחמד, ובהר נוף בדירתו של ראב"ד ירושלים ששהה באותה עת ביוהנסבורג.

בשנותיו האחרונות, לאחר שקבע את מקום מושבו בעיר ביתר במשך כל ימות השבוע, מלבד שבת שהיה חוזר לבני-ברק, גם את ההתבודדות בימי חודש אלול קיים בעיר ביתר.

בשנה בה נפטרה הרבנית הצדקנית מרת בונצי ע"ה (ז' כסלו תשמ"ג), גילה באוזני נכדו שיבלחט"א, חשבון מבהיל שערך עם נפשו, שבו תלה את סיבת פטירת רעייתו באותה שנה, בכך שבימי האלול שקדמו לימי ראש השנה של אותה שנה, היה לי "יותר מידי עולם הזה". ובמה? - בכך שבישיבה בה שהיתי בחודש אלול, היתה לי דירה פרטית, ובה... מקרר...

ועם היות רבנו איש בין האנשים, שבסבר-פנים יפות ונעימות, הרבה להופיע בשמחות משפחתיות, ולהעניק לבני אדם תחושת לבביות בהשתתפות בשמחותיהם, בחודש אלול, עצר הכל מלכת. כי "אלול" זה משהו אחר.

לאחד מנכדיו, שבר-המצוה שלו חל באלול, היה אומר רבנו בבת-שחוק, כבר מספר חודשים מראש: "אתה תחלל את האלול שלי".

במכתב דברי-תורה מחודש אלול שנת תשי"ח, לאחר שמגלה את דעתו שבעיניו שלא לענות למכתב הוא מהדברים שבין-אדם-לחברו, ממשיך רבנו ומזכיר: "וגם כעת הזמן-גרמא שלא להאריך, כי צריכין לחפש עצות על התשובה".

וקרה פעם, בחור באחת הישיבות הגיש פעם לרבנו אתרוג, במטרה שרבנו ידוק את כשרותו.

אך תשובתו של רבנו לא איחרה: "כרגע אני עוסק בעבודת התשובה. בענין אתרוג, אענה לאחר יום הכיפורים".

[וכעין זה היה מעשה בערב ט"ב, בפדיון הבן לנינו, שנשאל מהו סדר העבודה של ט"ב, וענה רבינו שכעת נמצאים בעבודת שמחה של מצוה].

בין בעלי המוסר, בדור שלאחר רבי ישראל מסלנט זצ"ל, החל להתקיים אצל יחיד-סגולה מנהג **"עשירי קודש"**.

הכוונה והמטרה שבאותה הנהגה, היו, לשמר ולהחיות אצל עובדי-השם את הרישומים העמוקים וההשגות הגבוהות שנרכשו ונרשמו בנפש במהלך הימים-הנוראים ועשרת-ימי-תשובה, וביחוד, את הטהרה הגדולה וההרגשות המרוממות מהיום הקדוש שבשנה - יום הכיפורים.

קצרות, וסובב הולך על ענייני חובות-המעשים, חובות-הלב, המוסר והמידות, היה נחשב בעיניו של רבנו עד מאד. מלבד שהרבה להגות בו והשתדל לעצמו ולאחרים להחזיר-עטרה-ליושנה לומר מספר קטעים מן החיבור מידי יום, לפי הסדר, כפי שתיקן רבנו בעל "תוספות יום-טוב", ולכל הפחות בחודש אלול, מלבד כל זה גם עשה אזניים לחלק זה מתורתו של הרא"ש.

בהקדמה ל"אורחות חיים" שההדיר עם הביאור הרחב "מקור החיים", מספר רבנו, שכאשר עמד לפני הוצאת חיבורו, גילה את אוזנו רבי אלעזר צדוק טורצ'ין זצ"ל, כי להבחיל"ח, מרן הגאון רבי חיים קנייבסקי שליט"א ערך כבר ביאור ל"אורחות חיים", הכולל והמראה את מקורותיו של הרא"ש לדבריו, ממרחבי הש"ס ומדרשי חז"ל.

בשל כך, פנה רבנו אל רבי חיים שליט"א וביקש ממנו לצרף את חיבורו להוצאת ה"אורחות חיים" שעל-ידו, כשחיבורו של רבי חיים שליט"א הנקרא בשם "השם ארחותיו" נדפס מצידו האחד של ה"אורחות חיים", והחיבור "מקור החיים" מאת רבנו נדפס מצידו השני.

אלא, שהשתלשלות הדברים עד להדפסה, לא תמה.

רבנו, כמו עוד חיבורים אחרים שהוציא מתחת-ידו, מסר את כתביו לפני הדפסתם לידי של רבי יחזקאל סרנא זצ"ל, ראש ישיבת חברון, לשם קבלת הסכמה. כמובן, גם לחיבורו זה של רבנו "מקור החיים" העניק רבי יחזקאל סרנא הסכמה נלהבת. אלא שבדרך להסכמה, מידי עיונו בחיבור עם שני הביאורים החדשים שהובאו לפניו, התחדשו לו לרבי יחזקאל מעצמו דברים במשנתו של הרא"ש. לאחר שהעלם על הכתב, מסרם לידי רבנו שהדפיס אף אותם במקומם בשולי הגליון תחת השם "עיונים".

באחת מתשובותיו להלכה (אז נדברו חי"ד סימן ס"ט) באה לידי ביטוי בולט אותה האכסניא האחת לשלושת הביאורים שנדפסו יחד על ה"אורחות חיים" להרא"ש.

בענין אם מותר לדבר לשון-הרע על נכרי, מציין רבנו:

"יש כאן פלוגתא בין בעל "מקור החיים" ובין בעל "השם ארחותיו" בפירוש דברי הרא"ש. דב"מקור החיים" אני מפרש ... אבל ב"השם ארחותיו" - וכן הוא ב"עיונים" מהגאון רבי יחזקאל סרנא זצ"ל - כתב ש..."

ישועת בנימין הוא ליקוט שיחות מוסר לפי סדר הפרשיות והמועדים.

מקור היראה הוא ביאור לספר היראה של רבינו יונה.

בית ברוך ביאור על הח"א עם הוספות המ"ב והחזו"א.

בואו חשבון על איגרת הגר"א, **ויש תקוה** על שער הגמול, **אגרת הזאת** על האור ישראל, **דברי האגרת** על אגרת התשובה לרבינו יונה, וכן **מצות יודי**,

עוד הוציא לאור את "חיי המוסר" של גובהרדוק, **נפש חיה** לרבי אברהם גורדון, **תורת אברהם** לרבי אברהם זלמנס, **המוסר והדעת** לרבי אברהם יפה'ן.

יצוין, שגם הספר הנפוץ והשימושי "שמירת שבת כהלכתה", יצא לאור במהדורתו הראשונה רק בשנת תשכ"ה, לאחר שהוציא רבנו כבר את ספרו.

התפוצה האדירה, שהגיעה עד קצווי העולם, הביאה בכנפיה גל של מכתבים שהופנה אל רבנו, בו פנו אליו בשאלות הקשורות לדבריו שכתב בספרו "ברית עולם".

את התשובות לשאלות אלו, שרבות מהן שופכות-אור ומבארות פרטים ופסקים שלא נתבארו ב"ברית עולם" פרסם רבנו בספר מיוחד, שאת שמו קרא "אז נדברו" 'כהשלמה' לספר הפסקים "ברית עולם".

וכך נולדו ארבעה-עשר חלקי "שאלות ותשובות - אז נדברו".

וכך כתב בהקדמה "עין ראתה ותעידהו, שתהילה לקל, כל המשא ומתן שבספר זה לא בא לשם קנטור וניצוח, חס ושלום, אלא הכל מתנהל 'בנחת כדי שילמדו זה מזה', 'מנהיגין זה את זה להבנתה של הלכה".

"הספר נקרא 'אז נדברו' ולא 'שו"ת אז נדברו', כי אין כוונתי לעשות לי שם כשם הגדולים אשר בארץ המה', אלא פשוט לקיים 'אז נדברו' יראי ה' איש אל רעהו' מה רצונו יתברך, כדי לקיים מצוות ה' בשלימות, אם זה קולא או חומרא".

אחד מספריו הנודעים ביותר של רבנו בהלכה, הוא ספר "ברית עולם" - קיצור הלכות **שביעית**, שבמשך עשרות שנים שימש כספר-יסוד להלכה ולמעשה בקרב ציבור שומרי תורה ומצוות ויראי ה'.

וכן הוציא ס' **הלכות שביעית** בארוכה ו**משנת בנימין ושביית הארץ**.

בספרו "תורת היראה", מבאר רבנו הקדמות חשובות הנוגעות לנחיצות לימוד המוסר, ומפריך את דעת האומרים שאין ללמוד מוסר, ותולים את שיטתם וסברתם בדבריהם של אחדים מגדולי הדורות.

בספרו "תורת ההסתכלות", הוא מברר ביסודיות להלכה את כל פרטי דיני ההסתכלות בנשים - המותר והאסור -.

בלכתו ברחוב, פגע פעם רבנו בזוג שומרי-תורה ומצוות, שהאשה לא התלבשה בצניעות כראוי.

פנה רבנו אל הבעל ואמר לו: "תחתוך את ה'קפוטה' שלך ותניח חלק ממנה בשמלתה של אשתך!!"

אחד מחיבוריו-ביאוריו היותר נפוצים, הוא הביאור "זה השער" שערך לכל אורכו של הספר "שערי תשובה" לרבנו יונה החסיד מגירונדי.

עוד אחד מספרי הראשונים אותם ההדיר רבנו זצ"ל, היה הספר "שערי העבודה" לרבנו יונה.

מספרים, שכאשר ראה הספר אור עולם, לשמחתו של רבי יחזקאל סרנא זצ"ל, ראש ישיבת חברון - "כנסת ישראל", לא היתה קץ. מבחינתו, היתה זו "תגלית מרעשה", שאחד מעיקריה ויסודותיה של "תורת סלבודקה", מבוארת ומפורשת בדברי רבנו יונה.

גם המשגיח בישיבת חברון, רבי מאיר חדש זצ"ל, הרבה להשמיע באוזני תלמידיו את שבחו וחשיבותו של הספר "שערי העבודה". ומעידים, כי הוא עצמו, לאחר שיצא הספר לאור-עולם, לא זז הספר מתוך ידו.

חיבורו המפורסם של הרא"ש "אורחות חיים", הבנוי מפסקאות

שבת כי תבא-שבת סליחות-ימי הסליחות-ועבודת אלול

במוצאי מנוחה קדמנוך תחלה / הט אונך ממרום יושב תהלה / לשמוע אל הרינה ואל התפלה

ובלב אליהו (מערכות התשובה עמוד שכ"ג) המשיך הגר"א לופיאן זצ"ל לאדם שבא לו אורח נכבד, עושים לו סעודה עם בשר ודגים וכו' אבל כששוהה שנה שלימה אינו עושה לו כל יום סעודה עם בשר, אבל כשמגיע שעת פרידה שהאורח נוסע עושים לו שוב סעודה גדולה, וכן אם לא כיבדו את שבתות השנה כראוי, **בשבת האחרון שיוצאים ונפרדים משבתות השנה צריך לכבדו כראוי.**

וראה בלקט יושר (עמ' רס"ו) שהתרומת הדשן לא שר זמירות בשבת שלפני ראש השנה [ולפעמים שר בקול נמוך (בנחת), עכ"ד].

ובמטה אפרים [תקפ"ג] כתב לגבי סעודות ראש השנה, שאינן בשירה וזמרה כשאר ימות השנה וכו' אבל בלקט יושר מבואר שאפי' בשבת שלפני ר"ה ג"כ לא שר מאימת יום הדין [ואולי תליא קצת בחילוקי מנהגים לענין התעניות של ימי הסליחות ו"ל] ונהרא נהרא ופשטיה, וכל הלבבות דורש ה'.

אמירת הסליחות ארבעה ימים וכשר"ה

ע"א "לעולם יכנס אדם שני פתחים ואחר כך יתפלל", ר"ה יומא דצלותא, יום תפלה, ובחינת תפלה כמ"ש בספה"ק.

5 והראוני בלקט יושר (בעמ' ע"ב) שכ' איזה זמירות שר בעל תרומת הדשן כל שבת, "כל מקדש", "ומה ידידות", ולפעמים "מה יפית", ובשבת ביום, "ברוך השם יום יום", "וברוך א' עליך", "ויום זה מכובד" עיי"ש, והוא ממש כמו מה שנוהגים רובם ככולם של בני אשכנז היום, זה מאות בשנים! וזמירות של סעודה שלישית לא מוזכר שם, כי כנראה אין פיוטים מהראשונים.

6 ואולי תליא אם ר"ה בסוף השבוע או בתחילתו בתוך הג' ימים, שאז שר בקול נמוך, ואין אתנו יודע מה.

7 וראה בהליכות שלמה (ראש השנה עמ' י"א) שכן נהג מרן הגרש"ז ז"ע שלא שר בסעודות בראש השנה זמירות. ובמק"א הבאנו דבר נפלא מהחת"ס (דרוש לז"ך אלול תקצ"ה) "כי יום ראש השנה הוא יום כתר מלוכה, אך לעומת זה הוא יום חרדת הדין ותחלה לימי תשובה, ואם לא עכשיו אימתי וראוי לבכות ולהתפלל ולבקש רחמים ותחנונים, אך אמור אומרים עם ה' אנחנו נשליך נפשנו מנגד שלא להתעצב ביום חדות ה' ויום גינוסאי שלו, ונשמח עמו ויעבור עלינו מה, ואמנם זה הוא גופא גורם רחמים יותר מכמה תעניות בראות הקב"ה שהם אינם חסידים על בקשת חייכם מפני כבודו ית"ש, והיינו המליכנו עליכם כדי שיעלה זכרוכם לפני, והיינו אל תעצבו כי חדות ה' היא גורם מעוזכם עכדה"ק.

סליחות-שבת שלפני סליחות-ושני שבתות בסוף השנה והמסתעף

שבת זו פרשת כי תבא היא מהשני שבתות האחרונות שלפני ראש השנה! שידוע מהחידושי הרי"ם וכן בביהמ"ד של "קעלם", שעשו עסק גדול! מהשני שבתות האחרונות של השנה¹, ורמזו על זה את דברי חז"ל אלמלא שמרו ישראל שני שבתות מיד נגאלין כמבואר במס' שבת דף קי"ח.

וביאר השם משמואל בפרשת וישלח (תרע"ז) בשם האבני נזר ז"ע שמה שצריכין שני שבתות, כי לזכות א"א בשלימות רק בהכנה שלימה בששת ימי המעשה, כענין אמרם ז"ל (ע"ז דף ג) מי שטרח בע"ש יאכל בשבת, אבל גם להכין בששת ימי המעשה היא עבודה קשה מאוד! וצריכין לזה סיוע משבת קודמת וכו', ואלה שני הבחינות שיש בשבת של קודם ימי המעשה, ושל אחר ימי המעשה וכו' וזה ענין שני השבתות עכ"ד.

ויש להוסיף דברי רבי צדוק הכהן מלובלין ז"ע (פרי צדיק במדבר אות ה'ו) שביאר דברי הגמרא בסוף מסכת מגילה "תכלה שנה וקללותיה, ותחל שנה וברכותיה"², שהשבת של כי תבוא זה התכלה שנה וכו' ע"י הקריאה של הקללות [ומיד בהפטרה קוראים "קומי אורך כי בא אורי" 3] ואח"כ תחל שנה וברכותיה זה השבת לפני ראש השנה עיי"ש, וממילא כדי שתחל שנה וברכותיה ע"י השבת שלפני ראש השנה, צריך את העבודה של השבת פרשת כי תבוא תכלה שנה וקללותיה, וששת ימי המעשה שלפניה⁴.

1 והמשגיח הגה"צ רבי יחזקאל זל"ה בעל האור יחזקאל בשנה שלא היה בכוחו לומר שיחה בישיבה [ראה אור יחזקאל ימים נוראים עמוד שכ"ט ועוד] מ"מ שלח לומר לבחורים שיזכרו שזה משני שבתות האחרונות של השנה.

2 וראה שם בפרי צדיק שחידש שגם במערבא שקראו את התורה בשלוש שנים, מ"מ לפני ראש השנה הוציאו ספר תורה מיוחד לקרוא קללות כדי שיתקיים תכלה שנה וקללותיה.

3 ובמק"א כתבנו שהסוף של ההפטרה של השבעה דנחמא שזה גמר הנחמה זה ה"בכל צרתם לו צר" שזה עיקר הנחמה שהקב"ה נמצא איתנו בכל מקום ובכל זמן שכינה גלתה עימנו. וראה בבית הלוי שעיקר ההבטחה והנחמה לעם ישראל שהקב"ה הבטיח ואנוכי אעלך גם עלה שבכל צרתם לו צר, והן הן הדברים.

4 ובדרך רמז דרמז י"ל, עפ"י דברי הגמרא בברכות דף ח

ביום ב' או ג' מקדימין.

והנה אומרים סליחות ארבעה ימים לכה"פ, וכשראש השנה חל ביום ב' כבהאי שתא, מבואר בשו"ע (סי' תקפ"א סעיף א) ברמ"א "ואם חל ר"ה ביום ב' או ג' מתחילין מיום א' של שבוע מלפניו (מנהגים).

ויש בזה כמה טעמים בפוסקים, למה לא סגי ביום או יומיים או שלושה, קודם ראש השנה, דאע"פ שבוודאי שצריך הכנות גדולות לפני יום הדין והתפילות, דלא סגי בלא הכנה⁸. וכל חודש אלול הרי היא הכנה לתפלה ולהשפעות⁹ של ראש השנה, [וכמו שאמרו רבותינו הק'] שזה כענין "שוהין שעה אחת קודם התפלה", אבל למה תיקנו לומר סליחות ארבעה ימים, ואם חל ר"ה ביום ב' ויום ג' אף מקדימין לשבת שלפני השבת של ראש השנה, ונאמרו בזה כמה טעמים בפוסקים.

א. ארבע ימי הסליחות להשלים ימי התענית

בפרישה ס"ק ו' כתב בשם המרדכי (יומא רמז תשכ"ג) והביאו בלבוש שם [וכן במ"א ס"ק ג', והט"ז ס"ק ב', וש"א, והמ"ב שם ס"ק ו'] משום שהרבה נוהגים להתענות עשרה ימים עד יום הכיפורים ובכלל, ולעולם יחסרו ד' ימים, שני ימים של ר"ה, ושבת תשובה, וערב יום הכיפורים, ולכך צריך להשלים ד' ימים קודם ראש השנה, וכדי שיהיה יום מסוים להתחלה תיקנו יום ראשון בכל פעם.

ולפי"ז כתבו שמי שמתענה בראש השנה בשני הימים א"צ להתענות רק ב' ימים לפני ר"ה, להשלים עיוהכ"פ, ושבת שובה, ולא ארבעה ימים לפני ראש השנה.

8 ואמרו על דרך צחות כל הרמב"ם במקוואות פ"א ה"ט "הקופץ לתוך המקווה הרי זה מגונה" כי לטהרה צריך הכנה והתבוננות וכדו'. וראה בדרשות חת"ס (ח"ב עמוד שנו"ו) שבזמננו כל אחד צריך להתבונן ג' ימים לפני ראש השנה כמו ש"ץ עיי"ש. וראה במשנה ברורה שהביא שיקרא אגרת התשובה לרבנו יונה בעשרת ימי תשובה. והוא חידוש וצע"ק כי שם באורחות חיים להרא"ש יום השבת סעיף י"ז כתוב לקרוא בימים שבין שבת האחרון לראש השנה את האגרת הנ"ל.

9 וראה מ"ש בתיקו"ז (תיקון כ"א) "ועשה לי מטעמים ברעותא דשכינתא וכו'" עיי"ש באריכות שיעקב אבינו הוצרך להכין א"ע לברכות של יצחק שהיו בראש השנה (וראה בגר"א שאכילת התפוח ברה"ה הוא מהאי טעמא שהברכות היו בראש השנה, ובהליכות שלמה ראש השנה עמוד י"ג). וראה בבן איש חי פרשת נצבים שמה שאוכלים תפוח. כי יש בזה טעם מראה וריח, ואנחנו מבקשים שלבני חיי ומזונא יהיה טעם וריח.

ויש להעיר ע"ז, שלכאורה הרי האכילה בערב יום כיפור הרי הוא כתענית ממש! וכד' חז"ל [ברכות דף ח' ע"ב ויומא פא ע"ב] "כל האוכל ושותה בתשיעי כאילו התענה תשיעי ועשירי", וכתב בתוס' שם "דהו כאלו נצטוו להתענות והתענה", וכתב בשו"ע תר"ד סעיף א' שאסור להתענות תענית חלום בערב יום הכיפורים, וביאר הלבוש והט"ז שם, דכיון שאמרו חז"ל כאילו התענה, אכילתו לו כתענית! והאכילה ביום זה הרי היא כתענית, וכלשון הלבוש שם "דכיון דהאכילה חשובה כתענית למה יתענה". ועוד כתב בתחילת הסימן "ואע"פ דמצוות עינוי גדולה ממצוות אכילה וכדתנן לפום צערא אגרא, אבל כאן אמרה תורה דמצות האכילה מעלתה גדולה כמצות עינוי.

וכ"כ בשפ"א ביומא שם לבאר לשון הגמרא כאילו התענה תשיעי ועשירי, וביאר בזה גם ענין הוידוי של מנחה ערב יום הכיפורים, דאע"פ שאמרו הטעם שמתוודה שמא יטרף בסעודה, אבל מאי מהני וידוי בט', ובע"כ דהאכילה הוי ממש כתענית וממילא הוידוי הוא כמו וכעין וידוי ביום הכיפורים עיי"ש¹⁰, וא"כ למה כתבו הפוסקים (וגם הלבוש והט"ז גופיה) דצריך להתענות, ולהשלים במקום עיוהכ"פ עוד יום, בימים שלפני ראש השנה?

ודוחק הוא לומר שהעשרה ימים צריכים להיות בחדא גוונא.

ובע"כ צ"ל דאע"פ שהאכילה היא כתענית, היינו לגבי הכפרה והריצוי בתענית חלום וקורעין לו גזר דינו וכדו', אבל לשבירת הגוף וההכנעה¹¹ וכו' צריך להתענות בפועל

10 ויש להוסיף בדרך רעיון שזה הבאור בדברי רבינו יונה בשע"ת (שער ד' אות י"ט) שכתב אחד מן הטעמים לאכילה בערב יום הכיפורים, שהוא מדין שמחת המצוה של יום הכיפורים, ומפני שיוהכ"פ אסור באכילה נתחייבנו לקבוע הסעודה של שמחת המצוה בעיוהכ"פ עיי"ש, ולהנ"ל א"ש טפי כיון דהוי ממש כאילו התענה תשיעי ועשירי [וראה בקצה המטה על המטה אפרים תר"ד ס"ק ל"ז שיש שנוהגים ללבוש בגדי שבת בערב יום הכיפורים] וראה במאירי באבות פ"ב מט"ז שכתב ביאור נפלא בענין האכילה בערב יוהכ"פ שזה מענין של בכל דרכיך דעוה עיי"ש. [וכן יש להרגיש מה שכתב הרמ"א (סימן תר"ט סעיף ג') שמנהג עירו קראקא שאומרים אבינו מלכנו בערב יום הכיפורים אם חל יוהכ"פ בשבת, כי לא יאמרו בלילה אבינו מלכנו, ולכאורה אם א"א לומר בלילה כי הוא שבת, מה יתן ומה יוסיף לאומרו בערב יוהכ"פ, ובע"כ שבתפילה ערב יום הכיפורים יש בו כח של יום הכיפורים].

11 ורבנו הק' הגר"א"ל אמר בשיחה [ראה כאיל תערוג מועדים]: עבודתנו בראש השנה היא להזכיר מלכויות, זיכרונות, ושופרות ואמרו חז"ל ר"ה ט"ז, א אמרו לפני בראש השנה מלכויות כדי

[ובסליחות ליום א' שוקדים בצום לבם להכניע] ולכן צריך להשלים לפני ראש השנה¹². [ויש בזה חידוש קצת שאפ' להשלים לפני הזמן, אמנם מכיון דהוי לתשובה, הוי ענין אחד].

ב. ארבע ימי הסליחות כביקור קרבן

ב ועוד כתב בספר זכרון משה עמ' ב' [להגאון רבי משה היילפרין שהיה גיסו או חמיו של הרמ"א, ראה במבוא שם] "נ"ל הטעם שתקנו שלא יפחות פחות מן ד' ימים לפני ראש השנה, דאמרינן במדרש [ירושלמי ראש השנה] בכל הקרבנות נאמר והקרבנות, ובר"ה נאמר ועשיתם שיעשה אדם את עצמו קרבן בראש השנה, ולהכי צריך ד' ימים ביקור מפני המומין דומיא דקרבן דצריך ביקור ד' ימים **והיינו ע"י התענית יפשפש ויבקר החטאין ויתחרט בהן** עכ"ד. והביאו העטרת זקנים בשו"ע שם, וכן בא"ר שם סק"ח, ופרימ"ג, ומ"ב שם ס"ק ו'¹³.

ובשעה"צ [ס"ק א'] הביא את הפרימ"ג שם בא"א שם [ס"ק ג] שם, שכ' דלפי טעם זה [של ביקור] אף מי שצם בראש השנה שני ימים, לעולם צריך להתענות ארבעה ימים לפני ראש השנה, ואשרי מי שיכול עכ"ד.

ונראה מדבריו שעיקר הטעם הוא שע"י התענית שמתענים בימי הסליחות זה הביקור כמו ביקור קרבנות¹⁴.

והגה"צ רבי מאיר חדש זל"ה עורר הרגשה נפלאה,

שתמליכוני עליכם, והיינו כי כל זמן שאדם מרגיש שיש אני' אין שם אפשרות לשכינה שהרי הקב"ה אומר על בעל גאווה שאינו יכול לדור עימו בעולם, **ועיקר עבודת ראש השנה היא לבטל את העצמיות ולהכניע את עצמו** ואפילו שגם בכל השנה צריכים לקבל עול מלכות שמים, הרי בראש השנה יש עניין מיוחד לזה להמליך את הקב"ה ולהכניע עצמו לגמרי אליו ית', ועל זה אמרו כל שנה שרשה בתחילתה מתעשרת בסופה.

ובדרך צחות י"ל עוד טעם למה אוכלים דבש בר"ה כי בדבש עיקר העסק הוא מסביב למלכה ודו"ק.

12 וראה בתשובות רבי עקיבא יוסף שלזינגר סימן ק"צ שג"כ העיר בזה.

13 10 בבעה"ט בפרשת פנחס [כ"ט, ב] כתב כע"זועשיתם עולה, בר"ה כתיב ועשיתם עולה לריח ניחוח לה' לומר יעשו תשובה, ואני מעלה עליכם כאילו הקרבנות כל הקרבנות, ובפסיקתא דריש כאילו נעשה בריה חדשה.

14 ויצויין שביקור הוא בתמיד ופסח כמ"ש בפסחים צו ע"א, והעירו שמשון רש"י בעירובין ק"ג ע"א משמע לכאורה שכל הקרבנות צריכים ביקור, ראה שו"ת צפנת פענח סי' קנד, ובגרי"ז עה"ת שכ' שבת כ"ג כ"כ משמע שלא רק תמיד צריך ביקור עיי"ש מ"ש וצ"ע ואכמ"ל. וראה במאירי שם.

שבזה שדימו חז"ל את האדם לקרבן עולה ולא לקרבן חטאת, נלמד כי צריך להיות כולו לה', ובריה חדשה ממש, והוא כמו קרבן עולה כליל¹⁵.

וראה בגמ' בר"ה בר"ה דף ט"ז ע"א "מפני מה אמרו הביאו עומר וכו' מפני מה מביאים שתי הלחם, נסכו מים וכו' אמרו לפני מלכויות וכו' דהיינו בכל זמן של התחלה מביאים קרבן, וממילא בר"ה האדם מביא א"ע קרבן¹⁶.

ואולי יש לומר בדרך רעיון, דהנה נסתפקו הראשונים והאחרונים, בדין ביקור קרבנות אם צריך לבקר כל יום, או סגי בפעם אחת, דברשי" פסחים (צ"ו ד"ה למשמרת) כתב "למשמרת ביקור שלא יהא בו מום מבקרין אותו כל הארבעה" (והביאו התפאר"י בחומר בקודש פרק שני אות כו') ומשמע שצריך לבקר כל יום, אמנם הרמב"ם בתמידין (ומוספין (פ"א ה"ט) כ' "ויהיו מוכנים קודם יום הקריבה בארבעה ימים, ואע"פ שהיו מבקרין אותו מתחילה, לא היו שוחטין את התמיד עד שמבקרין אותו שניה קודם שחיטה", הרי שפתיו ברור מללו שאין צריך כל יום לבקר, רק ביקור אחד, ועוד ביקור קודם השחיטה¹⁷.

וא"כ יש לומר בדרך רעיון במה שנהגו בזה"ז, רבים מישראל קדושים שמתענים פעמיים בימי הסליחות [עד חצות או מנחה גדולה, או משלימים] ביום א' דסליחות וכמ"ש במ"א תקפ"א ס"ק ח'¹⁸ והביאו המטה אפרים שם, והחיי אדם (כלל קל"א סעיף ב') **"ונוהגין רוב הציבור להתענות עכ"פ ביום ראשון של סליחות"** ומ"ב שם בס"ק

15 ובסליחות ליום א' "שעה נא ברצון כקרבן כליל ועולות" י"ל דקאי על מה שהאדם מקריב א"ע כקרבן בר"ה.

16 וגירסת הר"ח שם בגמרא וכו' מלכויות כדי שתמליכונו עליכם וכו' ובמה בשופר ואמר רבי אבהו למה תוקעין בשופר של איל וכו' מעלה אני עליכם כאילו עקדתם וכו', ב"זאו" החיבור דהיינו ששני המימרות מחוברים, והן הן הדברים ודו"ק. [ובתניא רבתי סימן ע"ז ג"כ גרס ואמר רבי אבהו בוא"ו]

17 וראה בחזו"א מס' פסחים דף קכ"ד שנסתפק ספק זה האם צריך לבקר בכל הארבעה ימים או א"צ, וחידוש שלא הביא מד' רש"י והרמב"ם הנ"ל. והגרי"ר שליט"א בעל 'השיח יחודה' הוסיף דבחזון איש כתב להסתפק שגם במום עובר צריך בדיקה, וממילא גם פה צריך ביקור אפילו ממום עובר!

18 ולשון המ"א שם הוא "ביום ראשון של סליחות נהגו רוב הקהל להתענות טור מעגלי צדק" [ובמעגלי צדק לרבי בנימין הלוי עמ' ק' כתב "שנהגו רוב הקהל להתענות ביום א' דסליחות", ונראה שמה שהוצרך המ"א להביא גם בשם מעגלי צדק, כי בטור אינו מפורש בהדיא דקאי על יום א' דסליחות או על כל ימי הסליחות, אמנם במעגלי צדק מפורש שקאי על יום א', וכן הבין המ"א בד' הטור.

ט"ו (ובשעה צ"ס ק"כ"ז "מ"א בשם טור") וכ"ה בלוח אר"י
ו"מתענים בו ורובם אין משלימים, ויש שמשלימים".

וערב ראש השנה הרי הלכה פסוקה היא בשו"ע תקפ"א
סעיף ב' "נוהגים להתענות בערב ראש השנה" [והוא
עפ"י המדרש תנחומא פרשת אמור, שהביאו הטור בסימן
תקפ"א משל למדינה שחייבת מס למלך וכו' ויצאו גדולי
המדינה וכו' ויותר להם על שליש עוונותיהם¹⁹ וכו',
והאריכו בזה הרבה] ובמ"ב שם (ס"ק ט"ז) בשם הפוסקים
דהיינו מגיל יג', [וברמ"א שם מבואר שאם יש ברית
בערב ראש השנה יכולים לאכול, ובמ"ב ס"ק יט' שבעלי
הברית מצווה לאכול²⁰] וראה בהליכות שלמה (עמ' ו')
שמרן הגרש"ז זי"ע היה מזרז לקיים המנהג הנזכר בשו"ע
להתענות בער"ה עד חצי היום או מנחה, והיה תמה על
אלה שביכולתם להתענות ואינן מתענים, ובשנים שלא
היה חלש, צם גם בא' דסליחות כמ"ש המ"א והטור וש"פ,
וכמו שנהגו בירושלם עיה"ק.

וראה בהגהות חת"ס על השו"ע בס' תקפ"א ליישב קושית
המ"א ס"ק ט' שהקשה למה כ' בשו"ע שצמים כולם, הרי
במדרש ובטור שם כתבו רק שהגדולים צמים, ועיי"ש
מה שתי', וגם כתב עוד החת"ס ליישב שם ש"ל שזה כמו
כל תענית ער"ה, וההדיוטים מתענים כמו בכל ער"ה, רק
הגדולים אין מתענים בכל ער"ה כי מתבטלים ממלאכת
שמים, **רק בער"ה לקבל פני המלך ית"ש**²¹ וכמ"ש הטור
דהביא ממדרש תנחומא גופא משל למלך שהיתה חייבת
מס והגיע המלך לגבותה ומוכח דהצום הוא הענין לקבל

19 ובאליהו רבא ביאר דברי הלבוש ודעימיה שכתבו שאומרים
למנצח בערב ראש השנה כי מתענים אז, ולכאורה הרי בכל
ערב יום טוב אומרים ומה החידוש שאומרים בערב ראש השנה,
אלא דמכיון דזה יום כפרה וכדברי הטור הנ"ל שמוותר על
שליש עוונותיהם היה הה"א שלא יאמרו, אמנם מכיון דזה יום
צום לכן אומרים עיי"ש וי"ל עוד, דכיון דהוא יום כפרה אי"ז יום
צרה אלא יום שמחה כעין יוה"כ ולכן הו"א וכו' וכמשי"נ, אולם
כיון שמתענים הרי מטבע הברכה עננו וכו' ביום צום תעניתנו
"כי בצרה גדולה" אנחנו. ויש שהעירו שבעשי"ת [ואולי גם בימי
הסליחות] התפילה היא דאורייתא כי זה תפילה בעת צרה שחיובו
מדאורייתא אך להסוברים שתפילה דרבנן.

20 ונראה קצת שאלה שאינם בעלי ברית "יכולים", אבל אין זה
ממש לכתחילה שבלכתחילה, ואולי הל' לאו דווקא, וצע"ק בל'
הפוסקים שלא ביארו ד"ז בהדיא.

21 ובפיוט של היוצרות בראש השנה יום א' "כלה אל תעש
לשארית בני מלך, לכן אתאנו לך מלכנו. מאתמול (ערב ראש
השנה) קדמנו לחלותך מלך", והוא ממש כדבריו. וראה ברוקח
סימן ר"א, ובמשנת רבי אהרון ח"ב עמוד רל"ח מה שכתבו על
היוצר הנ"ל "מאתמול קדמנו לחלותך מלך".

פני המלך²².

ולכן כ' השו"ע שכולם מתענים בערב ראש השנה.

**ולפי"ד החת"ס יהיה לנו מקור קדום מהשו"ע לתענית ערב
חודש, והוא חידוש גדול מאוד** [והתענית מוזכר לראשונה
בספרי אשכנז בסמ"ק מצורף מצוה ד' עמ' נד', ובשו"ת
מהרי"ו סוסי" קצ"ג, ובלקט יושר (עמ' רסד'), ובאריז"ל,
והביאו הפוסקים בס' תי"ז, ולפי"ד החת"ס הרי זה סעיף
מפורש בשו"ע!]

ובדרשות כתב החת"ס ליישב בעוד כמה אופנים, שאין
יודעים בזמננו מי גדול ומי קטון, ולכן כולם צמים ועוד
תירוצים.

וי"ל לפי"ז בדרך הרעיון דלפי"ד הפוסקים **שהתענית היא
הביקור ממום**, א"כ לכה"פ צריך לבקר פעם אחת, ופעם
שניה לפני השחיטה כדברי אדוננו הרמב"ם, א"כ זה הצום
של יום א' דסליחות, והצום של ערב ראש השנה לפני
שמקריב א"ע בראש השנה [ורק בגלל חולשת הדור אנו
נוהגין שלא להשלים] וע"י הצום הרי הוא כאילו שמבקר
כל הרמ"ח והשס"ה [כנגד מ"ע ול"ת]²³ וכמו שאומרים
בתפילת זכה "ועי" עינויינו וכו".²⁴

וזה חיזוק גדול לנפש היהודי, שהימים האלו שנתן לנו
הקב"ה ברוב רחמיו וחסדיו, הם ימים של ביקור וכד'
רבותינו הפוסקים, כי רוצים לתקן הקלקול, ויכולים
אנו לתקן, וכדברי הגמרא בחגיגה דף ט ע"ב "**בקריו טלה
אמרינו בקרו גמל לא אמרינו**" ופרש"י "לשון קלקול נופל
באדם שהיה טוב מתחילה ולחזור של מצב של הא' עשה
את האדם ישר, ואין אנחנו ח"ו במצב של גמל רח"ל", זה
היום תחילת מעשיך יוצר אתה לכל יציר נוצר כדברי
הפיוט ביום א' דסליחות, ויבין כל יצור כי אתה יצרתו".

והביקור של קרבן כבר נודע בשערים מה שנחלקו
רבותינו הראשונים אם ביקור זה מעכב, שבתוס' בסוכה
מ"ב מבואר שהו"ל לעיכובא וכ"ה במאירי שם [ראה בכפות
תמרים שם] ואם הקריב בשבת תמיד שאינו מבוקר אע"פ

22 ונראה התענית היא ביטול החומר, והתבטלות למלך, וזה
הציאה לקראתו.

23 וראה בפיוט של הקליר במוסף בקדושת כתר "**תוכן מצוות
מעשיהם במאתיים וארבעים ושמונה אבריהם וכו'**". וראה בזוה"ק
פרשת וישלח מה שכתב בענין רמ"ח ושס"ה כנגד מ"ע ול"ת.
ובמק"א הארכנו שעיקר התקרבות בראש השנה הוא במוסף,
ראה קהילות יעקב עמוד קע"א מהגרש קלוגער.

24 וראה באמרי פנחס להגה"ק מקאריץ (אות תמ"ד) שהתרעם
על שאין משלימין התענית בא' דסליחות, וערב ראש השנה.

שלא היה בו מום מ"מ חייב חטאת, וברמב"ם הל' תמידין

צו] שאה"נ הביקור של ד' ימים הוא לא לעיכובא, אבל הביקור של לפני השחיטה הוא לעיכובא.

וא"כ מה מאוד יש להתעורר בזה שבימים צריך לבקר²⁵ ולפשפש לפני יום הגדול ראש השנה וכד' הכף החיים

25 והנה כבר האריכו במנהג שכתב האר"י לומר שיר המעלות ממעמקים בעשי"ת כל יום כדי להגיע לעשרה מעמקים שבלב, לנקודה הפנימית.

והמטה אפרים בסימן תקפ"ד סעיף ט' "והרבה מאנשי מעשה נוהגין לומר שיר המעלות כל יום בעשי"ת" וכו'. וכ"ה ביסוד ושורש העבודה "ובכתבי האר"י כתב לומר שיר המעלות, וכתב ע"ז כוונות עצומות ונוראות" [וראה שם במטה אפרים בסימן תרי"ט סעיף ל"ח לאומרו מעומק הלב ובקול תחנונים] והמגן אברהם בסימן נ"ד ס"ק ב' (והביאו הפרמ"ג והמשנה ברורה שם ס"ק ד) כתב "ובכתבים כתב לומר בעשרת ימי תשובה המזמור ממעמקים קראתך ה' בין ישתבח ליוצר וצ"ע עכ"ל.

ומוספין משמע שאין זה מעכב, ובאו"ז [הל' פסחים

ותמה שם בדגול מרבבה שהמגן אברהם בסימן נ"ו סק"ז גופיה הביא מהמהרש"ל שלדבר מצוה מותר [וכמו שכתב העטרת זקנים שם] וכן ברמב"ם פ"ז הי"ג מהלכות תפילה כתב שיש נוהגין לומר שירת הים ושירת האזינו בין ישתבח ליוצר, [וכ"ה בסדר התפילה שם] ובפתח הדביר ס"ק ב' ג"כ תמה על המ"א, [וראה מו"ק סימן נ"ג שמתיר לומר תהילים בין ישתבח ליוצר כשמחכה לציבור] וכן תמה בערוך השולחן וכתב "יש נוהגין לומר שיר המעלות ממעמקים וכו' דהו כו' אז ישיר וכו', והמגן אברהם תמה ולא ידעתי למה" עכ"ל. וראה בנשמת אדם כלל כ' אות א' שכתב "דאטו הרוצה להוסיף איזה מזמור יהיה אסור וכו' עיי"ש.

וכן בסידור הרב כתב לאומרו. [וכן באור צדיקים למהר"מ פאפריש שטוב לאומרו] ובקיצור הלכות המועדים להגרש"ד זצ"ל "הרבה נוהגין לומר שיר המעלות ממעמקים וכו'".

ובעמק ברכה (עמוד ז) ג"כ תמה מהרמב"ם הנ"ל ורוצה ליישב דשירת הים הוי סידור שבחים ושיר המעלות הוי בקשת ותפלה, ושם בסוה"ס בקונטרס וילן בתוך העמק (מגיסו זל"ה) תמה ע"ז דגם בפסוד"ז יש הרבה פסוקים של בקשה ותפלה עיי"ש. וכן בספר ארבעה טורי אבן על הרמב"ם [לבעל המעשה רוקח] בהלכות שם כתב שזה ראייה לדעת המקובלים שיאמרו שיר המעלות.

רטז] הביא ראיות לכאן ולכאן, וכתבו [תורת חסד סי'

והעיר הגאון רבי עמרם א. שליט"א (בקובץ בית אהרן וישראל תשרי תש"ס) ליישב הסתירה במגן אברהם, דאולי כוונת המגן אברהם להשיג על מה שנראה בסידור זאלקאווא שאומרים את שיר המעלות אחר! קדיש אחר ברכו לפי הכוונות [ובסידור חמדת ישראל להרב שמואל וויטל כתב לומר אחר קדיש לפני ברכו] אבל אם אומרים לפני קדיש כמו שנוהגין לית לן בה. וראה אגרות משה או"ח ח"ב סימן כ"א שהציבור שהיה רגילין שלא לומר שיר המעלות ועכשיו [שנשתנו המתפללין] רוצין לשנות יכולין לשנות. והערוני לקצה המטה שבאמת כותב שלפי הכתבים צריך לומר אחרי קדיש רק בגלל קושית המגן אברהם אנחנו אומרים לפני קדיש

כג' ועוד' וראה מנחת אברהם, ומנחת חזקיהו פסחים דף

בס"ק כ"ט דאף מי שאינו יכול להתענות יש לפשפש במעשיו יותר ויותר בד' ימים האלו דומיא דביקור קרבן עיי"ש, ולכה"פ לפני הדין בערב ראש השנה²⁶, ובמשנה בפסחים פ"ו מ"ו מבואר השוחט בשבת ונמצאת בעל מום חייב חטאת, נמצאת טריפה אינה חייב חטאת, כי מום היה לו לבקר²⁷.

ההתקרבות לה' על ידי הסליחות

הפוסקים [ברכי יוסף תקפ"א ס"ק ו' הביאו השע"ת בסק"א] כתבו "יותר טוב בימים אלו להרבות בסליחות ותחנונים עם הציבור מללמוד, טור ברקת".

ובלקט יושר [עמ' רס] מביא שביקש מהתרומת הדשן פ"א להתיר לו לאכול בסליחות, כדי שיוכל ללמוד כמו בשאר ימים, ואמר התרומת הדשן "גם הקדמונים יודעים זה הטעם, מ"מ תיקנו להתענות בסליחות אע"פ שאינן יכולין ללמוד כמו בשאר ימות השנה ולכן אינני מתיר לך", ובשם מהר"י ווייל כתב ש"טוב לאכול בצינעא בסליחות, באותן ימים שאינו מתענה בהן", כי הביקור הוא ע"י התענית וכו' וכמ"ש, ובדורות החלופים ע"י פישפוש המעשים ואמירת הסליחות בכוונה וכדברי הפוסקים [שו"ע הגר"ז תר"כ סעיף ב', ומטה אפרים תרי"ט סעיף

ויש ישיבות קד' שאומרים את שיר המעלות אחר שמו"ע, ולכאורה הרי באריז"ל כתב (לפי הכוונה) לומר בדווקא שם בין ישתבח לברכו, אמנם ראה במטה אפרים שם ובסימן תרי"ט (ובאלף למטה שם) שמאריך במי שמי שעומד באמצע פסוקי דזמרה והציבור אומרים אז שיר המעלות שיאמר שם, דאף שיש מקום לומר שיש ענין דווקא לאומרו אחרי ישתבח והאומרו באמצע "מזמורא דיתמא הוא", מ"מ יש גם י"ל באופ"א עיי"ש, וממילא גם אחרי שמו"ע יש מקום לאומרו, מלבד ההתעוררות שיש באמירתן בקול רם וכו'.

ובמק"א כתבנו שלפי"ד הנ"ל שבעשרה ימי תשובה זה כנגד עשרה מעמקים וממילא ביום הכיפורים מגיעים לנקודה הפנימית שבלב, ולכן לפימ"ש בתנא דבי אליהו שהעשי"ת זה כנגד עשרת הדיברות ממילא ביום זה של יוה"כ פ' יש חשש של לא תחמוד בעמקי הלב.

26 ראה בהליכות שלמה שמרן הגרש"ז עסק בהרבה משעות היום בערב ראש השנה! [וכן בימי ר"ה בעצמם] באמירת התהילים בהתעוררות רבה, וגם לבני הבית הצעירים! כשהבחין בער"ה שמתעסקים בדברים של מה בכך, היה אומר בתוכחה איך יתכן לבטל הזמן בשעות הללו כשעומדים לפני יום הדין והמשפט וכו' וכו'.

27 ועבודה גדולה היא הביקור ממומין וכמבואר במס' סנהדרין ה' ע"ב שרב הלך ללמוד י"ב חודש עניני המומין.

מ"ד ומ"ב תרכ"ב ס"ק י"ג] "שטוב לומר מעט סליחות בנחת מהרבה במרוצה" [וראה בשו"ע סי' סעיף ד' בכל תחנונים טוב מעט בכוונה וכו'].

ויש הדגשה מיוחדת בסליחות לאומרים בכוונה, שאין דין אמירת הסליחות כדין שצריך לומר קרי"ש ותפלה ושמו"ת שיש דין אמירה ומתנאי המצוה לכוון וכו' וכו' רק העיקר בסליחות הוא לאומרים בכוונה, כי זה עיקר סיבת אמירתן!! ולחזור בתשובה בעת אמירתן²⁸ וכמ"ש בס' יסוד ושורש העבודה (שער עשירי מפרק ה') "בנ"א שואלין אמרת סליחות, ומשיבין אמרתי כבר סליחות, והלוואי שהבורא ית"ש יאמר סליחות וכו', ולכן יזהר האדם בעת אמירת הסליחות לקבל בלבו תשובה גמורה דהיינו שיתחרט על עוונותיו שעבר ויקבל על"ע וכו' עיי"ש דבה"ק.

והעבודה המוטלת עלינו היא להפוך את הימים ל"ימי סליחות" וכמו שרואים שכ' ברמ"א (סי' תקפ"א סעיף א) שמי שמתפלל סליחות יתפלל כל היום שחרית, מנחה, מעריב [ונחלקו הפוסקים אם מעריב שלפניו או מעריב שלאחריו] ותמהו מאוד דאם הטעם דהמתחיל במצוה אומרים לו גמור וכמו שביארו הפוסקים, מה שייך סליחות לשאר התפילות, והרי מי שהתפלל שחרית אינו מתפלל מוסף, ראה שו"ת בנין שלמה סי' ל"ז וש"א מ"ש בזה.

ומוכח מזה (בדרך הרעיון) שהסליחות [אשר נתקנה באופן של תפלה שלמה פסוד"ז שמו"ע ונפ"א, וכדברי הלבוש הידועים²⁹] הם קובעים את שם היום, וכל התפילות וכדו' כרוכים אח"ז, והמתחיל במצווה אומרים לו גמור.

והמתבונן היטיב בהסליחות יראה שאמירתן הם כדי להתקרב לה', כי הרי ברוב הסליחות לא מוזכר עניני התשובה [וכמו שהעירו בזה] רק על גדלות הבורא ית"ש, והריחוק של כנסת ישראל מהקב"ה, והצרות וקושי הגלות, אוי לו לבנים שגלו, כי זה כל כוונתנו ומטרתנו לקראת יום ראש השנה ויום הקדוש, להתקרב אל ה' קראוהו בהיותו קרוב³⁰, ואז "ממי אפחד" לא יירא לבי

28 והורה רבנו הגרא"ל זי"ע [ראה כאיל תערוג מועדים] באחד שבבית כנסת שרגיל להתפלל בו, יש סליחות בנוסח אחר, האם צריך ללכת לפי הנוסח שרגיל בו.

וענה: שכל נוסח הסליחות הוא אותו ענין, ורחמנא ליבא בעי ולכן עדיף שימשיך בבית הכנסת הקבוע שלו. והן הן הדברים

29 וראה בגמרא ראש השנה דף י"ז ע"ב "והראה לו למשה סדר תפלה וכו'. ונראה מהלשון שזה נתקן כסדר תפלה.

30 ובדרך הרגש י"ל שמה שאומרים מכניסי רחמים בסליחות [והאריכו הרבה בענין הבקשה למלאכים ראה מהר"ל ובאריכות

הרי"ם זצ"ל [ראה ליקוטי הרי"ם עמוד תמ"א] שבערב ראש השנה היה אצלו חסיד ואמר לו הרי"ם זצ"ל דע כי ברגע זו יכולין לתקן את כל השנה ע"י תשובה אמיתית מתוך עומק הלב, כי יום אחד בשנה חשוב כשנה (ר"ה דף ב) ומקצת היום ככולו (פסחים דף ד) והחיי אדם (כלל קל"ח סעיף ה') כתב **"ערב ראש השנה הוא יום האחרון של השנה, וקבלו חז"ל שכל העושה תשובה יום אחד בשנה, חשוב כאילו שב כל השנה, ולכן נהגו שכולם מתענים, ומשכימים הרבה קודם היום ומרבים בסליחות ובוידוים"** עכ"ל.

והעירוני לדברי החתם סופר בדרשות (ח"א עמוד א) "אלול ימי רצון עד שלעת ער"ה הוא רגע האחרון³³ מימי האלול, הוא בתכלית הרצון ומתחיל מיד כרגע יום ראש השנה, שהוא תכלית הדין ונמצא בכניסת השנה מתחברים רצון עם דין גימטריא קדוש עיי"ש דבה"ק³⁴.

מטה אפרים וכן איש חי פרשת נצבים. וראה דבר נפלא בהגהות חכמת מנוח [לרבי מנוח הענדל מלבוב, תלמיד המהרש"ל שחי לפני ארבעה מאות שנה ונפטר בראש השנה] בברכות דף ו שכל התפילות שאדם מתפלל שלא בבית הכנסת או בלי כוונה אם מתפלל תפילה אחת בכוונה זה מעלה את כל התפילות הנ"ל. וראה בדרשות חת"ס ח"ב עמוד שע שהתפילות של השנה עולות בראש השנה.

33 וראה במהרי"ל שו"ת (סימן ל"ג) "שהביא שיש שלא קיבלו הרבה זמן תוספת יו"ט בראש השנה כי לא רצו להוסיף ביומא דדינא, עיי"ש. והמעייין שם יראה שכוונתו שלכן לא קידשו מבעוד יום וכו' ולא עשו **תוספות גדולה** ליום הדין ע"י מעריב וקידוש, אבל בוודאי שקיבלו עליהם תוספת מה שמחוייבים מעיקר הדין לקבל בכל שבת ויו"ט [ויש שטענו כאילו מבואר בדברי המהרי"ל שנגמרים ימי הרצון בראש השנה ולכן יומא דדינא מגרע מימי הרצון. וזה אינו, כי בוודאי שהימי רצון ממשיכים ארבעים יום עד יום הקדוש, אלא שביום הדין מתוספת "הדין עם רצון" וכדברי החת"ס שזה בגימטריא קדוש, ויצויין שהנודע ביהודה באו"ח סימן ל"ב כשדן לגבי אבל רח"ל האם יכול להתפלל לפני העמוד בימים אלו כתב בתו"ד "ולא עוד אלא **שכל עשרת ימי תשובה אינן נקראין ימי דין, אדרבה ימי רחמים וכו'**" ובמק"א הארכנו בדברי חז"ל (מובא בכסא דוד להחיד"א דרוש ד' ובני יששכר מאמרי חודש תשרי מאמר ב' אות כ"ז) "בשעה שעקד אברהם אבינו את יצחק בנו אמר רבינו של עולם תן לבני עשרת ימי תשובה".

34 תעיר לבקש אהבת כלולותיה וגו' וחשקה **תגביר לחפץ קרבת דודה** וכו', כמו שישראל קדושים אומרים בכניסת יומא דדינא, בפיוט אחות קטנה של רבי אברהם חזן. [ר' אברהם חזן בן רבינו יצחק חי בעיר גירונודי והיה תלמידו של הרמב"ן] [תולדות הרמב"ן עמוד ס"ה שוועל] ורבו הרמב"ן כתב עליו בעת פטירתו הספד, ראה מחזור המפורש עמוד 86 וכמו שהובא במטה אפרים סימן תקפ"א סעיף נ"ז].

וביותר בימים אלו של אלול שמבואר בחז"ל [מדרש במדבר פי"ט וליק"ש מובא כ"פ בספה"ק יערות דבש, וראה מגלה עמוקות פרשת ואתחנן אות "ק"ז"] שמלחמת סיחון ועוג היה באלול, על כן יאמרו המושלים בואו חשבון, בוא ונחשוב חשבוננו של עולם, והתקרבות מביאה לידי תשובה. וראה בבני יששכר (מאמר חודש אלול מאמר א' אות זוט) שלפימ"ש שמלחמת סיחון היה באלול ממילא פעל משה רבנו לדורות שבחודש אלול, שהוא זמן פתיחת שערי השמיים לקבלת התפילות, שסילק מזוזת הקליפה (קליפת סיחון ועוג) מן פתח הקדושה, שהם הגורמים למניעת קבלת התפילות, סכתה בענן לך מעבור תפלה עיי"ש.

ובאלשיך הק' בישעיה פרק נ"ה כתב דברים נפלאים **בענין מעלת התשובה של הימים שלפני ראש השנה**, שמי שחוזר בימים אלו שהם עדיין מידת הרחמים "וישוב אל ה' וירחמהו" מסוגל הוא שיתקבל תשובתו ביום הדין ראש השנה, "וא' אל' כי ירבה לסלוח" עיי"ש שהאריך בזה.

וכן כתב בפנים יפות [פרשת אחרי מות] דרשו את ה' בהמצאו זה עשי"ת, קראוהו בהיותו קרוב, שלא ימתין, אלא בהיותו קרוב באלול שכתב בסידור האריז"ל שנפתחין י"ג מידות של רחמים ולכן אומרים לדוד ה' וגו' שמוזכר שם י"ש פעמים שם הוי"ו).

וראה ביערות דבש [בח"א דרוש ה'] "ולכך קרא בלעם לבלעם בחודש אלול כי חשב שיתעורר חטא אדם הראשון, אבל הקב"ה הפר עצתו ולא כעס בימים אלו, **ולכך ימים אלו מסוגלים לשוב לא הביט עוון ביעקב** ותרועת מלך בו, ע"י התרועה מהפך רוגז לרחמים וגם הברכות חוזרות כי כשאך חוזרין כלל ישראל בתשובה הברכות חוזרות אליהם עיי"ש דבה"ק.

וביותר ברגעים האחרונים של ערב ראש השנה, שעדיין אפשר לתקן את כל השנה "ברך עלינו **את השנה הזאת**" שאומרים בתפילת מנחה³² כן הביאו שאמר החידושי

בהליכות שלמה ראש השנה עמוד ד' וכו' וכו'] ולמה דווקא בסליחות אנחנו מתפללים למלאכים שיעזרו לנו ולא מצינו כן בשאר תפילות של ימות השנה, אמנם אם עיקר אמירתן היא כדי להתקרב להקב"ה, ממילא אנחנו מבקשים סיוע ממלאכים משרתי עליון, שיקרבו אותו לממ"ה, ואכמ"ל.

31 וראה סידור יעב"ץ אלול בגימטריא בינה, וזה ההכנה לראש השנה, ולשון היעב"ץ "עושים בו תשובה ואיתא לבבו יבין ושב ורפא לו" עכ"ד.

32 והארכו בספה"ק במעלת המנחה האחרונה של השנה, ראה

ג. הימים שלפני ראש השנה כהכנה למתן תורה

עוד כתב שם בלקט יושר [לבאר למה מתחילין בשבוע שלפניו כשחל ר"ה ביום ב' וג'] דצריכין שלושה ימים להכנה, וכוונתו כמו מתן תורה, וכמבואר ביתר אריכות בס' נוהג כצאן יוסף [סליחות אות ב' עמוד רנ"ז] **"דמצינו גבי מתן תורה היו נכונים לשלושת ימים** דדוגמת הקב"ה וישראל כדוגמת חתן כלה, ויום מ"ת הוא יום חתונתם וכו' וקיי"ל בתולה נשאת ליום רביעי כדי שיהיה טורח בסעודה ג' ימים, וכשאדם חוטא שכינה מסתלקת הימנו והו"ל דין גרושה, ובימים אלו שכל ישראל חוזרים בתשובה, חוזר ומקרב אותנו אליו כאדם המחזיר גרושתו, וצריך הכנה ג' ימים, וא"כ כשחל ר"ה ביום ב' או ג' צריך להקדים עכ"ד.

והנה מה שדימה ראש השנה למתן תורה הלא זה אחד מן העשרה טעמים שהביא האבודרהם (עמ' רס"ט) בשם ר' סעדיה גאון [ונדפס בכל המחזוריים] "והענין השלישי להזכירנו מעמד הר סיני, שנאמר וקול שופר חזק מאוד ונקבל ע"ע מה שקיבלו אבותינו ע"ע באמרם נעשה ונשמע"³⁵, וראה ל' קדשו של השפ"א [ראש השנה תרמ"ח-ט] - **"כי עיקר השופר הוא זכירת יום מתן תורה"**³⁶.

ובפשטות הדברים י"ל דהרי מבואר [פסחים ס"ח ונדריים ל"ב] "אלמלא תורה חוקות שמים וארץ לא שמתים", וכלשון המדרש (ב"ר א, ד) בזכות התורה נברא העולם, וא"כ בראש השנה, בריאת העולם והאדם, מתלי תלי בקבלת התורה ובמתן תורה.

וראה דבר נפלא בחכמת שלמה בשו"ע ס' תקפ"ה סעיף ד'

35 ורגיל היה רבנו הגרא"ל לומר [ראה כאיל תערוג מועדים] לומר בהא דאומרים בתפילה 'ותשובה וצדקה מעבירין את רוע הגזירה, דאמאי לא הזכירו תורה דהרי כ' בשערי תשובה ש"ד כתב שם באות ט"ז "עוד תמצא לו כפרה בהגיונו בתורה תמיד ויגיעתו בה" וכו'. וביאר שזה פשיטא שאם תשובה ותפילה וצדקה מעבירין רוע הגזירה כ"ש תלמוד תורה שהרי אמרו ותלמוד תורה כנגד כולם ורק מזכירים תשובה ותפילה וצדקה שהם דברים המסורים לכל, ואין לך סגולה יותר מועילה ליום הדין מאשר לימוד תורה שהיא מעברת את רוע הגזירה. (כאיל תערוג ר"ה ע"ו, וראה בס' שיחות ח"ח עמ' ק"ז) העיקר הוא באלול ללמוד תורה הרבה, והתפילות צריכות להיות בכונה בלי קרירות).

36 והביאו משער הכולל לסידור תניא שהביא מהמקובלים, [וכן באלף למגן על המטה אפרים עיי"ש] שבמזמור למנצח וגו' שאומרים לפני התקיעות כתוב ז"פ שם אלקי וע"י אמירת המזמור ז"פ נמצא עולה "שבעה כנגד שבעה" עיי"ש.

ויש לרמוז ענין המ"ט שהוא כעין ההכנה של מ"ט ימי הספירה לקבלת התורה, שופר יובל וכו'.

"ומ"ש הרמ"א שנוהגין לקרות לפני התוקע"³⁷, ליכא מידי דלא רמיזי באורייתא, ונראה דרמזה לנו התורה להיות אחר המקרא כמ"ש בפרשת יתרו, ויהי קולות וברקים וכו' משה ידבר והא' יענו בקול וכו' ולכן כיון שרצה הקב"ה ליתן לנו התורה וחשש שיעברו על התורה, הראה להם בראש השנה שאפשר לתקן ע"י תשובה ויהיו נעשין כבריה חדשה עיי"ש. וא"כ כל הקיום של מתן תורה הוא ע"י ראש השנה, ובוודאי שצריך הכנה כמו מתן תורה. ולשון קדשו של החתם סופר בדרשות **"ועיקר תקיעת שופר היא לקבל התורה כמו בשעת קבלת התורה וכו"** [וראה תורת משה תליתאה דברים עמוד צ"ז, שופר זה מתן תורה וכו'].

ובאמת יש לזה מקור קדום בראשונים, עי' בטור ס' תקפ"ב בענין הזכרת זכרנו לחיים, דמבקשים חיים בר"ה בזכות התורה, שהיא עץ חיים וכו'. וראה מ"ש הגרי"ח באור תורה אות י' "ועיקר הזכירה לפני ה' היא בזכות התורה ולכן כתיב וביום שמחתכם והוא תקיעת שופר וכו' **לזכור זכות התורה שניתנה בתקיעת שופר** וכו' ולכן בר"ה שהוא יום הזכרון לזכור כל המעשים וכו' צוה הוא ית' לתקוע בשופר לזכור זכות התורה שהיא העומדת לנו ביום הדין כי אחות לנו בבית המלך ולכן אומרים וכו' עיי"ש דבריו הנפלאים עכ"ד.

ובזה י"ל בדרך הרעיון מ"ש הרמ"א בס' תקפ"ה ס"א שנוהגין לתקוע על הבימה³⁸ [וראה טעמים ע"ז בלבוש, ובאור הגר"א שם, ובגר"ז כתב שהוא מפני כבוד הציבור וראה מ"ב שם, ובמשיב דבר ס' ט"ו ועוד] ד"ל משום שצריכין לקבל התורה לקיום העולם, לכן תוקעין על הבימה וכדברי הר"ס"ג, לזכור מעמד הר סיני, ובעיקר לקבל ע"ע את התורה, לקיום העולם ביום זה של תחילת מעשיך, ובריאת העולם והאדם.

ובמנהגי מהר"מ מרוטנבורג כתב שמה שתוקעין באלול שופר כי כתיב קול גדול ולא יסף, ומתרגמינן ולא פסק

37 וראה מ"ש המגן אברהם בסימן תקפ"ה ס"ק י"א בשם השלה"ק שטוב שיהיה התוקע יודע לכוון הסודות, ואם לא אזי עכ"פ יהיה המקריא יודע, וכשמקרא יכוון הסודות עכ"ד, ובערוך השולחן שם סעיף ה' "ומבררין למקריא האדם היותר גדול בתורה, כי עפ"י הקבלה יש בזה ענין גדול", ובמטה אפרים סימן תקפ"ה סעיף א' "ואחר גמר קריאת הס"ת הולך התוקע והמקרא לפניו סדר התקיעות וכו' לטבול".

38 ואף בתקיעות דמעומד נהגו בזמננו לתקוע על הבימה, אף דבמשנה ברורה (סימן תקצ"ב ס"ק ט"ז) כתב בשם הד"מ "א"צ לעמוד על הבימה", מ"מ נהגו בזמננו לעמוד על הבימה [וראה פרמ"ג שם וכן במט"א שם].

שקול השופר הולך וחזק כל ארבעים יום וכו'.

וי"ל לפי דברי האור החיים הק' בפרשת יתרו (י"ט, י"ט) משה ידבר והאל יעננו בקול, ש"אולי משה היה מדבר לפני ה' דברי שיר ושבח וכו' והא' יעננו בקול האמור בסמוך שהוא בקול השופר כמי שמתרצה בדבריו" עכ"ד, וממילא אנו עושים זכר לימים האלו של הריצוי בשופר³⁹.

ובדרך הרגש י"ל עוד, יש לומר שבשופר מתחברים תורה ותפלה, תורה כדאמרו, ותקיעת שופר היא בבחינת תפלה, והביא את דברי רש"י בראש השנה (דף כ"ז ע"ב) כשנחלקו בגמרא שם אם כפופין עדיפי או פשיטי, וכתב רש"י שם בד"ה "כמה דכייף אינשי" בתפילתו פניו כבושין לארץ טפי עדיף משום והיו עיני ולבי שם הלכך בראש השנה דלתפלה ולהזכיר עקידת יצחק בעינן כפופין וכו' ובד"ה כמה דפשיט טפי כתב רש"י, "משום נשא לבבנו אל כפים הלכך בראש השנה בפשוטין דלתפלה הוא", תוקע מן המצר כמו שהביאו הראשונים מן הירושלמי, "מן המצר קראתי י".

וזה הבאור מה שיש מקומות שתוקעין (ככה נוהגים בקהילות חסידים וראה ליקוטי מהר"ח בשם המקובלים) באמצע קדיש **לפני תתקבל צלותהון**, דהשופר הוא תפלה, וכדברי הפייט "מבין ומאזין מביט ומקשיב לקול תקיעתנו", ולכן תוקעין ומסיימין, ומיד אומרים תתקבל צלותהון ובעותהון וכו'⁴⁰.

ובדרך רעיון שמענו, שבזה י"ל מה שכתב המטה אפרים בסימן תקפ"ח סעיף ה' שאין לתקוע במקום המטונף, והביאור הלכה שם ד"ה שמע נתחבט בטעמו של דבר⁴¹ ולפי הנ"ל מכיון שתקיעת שופר הוי כמו תפלה ממילא אסור לתקוע במקום מטונף, כמו שאסור להתפלל.

באור בדברי הכלבו בענין תקיעות ליד הבימה

ואולי יש לפרש לפי"ז קצת מה שכתב הכלבו הלכות ראש השנה (עמ' קנט) ומובא בדרכי משה שם שרק ביום א'

39 וראה דברים נפלאים שכתב בענין זה בעל החובת התלמידים זצוקללה"ה הי"ד בספר דרך המלך, בעניני ראש השנה עיי"ש, דהקולות של השופר כקולות של מתן תורה.

40 ויש פה הרגש "מביט" שהקב"ה מביט לקול, ולקול התוקע, וכל העם רואים את הקולות. ויש להוסיף שאדם הראשון לפני החטא כל החושים היו ביחד רואים את הנשמע וזה מביט לקול.

41 וראה הליכות שלמה תפלה עמוד רמ"ח ומועדים א' עמוד ל"ד מ"ש בזה

תוקעין על הבימה **וביום שני תוקע במקומו** [ואנו אין נוהגין כן כמ"ש העט"ז והא"ח] ולא ביאר מאי נ"מ בין יום א' ליום ב' וצ"ע.

ובדרך הרעיון י"ל דלפימ"ש דביום א' אנחנו מקבלין ע"ע את התורה לקיום העולם כי אלמלא תורה לא נתקיימו, ממילא אחרי הקבלה ליד הבימה ביום א' שוב א"צ ביום ב' לתקוע על הבימה, וכעין שרובא דעלמא אוכלין הסימנים ביום א' ולא ביום ב' כמ"ש הבני יששכר (חודש תשרי מאמר ב' סי' יא') והא"א סי' תקפ"ג "ריש שתא", וכן נוהגים להקל לישון ביום ב', כי הסימנים זה רק ביום א',

וביותר יש להוסיף, דאדרבה תוקע במקומו! [כל הכלבו] בדווקא כי ע"י קבלת עול התורה אפ' להתקדש ולשוב במקומו, בבחי' שובו לכם לאוהליכם, ואנחנו מראים שאחרי שקיבלנו את התורה, ארץ יראה ולבסוף שקטה כדברי הגמ' בשבת דף פ"ח [ברמז יראה בא' ושקטה בב' ונהיה דינא רפיא ביום ב', ותפילות על הגשמים ביום השני כמו שהביאו בשם האריז"ל] כי הקבלה של התורה היא היא המקיימת את העולם וכד' התוס' בע"ז דף ג' ושוב שקטה ודו"ק⁴².

ויש לומר בדרך רעיון שזה הטעם של הסעודה בראש השנה, אכלו משמנים, חדות ה' היא מעוזכם ושלחו מנות [ול' הטור סי' תקפ"א "להרבות מנות", והפר"ח כ' "נוהג אני לשלוח מנות וכו' עיי"ש] כי הרי הכול מודים דבעצרת בעינן לכם, ואם ראש השנה מישך שייכא למעמד הר סיני וקבלת התורה, כדברי הרס"ג [והרמ"א לפימ"ש] והלקט יושר והח"ש וכו' וכו' א"כ אכלו משמנים.

כ"ה אלול ומנהג תחילת אמירת סליחות בו

והר"ן [בפ"ק דר"ה דף ג' ע"א] והביאו בדרכי משה סימן תקפ"א סק"ג, וכן בביאור הגר"א שם באריכות כתב "והאדם נידון בראש השנה כי נברא בכה' אלול וכו' וכו' ולכך נהגו בברצלונו להתחיל הסליחות בכ"ה באלול עכ"ל.

וכתב הגר"א ועפ"י נהגו במדינותינו ביום ראשון יום בריאת העולם, לפי שכ"ה באלול אינו יום מוגבל בחרו יום

42 וכבר האריכו בדברי בנפש החיים הידועים (שער ב' פרק ו ושער ד' פרק יא) שאם היה העולם פנוי ח"ו רגע אחד מתורה היו נחרבים כל העולמות עיי"ש, ומשמע שהקבלה עצמה לא סגי להחזיק את העולם, והעירו שמד' התוס' הנ"ל לא משמע כן, ואכמ"ל. וראה מדרש תנחומא פרשת נצבים.

בשבוע וכו' עיי"ש⁴³ עכ"פ שמעינן מדברי הגר"א והר"ן שתחילת הסליחות נסמכת ליום בריאת העולם בכה' אלול⁴⁴, וראה להלן מ"ש בזה.

והשיר של יום א' כשיוצאים מהשבת קודש, לששת ימי המעשה הוא "לה' הארץ ומלואה", שהכול מהבורא ית"ש⁴⁵ וזה מה שאומרים בליל ר"ה בתחילת השנה אחר תפילת ערבית "לדוד מזמור" כמובא במטה אפרים סימן תקפ"ב סעיף כ"ג וסידור השל"ה ועוד, כי בתחילת השנה צריך לזכור שלה' הארץ [וראה מי השילוח מ"ש בזה].

ועוד י"ל במה שנוהגין לומר בראש השנה לדוד מזמור שהרי זה יום בריאת האדם, ומבואר בילקוט שמעוני (תהילים פרק ה) שארבעה מזמורים שאמרם דוד המלך, היה אדם הראשון צריך לאומרם, ואחד מהם זה הפרק לדוד מזמור לה' הארץ וגו', וממילא ביום בריאת האדם אנחנו אומרים מזמור זה⁴⁶ וממילא י"ל דתחילת הסליחות והתעניות וכו' מחוברים הם ליום כה' אלול דהרי אע"פ שמבואר במדרש [בראשית רבה] שהקיטרוג של המלאכים היה על בריאת האדם אם יברא או לא, בוודאי שאם אדם לא נברא גם לא היה ארץ, וממילא ביום כה' שנברא העולם שוב מתעורר הקיטרוג יברא או לא יברא, ולכן משכימין לסליחות בכ"ה וביום א' וכדברי הר"ן והגר"א הנ"ל.

וימים אלו של כ"ה עד ראש השנה הם ימים של חסדים גמורים [בחודש אלול דהוא כולו לתתא חסד כדברי הגר"א זי"ע בספר יצירה ובתיקו"ז] כי אחרי בריאת האדם כבר תלוי בעבודת האדם, ואדם אין לעבוד את האדמה,

43 ויש לעיין בדברי הגר"א בס"ק ט' שכתב שאם ר"ה ביום ה' (כמו האי שתא) הרי יש ה' ימים מיום ב' דראש השנה, והוא **חידוש שמונה ה' ימים של בריאת העולם, עד יום שני של ראש השנה.**

44 וראה ערוך השולחן שם בסעיף ג' "שמתחילין ביום א', משום שהוא הראשון למעשה בראשית, וכאשר האדם הוא תכלית הבריאה לעבוד את ה' יתברך, לכן מתחילין בתשובה ביום הראשון לבריאה" עכ"ל. והערוני דיש לציין מה שכתב בסידור יעב"ץ ליל ב' דראש השנה ביום זה שלח יונה פעם שלישית ולא יסף עוד, והוי כעין בריאת העולם אחר המבול ואכמ"ל.

45 וראה בליקוטי מהרי"ח שהביא, שיש שאמרו כל יום אחר התפילה את הפסוק "וזכרת כי הוא הנותן לך כח לעשות חיל", שכשהולכים מהתפלה לעשות בעסקי צריך לזכור "כי הוא נותן לך וגו'".

46 וראה בשערי אפרים שכשחזירים את הס"ת להיכל אומרים לדוד מזמור לה' הארץ וגו', ולא כמ"ש המט"א לומר מזמור לדוד הוא משום דבלדוד מזמור מוזכר הענין לה' הארץ ששייך ליום הבריאה.

אבל בימים אלו, מכ"ה אלול בימים ההם בזמן הזה, זה **ממש עולם חסד יבנה [וראה באמרי נועם להגר"א ברכות ח] בתכלית השלימות, [כיצירה ראשונה]** וזהו מחסדי הא' שנתן לנו ימים אלו לפני ראש השנה⁴⁷ וראה בעבודת ישראל בפרשת נצבים "כדי לקדש ימי הבריאה עד יום השישי שהוא יום המקודש בריאת אדם ראש השנה כי כל דבר מתעורר בזמנו".

וראה במדרש [אוצר מדרשים עמ' 53] שהמן הרשע לא רצה להרוג ולהשמיד באלול "מפני ראש השנה שבו" וצ"ב הרי ראש השנה בתשרי ולא באלול [ואולי כוונתו למעשר בהמה באחד באלול כמ"ש התרגום והמדרש] אמנם י"ל, שבכ"ה באלול מתעורר ההארה של עולם חסד יבנה בתכלית השלימות, והמן הרשע הרגיש שאין לו שליטה על כנסת ישראל בימים אלו של חסד⁴⁸.

וכמה מלהיבים לב האדם דברים הקדושים של הרבי ר' יונתן זי"ע (יערות דבש ח"ב דרוש י') במעלת כ"ה אלול וחמשה ימים עד ראש השנה וז"ל "היום יום כ"ה היום יום ראשון לבריאת עולם, ונברא החושך הוא היצר הרע ואור שהוא יצר טוב וכו', **ובימים אלו! אין ליצר הרע כל כך להסית לאדם**, ויש לאדם מקום ועת מוגבל, לעורר עצמו לתשובה וכו' ובזה תבין מ"ש חז"ל השט"ן גימטריא שס"ד ויש להבין הא' דמילת שט"ן הוא רק משמש לפעולת ה' הידיעה וא"כ חסרו ה' ימים וכו' ובזה תבין מה שאמר איש אלוך קדוש הרמ"ע זי"ע ו"איבה" אשית רמז לו ימים המסוגלים לתשובה, וכו' ולעומת זה ה' ימים קודם ראש השנה מן כ"ה אלול, ימים שיש להתגבר בהם בתשובה וכו' עיי"ש דבה"ק.

ובימים אלו על האדם ליתן שבח והודיה על כל הטוב והחסד אשר גמלנו במשך כל השנה, וכדברי רבי שמעון

47 והברכי יוסף (סימן תקפ"א ס"ק י"ט) כתב לקרוא בימים כל יום מהפרשה של בריאת העולם, הקריאה מעוררת את הזמן וכו', והחפץ חיים זצ"ל (יומא דהילולא היום כ"ד אלול) היה אומר שהספר מוסר הכי טוב הוא ספר בראשית. והרי הגר"א זי"ע כתב (באדרת אליהו בריש דברים) שבראשית הוא שורש כל התורה כולה, וממילא בימים אלו רוצים לחזור ולתקן את שורשי הדברים, ולזכות למאור שבה יחזירנו למוטב.

48 ועוד ראה בדברי המדרש הנ"ל באסתר (פ"ג) ב"אלול הושיעם ה' ממדין ועמלק", וצ"ע על איזה מלחמת עמלק מיירי, דהמלחמה של יהושע היה באייר, והמלחמה שמוזכר בפרשת חוקת היה באב כמו שמבואר במדרש, ונשאל זאת הגר"ח"ק שליט"א ואמר לו שהכוונה למלחמה של שאול ואגג, והוא חידוש גדול.

הגדול⁴⁹ בפיוט "ברוך ה' יום יום וכו'" ברוך הוא א' אשר טוב גמלנו, כרחמי וקרוב חסדיו הגדיל לנו, אלה ואלה יוסף עמנו להגדיל וכו', דאם האדם רוצה שהקב"ה יעניק לו מרוב חסדו לשנה טובה ומתוקה שומה עליו להכיר טובה לבורא על העבר כמו שכתב רבנו בחיי בתחילת פרשת וישלח [כמו שביאר הגר"א זי"ע בסידור הגר"א, מה שאומרים בנשמת "עד הנה עזרונו רחמיך ולא עזבונו וכו', ועי"ז אל תטשנו ה' אליך לנצח"] אודך ה' אנא ה' הושיעה נא, שאם מודים לבורא ית"ש ומבינים שהכול חסד, אפ' לבקש על העתיד, וכדברי הרמב"ם בהלכות ברכות פ"י הכ"ז "וצועק על העתיד ויבקש רחמים, ויתן הודיה על העבר". וזה מה שבסליחות יבואו כל בשר להשתחות באו שעריו בתודה שלפני הבקשה.

וראה דבר נפלא בסיפורנו בפרשת תולדות (עה"פ ראה ריח בני כריח השדה) "אתה בני ראה והתבונן שזה הריח הוא כריח השדה שמלבד המציאות המספיק לו להיותו מזון וכו' הוסיף עליו טובת הריח המהנה ומועיל לרוח החיוני והנפשי וזהו מדרכי טובו ויתן לך ובהתבונןך על מידת טובו יתן לך באשר הוא האל" וכו'.

והוא ממש כנ"ל שרואים את החסד והרחמים יותר מהדין אז אפשר לומר ויתן ויחזור ויתן, והרי מבואר במהרי"ל ובגר"א שמה שאוכלים תפוח בליל בראש השנה דלפי הזוה"ק הויתן לך היה בראש השנה ודו"ק.

ובהליכות שלמה ראש השנה (עמוד ו') הביא מהגרש"ז זי"ע שמה שמורגל בפי הבריות בסוף השנה להרבות באיחולים איש לרעהו שהשנה הבאה תהא טובה מהשנה החולפת, ותכלה שנה וקללותיה, **שיש להיזהר בזה שלא להיות ח"ו כפוי טובתו של מקום**, ולכן יש גם להודות באותו מידה על כל החסדים והטובות שהיו במשך השנה ולייחל שימשיכו גם להלאה. והן הן הדברים שמלבד שאסור להיות ח"ו כפוי טובה שאין לך שנאוי לפני הקב"ה ממי שכופר בטובה, גם ח"ו יכול לגרום שלא יהיה השפע כדבעי רח"ל.

והן הן הדברים שמלבד שאסור להיות ח"ו כפוי טובה שאין לך שנאוי לפני הקב"ה ממי שכופר בטובה, וכדברי

49 ראה בשם הגדולים שכתב שרבי שמעון הגדול היה חברו של רבינו גרשום מאור הגולה, ובשו"ת מהרש"ל סימן כ"ט כתב "דבי שמעון הגדול בתורה ובחכמה ובעושר ובסודי סודות **לדרוש כל אות במ"ט פנים**", ובחוות יאיר סימן רל"ח כתב "שהיה הפייטן הגדול אחר הקלירי **ושני לו**" ובשבלי הלקט (מהדורת גולדשמיט אות תשל"א) כתב "שהיה מלומד בניסים".

המשנת רבי אליעזר אין לך קשה לפני הקב"ה יותר מכפיית טובה עיין שם. וראה בברכת פרץ פרשת בשלח וכן בספרו חיי עולם (לבעל הקהילות יעקב) שהמדרש מונה שכל החטאים הם בגלל עבירה של כפיות טובה שהאריך בזה, גם ח"ו יכול לגרום שלא יהיה השפע כדבעי רח"ל. וכמו שהורנו הרמב"ן הידוע בסוף פרשת בא "ואין להקב"ה חפץ בתחתונים זולת שיודה! לאלוקי". וכמו שכתוב בישיעה (פרק מ"ג פסוק כ"א) עם זו יצרתי לי תהילתי יספרו, ופרש"י למען תהילתי יספרו, וכן במצדו"ד יצרתם לי לעם למען יספרו תהילתי. וכ"ה בחובת הלבבות עיקר העבודה הוא הכרת הטוב וכו'.

וזה מה שאמר הרבי ר' יונתן ביערות דבש [ראה להלן הבאנו דבריו] שרצה לעורר את החטא של אדם הראשון שהיה כפוי טובה, וכמו שאמרו חז"ל על הפסוק האשה אשר נתתי עמדי] וזה העבודה להודות ולהלל וליתן שבח והודיה בכלל ובפרט.

מנהג אשכנז לומר אדון עולם לפני הסליחות

ובמנהגי פרנקפורט (עמ' ק) וכן במנהגי וורמייזא, ובנוהג כצאן יוסף [סליחות אות יא] מבואר שהמנהג היה שאמרו אדון עולם לפני הסליחות בניגון המיוחד לימי הסליחות [ולא אמרו שוב לפני התפלה].

וי"ל דהרי עיקר עבודתנו בראש השנה היא ההמלכה של הקב"ה, וכל תפילותינו היא על ענין זה, ואדון עולם אשר מלך בטרם כל יצר נברא וכו' [ראש השנה יציר נברא] ולפי"ד הר"ן הרי המכוון של הסליחות הוא להתחיל בכה' אלול, אדון עולם, בטרם כל יצר נברא.

ועוד י"ל בטעם מנהג זה, דהרי מתחילים בימי הסליחות⁵⁰

50 וברמ"א סי' פ"ח בשם התרומת הדשן ח"ב סימן קל"ב מבואר שאף להפוסקים שאשה שאיננה טהורה לא הולכת לבית הכנסת, מ"מ בימים נוראים יכולה ללכת לבית הכנסת ולהתפלל.

וכתב המגן אברהם (מובא במ"ב ס"ק ח) שמותרת מיום א' דסליחות שכבר נקראים "ימים הנוראים" וכולם באים לבית הכנסת ולהתפלל עכ"ד.

ויש להסתפק קצת במ"ש המט"א בסימן תקפ"ד "שישתדל לעלות לתורה בימים הנוראים" והביאו המ"ב בסי' תקפ"ד ס"ק ח' עיי"ש, האם מימי סליחות כבר נקרא ימים נוראים, ומסתבר שלא, ומה שנשים מותרים לילך אז, הרי הטעם כי כולם הולכים לבית הכנסת ויהיה להם עצבון גדול שהכול מתאספין והם בחוץ, ואין זה שייך כלל לענין המעלה של עלייה בימים הנוראים [ועכ"פ נשמע מיניה! שהמנהג היה שכל הנשים באו לבית הכנסת כבר

אומר ועושה וכו' ברוך גוזר ומקיים וגו' ברוך⁵¹ עושה מעשה בראשית⁵². וראה להלן בדרשת אלול מ"ש בזה.⁵³

סמיכות הסליחות הראשונות לשבת, ובאור המנהג לאומרו במוצאי שבת.

והנה יש רבים שנוהגים שבבילילה הראשון אומרים הסליחות במוצ"ש, ולא באשמורת הבוקר כמו בשאר ימים שזמן הסליחות הוא לאומרו באשמורת כמ"ש הטור והשו"ע וכל הפוסקים [מכיון שאז הקב"ה שט בעולם הזה והוא עת רצון הזמן ועוד טעמים, ראה ב"ח בשם ס' החכמה ושי"פ] ואף אם אין אומרם לפני עה"ש מ"מ הזמן הוא בהשכמה כמ"ש הפוסקים וכמו שנהגו כל כלל ישראל [וכמבואר גם באלף למגן סי' תקפ"א ס"ק כ"ד שבימים אלו הם ימי רצון גם בבוקר עיי"ש] ומ"מ בבילילה הראשון נוהגים רבים לאומרם בבילילה אחר חצות, וטעמא בעי, ומנהג ישראל תורה היא.

ויש שאמרו כיון שהפיוט שאומרים הוא "במוצאי מנוחה" ממילא צריך לאומרו במוצ"ש [בבילילה] אבל בוודאי שאין זה הטעם, דגם יום ראשון נקרא מוצאי מנוחה כדברי הגמרא בתענית כ"ט עיי"ש [וכ"ה בהדיא בר"ן בפרק ע"פ דף כב' בדפי הרי"ף] וגם במט"א שם [סעיף יא] כתב שביום הראשון משכימין יותר קצת לאמירת הסליחות, כי אומרים "רצה עתירתם בעמדם בבילילות" ובזעקתם בעוד ליל" ולא הזכיר "במוצאי מנוחה".

והנה נודע בשערים דברי התרומת הדשן [כפי שהובאו בלקט יושר עמ' רסח] "דלעולם עומדין ביום ראשון משום שהוא סמוך לשבת, ונהג כל אדם ללמוד בשבת וכו' משום דאין לאדם עסקים וגם יש לו פנאי ללמוד וכו', ולכן טוב להתחיל ביום א' כי העם שמחים מחמת מצוות התורה שהם לומדים בשבת, וגם מחמת עונג שבת ואמרינן (שבת ל ע"ב) אין השכינה לא מחמת עצלות ולא מתוך עצבות אלא מתוך שמחה של מצווה, ולכן טוב

51 והערוני שבפע"ח כתב שבברוך שאמר מרומי"ג מידות של רחמים ומוזכר יג פעמים ברוך.

52 וזה מנהג ישראל קדושים כמובא במטה אפרים סימן תרי"ט סעיף ל"ג "ומתחיל החזן באדון עולם בניגון הרגיל והידוע וכו'". ויש ראשונים שכתבו שרק בראש השנה ויום הכיפורים אומרים אדון עולם.

53 ויש לציין למש"כ הגר"מ מפלאצק בטעם אמירת אדון עולם בתפילת שחרית, דהטעם הוא משום שאברהם אבינו תיקן תפילת שחרית, ואיתא בפ"ק דברכות דעד שבא אברהם לא היה מי שקרא לקב"ה אדון, ולכן נתייחדה אמירה זו לתפילתו של אברהם, ואדוננו הגר"א קילס ביאור זה.

בתפילות ותחנונים של ימים הנוראים ואדון עולם הרי היא ההקדמה והסגולה לקבלת התפילות כמבואר במטה משה (אות ל"א) וז"ל "אדון עולם הוא שיר נאה ומעולה, ומצאתי כתוב כל מי שמכוון בעת התפלת אדון עולם, כתב רבי יהודה החסיד ורב האי גאון ורב שרירא גאון ערב אני בדבר שתפילתו נשמעת ואין שטן מקטרג על תפילתו ואין לך שטן ופגע רע בראש השנה ויום הכיפורים בתפילתו", ומזה נתפשט המנהג שאומרים אותו קודם כל ברכה ותהלה עכ"ד.

וממילא לפני שכנסת ישראל מתחילה לשפוך תפילות ותחנונים וסליחות בימים הקדושים, מתחילים אדון עולם בניגון המיוחד.

ועוד י"ל לפמ"ש באלף למגן על המט"א [תקפ"ד ס"ק יב] בשם בעל האוהב ישראל זי"ע בענין אמירת אדון העולם שזה כדי לכוון את השמות בתפלה עיי"ש, וממילא כשמתחילין את הסליחות והתפילות של הימים הקדושים, והרי אמרו מפני אין נענין מפני שאינן מכוונין בשם [ראה בני יששכר במאמר ראשי חודשים] ממילא מה נאה ומה יאה מנהג אשכנז הקדום להתחיל הסליחות באמירת הפיוט אדון עולם בניגון המיוחד, וראה בלקט יושר (עמ' כ"ח) שבעל התרומת הדשן "היה מנגן מראש חודש אלול עד אחרי יוה"כ פ", ברוך שאמר ג' חלקי השעה! לבד שאר מזמורים שלא אמר במהירות", כי זה עבודת היום של הימים הק' "ברוך שאמר והיה העולם, ברוך

מיום א' דסליחות] והנה לע"ע ל"מ המקור לדברי המטה אפרים או שכתב כן מד"ע. ובכל השנה כתבו דיש לעלות לכה"פ פעם אחת בחודש, ובבנין שלמה סימן כתב שמותר לעשות הוספות כדי שיוכלו לעלות "כי הרי איכא חיובא על כל אדם מישראל לעלות לתורה פעם אחת בחודש כמ"ש בספרי היראים", וכן נהג הגאון הנ"ל [וכנראה כוונתו לספר תוצאות חיים לבעל הראשית חכמה, וכן בספר יסוד יוסף (ומובא בקיצור שו"ע סימן קנ"א סעיף ז) וכן בספר אמת ליעקב למהר"י אלגאזי זי"ע בשם השולחן מלכים "שיש להשתדל לעלות פעם אחת בחודש, כי כראות פני מלך חיים הוא, וכההיא דאמרו אלמלי לא זכו ישראל אלא להקביל את אביהם פעם אחת בחודש דיים, והביאו בקיצור החיד"א בלדוד אמת סימן ה' אות כ"א, וכ"כ המקור חיים להחיות יאיר שהוא מנהג וותיקין (וביוסף אומץ סימן תק"ו כתב כנ"ל והוסיף שצריך לעלות לאחד משבעה קרואים ולא סגי במפטיר עיי"ש ובשאר הספרים לא הזכירו דבר זה, ומהבנין שלמה וממה שכתב בשם אחיו הגאון רבי בצלאל בעל הראשית ביכורים מבואר דגם עיי" עלייה של הוספות (סג) וכנראה שהמטה אפרים כוונתו שלכה"פ בימים הקדושים והנוראים ישתדל עכ"פ לעלות כי כראות פני מלך חיים הוא, ולכאורה כוונתו מראש השנה עד יוה"כ פ", ויל"ע בדבר.

להתחיל להתפלל מתוך שמחה של מצווה, וגם הפייט מתחיל במוצאי מנוחה" עכ"ל⁵⁴.

ויש להוסיף מה שכתב אדוננו הגר"א זי"ע בס' תקפ"א שם עמ"ש שו"ע "נוהגים לקום באשמורת" וציין הגר"א "איכה פרק ב'" וכוונתו לפסוק קומי רוני בלילה לראש אשמורת שפכי כמים לבך נוכח פני ה', ובגמרא תמיד דף ל"ב דרשו לימוד תורה מ"דוני" והובא ברמב"ם פ"ג מהל' ת"ת ודו"ק.

וראה בתוס' בברכות דף ב' ע"א "כדי לעמוד בתפילה מתוך דברי תורה", ובשפ"א בפרשת השבוע [כי תבא תרנ"ח] "וכשהתפלה מתוך דברי תורה זוכה לכנוס דלת לפנים מדלת וכמ"ש במדרש תנחומא בפרשת השבוע (ד) אם שמוע לתורה ומצוות, תשמע את תפלתך".

והעירו, דלפי"ד התרומת הדשן יש קצת סמך למנהג לומר בלילה במוצ"ש אחר חצות בסמיכות לשבת שעדיין שרויין אז בשמחה, ורבים נוהגין לומר בבגדי שבת אף שהוא אחר חצות⁵⁵ כי מסמיכים את הסליחות לשמחת השבת, וביום שמחתכם אלו השבתות כדבריו הידועים של הספרי עה"פ וביום שמחתכם (בפרשת בהעלותך) ולכן כתב הבית יוסף שאומרים ישמחו במלכותך שומרי שבת, ולפי"ד הלקט יושר יש גם שמחת התורה⁵⁶ ולבישת בגדי שבת הרי הם משמחים וכמו שכתבו הפוסקים שיקדש הלבנה במוצ"ש כי הוא מבוסס ושמח בבגדי השבת, וכן כשאסור בשמחה רח"ל, הרי אסור ללבוש בגדי שבת, וממילא אמירת הסליחות הוא בבחינה של יראתי מתוך שמחתי, ושמחתי מתוך יראתי כדברי התנא דבי אליהו פ"ג "אמר דוד המלך יראתי מתוך שמחתי וכו'", וראה בשפ"א (ואתחנן תרמ"ט) שימי השבת היא שמחתי,

54 והגר"ג שליט"א [מו"ל של הכאיל תערוג] העיר שזה מה שאומרים בפיוט במוצאי מנוחה "לשמוע אל הרינה ואל התפילה" שרינה זה תורה וכלשון הגמרא בברכות במקום רינה שם תהא תפילה, ולפי"ד בזכות הרינה זה תורה עכ"ד.

55 ויש שאומרים בבגדי חול, כמו חסידי קארלין ועוד, וראה גם בהליכות שלמה שמרן הגרש"ז זי"ע כשאמר בחצות הלילה סליחות ליל א' (בשנים המאוחרות) לבש בגדי חול, אף שבכל מוצ"ש לבש בגדי שבת עד שהלך לישון (וראה בלקט יושר עמ' קכ"ה שכן נהג בעל התרומת הדשן שלא חלץ בגדי שבת עד שהולך לישון) מלבד שבת חזון, או כשהיה באבלות שלושים, ולפעמים גם כשהלך ללויה רח"ל במוצאי שבת, ג"כ פשט הגרש"ז את בגדי השבת, ונהרא נהרא ופשטיה.

56 ששמחתה נמשכת הרבה זמן כעין שמצינו שאסור ללמוד בערב ת"ב אחר חצות, כי השמחה של התורה נמשכת לליל ת"ב כמ"ש החת"ס.

וימי החול היא יראתי עיי"ש, ומוצ"ש הרי הוא ממוצע⁵⁷.

ועוד י"ל דהרי דוד הקים עולה של תשובה כמבואר בע"ז (דף ה), ולא חטא דוד אלא ליתן פתח לבעלי תשובה, ולכן מתחילים הסליחות במוצ"ש, דוד מלכא משיחא⁵⁸, ובמהר"ל בתפארת ישראל פמ"ח האריך שכל הכח של התשובה ליחיד שיהיה דבר רגיל ומצוי בא מכח התשובה של דוד עיי"ש ובזוה"ק [ח"א, ח] מבואר דמעשה דדוד ובת שבע היה באלול.

ובעיקר דברי התרומת הדשן לומר סליחות אחר השבת **משום ששמח בלימוד התורה**, הראוני לד' הלבוש בס' תקפ"ד סעיף ב' שכ' "ויש מקומות שנוהגין לקרות התוקע מבין חמשה עולין ואפשר שנהגו כן משום שיהא לבו שמח כי התורה משמחת כדכתיב פיקודי ה' ישרים משמחי לב ועי"כ יתאשר כוחו כדי שיוכל לתקוע היטיב [ולפי"ז כ' הא"ר שם שלכן לא יתנו לאבל לתקוע].

ואמרו על הדברי חיים ועוד שלמדו תומים וקצה"ח וכו' לפני התקיעות, שמלבד אשר היו להם טעמים נסתרים כי גבהו דרכיהם, גם יש פה את הענין של שמחה לפני התקיעות.

ואדוננו הגר"א זי"ע כתב שם שנותנים עלייה "דוגמת כהן גדול ביום הכיפורים כנ"ל", וביאר בדמשק אליעזר דכוונת הגר"א דכיון דשופר כלפני ולפנים דמי כמבואר בדף כ"ו ע"א, הרי הוא הוא ככהן גדול, שקיבל עלייה וקרא בתורה ביום הכיפורים! ודו"ק היטיב.

טעם נוסף לסמיכת הסליחות לשבת

ועוד יש להוסיף עפימ"ש בספה"ק [ראה תפארת שלמה פרשת ויגש עה"פ אל תעצבון] שגם תשובה שהיא מ"ע מה"ת כמבואר ברמב"ם הלכות תשובה [פ"א ה"א] ולכן צריך לעשותה בשמחה, וכן כתב בעל ההתעוררות תשובה⁵⁹ שמה שמגנין באשמנו ביום הכיפורים כי תשובה היא מ"ע וצריך לעשותה בשמחה, ולכן תחילת הסליחות של הימים הנוראים ופישפוש וביקור המעשים של ימי הסליחות, ואין תוקף חסידות כבתחילתו כד' הרוקח, ולכן

57 וברמז מוצ"ש דוד מלכא משיחא, וחצי הלילה עסק בתורה וחצי הלילה בשירות ותשבחות כמבואר במס' ברכות דף ג.

58 ויש להוסיף מה שכתב הפרי צדיק [בהפטרה דכי תבוא] ששבעה דנחמתא כנגד שבעת הרועים, והפטרה דנצבים כנגד דוד מלכא משיחא.

59 ונדפס בתורת משה (רביעאה לערב יוה"כ בשם ש"מ), ולכן טעו רבים שהוא מאדוננו החת"ס, וז"א אלא מנכדו הגאון בעל ההתעוררות תשובה.

אומרים אותה בשמחה בסמיכות לשבת, ומכח שמחת השבת אשר בה עושים תשובה מתוך שמחה ממשיכים במוצאי שבת את הזוחלים ורועדים מיום בואך, וידועים דברי אדוננו החתם סופר בדרשות (ח"ב עמ' שנו) "בשמך יגילון כל היום" ר"ת בכיה שהוא שמחה, חדות ה' היא מעוזכם יחד עם הבכיה ואימת הדין⁶⁰.

ועוד מה שמסמיכין הסליחות לשבת דהרי הסליחות פותחין לך ה' הצדקה ולנו בושות הפנים ואחרי השבת, זמן שובה אותיות בוש וכמ"ש בתיקון^ז (תיקון ז' וט') ירא שבת ירא בשת (והאריכו בזה בחידושי הרי"ם ושפ"א בהרבה מקומות) ולב נשבר ונדכה א' לא תבזה [ראה מ"ב סי' תקפ"א ס"ק יב] "שיהיה הש"ץ בן שלושים שאז **לבו נשבר ונדכה**" ראה עמידתנו כדלים ורשים, ובכן אבוא אשר לא כדת, וכמו שידוע מהאבודרהם שזה התפילות של ימים נוראים ו"בכן תן וכו'".

ועוד י"ל מכיון שהרי בשבת זה בחינת בנים כדבריו הידועים של החיד"א מובא בבני יששכר (במאמר לעניני שבתות מאמר ט' אות ו') וגם הרי אפ' לבקש מהאבא כי כרחם אב על בנים, וכלשון המדרש בשמו"ר (מ"ו אות ד) "דרכו של אב לרחם על בניו אף שסרחו", ולכן תשובה מועילה בישראל ולא בעכו"ם כי נקראין בנים, ואב שמחל על כבודו כבודו מחול, כמו שכתב הראש דוד להחיד"א בפרשת שופטים בשם הרמ"ע מפאנו זי"ע הבני יששכר ועוד, ולכן דייקא אחרי השבת שהוא בבחינת בן [כמ"ש בספה"ק, ראה שפ"א פרשת ראה וש"נ] אנחנו מסמיכים לזה אמירת הסליחות ותחילת בקשת הסליחות, ואומרים "**צדקה**" דייקא שהרי נתינת צדקה הוא בבחינת בנים וכדברי הגמ' בב"ב דף י' ע"א עיי"ש.

ויש להוסיף בזה עפימ"ש בחידושי הרי"ם [פרשת ויקהל] שהמאור פנים של שבת מטיל בוש, עיי"ש, וזה הענין שמתחילין סמוך לשבת כי הרי "באלו פנים נשפוך שיחים כדברי הסליחות" ורק ע"י כח של המאור פנים של שבת אפ' לפתוח את הפה ולומר סליחות.

ויש להוסיף שהמאור פנים של שבת, הרי מבואר במדרש [בר"ר] שנשאר האור גנוז בשבת וממילא מסמיכים את זה ליום ראשון שבו נברא האור הגנוז⁶¹, וראה המהרש"א

60 ושמעתי בשם האדמו"ר משומרי אמונים זל"ה שבמוצאי שבת שאז וינפש ויי אבדה נפש, מרגישים החיסרון של הרוחניות ואז מבקשים סליחות.

61 והגרי"ג הראני לדברי היערות דבש שכתב כעיי"ז שמה

בר"ה (דף י"ז) בשם אוצר הכבוד לר' טודרוס תלמיד הרשב"א ז"ל נתעטף הקב"ה באותו טלית לבנה שנתעטף בברייתו של עולם שעליו נאמר עוטה אור כשלמה שמבהיק מסוף העולם עד סופו וכו' עכ"ל [והמקור שיג' מידות הוא דבר שבקדושה ראה בגר"א שהביא מד' החז"ל "שנתעטף הקב"ה כש"ץ"] וזה הרי עיקר הסליחות, אמירת היג' מידות בימים אלו לעורר מידת הרחמים, וברבנו בחיי (שמות לד, ו) כ' "והנה בזה"ז שאנחנו שרויין בגלות ואין לנו כה"ג ולא מזבח ולא ביהמ"ק לא נשאר לנו לפני ה' בלתנו אם תפילותינו ושלוש עשרה מידותיו וכל היודע יג' מידות ויודע פי' ועיקרן ומתפלל בהם בכוונה אין תפילתו חוזרת ריקם וכו'.

וראה בס' תומר דבורה שמידה יש להקב"ה עם ישראל אשר אף אם תמה זכות אבות זוכר הקב"ה האהבה ימי הקדמונים, וזה מימי קדם והרי זה מידה כוללת כל המדות כולם, ואפילו אחרי שחטאו ישראל.

ובשו"ת הרשב"א (ח"א סימן רי"א) והביאו המחזיק ברכה בסימן קל"א סק"ו, כתב דמזה שנתעטף הקב"ה כשלוח ציבור מוכח שצריך לאומרו בציבור, והגר"א הביא ראייה לזה ממקרא ביכורים בגמ' בב"ב דף פ"ב⁶² עיי"ש⁶³, וביערות דבש בדרוש ה' "**ואין לך עונש חמור המחלל ש"ש בפהרסיא ובעוה"ר נתפשט השחתת זקן שהוא אפ' כעין תער אסור, ותמהני איך מלאו לבם לקרות בקול גדול בימים אלו יג' מידות של רחמים ולקרות ה' ה' שהם מרומזים בשתי פאות הללו ומכ"ש שאר י"ג מידות שהם בזקן**".

ועוד דהרי ע"י הבושה זוכה שנמחלין לו עוונותיו כד' הגמ' בברכות דף יב' וממילא כשבאים בבושה, ולנו בושות הפנים, ועדיין יש רשימו של השבת אשר אימת שבת עליו ואינו משקר [כמ"ש ירושלמי דמאי פ"ד] הרי זה מסוגל למחילת עוונות וכמבואר גם בברכות ט"ז "שתציץ בבושתנו ותביט ברעתנו ופי' במהרש"א שהכוונה שע"י

שמתחילין ביום א' כי אז נברא האור.

62 וראה במשך חכמה שכתב שבפרשת כי תבוא בפרשת הביכורים יש י"ג פעמים שם הוי' כנגד י"ג מידות, ובפרשה של ויעבור פניו הזכיר ראשית ביכורי אדמתך.

63 ובדרך הרעיון י"ל אתם עשיתם, הקרבן שהאדם מקריב א"ע בראש השנה הוא כעין קרבן ביכורים ואכמ"ל. ושמענו ענין מיוחד בענין הידור בביכורים, שהרי כתב במסילת ישירים שענין הידור מצוה נלמד מביכורים, כי הידור המצוות כתב במסילת ישירים שזה הכרת טובה להקב"ה שנתן לנו מצוותיו ממילא במצוה שכל כולה הכרת הטוב לכן כ"כ מקפידים על הידור בביכורים יותר משאר מצוות.

הצצה בבגדונו תסלח לנו עיי"ש⁶⁴.

להתעורר.

זה הבאור מה שאומרים ביוה"כ פ' "הרי אני לפניך ככלי מלא בושה" מחוק ברחמיך הרבים, והוא כנ"ל שע"י הבושה נמחלין לו עוונותיו.

עוד בענין הסמיכות לשבת

ועוד י"ל שהרי ע"י שומרים את שבת הרי זה כפרה על כל העבירות, ואף החמורות כדברי חז"ל כל השומר שבת כהילכתו אפילו ע"ז כדור אנוש מוחלין לו על כל עוונותיו כמבואר בשבת דף ק"ח, והובא בטור הלכות שבת ס' רמ"ח, ובט"ז שם ס"ק א' פ' דאפילו על מיתת בית דין שבת מכפרת עיי"ש, ובשם משמואל ביאר דהיחוד של שבת הוא כעין השקה של מקווה שמטהרת, אות היא ביני וביניכם.

וביותר שהרי בראש ובראשונה צריכין לעשות תשובה על החטא החמור של חילול השם, אשר מלבד שעונשו חמור עד מאוד רח"ל וכמבואר בגמ' ביומא דף פ"ו ע"א רק מיתה מכפרת, וראה במהר"ל [דרך חיים פ"ד מ"ד ועוד מקומות רבים] שביאר באריכות את חומר העונש בעבירה של חילול השם אשר רק מיתה מכפרת "כי הוא חילל כבודו אשר הוא מלא העולם וכו' והיינו שאין לו זכות קיום כמו חלל, וכן בנפח"ח שער ג' פרק ח' ועוד ספה"ק [ובאבות דרבי נתן הל' "חילול השם אין לו סליחה"] הרי כתב השל"ה במס' יומא פ' דרך החיים אות מד [וכן החיד"א בציפורן שמיר פ"ג מ"ב] **שחילול השם דוחה מאה תפילות**, וא"כ איך נפתח פה לפניך דר מתוחים⁶⁵, ולכן כשמסמיכים את הסליחות לשבת, שהוא תשובה מאהבה, ענין השבת ותתן לנו באהבה [וכמ"ש הבני יששכר במאמר השבתות מאמר א' אות ט' בשם מחותנו מזידיטשויב זי"ע שבת בגימטריא "אהבה בכל לב", "אהבה בכל נפש" "אהבה בכל מאד", ובנועם אלימלך בפרשת השבוע "שבת היא בבחינת אהבה" עיי"ש] והדברים ידועים ולא באנו רק

64 ולשון הגמ' עונותיו לשון רבים, נראה לכאורה גם שאר עבירות ואכמ"ל.

65 ואולי מה"ט גם כתב הלקט יושר (עמ' רס"ח) "וכל אדם ילך לבית הכנסת באימה וביראה, אע"פ שאין לבו כ"כ בחרטה כמו שילך, מ"מ טוב הוא שאינו הולך בקלות ראש, כדי שאינו נראה לבריות שהוא כופר בפרהסיא עכ"ד. והיינו שבימים אלו צריך משנה זהירות בעוון המר של חילול השם רח"ל, ולכן ילך לילך באימה ויראה אע"פ שאינו מתחרט כ"כ כדי שלא יהיה חילול השם. וראה במאירי ר"ה דף ט"ז מי שמתרשל לבו בתשובה בראש השנה אין לו חלק באלק' ישראל, ולכאורה הרי זמן תשובה ביום הכיפורים רק אם מתרשל ולא מענייין אותו זה חמור מאוד.

והרי בתשובה מאהבה כתב החרדים מצות תשובה פרק ג' [וכ"כ החיד"א מדבר קדמות (אות ת' סי"ח) בשם מפרשים, והמנ"ח מצווה שס"ד אות לה' ועוד], שא"צ לדברי חלוקי כפרה בעושה תשובה מאהבה, דזדונות נעשין לו כזכויות [וכל' של הפרי צדיק פרשת ויצא אות ג' "שבת מכפרת לו אפילו ע"ז כאנוש שיש בו חילול השם"]⁶⁶ ואז זה ממש אלול, אני לדודי ודודי לי וכלשון קדשו של הב"ח (סי' תקפ"א) **"לבו קרוב אל דודו בתשובה ואז דודו קרוב לקבל תשובה מאהבה"**.

וביותר שהרי סליחות נאמרים בציבור דווקא, וראה בני יששכר מאמר חודש תשרי דרוש ד' מאמר מה שכ' ע"ז [וראה בפאת קדמות שציין להרי"ף על העין יעקב שכ' כע"ז] ובנחל יצחק בהקדמה באריכות, ובמעין יצחק (עמ' קפ"ה) **שרבים העושין תשובה מיראה הוא כמו מאהבה**, וכ"כ בישמח משה בפרשת נצבים [בשם קדמונים] שרבים העושין תשובה מיראה הרי היא כתשובה מאהבה עיי"ש, וממילא ע"י שמתכפר העוון של חילול השם יכולים התפילות להתקבל.

והקב"ה יעזרנו לתכלה שנה וקללותיה ותחל שנה וברכותיה ונזכה לשים הדברים לבנו ולחזור בתשובה שלימה⁶⁷, וכמו שמתבאר מדברי השערי תשובה, **שזה הבטחה שנחזור בתשובה עיי"ש**,

זה כל עיקר ראש השנה, יום הראשון לעשרת ימי תשובה, וראה במהרש"א במגילה דף ל"ב ע"ב שביאר למה משה רבנו לא תיקן שידרשו בראש השנה הלכות מועד במועדו כמו שאר ימים טובים, וכתב שם "ולא נקט נמי ראש השנה דזה לא מיקרי מזמן לזמן דיש לאדם ליתן לבו לשוב בתשובה כל השנה, משא"כ בשלוש רגלים דמצותן בזמן בעניניו של יום, ומה"ט מספקא לן במסכת עירובין דף מ' אם אומרים ברכת הזמן בראש השנה עכת"ד.

ונתבאר מדברי המהרש"א, שאף שיש מצות היום כמו

66 וי"ל "והנחילנו ה' באהבה וברצון שבת קדשך, וישמחו בך ישראל מקדשי שמך" שע"י האהבה נהיה מקדשי שמך.

67 ושמענו שבעל המכתב מאלוהי זל"ה בשיחותיו בימי האלול הביא מדרשת הגר"ח מוואלזין זי"ע שהיה באותם דבר חידוש ולא כ"כ מצוי, ויש שם דברים מעוררים בענין עוה"ב וגיהנום וכו' וכשסיפרו זה להגר"ז זל"ה שאל איך קיבלו השומעים את הדברים, וענו לו שהם מאוד הבינו ונהנו מהדברים הנ"ל, ואמר הגר"ז זל"ה שכהגר"ח זי"ע אמר את הדרשה הנ"ל ידוע שהשומעים צעקו לו שיפסיק כי אינם מסוגלים עוד לשמוע מרוב פחד את הדברים, ואתם אומרים שהקהל נהנו?

שופר שהוא פעם בשנה, מ"מ כל זה נכלל במצות התשובה שהיא עניניו של היום.

ונזכה לזכור ברית אברהם ועקידת יצחק⁶⁸ ולהיכתב ולהיחתם בב' הימים דראש השנה⁶⁹ בספרן של צדיקים

68 והאריכו האם המעשה דעקידה היה בראש השנה, וראה לשון החת"ס (פרשת ויצא) "שהיה מנהג אבותינו ביום עקידת יצחק לאכול ראש של איל זכר לעקידה".

ושמעתי מהגאון בעל מנחת יהודה זל"ה לבאר מה שכתוב בשו"ע (סימן א' סעיף ח) "יאמר עם הקרבנות פסוק ושחט אותו על ירך המזבח צפונה לפני ה'", והוא עפ"י מה שכתב במדרש (ויק"ר ב') "אמר הקב"ה מעיד אני עלי שמיים וארץ, בין עכו"ם ובין ישראל בשעה שהן קורין מקרא זה אני זוכר עקידת יצחק", וכן הוא בתנוד"א. וקשה למה דווקא פסוק זה, ולא את הפסוק ויעקוד את יצחק בנו וכדו', שמבואר בו ענין העקידה גופא. וביאר עפ"י דברי הגר"ח הידועים, שביאר את דברי המדרש שהקב"ה אמר לו העלהו ואברהם אבינו חשב שצריך לשחוט, וכי טעה והרי זה נבואה. וביאר שאעפ"י הבין שהציווי הוא והעלהו לעולה, לעולה בלבד, אלא מכיון שנעשה עולה ממילא צריך לשחוטו כדין עולה, והנ"מ בזה שמכיון שהיה אנוס על השחיטה, ממילא קיים המצווה בוהעלהו בלבד, וממילא נפלא שאנחנו בדייקא אומרים את הפסוק שנאמר בו דיני העולה "ושחט אותו" ודו"ק.

והענין דיש לדייק שאחרי שאומרים זוכר כל הנשכחות למה אומרים שוב ועקידת יצחק תזכור. ויש לבאר עפ"י החת"ס שלמה קוראים עקידת יצחק ולא שחיטתו, רק הוא ביקש שיעקוד בגלל היצר הרע שמא יתנגד, וזה אנחנו אומרים להקב"ה, תזכור שיש לנו יצר הרע ואנחנו לא כ"כ אשמים, רצוננו לעשות רצונך וכו'.

69 ושמעתי מהגאון הנ"ל דהאריז"ל אמר [ראה שעה"כ ענין ראש השנה דרוש ב'] שיום א' נידון על הרוחניות, ויום ב' על הגשמיות, והובא בספה"ק [בשעה"כ כתוב חיצוניות ופנימיות אמנם ביערות דבש חב, דרוש י ועוד, והחידושי הרי"ם ארץ צבי ועוד כתבו בלשון זה בשם האריז"ל גשמיות ורוחניות ואכמ"ל].

ו"ל בדרך רעיון שהרי השהיינו על היום הב' אנחנו עושים גם בפרי חדש, וכבר האריכו הרבה איך יוצאים שהיינו של רוחניות ע"י שהיינו של גשמיות, וכמו שהאריך הכת"ס או"ח (סימן כ"ו) והגרשז"א במנחת שלמה, (סימן כ) ובהליכות שלמה ראש השנה (עמוד י"א) ואילך, ובדרך רעיון אנחנו מראים בזה שהגשמיות והרוחניות שלנו חד הם, וכמו שידוע מהגאון רבי יצחק מוואלזין ז"ע שביאר מה שבמקדש אמרו בסוף הברכות מן העולם ומשקילקלו המינין אמרו מן העולם עד העולם, כי בעולם המתוקן הרוחניות והגשמיות אינם סתירה ואדרבה, ורק משקילקלו השתנה הדבר [ראה בספר פה קדוש עמוד רס"ד] וממילא בראש השנה כשהאדם עומד במצב האמיתי שלו, הוא מרגיש שהגשמיות והרוחניות זה מן העולם, עולם אחד בלי סתירה, וממילא זה ביאור המנהג שע"י פרי של גשמיות, יוצאים את הרוחניות של היו"ט, (וכן כבר האריכו שאף שמבואר בזוהר

גמורים, לשנה טובה ומתוקה⁷⁰

ברוח וגשם ומי שענה לכל הצדיקים החסידים והתמימים והישרים הוא יעננו, ויקבל תפילותינו לרחמים ולרצון ביומא דצלותא, ואותי יום יום ידרושון זה ראש השנה כדברי הירושלמי בראש השנה פרק ד'⁷¹ לנו ולכל ישראל אמן ואמן.

הק' שלא להיות כהני כלבין דחציפין דצועקין הב הב מ"מ הקילו מכ"ט שמותר וביותר בזמננו גם לבקש על גשמיות כי זה בשביל הרוחניות ואכמ"ל) דהעולם הזה משמש לעוה"ב וכמבואר בתנא דבי אליהו זוטא שיעקב אבינו יש לו זכות בעולם הזה כשזה משמש לעולם הבא.

70 והלשון שנה טובה ומתוקה זה כנגד מה שאמר רבינו יונה שבעל תשובה צריך להרגיש רע ומר.

71 וכן בילקוט שמעוני תהילים פרק ק"ה, "פנה אל תפילת הערער ולא בזה את תפילתם" אמר רבי יצחק כלפי דורות, אמרו שאין לנו לא נביא ולא כהן וכו' אלא תפלה שנשתיירה בהם בראש השנה ויוהכ"פ, אל תבזה אותם, ורבנן אמרי אלו הדורות שהם כמתים במעשיהם, ובאים ומתפללים לפניך ואתה בורא אותם בריה חדשה וכו'". וראה דבר נפלא בספר שיח יהודה להגרי"א שליט"א שמה שאמרו חז"ל שנשתייר תפלה אחת כי הרי תפלה היא עמידה לפני המלך [וכידוע מהגר"ח דהיא לעיכובא] וכל השנה אנחנו לא כ"כ במדרגה הזאת אבל בר"ה ויוהכ"פ הרי אנחנו במצב הזה עיי"ש. ויש להוסיף שלשיתות שזכרנו לחיים וגו' מעכב בשמו"ע וצ"ב איך זה מעכב [ולמחזור ויטרי זה מרבנן סברוא] רק בדרך הרעיון י"ל שמכיון שאינו מבקש, חסר בעומד לפני המלך.

והגרשז"א זל"ה עורר שהרי רואים אנו שחנה התפללה ונענתה בראש השנה, וכדברי הגמרא בראש השנה דף י"א [והשל"ה במסכת ראש השנה כתב שהמעשה היה בראש השנה, וכן כתב בחת"ס בדרשות ז"ך אלול תק"ע, ובדרשות תקפ"א כתב שמדרשים חלוקים הם מתי היה המעשה דחנה] ובברכות דף כ"ט מבואר שתשע ברכות דראש השנה כנגד תשע אזכרות שבתפילת חנה (וכן מפטירים במעשה דחנה מה"ט, ראה שולחן ערוך סימן תקפ"ד סעיף ב' ומ"ב ס"ק ו) וכן בפייט של הקליר במוסף דיום א' דר"ה "נובבים בגישת חותמות תשעה למנין פלול שמות תשעה, כחחנה עקרה ילדה שבעה" וכן בפיוט מעריב "טייב והרצה פני חנה בא עת לחננה" ורואים שנתמלא בקשתה לגמרי, וזכתה לשמואל ששקול כמשה ואהרן, ומזה ילמד האדם כמה גדול כח התפילה בראש השנה, וביותר לפקידה של ילדים, וילדים צדיקים, וכמה הילכתא גבירתא איכא למישמע מיניה כדברי הגמרא בברכות שם. ויש להוסיף שבנפש החיים מבואר שהתפילות אצל חנה התקבלו כי התפללה לשם ה', וממילא גם פה התפילות צריכות להיות "למענך".

לדון לכף זכות - בנין העולם

מ. שוטלנד

כידוע, אחת העצות המקובלות ביותר על מנת לזכות ביום הדין, היא להחזיק במידה של "והוי דן כל אדם לכף זכות". עצה זו מוזכרת בדרך כלל בנשימה אחת עם העניין של "המעביר על מידותיו מעבירין לו על כך פשעיו", כשהנקודה העיקרית מתמקדת בכך, שבשמים דנים אותנו באופן של מדה כנגד מידה. אשר על כן, ככל שנדון את זולתנו לכף זכות, כך נזכה להידון בידי שמים באותה מידה.

אולם נראה שמעבר לכך, ישנה גם מעלה נוספת, סגולית, בעצם הדיון לכף זכות. מעלה זאת, עומדת לנו ליום הדין מצד עצמה, גם ללא זיקה לעניין "מדה כנגד מדה". הבה ננסה לעמוד עליה, בבחינת דבר חדש:

נתינת שלום – השתתפות במעשי המקבל

"אמר רבי יהושע בן לוי בשעה שעלה משה למרום מצאו להקדוש ברוך הוא שהיה קושר כתרים לאותיות. אמר לו, 'משה, אין שלום בעירך?' אמר לפניו, 'כלום יש עבד שנותן שלום לרבו?' אמר לו, 'היה לך לעזרני'. מיד אמר לו (משה) 'ועתה יגדל נא כח ה' כאשר דברת' (שבת דף פט,א)...".

וברש"י שם: אין שלום - אין דרך ליתן שלום. בעירך - במקומך. לעזרני - לומר תצלה מלאכתך.

ורואים מכאן, שאחד הדברים הכלולים בנתינת "שלום", הוא בחינה של סיוע ועזרה למקבל. ודבר זה נכון גם כאשר אדם שנברא בצלם נותן שלום, למי שאינו זקוק לשום דבר כלל ועיקר כמו הקב"ה.

אכן, כאשר הקב"ה כביכול נותן "שלום" לאדם שכל כולו תלוי בו לטוב ולמוטב - בודאי שמעבר לברכה המצויה במושג זה, כלולה בו גם מעין הכרזה, על השתתפותו של הבורא כביכול, במעשיו הטובים של האדם.

אימתי ובשל מה זוכים ל"שלום משיבה של מעלה"

ומצינו בגמרא (ע"פ תענית כא, ב ורש"י שם): "אבא האומן (רופא מקיז דם), היה בא לו שלום משיבה של מעלה בכל יום, לאביי, בכל ערב שבת ולרבא, בכל ערב יום כיפורים. חלשה דעתו של אביי משום אבא האומן. אמרו לו: אין אתה יכול לעשות כמעשיו. ומה היו מעשיו של אבא האומן? כשהיה מקיז דם, מכניס אנשים לחוד ונשים לחוד. וכמין מלבוש יש לו שקרן האומנים (מכשיר לשאוב הדם) נתון בו ונקב יש בו כשיעורו של איזמל ובו מכסה את הנשים, משום צניעות. ויש לו מקום מוצנע מבחוץ להטיל לו מעות בשכרו, מי שיש לו מטיל, מי שאין לו נכנס ויוצא בא והולך ואינו מתבייש. כשהיה רואה תלמיד שאין לו, אומר לו, טול פשיטין הללו במלווה ולך הברא עצמך (מי שמקיז דם זקוק לחזק עצמו במאכל מרובה)".

"פעם אחת שיגר אביי זוג של חכמים לבודקו. הושיבם והאכילם והישקם, הלינם על כסות מרוקמות ורכות. לשחרית כרכום ונטלום, עמדו ויצאו לשוק. מצאוהו (פגשו את אבא האומן), אמרו לו... 'שלך הם וממך לקחנום'. אמרו לו, 'בבקשה ממך, במה חשדתנו?' אמר להם, אמרתי, פדיון שבויים נזדמן להם לחכמים, ונתביישו לומר לי...".

הנה רואים אנו, שלמרות כל מעשיו הטובים של אבא האומן, אותם חכמים ששלח אביי לבדוק בשל מה הוא מקבל "שלום" משיבה של מעלה בכל יום, בעוד הוא אביי, בא לו "שלום" רק בערב שבת - חפשו דרך לבדוק את אבא האומן, דווקא באותה מידה של "הוי דן לכף זכות". ורק לאחר שנתגלתה ייחודיותו של אבא האומן, במידה זו, מתוך שלימד זכות באופן כה יוצא דופן לנוכח המציאות שהובאה בפניו, ניתן היה להפיס את דעתו של אביי.

כמו כן מצינו בעוד כמה מקומות, שרבנן בדקו את זולתם דווקא במידה זו.

ההשפעה על הזולת, לחשוף בעצמו את מידותיו הטובות

ולבאר את הדברים, הבה נעמוד על ייחודו של הלל הזקן, שאמר (אבות א, יב) "הוי מתלמידיו של אהרן אוהב שלום ורודף שלום, אוהב את הבריות ומקרבן לתורה". ומפרש באבות דרב"נ: כיצד היה אהרן אוהב שלום כשהיה רואה שני בני אדם מתקוטטים היה הולך לכל אחד מהם שלא מדעת חברו ואמר לו ראה חברך איך הוא מתחרט ומכה את עצמו על שחטא לך והוא אמר לי שאבוא אליך שתמחול לו. ומתוך כך כשהיו פוגעים זה בזה היו מנשקים זה את זה. וכיצד היה מקרב הבריות לתורה כשהיה יודע באדם שעבר עבירה היה מתחבר עמו ומראה לו פנים צהובות. והיה אותו אדם מתבייש ואמר אילו היה יודע צדיק זה מעשי הרעים כמה היה מתרחק ממני ומתוך כך היה חוזר למוטב. הוא שהנביא מעיד עליו (מלאכי ב) 'בשלום ובמישור הלך אתי ורבים השיב מעוון':

ולכאורה רואים, שבשני העניינים, גם בהבאת שלום בין אדם לחברו וגם בהרחקת האדם מעוון, הגורם המרכזי שהטה את אותם אנשים מהקטטה והעבירה לדרך חיובית, נעוץ בכך, שאהרן היה מעלה וחושף אצלם את הפן החיובי הזה, שגם באותו רגע היה מצוי אצלם ורק היה חבוי בתודעתם העמוקה ביותר. זאת שעה, שהבכורה הייתה אצלם, לכעס, למידות רעות ולעבירה.

ובמסכת דרך ארץ (פרקי בן עזאי ד, ב) מצינו, "לא יהא אדם קפדן בתוך הסעודה. ומעשה בהלל הזקן שעשה סעודה לאדם אחד ובא עני ועמד על פתחו, אמר לאשתו, אישה אני צריך לכווס, ואין לי פרנסה כלום. נטלה אשתו של הלל כל הסעודה והיא ונתנה לו. אח"כ לשה עיסה אחרת, ובשלה אלפס אחר, ובאה והניחה לפניו. אמר לה: בתי, מפני מה לא הבאת לנו מיד? שחה לו כל אותו המעשה. אמר לה: בתי אף אני לא דנתי אותך לכף חובה, אלא לכף זכות, שכל המעשים שעשית, לא עשית אלא לשם שמים.

"שלא יראני אדם"

לפני שנים רבות בשלהי חודש אלול, היינו מזומנים לדין בערכאות בית משפט לתעבורה, בעקבות תאונה פעוטה. העונש המרבי על הסעיף שעליו נסב הדיון היה 800 שקל. והנה על אף שלא היינו אשמים בכלום היינו מאושרים לשלם סכום זה, ובלבד שלא נוצרך לעמוד בפני שופט. אמנם אפשרות זאת לא עמדה בפנינו וימים רבים קודם הדיון, היינו שרויים במתח בלתי סביר בעליל, לנוכח פוטנציאל היזק פעוט, שכאמור היינו מוכנים לשאת בו בחפץ לב.

עוד יותר מכך הציקה לנו המחשבה, מדוע לנוכח ימי הדין הקרבים ובאים לפני בורא עולם, אין אנו שרויים במתח כה רב? כפי שלמדנו במהלך השנים, שאלה זו מציקה לעוד רבים, שחוו להבדיל, עמידה בדין תורה על סכומים פעוטים בהרבה.

אכן מהתבוננות ממושכת, הבחנו בכך, שהחשש והמתחים אינם בשל הנזק המעשי העומד לחול עלינו, אלא בגלל עצם עמידתנו למבחן הזולת. וכמו שמובא בגמרא (ברכות כח, ב), שרבי יוחנן ברך את תלמידיו קודם מותו "יהי רצון שתהא מורא שמים עליכם כמורא בשר ודם. אמרו לו תלמידיו עד כאן? אמר להם ולואי תדעו, כשאדם עובר עבירה אומר שלא יראני אדם...".

ועל מנת לבאר את הדברים, אם נעמיק בשרשיהם, נמצא, שכשאנו עושים מעשה הניתן לפירושים שונים, או אפילו נכשלים בדבר רע חד משמעית רח"ל, תמיד אנו מבכרים לדון את עצמנו לכף זכות. זאת שעה, שכאשר אנו רואים את אותו דבר אצל זולתנו, הנטייה הראשונית היא, לייחס לו מניעים רעים, שמעולם לא היינו רואים בעצמנו.

אשר על כן, היות ואנו יודעים בתוך תוכנו איך אנו מביטים על הזולת, ברור לנו שכך הוא מסתכל גם עלינו והבנה זו, היא שמייצרת אצלנו את הפחד מעמידה למבחן בפניו.

אמנם היצר השוכן בנו, תמיד מוביל אותנו לחשוב, ששופט כל הארץ ברחמיו, ידון אותנו לכף זכות, ולא כמעשה אנוש ותחבולותיו. לכן, בשל אשליה זו, אנו יראים רח"ל ממשפטו, פחות ממשפט בני אדם, כדברי רבי יוחנן.

שפיטת האחר – חלק מגדלות האדם שנברא בצלם

ואמנם כידוע, חלק גדול בעבודת התשובה, הוא ההרחקה מהמחשבה ש"הקב"ה ותרן". אולם מן הצד השני, יש להבין, כמה כוח חבוי אצל האדם באותה מידה של "הוי דן כל אדם לכף זכות". שהרי בכל מעשה שאנו עושים, קיימים באמת הרבה בחינות ותתי בחינות. למשל, כאשר ישנו עסקן העושה פעולות לטובת הכלל, ניתן

מצד אחד לראות בכך את מהותה הטהורה של פעילותו. אך מצד שני, אפשר גם לגמד אותה ולהציבה כפלטפורמה להשגת כבוד או הטבות שונות ומשונות.

והנה פשוט שלכל צורת מבט בה מבחין אותו עסקן בעיני המביטים בו כמשוב לפעילותו, ישנה השפעה על מהותו ומהות מעשיו. כשם שהלה יחוש שהציבור רואה במעשיו את הפן החיובי, כן תהיה התנהגותו מכאן ולהבא, בבחינת נבואה המגשימה את עצמה. ממש כך, אם יראה אותו עסקן, שממילא כל מעשיו מתפרשים כרדיפת כבוד והטבות, אלו יהיו השיקולים שיפרנסו את עסקנותו בהמשך.

אותו הדבר יש לומר גם במקרה בו אדם רואה אצל חברו מעשה רע או ממש עבירה: לו ידון אותו לכף חובה כמו נטיית היצר (על מנת להשכין במחשבתו שלו את ההרגשה, שממילא הוא חי בעולם של רע ושל עבירה רח"ל), תתחזק שייכותם של שניהם לעבירה. אך אם יידונו לכף זכות ויִראה לחברו, שבעיניו אין המדובר כלל בכוונה להרע אלא במקרה הרע רק במעידה שקרתה לו שלא ברצונו – נמצא שבעצם מבטו הוא מרחיק את חברו (ומתוך כך גם את עצמו) להבא, מן העברה וממעשים רעים. זוהי השפעה שהוקנתה לאדם מברייתו, כחלק מצלם א-לקים. בכוחה יכול האדם בגדלותו להשפיע על העולם לטוב או להיפך ח"ו.

אלו היו מעשיו של אהרן, שהיה מטפח במתקוטטים את רגשות החברות שקנו בהם באמת ובתמים, עד שהיו גוברים על הכעס והאיבה באותו הרגע. וכך היה גם משיב רבים מעוון, מתוך ההנחה, שודאי גם מי שנכשל ונפל בעבירה, רוצה להתקרב לקב"ה ואינו חפץ להיות חוטא מכאן ולהבא להדיא.

בידינו לפעול לטובת קיומו של העולם או להחרבתו ה"י ולפי הפעילות הזו אנו נדונים

נמצא, שכאשר אנו דנים לכף זכות, יש לנו את הכוח להשפעה הדדית ומעשית, בכל קיומו של העולם כמו שחפץ הקב"ה. כוח זה מתבטא בכך, שאנו יכולים באופן מעשי, למעט ברע ולהגדיל את הטוב ללא שיעור, כשבכך אנו משתתפים באופן חיובי במעשה הבריאה. אם נחשב את ההשפעות ההדדיות המסובבות מכזו הנהגה, נמצא שהמדובר במנוע צמיחה רב עוצמה של תכלית קיומו של העולם לטוב.

לפי זה אפשר לפרש, שזוהי מהותה של נתינת שלום מהשמים, והיינו שהקב"ה שמח בכך ונותן שלום בבחינת "תחזקנה ידך", למי שבוחר בפלך זה של "הוי דן כל אדם לכף זכות" כאבא האומן.

והנה לדברי רבותינו בעלי המוסר, בימי הדין בהם אנו מצויים, אין אנו נדונים רק על מהותם של מעשינו לטוב או חלילה לרע, אלא גם ובעיקר על התפקיד המיועד לנו בשנה הבאה בעולמו של הבורא (עיין ב"שפתי חיים" על ראש השנה). **ובודאי למי שתפקידו בעולם מתבטא בבנייתו והשבחתו של העולם, ישנה עדיפות, על אותו שעסוק ח"ו בהחרבתו. שהרי אין חפץ לבורא ית' במחריבי העולם.**

זאת היא אפוא סגולתה של מעלת "הוי דן כל אדם לכף זכות", יתר על העניין של מידה כנגד מידה.

לכבוד אל המלך

מרן הגה"צ הגר"ש גלאי שליט"א

ומרן הגר"י פישהוף שליט"א

יוצאים למסע תפילה ותחנונים
ביום הילולת החפץ חיים - כ"ד אלול

ראדין וילנא וורשא

בציוני מרגן הנצי"ב
והגר"ח סאלאווייצ'יק

על ציון
אדוננו הגר"א

באוהל ציון מרגן
החפץ חיים

להעתיר ולהביא ישועות לתורמי קופת העיר
ולהזכיר את שמם לשנה טובה ומתוקה בציונים הק'

מרגן שליט"א יזכירו כל שם ושם בפרטות

1800-39-47-47

אין אפשרות להצטרף לנסיעה | ניתן להעביר שמות עד יום שני בשעה 11:00

לעזור ליתומים?

או לקבל מענק חג לקראת החגים?

עכשיו ההזדמנות -

גם וגם!

**מצטרפים עכשיו ל'ערבים',
מציינים בעת ההצטרפות כי ברצונכם
להכנס להגרלת קובץ גליונות
ונכנסים להגרלה מיוחדת על תווי קניה
בסך 2000 ₪ ברשת אושר עד
ניתן להמיר לרשת מזון אחרת**

על מנת להכנס להגרלה יש לציין בכל דרכי ההצטרפות כי הנכם מעוניינים להיכלל בהגרלת קובץ גליונות

להצטרפות בדוא"ל: OFFICE@AREIVIM.NET | פקס: 073-2535214
תא קולי לבידורים על מועדי וסכומי הגביה 03-6716930
חדש! הצטרפות באתר 'ערבים' (כשר): AREIVIM.ORG.IL
ניתן להצטרף גם בעמדות 'נדרים פלוס'

הקמת קרנות לאלמנות ויתומים בדרך כבוד
ערבים
מיסודם של "קופת העיר" ו"קופת הצדקה בא"

מוקד מידע והצטרפות טלפונית: 03-6716911

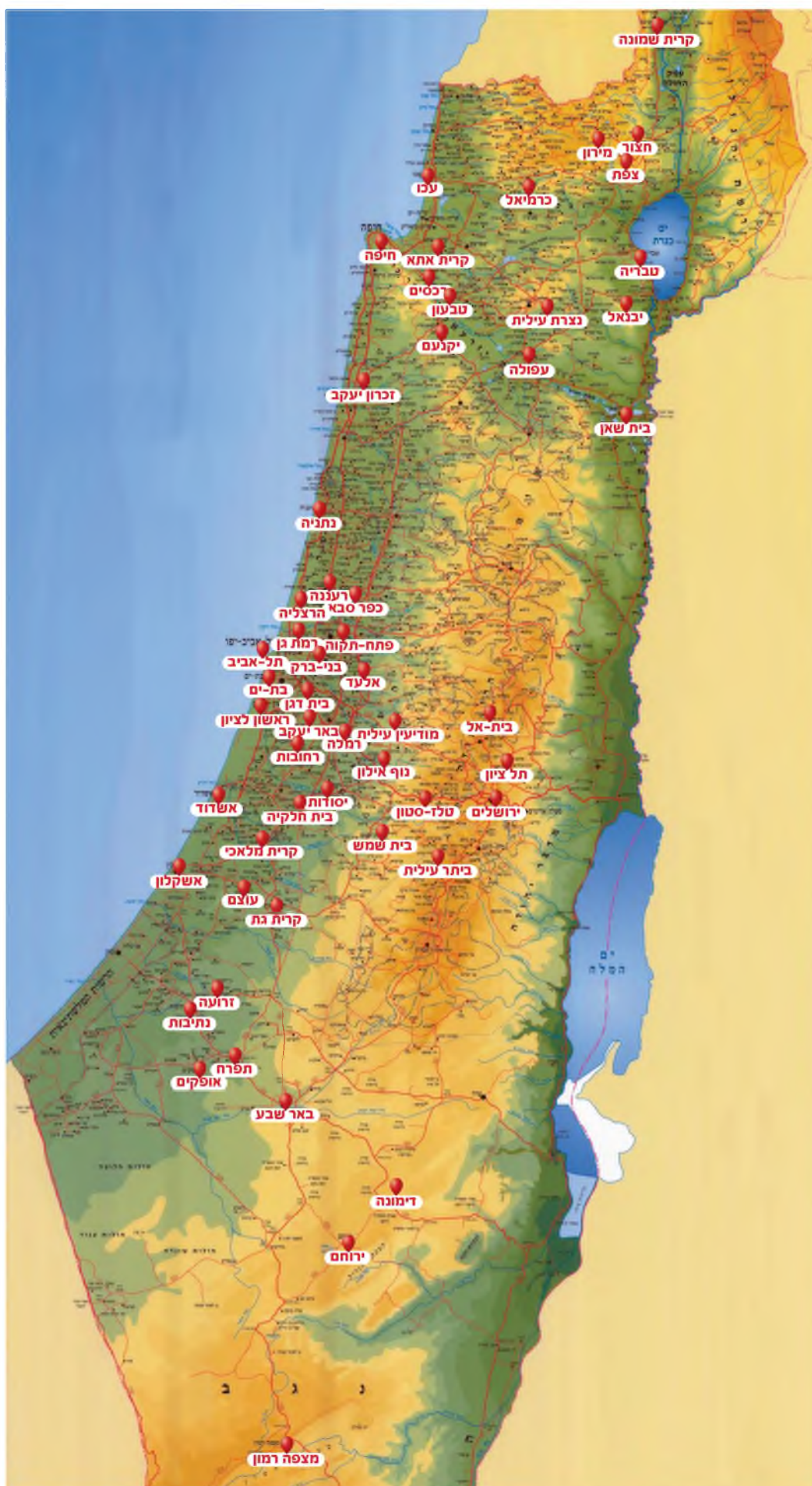

את הסט "חמדת ימים" ג' חלקים - לשבת, ראש חודש, יום טוב וחול המועד, חנוכה, שובבי"ם, פורים, פסח, עומר, שבועות, חודש אלול, ראש השנה, יום הכיפורים, סוכות, קונטרסים, ניתן להשיג במחיר 75 שקל בלבד.

להזמנות בירושלים - טל' 0527654095

להזמנות בבני ברק - טל' 0548590427

ניתן להשיג את הקובץ מודפס במקומות הבאים:

הצטרף גם אתה להפצת הקובץ במקומות נוספים!

Seforim of Ha'Gaon Ha'Tzadik Rabbi Shmuel Humminer Z"l

ספרי הגה"צ רבי שמואל הומינר זצוק"ל

חומש עבד המלך

"חייבור על מקצוע גדול ונחוץ מאד...
בני תורה יזדרזו לקבוע לימוד קבוע
לדעת את כל המצוות האמורות בתורה
הקדושה, בכללם ובפרטם"
(מתוך הסכמת מרן הגאון מלצר בעל ה"אגן האזלי" זצ"ל)

מהדורה חדשה
NEW EDITION

מצות הבטחון
מהדורה חדשה
NEW EDITION

ספר מוסר נדיר
מפנקסיו של
עבד המלך

מצות הבטחון
מתורגם לאדיש
WITH YIDDISH TRANSLATION

עולת תמיד
על התפילה

בקרוב! נך חדש על 'משלי'

חמש מגילות

עם ביאור 'אני לדודי'
על שיר השירים

נעת בתפוצה נרחבת בחנויות "ביתן הספר" ובחנויות הספרים המובחרות
הפצה ראשית: תפארת 054.8400053

